fondată în 1895
bpt
serie nouă

marivaux

viața mariannei

★

bibliotheca
bpt
pentru toti

marivaux

viața mariannei

ROMAN

★

TRADUCERE DE
MADELEINE SAMITCA ȘI
MARIA SACHELARIE
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
AL. DIMITRIU-PĂUȘEȘTI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1975
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.)

Romans suivis de récits, contes et nouvelles, extraits des essais et des journaux de Marivaux
Textes presentés et prefacés par Marcel Arland, Paris, N.R.F., Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1951

PREFAȚĂ

Celebritatea lui Marivaux a fost asigurată prin opera dramaturgului, deși scriitorul a avut mai multe coarde la lira sa și a fost în același timp romancier, ziarist, moralist și chiar filozof în felul său, într-un secol căruia i se spune „secolul filozofic".

Dacă am judeca după numărul reprezentanților conform tabelului cronologic alăturat, am zice că succesul comediilor lui Marivaux a fost, la epoca lor, mai mult un succes de stimă și am putea deduce că gloria lui Marivaux n-a venit decît tîrziu, după moarte. Concluziile noastre ar fi totuși oarecum pripite; numărul reprezentațiilor este și în funcție de public, care în secolul al XVIII-lea rămînea încă destul de restrîns. Se poate observa că numai anumite piese ale lui Marivaux au întrunit un număr mai mare de admiratori; altele au căzut după cîteva spectacole și chiar după primul. Aceleași piese s-au bucurat de un succes mai mare în secolele următoare, chiar față de un public din ce în ce mai numeros. Autori de mare prestigiu, ca Musset în secolul al XIX-lea și Giraudoux și Anouilh în secolul nostru, au recunoscut în Marivaux un precursor și un maestru. O piesă ca *Le jeu de l'amour et du hasard* intrată definitiv în repertoriul Comediei franceze continuă să țină afișul primei scene a Franței. De altminteri astăzi scenele cele mai importante din lume îl

reprezintă pe Marivaux, în ciuda dificultăților de traducere și al genului particular de comic din piesele sale.

Nu aceeași soartă au avut-o romanele sale. Cele de debut *(Pharsamon, Les Folies romanesques* și *La Voiture embourbée),* cu caracterul lor parodic și burlesc au fost, pe drept cuvînt, date uitării. Romanele de maturitate *(Viața Mariannei* și *Țăranul parvenit),* care ar fi trebuit să-i ducă autorului pînă departe faima de romancier, au rămas puțin cunoscute, sau chiar necunoscute. Cu toate acestea, în tabloul întocmit de Meister în secolul al XVIII-lea, Marivaux figurează printre principalii romancieri ai vremii : Prévost, Lesage, Marivaux și Crébillon. Cu excepția celui din urmă, tabelul de astăzi ar fi același, adăugîndu-se doar numele lui Choderlos de Laclos, a cărui operă s-a impus mult mai tîrziu. Dacă am adăuga și numele de mare prestigiu al lui d'Alembert, care a apreciat că romanele *Marianne* și *Țăranul parvenit* au constituit aproape integral reputația de care s-a bucurat Marivaux, am putea susține că părerile contemporanilor nu au fost defavorabile romancierului. Adevărat că dintre cele două romane, contemporanii au preferat *Viața Mariannei,* unde cititorii, scrie d'Alembert, găsesc mai multă finețe și mai mult interes" ; astăzi s-ar opta mai mult pentru *Țăranul parvenit.* Schimbarea de optică e lesne de explicat, mai ales după triumful realismului de la sfîrșitul secolului trecut. De ce este totuși romancierul Marivaux așa de puțin citit ? André Gide, întrebat odată care ar fi cele zece romane preferate din literatura franceză, după ce a menționat nouă, a adăugat și pe ultimul mărturisind însă cu rușine : „pentru că nu-l cunosc încă : *Marianne* de Marivaux". Ce să mai spunem despre ziaristul Marivaux, care timp de doi ani a publicat ziarul *Le spectateur français,* al cărui director și unic redactor era ? El a rămas să fie citat doar de erudiți, care caută în cronicile ziarului ideile literare, politice, morale reflectate direct sau indirect în opera dramatică și romanescă a scriitorului. Strîns legat de ziarist moralistul Marivaux, despre care Marcel Arland prefațînd ediția *Pléiade* a romanelor lui afirmă că

„nu-i cu nimic mai prejos decît La Bruyère sau Vauvenargues", ar stîrni nedumerire chiar în rîndurile restrînse ale celor familiarizaţi cu literatura moraliştilor francezi...

Dacă ne îndreptăm spre omul Marivaux, acesta nu pare să fi avut nimic enigmatic. Născut la Paris în 1688 dintr-o familie în care tatăl era funcţionar de finanţe, Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux a pierdut în 1720, în urma speculaţiilor bancherului Law, puţina avere provenită în mare parte din zestrea soţiei sale, Colombe. Trei ani mai tîrziu îşi pierdea şi soţia, pierdere grea, suportată cu eroism în lungul celibat în care avea să trăiască autorul *Mariannei* pînă la sfîrşitul zilelor sale.

Nevoile familiale — soţia îi lăsase o fiică — îl obligă pe Marivaux să-şi cîştige existenţa din scris, în condiţiile create scriitorilor de societatea timpului. Astfel pe lîngă teatru, pasiunea sa constantă, pe lîngă romane, a doua sa pasiune, Marivaux a trebuit să facă publicistică, să frecventeze saloanele şi să-şi caute un protector sau protectoare, după obiceiul vremii. Anii au trecut aşa, înscriind operele teatrale şi romaneşti ale lui Marivaux, fără evenimente importante şi fără acele întîmplări din viaţă care să stîrnească interesul şi curiozitatea criticii biografice. Faţă de viaţa agitată a unora din contemporanii săi — Rousseau sau abatele Prévost — biografia lui Marivaux apare liniară şi plană, fără surprize, fără urcuşuri sau coborîşuri. O unică dată marchează în acelaşi timp o recunoaştere oficială a valorii sale scriitoriceşti, dar şi începutul declinului: 1742, alegerea lui Marivaux la Academie, împotriva duşmanului său Voltaire şi datorită protecţiei doamnei de Tencin, al cărei salon îl frecventase cu asiduitate.

Ca orice om, Marivaux a avut duşmani şi prieteni; ca scriitor, Marivaux nu-i singurul din veacul său care să penduleze între vechi şi nou. Am citat mai înainte numele lui Voltaire. Într-adevăr, autorul lui *Candide* nu gusta deloc comicul distins din comediile lui Marivaux şi l-a urmărit mereu cu ironiile şi maliţiozităţile sale. Dealtminteri ce diferenţă între cei doi oameni! Voltaire ironic, iritabil, răutăcios şi uneori

perfid ; Marivaux sincer, calm, plin de indulgență și de bonomie. Erau desigur, între cei doi oameni, deosebiri nu numai de temperament, dar și de ideologie ; cele din urmă nu erau totuși atît de ireconciliabile, cum va fi crezut, la vremea lui, Voltaire. Pentru autorul lui *Candide,* Marivaux era un scriitor „metafizic". Cu privire la reprezentarea comediei *Jurămintele indiscrete,* Voltaire scrie în 1732 unui prieten : „Bănuiești că va fi în ea multă metafizică și prea puțină naturalețe". Iar în al său *Temple du goût,* Voltaire folosește odată epitetul de „metafizic" tot cu privire la Marivaux : „Acest om, scria Voltaire, își petrece viața cîntărind ouă de muște în balanțe din pînză de păianjen". Dealtminteri, ceea ce Voltaire numea „metafizic" era mai curînd o anumită prețiozitate de tip nou, despre care ne îngăduim să vorbim mai încolo și care s-a numit *marivaudage.* Marivaux s-a apărat, fie în ziarul său, fie în romanele sale, fără să citeze numele lui Voltaire, susținînd doar că dialogurile din piesele sale sînt tocmai expresia adevărului și naturalului. Cînd a fost să-i citeze numele, Marivaux s-a mulțumit să noteze doar atît : „Voltaire este perfecțiunea ideilor comune". Dar Marivaux n-a voit să întețească persecuțiile ce și le-a atras Voltaire după 1735, cînd *Lettres philosophiques* fuseseră condamnate de justiție, și nici să folosească această armă împotriva dușmanului său cu ocazia contra-candidaturii acestuia la Academie.

Nici Diderot — ca de altfel majoritatea enciclopediștilor — nu l-a iubit pe Marivaux. În povestirile *Les Bijoux indiscrets* Diderot laudă romanul *Viața Mariannei* ca pe un excelent somnifer, egalîndu-l astfel pe Voltaire în opera de ponegrire a lui Marivaux. Și Lesage se pare că lovește tot cu ironie în autorul *Mariannei,* atunci cînd prezintă în *Gil Blas* un prozator care se crede subtil și caută „expresii rare", „cuvinte care nu poartă semnele unei folosiri frecvente" precum și „fraze întortocheate".

Crébillon-fiul, autor de romane pornografice, foarte gustat pe atunci de un anumit public, se simți amenințat după publicarea primei părți a *Vieții Mariannei,* mai ales cînd își dădu

seama că și romanele realiste, care exclud pornografia, se pot bucura de succes. Într-o nuvelă, zisă „japoneză" și intitulată *Lingura de spumă*, Crébillon îl făcea pe Marivaux să figureze într-o cîrtiță.

Și să nu mai citățm și alte nume, astăzi cu totul obscure, care l-au atacat pe omul despre al cărui caracter nimeni n-a îndrăznit să spună decît cuvinte de laudă ; nici măcar obtuzul arhiepiscop de Sens, însărcinat cu discursul de recepție al Academiei, care a spus pe șleau că alegerea lui Marivaux se datorește amabilității, „sufletului bun" și bunei sale purtări, mai mult decît operelor scrise.

Dar Marivaux a avut și prieteni, care prețuiau deopotrivă caracterul, dar și opera lui. Dintre enciclopediști, Helvétius și d'Alembert, care, de altfel, i-a făcut și elogiul citat. Legăturile cu Rousseau au fost și ele cordiale, Marivaux însărcinîndu-se să-i retușeze piesa *Narcise*. În sfîrșit, să adăugăm cunoștințele — femei și bărbați — făcute în saloanele și în lumea teatrului : Fontenelle, Houdar de la Motte, doamnele de Lambert și Tencin, actrița Silvia Baletti sau prietena de zile grele și de declin a lui Marivaux, domnișoara de Saint-Jean...

Saloanele au exercitat o influență deosebită asupra lui Marivaux, care s-a manifestat atît în concepțiile sale literare, cît și în opere. Aceste reuniuni nu aveau numai un caracter monden, ci și unul liferar și filozofic, acesta din urmă fiind imprimat mai ales de interesul tot mai accentuat al secolului pentru problemele politice și ideologice. Dacă salonul doamnei de Lambert era frecventat de prețioși (deși prețiozitatea secolului al XVIII-lea diferă de aceea a secolului precedent) dar și de spirite voltairiene (înainte ca Voltaire însuși să se fi afirmat), salonul doamnei de Tencin întrunea o lume mult mai heteroclită. Discuțiile aveau un caracter tot mai divers ; participanții se pregăteau dinainte pentru a aborda problemele în chip cît mai strălucit, așa încît chiar un enciclopedist ca Helvétius putea să afirme că „acolo a cules ceea ce avea să semene într-o bună zi".

Trebuie adăugat că saloanele nu mai aveau în secolul al XVIII-lea aceeași importanță ca în trecut în formarea spiritului public. Elita de altădată era depășită acum prin nevoia unei participări mai largi, pe măsură ce noul spirit triumfa. Să semnalăm apariția cafenelelor (Gradot, Procope, La Veuve, Laurent) unde se discuta mai liber, fără convenienţele saloanelor. Obișnuiții cafenelelor îl considerau pe Marivaux omul prin excelență al unghiului distins și prețios; una din explicațiile adversității de care se bucura Marivaux trebuie căutată și aici. Dealtminteri, cafenele erau și locurile unde se urzeau cabalele; de multe ori căderea sau succesul unei piese erau opera cafenelelor. Pentru dramaturgul Marivaux cafenelele puteau fi un dușman de temut. Totuși Marivaux s-a ținut departe de reuniunile de acest fel.

Dar, atît în saloane cît și în cafenele, spiritul care domnea în primele decade ale secolului al XVIII-lea era cel format sub dubla influență a unui literat, Houdar de la Motte, și a unui filozof, Fontenelle.

Operele scriitorului Houdar de la Motte nu se mai citesc de mult și pe bună dreptate. În schimb, rolul lui în timpul faimoasei dispute dintre cei vechi și cei noi *(La Querelle des Anciens et des Modernes)* a fost hotărîtor. Izbucnită în 1714, parcurgînd cîteva faze, polemica pivota în jurul ideii de progres: binefacerile progresului sînt posibile numai în domeniul științelor exacte și al satisfacțiilor materiale sau aria lui este mult mai cuprinzătoare, literatura și artele neconstituind în acest sens un domeniu aparte? Partizanii modernilor afirmau că o tragedie de Racine este superioară unei tragedii de Sofocle și că însuși marele Homer cîștigă într-o traducere șlefuită, epurată de vulgarități sau de naivități și pusă la dispoziția spiritelor de elită ale veacului. O asemenea traducere din *Iliada*, făcută de Houdar însuși, a stîrnit un enorm scandal, iar partizanii celor vechi, în frunte cu Boileau, au strigat în gura mare că se află în fața unui sacrilegiu.

Oricît de aprigă a fost înfruntarea, canoanele esteticii clasice încep să se clatine și spiritul modern cîștigă teren.

Marivaux, care n-avea decît 25 de ani, legat de Houdar printr-o prietenie mai veche, a aderat fără rezerve la ideile noi. Ceva mai mult : într-una din piesele sale, *La fausse suivante*, reprezentată zece ani mai tîrziu, Marivaux pare să conchidă prin gura marchizei, unul din personajele sale : „Asta-i tot, acum înțeleg : noi sîntem mai afectați, iar cei vechi mai grosolani".

Cînd Marivaux vorbește cu toată sinceritatea de „afectare", el nu poate să nu se gîndească la stilul dialogurilor din piesele sale, la acel *„marivaudage"* pe care Voltaire îl numea așa de disprețuitor „metafizic". Ce înseamnă *„marivaudage"* ? Ferindu-ne de o definiție care s-ar dovedi înșelătoare în cadrele ei rigide, vom reproduce cîteva opinii autorizate, îngăduindu-ne apoi o concluzie.

Dicționarul Littré se referă la un stil care „rafinează asupra sentimentului și expresiei" ; cu alte cuvinte *marivaudage* nu este numai un anumit fel de a vorbi, ci și un anumit fel de a simți.

Să fie oare acest *marivaudage* o întoarcere la prețiozitatea secolului al XVII-lea, manifestată într-un limbaj înflorit și alambicat, dar și într-o afectare sentimentală complicată, de care Molière și-a bătut joc cu atîta brio în celebra comedie *Prețioasele ridicole* ? Profesorul Frédéric Deloffre, autorul unei teze de doctorat asupra lui Marivaux și specialist recunoscut în opera acestui scriitor, vede în *marivaudage* o nouă prețiozitate, un fel subtil de a se glumi asupra unui sentiment care de obicei se înfiripă, dar unul fără intenții libertine, ci avînd în el ceva grav „ca o alianță dintre o formă de sensibilitate și o formă de spirit. Apropiată de iubirea himerică tipică romanelor prețioase, dar și de pasiunea brutală care, de fapt, a trebuit să-i țină locul, această noțiune presupune nu numai un progres al sensibilității asupra căruia nu s-a spus încă tot ce este esențial, ci și o rafinare a gustului la care neo-prețioșii, după moderni, și-au adus partea lor de contribuție."

Din citat rezultă clar că Deloffre consideră cele două aspecte ale *marivaudage*-ului (lingvistic și sentimental) ca

două fețe ale aceleiași medalii, condiționîndu-se reciproc, precum forma și conținutul. Surprinde așadar cealaltă afirmație a lui Deloffre, că „noua prețiozitate este mai mult literară (prima fusese presărată și cu revendicări feminine)". Analiza textelor infirmă părerea lui Deloffre, cu atît cu cît revendicările pomenite constituie însăși axa pieselor lui Marivaux, așa cum se va putea constata din analiza cîtorva dintre ele.

Marivaudage-ul, intrat în legendă ca un limbaj tipic prețios și afectat, ca „un pedantism vioi și drăguț", cum se exprima însuși Sainte-Beuve, a dăunat considerabil renumelui lui Marivaux și valorii reale a operei sale. Legenda a persistat și după lunga tăcere care s-a lăsat asupra operei lui Marivaux, chiar după ce frații Goncourt au „redescoperit" pictura lui Watteau, atît de înrudită, după dînșii, cu lumea personajelor lui Marivaux.

Marivaux a protestat, în numele realului și naturalului, împotriva acestor acuzații care interpretau în sens negativ, încă de pe cînd trăia autorul lor, piesele sale. Pentru spectatorul de astăzi, personajele lui Marivaux — în primul rînd cele feminine, care sînt majoritatea — exprimă într-adevăr timpul lor, plin de viață, de farmec și de spirit.

Contemporanii lui Marivaux, chiar atunci cînd aplaudau comediile sale, nu aveau perspectiva necesară pentru a aprecia, la justa valoare, noutatea artei sale dramatice. Astăzi putem să ne dăm seama mai bine de această noutate, comparînd comediile lui Marivaux cu cele ale predecesorilor.

Marele Molière domina însă scena. Succesorii, autori ca Regnard, Dancourt sau Lesage nu inovează; cel mult, în cadrul comediei moliereşti, accentuează satira socială. În asemenea comedii femeile existau, dar rolul lor era secundar. La Marivaux, dimpotrivă, femeia trece în primul plan și determină dialogurile, intriga și deznodămîntul totdeauna fericit, pentru că nu-i vorba decît de o dragoste care se naște și nu de una care se dezlănțuie furibundă, pînă la consecințe fatale, ca în teatrul lui Racine. Într-un teatru ca al lui Marivaux nu se va rîde cu hohote; se va surîde doar cu simpatie pentru si-

tuația îndrăgostiților, care se tem sau nu vor să-și dea pe față sentimentele.

Într-un dialog din *La fausse suivante* este exprimată toată noutatea teatrului lui Marivaux :

„— Ei, doamnă — se adresează Lélio contesei, în actul al doilea al piesei — cruțați-mi dragostea."

Și răspunsul contesei :

„— Fiți îngăduitor cu ignoranța mea ; nu știam deosebirea dintre a *cunoaște* și a *simți*."

Răspunsul lui Lélio :

„— *A simți*, doamnă acesta este *«stilul inimii»*."

Dar „un stil al inimii" nu devine un stil de viață decît dacă partenerii, puși pe picior de egalitate, au libertatea alegerii. În această privință, toți comentatorii sînt de acord că tema emancipării femeii inspiră întreg teatrul lui Marivaux. Bineînțeles, departe de Marivaux gîndul de a pleda didactic sau grandiloc-vent o teză, așa cum făcea adversarul său Voltaire în tragediile lui astăzi atît de perimate. O frîntură de dialog, o aluzie, cîteva puncte de suspensie uneori, ajung să sugereze ideea scumpă tuturor protagoniștilor teatrului lui Marivaux. Sîntem departe de comediile lui Molière, de tirania părintească, de căsniciile impuse, de inocentele, ca Agnès, ținute sub zăvor de străşnicia unui tutore cu mult mai în vîrstă. Cu Marivaux intrăm într-o altă lume, lumea omului civilizat, care aspiră spre schimbarea instituțiilor și obiceiurilor învechite. Aproape toate personajele feminine din teatrul lui Marivaux, văduve sau fete de măritat, se gîndesc cu toată seriozitatea la instituția sacră a căsătoriei. Dar pentru ca acest solemn contract să fie viabil, trebuie ca libertatea alegerii să fie desăvîrșită. Căsătoria forțată, căsătoria-afacere bănească, n-au șanse de durată. De unde precauțiile pe care și le iau, încercările deosebite la care se supun sau supun pe pretendenții lor, pînă ce dragostea adevărată iese întreagă la lumină.

Cu asemenea gînduri, tînăra Silvia din *Le Jeu de l'amour et du hasard*, cu teamă și cu răspundere, își întîmpină viitorul în persoana lui Dorante. Dar mai înainte își ia precauțiunea

de a nu-l primi în calitate de stăpînă a casei, ci de subretă, schimbîndu-şi îmbrăcămintea cu cea a slujnicei sale. Nu ştia însă Silvia că şi Dorante, ducîndu-le la „vedere", avusese acelaşi gînd ca şi dînsa : schimbase hainele cu cele ale valetului său. Dublă travestire, dublă înşelare ; dar la capătul unei încercări cei doi îndrăgostiţi se întîlnesc în dragostea cea mai curată. Fiecare poate să se convingă, în felul acesta, că acei doi îndrăgostiţi se iubesc pentru ei înşişi şi nu pentru condiţia socială, care nu e decît o simplă prejudecată.

Angélique, altă tînără, din comedia *Prejudecata învinsă,* crede, dimpotrivă, prea mult în virtuţile castei căreia îi aparţine. Ea nu visează decît un gentilom de viţă veche, mare curtezan, mare vînător şi mare erou pe cîmpul de bătălie. Din fericire pentru dînsa dragostea adevărată o va vindeca de aceste nefaste prejudecăţi. Ea întîlneşte un alt Dorante, simplu burghez, pe care presimte că-l iubeşte, dar nu vrea să şi-o mărturisească. Dorante, prefăcut în peţitor, nu rezistă încercării şi-şi declară sus şi tare dragostea sa. Dezamăgită şi jignită în orgoliul ei, Angélique îl respinge. Din fericire — aşa cum se întîmplă mai în toate comediile lui Marivaux — tatăl fetei intervine şi schimbă situaţia. De vreme ce Angélique îl refuză, poate sora ei îi va fi mai favorabilă. Dar e de-ajuns ca Angélique să afle că Dorante îi face curte surorii ei, pentru ca declaraţia de dragoste să izbucnească, spontană : dragostea a fost mai tare şi a învins prejudecata.

Am ales două exemple ; am fi putut da multe altele. Fără s-o declare textual, autorul comediilor analizate gîndeşte că emanciparea femeii şi libertatea alegerii hotărăsc soarta celor căsătoriţi. Nu înseamnă că Marivaux, alături de eroinele sale, n-a mers şi mai departe şi n-a întrezărit chiar înlocuirea căsătoriei cu unirea liberă. Într-adevăr, în piesele sale cu caracter politic pronunţat *(La Colonie, L'Île de la raison, L'Île des esclaves)* unele din eroinele sale au idei foarte avansate, ca de pildă în dialogul următor :

„— Noi vrem să ne amestecăm în toate, să fim asociate

la toate, să exercităm împreună cu bărbaţii toate funcţiunile, financiare, de justiţie şi de sabie.

— De sabie, doamnă ?

— Da, de sabie domnule ; aflaţi că pînă acum n-am fost fricoase decît prin educaţie... Obişnuinţa hotărăşte în toate... Tot aşa cum la Palat, unde se fac şedinţe, femeia poate fi preşedinte, consilier, intendent, căpitan sau avocat...

— Femei avocate ?

— Sper că nu ni se va contesta dreptul la cuvînt ?

— Nu vă gîndiţi, doamnă, că gravitatea magistraturii şi decenţa baroului nu s-ar împăca niciodată cu o tichie pătrată aşezată peste o broboadă ?" Se poate spune fără nici o exagerare că, în problema feminină, Marivaux a avut ideile cele mai înaintate, faţă de toţi contemporanii săi. Şi alte idei, ca votul universal, fraternitatea, libertatea şi chiar ideea rousseauistă a omului primitiv, bun dar corupt de ordinea socială, exprimată mai înainte ca Rousseau însuşi s-o fi afirmat, idei pe care le-am putea spicui tot în piesele sale, arată că Marivaux a fost într-adevăr omul epocii lui. Se pune însă întrebarea : dacă lucrurile stau aşa, cum se explică înverşunarea unor oameni de talia lui Voltaire sau Diderot împotriva autorului *Vieţii Mariannei* ?

Marivaux, deşi a frecventat saloanele vremii, n-a făcut parte din nici un cenaclu şi n-a fost niciodată însufleţit de spiritul de gaşcă. Aşa zisul „partid al filozofilor", fără a fi fost un partid organizat, cuprinzînd personalităţi diferite şi chiar opuse, lua totuşi, în anumite probleme, o atitudine comună. Inamicul numărul unu era biserica şi în jurul chestiunii religioase se uneau spiritele cele mai înaintate ale vremii. Mai declarat — ca în cazul lui Diderot — sau mai camuflat — ca în cazul „deismului" voltairian — secolul era necredincios şi chiar ateu ; biserica, bigotismul şi fanatismul primeau loviturile cele mai făţişe şi cele mai grele.

Marivaux, în atîtea privinţi, fiu spiritual al secolului luminilor, s-a arătat foarte rezervat în această problemă capitală. Menţinîndu-se pe o poziţie de mijloc, Marivaux se pro-

nunță hotărît împotriva bigotismului și fariseismului, dar nu dorește să vadă credința șubrezită și clătinîndu-se în conștiința oamenilor. Marivaux și-a precizat atitudinea în ziarul al cărui unic redactor a fost, recenzînd *Les Lettres persanes* ale lui Montesquieu :

„Desigur că în chestiunile asupra cărora autorul își dă puțin drumul sînt și lucruri excelente, și chiar cînd glumește s-ar putea accepta și o interpretare utilă ; căci, la urma urmei, în toate acestea nu văd decît un om de spirit care glumește, dar care nu se gîndește de-ajuns că, glumind, angajează un pic și gravitatea respectabilă a acestei materii. În această privință trebuie să menajăm spiritul omului, care-și îndeplinește cu slăbiciune îndatoririle și nu le mai crede necesare de îndată ce îi sînt prezentate într-un chip puțin serios."

Adversitatea filozofilor față de Marivaux își are pricina în citate asemănătoare cu cel de mai sus. Marivaux s-a comportat totuși foarte nobil, chiar atunci cînd s-ar fi putut răzbuna. Am amintit atitudinea sa cu ocazia candidaturii la Academie. Sufletul său ales, bunătatea sa înnăscută, l-au împiedicat să comită fapte reprobabile.

Dealtminteri, problema divinității, în jurul căreia gravita atenția celor mai înalte spirite ale vremii, nu are loc în teatrul lui Marivaux, iar aluziile din romane sînt prea vagi pentru a prezenta interes. În teatru, unde domină femeia, resortul dramatic este amorul abia înfiripat, prea timid pentru a se mărturisi. În cîteva rînduri, d'Alembert în elogiul său deja citat, rezumă întreg teatrul lui Marivaux : „Este cînd o dragoste ignorată de cei doi îndrăgostiți, cînd o dragoste pe care o simt și vor să și-o ascundă unul celuilalt ; cînd o dragoste timidă care nu îndrăznește să se declare ; cînd o dragoste nesigură și parcă nehotărîtă, o dragoste de-abia născută, ca să zic așa, pe care o presimt fără să fie siguri și o pîndesc în adîncul sufletului, înainte de a o lăsa să-și ia avîntul".

Construcția dramatică a comediilor lui Marivaux este simplă, tot așa de simplă ca și pașii menuetului, dans și melodie care triumfase către sfîrșitul secolului al XVII-lea : cei

doi îndrăgostiți merg unul către altul, deși lasă impresia că vor să se evite. Procedeul nu este lipsit de monotonie și critica i-a reproșat lui Marivaux că repetă într-una aceeași piesă.

Marivaux n-a repetat totuși aceeași piesă, pentru că unele din personajele sale înclină spre dragoste tandră, altele spre dragoste senzuală ; ele vor evolua firesc în sensul înclinației fiecăruia.

Dublarea personajelor principale cu valeții respectivi nu pare să fie un procedeu nou, considerat ca atare. Valeții execută același pas de dans ca și stăpînii lor ; ceva mai mult, dialogul lor reia același *marivaudage,* subtil și glumeț, prin care stăpînii lor caută să-și ascundă adevăratele sentimente. Totuși valeții lui Marivaux nu mai sînt simple umbre ale stăpînului ca Sganarelle, sau întruchiparea bunului simț popular față de aberațiile stăpînilor ca în *Burghezul gentilom* sau *Bolnavul închipuit* ale lui Molière. Ei sînt mai mult decît un confident sau un prieten, un alter-ego, care știe să citească pînă în străfundurile sufletești adevăratele sentimente și să arate, de multe ori, calea spre mariajul de inimă și nu spre acel de afaceri. Vederile lor sînt atît de înaintate, încît ai zice uneori că vorbește însuși Figaro, eroul celebru al lui Beaumarchais.

Iată-l pe Trivelin din *La fausse suivante* cum se prezintă :

„De 15 ani de cînd colind lumea, cînd stăpîn, cînd slugă, totdeauna priceput, prieteni din interes al șnapanilor sau al oamenilor cinstiți din dorință, tratat politicos de unul, amenințat cu gîrbaciul de altul, schimbîndu-mi meseria, hainele, caracterul, năravurile, riscînd mult, rezistînd puțin, desfrînat în fond, dar om de treabă în formă, demascat de unii, bănuit de alții, în cele din urmă echivoc față de toți, am încercat de toate..."

Trivelin îl prefigurează pe Figaro, așa cum dialogurile spumoase din comediile lui Marivaux anunță verva scînteietoare din teatrul lui Beaumarchais.

Deși Marivaux dramaturgul și Marivaux romancierul sînt una și aceeași persoană, romanele apar totuși diferite față de piesele de teatru, calitățile scriitorului sînt altele și realismul se adîncește.

Cînd publică prima parte din *Viața Mariannei* în 1731, Marivaux are ceva mai mult de patruzeci de ani și o experiență de viață caracteristică vîrstei. În domeniul romanului nu este un debutant. El publicase *Pharsamon* și *La voiture embourbée*, care nu sînt totuși adevărate romane, ci exercițiile unui spirit tînăr, prea tributar artificiilor și convenienței modei și timpului. În *Viața Mariannei* artificii picarești atît de frecvente în *Gil Blas* al lui Lesage, ca șirul de povestiri mereu întrerupte și mereu continuate, nu mai sînt decît pretexte formale, simple cadre pentru observația realistă și analiza psihologică. Dealtminteri romanul a fost publicat în etape destul de apreciabile — unsprezece părți în timp de zece ani — și a rămas totuși neterminat.

Procedeul amintit mai sus este înlocuit cu altul, nu mai puțin artificial, dar care are totuși calitatea de a realiza două romane în unul singur. Deși tema este comună — o dragoste care se înfiripă, se declară și apoi triumfă — către mijlocul părții a șaptea s-ar părea că romanul trebuie să se încheie. Totuși infidelitatea amantului constituie un fel de obstacol psihologic, care aduce prelungirea povestirii într-un al doilea roman.

Începutul romanului este pur melodramatic și axează destinul eroinei pe o întîmplare cu hoți de drumul mare. Procedeu deconcertant, de care s-a uzat și abuzat în romanele epocii ; ieftin dar necesar, procedeul scoate în relief de la început intenția autorului : a arunca o fetiță într-o lume așezată pe privilegiul nașterii, în voia vîrtejurilor vieții.

Într-adevăr, pe drumul spre Bordeaux, o trăsură închisă este atacată de bandiți înarmați. Majoritatea pasagerilor sînt uciși ; un călugăr reușește să scape prin pădure. Între timp, ofițeri călare ajung în galop. Aceștia reușesc să salveze de sub trăsură o fetiță care plîngea. Cum nu se pot cunoaște părinții, copilul este încredințat unui preot, care să-l crească. Preotul, la rîndul său, o încredințează unei surori ; din nefericire însă aceasta moare și o lasă pe Marianne, la vîrsta lipsei de experiență, singură într-un oraș ca Parisul și fără nici un sprijin.

Cînd acest sprijin se ivește, el este mai mult decît suspect și primejdios : un bătrîn crai, ascuns sub aparențe evlavioase, Cli-

mal, își ia sarcina de a purta grijă de fată. Marianne intră în prăvălia doamnei Dutour, lenjereasă, și devine *subretă*, adică o fată fără părinți și fără avere, nevoită să lucreze cu mîna pentru a-și cîștiga existența.

Nu s-ar putea susține că atmosfera din atelier este favorabilă inocenței și neprihănirii. Doamna Dutour își primește zilnic amantul; la rîndul ei, Marianne este obligată să-și primească aproape zilnic „binefăcătorul", care are un fel ciudat de a-i pipăi cosițele sub bonetă. Este de admirat delicatețea penelului lui Marivaux care, în asemenea situații, știe să țină limitele artei realiste, fără a cădea în naturalism și în pornografie. Este cu atît mai demnă de subliniat, ca un triumf al artei realiste, pictura lui Marivaux într-un secol care se prăbușește în obscenitățile lui Restif de la Bretonne[1] sau în cinismul și cruzimea lui Valmont și a doamnei de Merteuil[2].

Spiritul de observație al lui Marivaux este să surprindă pe viu viața de zi cu zi a prăvăliei doamnei Dutour, conversațiile, mahalagismele, micile intrigi și insinuări; analistul pătrunzător știe să citească în sufletul eroinei, pe care o nevinovăție nativă o previne împotriva primejdiei „binefacerilor" și a duplicității mingîierilor protectorului. Rafinamentul și veridicitatea analizei ne fac să identificăm eroina cu autorul însuși, într-atît de adevărată este în acest roman întrebuințarea persoanei întîi, deși procedeul este curent în romanele vremii (Lesage, Rousseau, Prévost).

Dar situația precară a Mariannei nu putea dura prea mult. Într-o zi la biserică va întîlni pe tînărul și elegantul domnișor de Valville și subtilul analist al dragostei născînde va avea din nou prilejul să citească în sufletul eroinei sale. Un accident neprevăzut o aruncă pe Marianne sub caii unui birjar stîngaci și hazardul face din elegantul domnișor un salvator și un protector.

Acțiunea se complică, pentru că în momentul cînd Climal dădea sfaturi Mariannei ușa se deschide și apare tînărul de

---

[1] *Restif de la Bretonne* (1734—1806), autor de romane îndrăznețe și pornografice.

[2] Personaje din celebrul roman al lui Choderlos de Laclos: *Legături primejdioase.*

Valville. Lovitură de teatru : cei doi rivali se recunosc : sînt unchiul și nepotul !

Toată vina va cădea pe Marianne : de Valville pleacă furios, crezînd că unchiul este amantul tinerei fete ; domnul de Climal îl bănuiește pe nepot de același lucru, mai ales că acesta avea formidabilul avantaj al vîrstei.

După plecarea furtunoasă a nepotului, domnul de Climal își copleșește protejata cu reproșuri. El îi amintește originea umilă și scoate la iveală așa-zisa lui generozitate tradusă în nenumărate daruri pe care totuși Marianne le-a acceptat. Dar tînăra fată nu cedează în fața argumentelor și susține sus și tare nevinovăția ei. La sfîrșitul duelului, soarta Mariannei este hotărîtă : ea îi va înapoia domnului de Climal toate darurile și va părăsi prăvălia a doua zi ; „protecția" a încetat.

În scurta luptă ce se dă în sufletul Mariannei între cochetărie — care i-ar spune parcă să păstreze darurile — și demnitate, demnitatea triumfă. Iat-o pe Marianne din nou pe trotuar, într-un Paris de care se înspăimîntă, într-atît singurătatea ei i se pare de absolută : „Cît de fericiți sînt oamenii aceștia, își spune ea, fiecare cu locul și cu azilul lui. Va veni noaptea, nu vor mai fi aici și se vor retrage la ei acasă ; iar eu nu știu unde să mă duc ; nu sînt așteptată nicăieri, nimeni nu va simți că-i lipsesc."

Disperată intră într-o mînăstire, sperînd să-și găsească un azil acolo. Dar stareța, cînd aude că-i vorba de o orfană care nu știe cine-i erau părinții, refuză. Din fericire, la convorbirea dintre stareță și Marianne asistă o doamnă din înalta societate, doamna de Miran.. Suferințele Mariannei, sinceritatea care i se citesc pe figură i-au dat doamnei de Miran ideea nobilă de a o lua sub protecția ei și de a o interna la mînăstire ca pensionară, ca s-o ferească astfel de ochii lacomi ai bărbaților de toate vîrstele. Dar Marianne este prea sinceră ca să ascundă dragostea curată și tandră pentru Valville. A doua lovitură de teatru : Valville este chiar fiul doamnei de Miran !

Tinerii își vor continua dialogul amoros în vorbitorul mînăstirii sub privirile, de astădată binevoitoare, ale stareței. Virtutea

pare să triumfe, căsătoria celor doi îndrăgostiți nu este departe, cu toată originea incertă a Mariannei.

Totuși romanul continuă. Dacă doamna de Miran și Valville consimt să închidă ochii asupra originii Mariannei, autoritățile regimului nu pot îngădui un asemenea scandal. Poliția regală o ridică pe Marianne și-o dă în supravegherea unei alte stareţe, cu poruncă de a o căsători cît mai repede cu un burghez, singura posibilitate pe care i-o oferă regimul de oligarhie nobiliară unei fete sărace și cu origine dubioasă. Întrevederea dintre Marianne și cel care-i fusese destinat ca bărbat este de un tragic burlesc.

Dialogul pe tema cum e timpul și cînd vă place să ieșiți la plimbare parcă ar fi o pagină smulsă dintr-un roman al naturalistului Henry Céard. La urmă, burghezul pune chestiunea căsătoriei în mod brutal și stîngaci. Burghezul știe pe ce dă banii ; el nu are prejudecățile nobiliare pe chestiunea originii sociale.

„— Cînd e vorba de căsătorie, nu-i nici unul care să nu fie fericit că intră într-o familie ; mie unuia, domnișoară, puțin îmi pasă de așa ceva."

La asemenea cuvinte, nu-i mai rămînea fetei decît să-l dea afară pe necioplit.

Dar persecuțiile, luptele cu prejudecățile sociale și cu duritățile vieții nu se opresc aici pentru Marianne. Ea va avea chiar ocazia să se convingă că frumosul Valville nu-i decît un ușuratec ; viața — sau cumințenia ei firească — o vor învăța că numai atunci cînd cunoști omul, te poți despărți de el fără acel imens regret, de rigoare în asemenea împrejurări. Dar Marianne va mai trece prin alte grele încercări. Un ofițer cam bătrîn, dar plin de bani, o va cere în căsătorie. După refuz, Mariannei nu-i mai rămîne decît să încerce din nou să intre la mînăstire, de astă dată în chip de călugăriță. Era pe vremea aceea singura posibilitate onorabilă care li se oferea fetelor fără zestre și fără naștere ilustră (unica fiică a lui Marivaux a intrat și ea la călugărie). Dar confidența lungă — aproape un al doilea roman ! — al unei călugărițe asupra vieții din mînăstire, o face pe Marianne să renunțe. Viața în mînăstire nu este un rai, în romanul lui Marivaux. Însă ținînd seama de poziția lui Marivaux în problema religioasă, trebuie recunoscut

că descrierea este destul de îndrăzneață, fără să atingă nici pe departe virulența și vehemența satirei din romanul lui Diderot *Călugărița.*

Și multe i se mai pot întîmpla Mariannei. Chiar să se împace cu Valville, din ce în ce mai moderat în aventurile sale amoroase și care se întoarce la iubita lui de totdeauna, Marianne. S-ar zice că perspectiva unei fericiri fără umbre i-ar reveni Mariannei și i s-ar cuveni... Dar romanul se întrerupe aici ; ca și cum visul și viața nu s-ar prea împăca și, în viitor, alte surprize ar putea-o aștepta pe eroina noastră.

Cu mult înainte de practicarea realismului „feliei de viață", romanul lui Marivaux nu are un deznodămînt, cum nici viața nu are unul. Poate de aceea Marivaux n-a voit să-și termine romanul după tipicul tradițional, așa cum n-a terminat nici cel de-al doilea roman, *Țăranul parvenit.*

Și în pictura personajelor, Marivaux s-a ținut în limitele stricte ale realismului de calitate, adică s-a ferit să îngroașe prea mult unele trăsături în detrimentul altora. Marianne nu-i totdeauna un înger, reușind, pe drumuri întortocheate uneori, să-și mențină totuși puritatea. Nu înseamnă că nu alunecă uneori în cochetărie, că nu e alteori bănuitoare și chiar vindicativă. Așa cum s-a observat, ea îl iubește pe Valville pentru tinerețea și eleganța lui, dar și pentru apartenența lui la clasa nobilă, spre care o mînă unele aspirații obscure, refulate însă de fiecare dată cînd tind să încolțească.

„Ce primejdioasă fetiță mai ești !" îi spune odată binefăcătoarea ei, doamna de Miran.

Nici chiar bătrînul crai, domnul de Climal, nu este cu desăvîrșire un personaj negativ ; Marivaux știe să țină o cumpănă, mînuind cu dibăcie penelul.

S-ar putea scoate din *Viața Mariannei* o adevărată galerie de portrete, mai toate prinse pe viu din acel mărunt popor al Parisului epocii, în mijlocul căruia se petrece o bună parte din viața eroinei. Limbajul popular este adecvat, fără exagerările și trivialitățile lui Restif de la Bretonne. Scena din cartea a doua,

dintre birjar și lenjereasa Dutour la care face aluzie — și încă una peiorativă — elogiul lui d'Alembert, nu surprinde astăzi.

Trebuie să recunoaștem că cruditățile de limbaj sînt destul de rare. În schimb, construcția romanului lasă de dorit. Narațiunea lîncezește adeseori și procedeul sertarelor cu surprize — destul de frecvente pînă și în mobilierul vremii — este cam artificial ; acțiunea nu avansează. Ritmul lent ar aminti ritmul unor romane realiste engleze, ale lui George Eliot, de pildă. Dar încetineala acțiunii la romanciera engleză are ceva firesc ; autoarea nu inventează obstacole de tot felul, care să însemne alte puncte de plecare pentru o narațiune în chipul cel mai normal cu putință.

Dacă ritmul acțiunii nu amintește romanul englez de mai tîrziu, în schimb abundența plînsetelor, sensibilitatea exagerată și gustul pentru lacrimogen al romanului anunță perioada care se deschide către sfîrșitul secolului al XVIII-lea cu traducerile din Richardson și cu romanul lui Rousseau *La Nouvelle Héloïse*. Și în această privință Marivaux se anunță un precursor.

Cel de-al doilea mare roman al lui Marivaux *Țăranul parvenit*, este compus în intervalul care desparte a doua și a treia parte din *Viața Mariannei* (1734—1735). În intenția lui Marivaux *Țăranul parvenit* pare să fi fost o replică mai dură, mai senzuală, a amorului tandru și sentimental din *Viața Mariannei*. De altminteri și în teatru există la Marivaux această pendulare, fără ca limbajul său special să sufere modificări ; cadrele romanului, categoriile sociale atît de deosebite care-i solicită atenția, contribuie la formarea unui stil mai realist, mai apropiat de vorbirea comună, mai puțin sclipitor și spiritual.

Jacob este un țăran din Champagne care, din lacheu așa cum ajunge la Paris, va parveni, prin protecție de fuste, la cele mai înalte demnități, chiar în provincia de unde plecase. Iată așadar un *Bel Ami*, cu mult înainte de apariția celebrului roman al lui Maupassant.

Dacă cercetăm însă cu luare-aminte literatura secolului al XVIII-lea, tipul de lacheu care parvine la situații înalte este foarte frecvent. Încă din 1721 Montesquieu atrăsese atenția asupra

acestei anomalii sociale : „Corpul lacheilor, spune Usbek, este mai respectabil în Franţa decît în altă parte. Este un seminar pentru marii seniori" („seminar" este folosit în sensul de „învăţămînt de pregătire").

De altminteri personajele de valeţi au inspirat atîtea comedii începînd cu Lesage şi terminînd cu Beaumarchais, încît nu-i mai trebuiau lui Marivaux alte surse decît realităţile sociale ale vremii sale. Pe măsură ce aristocraţia decade, această slugărime plină de îndrăzneală, de cinism şi de pofte nemaipomenite îşi croieşte drum spre înalte demnităţi. Are şi Jacob filozofia lui :

„Aş ! exclama el, viaţa trece şi cu cît mergi mai departe, cu atît te murdăreşti mai tare de noroi".

Acest fel de a vedea lucrurile al valetului nostru, va aduce noului roman al lui Marivaux o construcţie mai firească, mai realistă. Procedeul picaresc al sertarelor cu surprize este încă păstrat : sînt diferitele încercări prin care trece Jacob, la fel ca şi Marianne. Dar în timp ce Marianne ezită sau caută compromisuri între interes şi datorie, Jacob nu ezită şi primeşte încercările cu seninătate, cu un fel de epicurism, care se potriveşte cu setea lui de plăceri şi de viaţă.

Aventurile lui Jacob n-au nici umbră de moralitate. Dacă în firea lui de ţăran există scrupule, multe din ele se pierd în contact cu o societate atît de coruptă. Devenit lacheu la Paris, el seduce o cameristă şi-i mănîncă banii ; apoi întîlneşte o fată bătrînă, în vîrstă de cincizeci de ani, care acceptă să-l ia în căsătorie pe acest tînăr de optsprezece ani, flăcău frumos şi robust. Noaptea de nuntă este de un realism cu atît mai crud, cu cît fecioara în vîrstă este şi evlavioasă ! Iată-l pe Jacob al nostru, înstărit şi renunţînd la meseria lui de lacheu, trezindu-se dintr-odată aruncat în rîndul oamenilor onorabili. Cu bani ce nu face omul, mai ales cînd între dînsul şi soţie e o atît de mare diferenţă de vîrstă. El îşi caută o amantă din „lumea mare", curioasă, ca atîtea altele ale vremii, să cunoască un tip de brunet, solid şi robust. Jacob care n-are scrupule de infidelitate conjugală — mai ales la o asemenea diferenţă de vîrstă ! — nu acceptă totuşi banii doamnei de Ferval. Dar la rîndul lui va fi înşelat de această doamnă, ceea ce îl

va aduce pe Jacob la o filozofie asupra nestatorniciei sentimentelor amoroase. Totuşi, prin protecţiile doamnelor din lumea mare şi prin complezenţa oamenilor politici cu care acestea sînt legate, Jacob va ajunge bogat şi respectat chiar în provincia de unde plecase în saboţi şi unde devine controlor general al impozitelor puse ilegal de rege.

Deşi subiectul se pretează la scene de naturalism sexual, Marivaux păstrează aceeaşi cumpănă în portretistică şi în analiza psihologică precum în *Viaţa Mariannei*. *Ţăranul parvenit* al lui Marivaux nu este totuşi *Ţăranul parvenit* al lui Restif de la Bretonne. Jacob mai păstrează din fondul vechi al educaţiei lui de om de ţară, unele scrupule morale şi chiar un anumit simţ al onoarei. Aruncat, în urma isprăvilor sale, la un moment dat în închisoare, el tremură de frică pentru viaţa sa. În schimb nu ezită să şi-o pună în primejdie, cînd cineva este atacat noaptea în plină stradă. Şi totuşi este acelaşi om ! Marivaux este convins de contradicţiile naturii umane. Ce putem citi în *Viaţa Mariannei* : „nu se cunoaşte nimic în privinţa oamenilor", se potriveşte pentru toată opera romanescă a lui Marivaux.

Mai mult decît *Viaţa Mariannei*, acest al doilea mare roman al lui Marivaux constituie o vastă frescă socială. Galeria de portrete din *Ţăranul parvenit* este considerabil îmbogăţită : lachei, cameriste, nobilime provincială, mici burghezi, magistraţi, doamne din lumea mare, mari seniori, înalţi funcţionari, actori, chirurgi şi chiar o mijlocitoare... Unele portrete sînt pe drept cuvînt magistrale : portretul ţaţei în doamna Alain sau al servitoarei Catherine. Umorul, cursivitatea frazei, epitetul moral aplicat unei trăsături fizice şi invers, depăşesc pe La Bruyère şi anunţă causticitatea şi pitorescul prozei lui Huysmans.

O întrebare se pune în chip firesc : cele două romane, care dovedesc atîtea calităţi şi anunţă atîtea inovaţii de mai tîrziu în domeniul romanului, de ce au rămas neterminate ?

Multe răspunsuri pot fi date, dar nici unul nu pare destul de satisfăcător. Că autorul s-ar fi plictisit să tot inventeze noi aventuri, după procedeul romanului picaresc ; că n-ar fi văzut un deznodămînt veridic nici în cazul Mariannei, nici în cazul lui Ja-

cob ; că a preferat să nu termine o operă care, după canoanele vremii, se cerea morală, în ciuda lipsei de morală a societății respective. Din toate aceste ipoteze, ultima ni se pare cea mai credibilă.

Într-adevăr, declinul feudalității aducea după sine și o corupere a moravurilor. „Religia voluptății", cum se numea felul de viață al claselor dominante, aluneca foarte ușor în desfrîu, perversitate și cinism. Romanele lui Restif de la Bretonne și cel al lui Choderlos de Laclos — pentru a cita opere situate la antipod în privința valorii artistice — pot fi considerate ca mărturii ale stărilor de lucruri de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Morala oficială era însă severă și ipocrită. Choderlos de Laclos a fost obligat să-și pedepsească în deznodămînt pe cele două satanice personaje : doamna de Merteuil și marchizul de Valmont. Restif de la Bretonne trebuia să se folosească de fel de fel de pledoarii și considerații morale pentru a satisface cenzura și a-și publica operele. Marivaux, în sinceritatea sa absolută, calitate dominantă a caracterului său, nu putea recurge la subterfugii, la deznodăminte lipite artificial și fără legătură cu experiența sa de viață și cu observațiile sale.

*

Scriitor clasic, Marivaux își înscrie opera încă sub semnul raționalismului cartezian. O piesă ca *Insula rațiunii* reprezintă un fel de profesiune de credință a scriitorului. Dar opera lui poartă, în același timp, marca timpului : tendințele de înnoire, de părăsire a canoanelor clasice moștenite de la marele secol, interesul crescînd și militant pentru ideile care vor contribui la răsturnarea vechiului regim și la consolidarea celui nou.

În comediile sale, Marivaux a dat un rol precumpănitor femeii, care, emancipată de sub tirania părintească și a prejudecăților timpului, să-și poată alege, în deplină libertate, drumul. Marivaux a creat o comedie nouă și un nou fel de comic, căutînd să surprindă acel joc delicat al dragostei ce se înfiripă și nu îndrăznește încă să se afirme. În acest sens trebuie înțeles *marivaudage*-ul, care nu este afectare și fadă galanterie, ci limbaj al unui sentiment

născînd și pendulînd între tandrețe și senzualitate. *Marianne* a dus la mare virtuozitate arta dialogului: Beaumarchais se va folosi, mai tîrziu, de această ilustră lecție.

Deși romanele lui Marivaux sînt astăzi partea cea mai uitată din opera sa, totuși, în contextul epocii, ele apar ca deosebit de importante și inovatoare în multe privințe. Folosind încă procedee ale romanului picaresc, Marivaux face pași mari și îndrăzneți în domeniul realismului și îl anunță pe acela al „feliei de viață", a adepților realismului de la sfîrșitul secolului trecut. Preferînd umanitatea mijlocie și alegînd personaje din categoriile sociale umile, Marivaux nu alunecă nici în naturalism, nici în șarja grosolană și caricaturală.

Umbrită multă vreme de interpretări tendențioase sau superficiale, de prejudecăți și de mode, opera lui Marivaux se cere situată astăzi în adevărata ei lumină, de noblețe umană și de sinceritate.

AL. DIMITRIU-PĂUȘEȘTI

TABEL CRONOLOGIC

1688 4 februarie Naşterea lui Pierre Carlet de Chamblain de Marivaux la Paris.

1700—1702 Tatăl lui Marivaux este numit director al Monetăriei de la Riom.

1708—1712 Le père imprudent et équitable (Tatăl imprudent şi echitabil), comedie într-un act în versuri, nereprezentată.

1713 Les Effets surprenants de la Sympathie (Efectele surprinzătoare ale simpatiei), I, II, III, cu aprobarea din 26 august 1713.

1714 La Voiture embourbée (Trăsura împodobită), aprobată din 31 august 1713. Anunţarea romanului *Pharsamon. Le Bilboquet (Jucăria),* aprobare din 26 octombrie 1713. *Les Effets surprenants de la Sympathie* (IV, V), aprobare din 21 decembrie 1713. Se acordă aprobare pentru *Télémaque travesti* (14 iunie 1714). Se anunţă prea de timpuriu tipărirea operelor. *L'Iliade travestie* şi *Télémaque travesti,* septembrie-octombrie 1714.

1716—1717 L'Iliade travestie, cu aprobare din 10 iunie 1715.

1717 iulie Semnarea contractului de căsătorie a lui Marivaux cu Colombe Bollogne.

1717—1718 Lettre sur les habitants de Paris (Scrisoare despre locuitorii Parisului) inserat în *Mercure de France.*

1719 Moartea tatălui lui Marivaux la Riom. Naşterea Colombei-Prospère, fiica lui Marivaux.

1720 17 octombrie Arlequin poli par l'amour (Arlequin poleit prin dragoste), douăsprezece reprezentaţii.
16 decembrie Annibal, tragedie. Cădere.

1721 iulie Prima foaie din *Spectateur français.*

1722 ianuarie-mai Foile 2—6 din *Spectateur français.*
3 mai La surprise de l'amour (Surpriza dragostei), treisprezece reprezentaţii.

1723 mai Foile 7—16 din *Spectateur français.*
6 aprilie La double inconstance (Dubla nestatornicie), cincisprezece reprezentaţii.
mai-noiembrie Foile 17—24 din *Spectateur français.*
Moartea soţiei lui Marivaux.

1724 5 februarie Le Prince travesti (Prinţul travestit), şaisprezece reprezentaţii.
8 iulie La fausse suivante (Falsa cameristă), treisprezece reprezentaţii.

septembrie-octombrie Le Spectateur français, foile 24—25.

2 decembrie Le dénouement imprévu (Deznodămîntul neprevăzut), șase reprezentații.

Lesage : *Gil Blas* (cărțile VII—IX).

1725 *3 martie L'Île des esclaves (Insula sclavilor)*, douăzeci și una de reprezentații.

19 august L'Héritier du village (Moștenitorul satului), nouă reprezentații.

1726—1727 Unsprezece foi din *L'indigent philosophe*.
30 ianuarie A doua *Surprise de l'amour* este primită la Comédie Française.

1727 *11 septembrie L'Île de la raison (Insula rațiunii)*, cădere.

1729 *18 iunie La Nouvelle Colonie (Noua Colonie)* sau *La ligue des Femmes (Liga femeilor)*, o singură reprezentație.
24 ianuarie Le Jeu de l'Amour et du Hasard (Jocul dragostei și al întîmplării), paisprezece reprezentații.

1731 *9 martie Les serments indiscrets (Jurămintele indiscrete)*, piesă primită la Comedia franceză.
iunie La Vie de Marianne (Viața Mariannei), prima parte.

1732 *12 martie Le Triomphe de l'Amour (Triumful dragostei)*, șase reprezentații.
8 iunie Les serments indiscrets, nouă reprezentații ; primire mai curînd defavorabilă.
25 iulie L'école des mères (Școala mamelor), paisprezece reprezentații.

1734 *ianuarie-mai Le Cabinet du philosophe (Cabinetul filozofului)*, unsprezece fascicole apărute.

Ianuarie Vie de Marianne, partea a doua.
mai Țăranul parvenit, prima parte.
iunie Țăranul parvenit, a doua parte.
oct.-noiembrie Țăranul parvenit, părțile a III-a și a IV-a.
noiembrie Le Petit Maître corrigé (Domnișorul corectat), cădere.

1735 *aprilie Țăranul parvenit,* partea a V-a.
9 mai La mère confidente, (Mama confidentă), șaptesprezece reprezentații.
noiembrie Viața Mariannei, a treia parte.

1736 *martie-aprilie Viața Mariannei,* a patra parte.
iunie Le legs (Dania testamentară), șapte reprezentații.
septembrie Viața Mariannei, partea a cincea.
decembrie Viața Mariannei, partea a șasea.

1737 *februarie Viața Mariannei,* partea a șaptea.

1738 *ianuarie Viața Mariannei,* partea a opta.

1740 *19 noiembrie Încercarea,* șaptesprezece reprezentații.

1742 *martie-aprilie Viața Mariannei,* părțile a IX-a, a XI-a.
decembrie Marivaux este ales la Academia franceză.

1745 Fiica lui Marivaux intră la călugărie.

1746 *6 august Prejudecata învinsă,* patru reprezentații.

1748 *aprilie* Lectură la Academie din *Reflexions en forme de lettre sur l'esprit humain (Reflecțiuni sub formă de scrisoare asupra spiritului uman).*

1751 *8 ianuarie* Lectură la Academie din *Réflexions sur les hommes (Reflecții despre oameni).*
25 august Lectură la Academie din *Réflexions sur les Romains et sur les anciens Perses (Reflecțiuni asupra romanilor și a vechilor perși).*

1758 *ianuarie* Marivaux, bolnav, își face testamentul.

1763 *10 februarie* Moartea lui Marivaux.

AL. D.-P.

PARTEA ÎNTÎI

Înainte de a face cunoscută publicului această poveste, trebuie să-i arăt cum am aflat-o.

Sînt şase luni de cînd am cumpărat, la cîteva leghe de Rennes, o casă de ţară, care în răstimp de treizeci de ani trecuse prin cinci-şase mîini. Dorind să fac unele schimbări în împărţirea primului apartament, s-a găsit într-un dulap ascuns într-o firidă a peretelui, un manuscris din mai multe caiete, cuprinzînd povestea de mai jos, totul scris de o femeie. Mi s-a dat manuscrisul şi l-am citit împreună cu doi prieteni ce se aflau la mine şi care, de atunci, n-au încetat să-mi spună că trebuie să-l dau la tipărit ; n-am nimic împotrivă, cu atît mai mult cu cît această poveste nu vizează pe nimeni. Data ce se află la sfîrşitul manuscrisului ne arată că a fost scris cu patruzeci de ani în urmă ; am schimbat numele a două persoane despre care este vorba şi care nu mai sînt în viaţă. Deşi ceea ce se spune despre ele n-are nici o însemnătate ; dar totuşi am găsit de cuviinţă să nu le numesc.

Asta-i tot ce am avut de spus ; această mică introducere mi s-a părut necesară şi m-am silit s-o fac cît mai bine ; căci nu sînt scriitor, şi nimic scris de mine nu va vedea vreodată lumina tiparului în afară de aceste douăzeci de rînduri.

Să trecem acum la povestea noastră. Este vorba de o femeie care își istorisește viața ; nu știm cine a fost. Este Viața Mariannei ; *așa își spune ea însăși la începutul povestirii sale ; mai apoi ia titlul de contesă ; se adresează unei prietene al cărei nume este lăsat în alb, și asta-i tot.*

*

Cînd v-am istorisit cîteva întîmplări din viața mea, nu m-așteptam, dragă prietenă, că mă veți îndemna s-o redau în întregime și să alcătuiesc o carte de dat la tipar. Este drept, povestea mea e deosebită, dar aș strica totul dacă m-aș apuca s-o scriu ; căci de unde vreți să am stil ?

E drept, se spune că am duh ; dar, draga mea, după mine, duhul acesta n-are preț decît atunci cînd e rostit, și nu va mai însemna nimic cînd va fi citit.

Nimeni n-are mai mult duh decît noi, femeile frumoase (căci m-am numărat printre ele) atunci cînd avem doar un pic ; fiindcă în acest caz bărbații nu mai prețuiesc ceea ce spunem ; ascultîndu-ne, se uită la noi și profită de ceea ce văd.

Am cunoscut o femeie frumoasă, a cărei conversație trecea drept încîntătoare. Nimeni pe lume nu se exprima ca dînsa ; era vioiciunea, istețimea întruchipată ; cunoscătorii nu mai puteau de plăcere. S-a îmbolnăvit de vărsat, a rămas însemnată ; cînd biata femeie și-a făcut din nou apariția, n-a mai fost privită decît ca o palavragioaică plicticoasă. Vedeți dar cît duh împrumutase ea înainte de la chipul ei ! S-ar prea putea ca și chipul meu să-mi fi împrumutat odinioară, cînd lumea găsea că am din plin. Îmi amintesc ochii mei de-atunci și cred că erau mai spirituali decît mine.

De cîte ori nu m-am pomenit spunînd unele lucruri care cu greu ar fi trecut singure ! Dacă n-ar fi fost întovărășite de toate nazurile unei înfățișări drăcoase,

n-aş fi fost aplaudată aşa cum eram ; şi dacă vreun vărsat ar fi redus totul la justa valoare, cred că aş fi pierdut tare mult.

De pildă, nu e mai mult de-o lună de cînd mi-aţi pomenit de o anumită zi (şi sînt doisprezece ani de cînd acea zi a trecut) cînd, la o masă, lumea s-a minunat atîta de vioiciunea mea ; ei bine, v-o spun drept, n-am fost decît o zănatică. Mă credeţi că de multe ori mă purtam aşa dinadins, să văd pînă unde se lasă dus de nas un bărbat ? Totul îmi reuşea, şi vă asigur că, ieşite din gura unei urîte, nebuniile mele ar fi fost bune de balamuc ; şi pesemne era nevoie să fiu plăcută în tot ce spuneam mai ales, fiindcă azi, cînd nurii mei s-au trecut, văd că spiritul meu e socotit destul de obişnuit, deşi sînt mai mulţumită de mine acum decît am fost vreodată. Dar, în sfîrşit, fiindcă doriţi să-mi scriu povestea şi pentru că cereţi acest lucru prieteniei mele, fiţi mulţumită ; decît să vă refuz, prefer să vă plictisesc.

De altminteri, vorbeam adineauri de stil, şi nici măcar nu ştiu ce înseamnă. Ce trebuie să faci ca să ai stil ? Oare cel întîlnit în cărţi să fie cel bun ? De ce atunci de cele mai multe ori îmi displace atîta ? Stilul scrisorilor mele vi se pare acceptabil ? Voi scrie cartea aceasta în acelaşi fel.

Să nu uitaţi că mi-aţi făgăduit să nu spuneţi niciodată cine sînt ; nu vreau să fiu cunoscută decît de dumneavoastră.

Acum cincisprezece ani nu ştiam încă dacă neamul din care mă trag este nobil sau nu, dacă sînt copil legitim sau din flori. Acest început pare să anunţe un roman : totuşi, nu este vorba de aşa ceva ; spun adevărul, aşa cum l-am aflat de la cei ce m-au crescut.

Un poştalion care mergea la Bordeaux a fost atacat pe drum de hoţi ; doi bărbaţi care se aflau înăuntru au încercat să se împotrivească şi au rănit mai întîi un

tîlhar ; dar au fost uciși împreună cu încă trei persoane ; de asemenea, și-au pierdut viața vizitiul și surugiul și n-au mai rămas în trăsură decît un călugăr din Sens și cu mine, care nu păream să am mai mult de doi sau trei ani. Călugărul a luat-o la fugă, în timp ce eu, căzută pe treapta trăsurii a cărei ușă rămăsese închisă [1], scoteam niște strigăte îngrozitoare, pe jumătate înăbușită sub trupul unei femei ce fusese rănită și care, încercînd totuși să fugă, căzuse peste mine, strivindu-mă, și murise.

Caii nu făceau nici o mișcare și am stat astfel mai bine de un sfert de oră, țipînd mereu, fără să pot ieși de acolo.

Aflați că printre cei ce fuseseră uciși se aflau două femei : una frumoasă, de vreo douăzeci de ani, iar cealaltă de vreo patruzeci ; prima era foarte elegantă, cealaltă îmbrăcată ca o cameristă.

Dacă una dintre ele era mama mea, mai curînd trebuie să fi fost cea tînără și mai bine îmbrăcată, deoarece s-ar părea că semănam oarecum cu dînsa, cel puțin după spusele acelora care au văzut-o moartă și care m-au găsit pe mine ; de altfel eram îmbrăcată într-un fel prea distins pentru a nu fi decît fiica unei cameriste.

Am uitat să vă spun că un lacheu, care era în slujba unuia dintre bărbații din poștalion, a luat-o la fugă, rănit, peste cîmpuri și a căzut de slăbiciune la intrarea unui sat vecin, unde muri fără să spună în slujba cui era ; tot ce s-a putut afla de la el înainte de a-și da sufletul, a fost că stăpînul și stăpîna sa fuseseră uciși ; dar asta nu lămurea nimic.

Pe cînd țipam sub trupul femeii moarte, trecură cinci sau șase ofițeri care călătoreau pe cai de poștă și, văzînd cîteva persoane căzute fără viață lîngă poștalionul nemișcat, auzind dinăuntru țipetele unui copil, se opriră în fața acestei priveliști înfricoșătoare, fie dintr-o curiozitate pe care o ai adesea pentru lucrurile ce inspiră oa-

[1] Trăsurile de poștă erau închise cu uși — ca automobilele din zilele noastre — treapta fiind pe dinăuntru.

recare groază, fie pentru ca să vadă ce era cu acel copil ce striga, şi să-i vină în ajutor. Se uitară deci în trăsură, unde mai văzură un om ucis şi pe femeia moartă, căzută pe treaptă, unde, după strigătele mele, şi-au dat seama că mă aflu şi eu.

Unul dintre ei, după cele spuse mai tîrziu, a fost de părere să meargă mai departe ; dar altul, pătruns de milă pentru mine, îl opri şi, coborînd de pe cal, se duse să deschidă uşa ; ceilalţi îl urmară. O altă grozăvie îi întîmpină ; o parte din obrazul acelei doamne ucise era lipit de al meu, aşa că eram scăldată în sîngele ei. O deteră la o parte pe doamnă şi, plină de sînge, mă traseră de sub ea.

Acum se punea întrebarea ce să facă cu mine, unde să mă lase ; zăresc în depărtare un sat, unde se hotărăsc să mă ducă, şi mă pun în braţele unui servitor care mă înveleşte într-o manta.

Se gîndeau să mă încredinţeze parohului acelui sat, pentru ca acesta să găsească pe cineva dispus să aibă grijă de mine ; dar acest paroh, către care îi îndreptaseră toţi sătenii, era plecat la un confrate ; acasă se afla numai sora lui, femeie evlavioasă, căreia îi fu atît de milă de mine, încît consimţi să mă ia la dînsa în aşteptarea încuviinţării fratelui său ; s-a făcut chiar un proces verbal unde se trecu tot ce v-am spus, întocmit de un soi de procuror fiscal de acolo.

Apoi, fiecare dintre însoţitorii mei dete, cu multă mărinimie, ceva bani pentru mine, bani ce fură strînşi într-o pungă încredinţată surorii parohului ; după aceea, plecară cu toţii.

Toate cîte vi le-am istorisit pînă acum le ştiu de la sora parohului.

Sînt sigură că vă cutremuraţi ; nu e cu putinţă ca, la începutul vieţii, să te lovească o nenorocire mai mare şi mai neobişnuită. Din fericire, nu eram de faţă cînd

mi s-a întîmplat, căci nu înseamnă să fii de faţă cînd o încerci la vîrsta de numai doi ani.

Nu vă voi spune ce s-a ales cu poştalionul şi nici ce s-a făcut cu cei ucişi ; astea nu mă mai privesc.

Peste trei-patru zile o parte dintre hoţi au fost prinşi, şi, culmea nenorocirii, nu s-a găsit în hainele călătorilor ucişi nimic din care să se afle a cui eram. Degeaba s-a consultat registrul unde se trece totdeauna numele călătorilor, totul a fost în zadar ; e drept că, în felul acesta s-a aflat cine erau, în afară de două persoane, o doamnă şi un cavaler, al căror nume, destul de străin, nu lămuri nimic, şi poate chiar că nu-şi dăduseră numele adevărat. S-a văzut doar că luaseră cinci locuri, trei pentru dînşii şi o fetiţă, şi alte două pentru un lacheu şi o cameristă, care, şi ei, fuseseră ucişi.

Toate acestea au făcut ca originea mea să rămînă o taină şi n-am mai aparţinut decît milei tuturor.

Această nenorocire atît de mare mi-a atras multe ajutoare la parohul unde mă aflam şi care încuviinţase, ca şi sora lui, să rămîn la ei.

Venea să mă vadă pînă şi lumea din cantoanele vecine ; voiau să ştie ce înfăţişare aveam ; devenisem un obiect de curiozitate ; îşi închipuiau că observă în trăsăturile mele ceva care amintea de întîmplarea aceea ; stîrneam o pornire romantică. Eram frumoasă, aveam un aer distins ; nici nu vă închipuiţi de cît folos îmi erau toate acestea, cît de nobilă şi delicată făceau să pară înduioşarea pe care o trezeam. O mică principesă nenorocită n-ar fi putut fi mîngîiată mai bine ; pasiunea pe care o inspiram se putea aproape numi respect.

N-am cuvinte să vă descriu interesul ce mi-l purtau, mai ales doamnele ; se întreceau să-mi facă darul cel mai frumos, să-mi dea rochia cea mai elegantă.

Parohul, deşi preot de ţară, avea mult spirit şi se trăgea dintr-o familie foarte bună ; el spunea adesea, mai tîrziu, că în tot ce făcuseră doamnele acelea pentru

mine, nu le auzise rostind niciodată cuvîntul de caritate, pentru că era un cuvînt prea aspru şi jignea gingăşia sentimentelor lor.

Aşa încît, atunci cînd vorbeau despre mine, nu spuneau „această fetiţă", ci întotdeauna „această copilă drăguţă".

Dacă venea vorba despre părinţii mei, apoi erau întotdeauna străini şi, fără îndoială, de prim rang în ţara lor ; nu era cu putinţă să fie altminteri, se ştia acest lucru ca şi cum s-ar fi văzut aievea ; circula în privinţa asta un soi de mic raţionament pe care fiecare îl amplifica după capul ei, toate dîndu-i apoi crezare, ca şi cînd nu l-ar fi ticluit ele însele.

Dar totul se toceşte, şi sentimentele frumoase ca orice alt lucru. Cînd întîmplarea mea nu mai fu atît de proaspătă, începu să preocupe mai puţin imaginaţia. Obişnuinţa de a mă vedea risipi fanteziile atît de folositoare mie, puse capăt plăcerii de a mă iubi ; nu fusese decît o plăcere trecătoare ; şi peste şase luni, această „drăguţă copilă" nu mai fu decît o biată orfană, care n-a mai fost cruţată de cuvîntul „caritate", spunîndu-se că o meritam din plin. Toţi preoţii mă recomandară în parohiile lor, pentru că cel unde mă aflam nu era bogat ; dar principiile religioase ale doamnelor nu mi-au fost atît de prielnice pe cît îmi fusese exaltarea lor, şi aş fi fost într-adevăr de compătimit fără dragostea parohului şi a surorii sale.

Această soră m-a crescut ca pe copilul ei. V-am mai spus că amîndoi se trăgeau dintr-o familie foarte bună, se zicea că şi-au pierdut averea în urma unui proces şi că el îşi căutase adăpost în această parohie, unde ea l-a urmat, căci ţineau foarte mult unul la altul.

De obicei, cine spune nepoată sau soră de paroh de ţară, se gîndeşte la o femeie grosolană, care aduce mai mult a ţărancă.

Dar fata asta nu era astfel : era o persoană plină de judecată şi de politeţe, pe deasupra fiind şi foarte virtuoasă.

Îmi amintesc că adesea, privindu-mă, o podideau lacrimile gîndindu-se la cele ce mi se întîmplaseră, şi-i adevărat că, la rîndul meu, o iubeam ca pe mama mea. Trebuie, de altfel, să vă mărturisesc că aveam un farmec, unele mici apucături, pe care nu le are orice copil ; eram gingaşă şi veselă, aveam gesturi distinse, mintea vioaie şi pe deasupra un chip ce făgăduia să devină frumos ; şi şi-a ţinut făgăduiala.

Trec peste educaţia mea în primii ani ai copilăriei, cînd am învăţat să lucrez nu ştiu cîte mici găteli femeieşti, îndemînare care mi-a fost de mare folos mai tîrziu.

Aveam cincisprezece ani — poate mai mult, poate mai puţin (căci ne puteam înşela) — cînd o rudă a parohului, care nu avea alţi moştenitori decît pe acesta şi pe sora lui, puse să li se scrie de la Paris că se află grav bolnav ; şi acest om ce le dăduse adesea ştiri despre el, îi ruga să se grăbească să vină careva dintre ei, dacă doresc să-l mai vadă înainte de a muri. Preotul ţinea prea mult la datoria sa de păstor pentru a-şi părăsi parohia, aşa că o trimise pe soră-sa.

La început nu prea voia să vin cu dînsa ; dar cu două zile înainte de plecare, văzînd cît de mult mă întristez şi cum suspin, îmi spuse :

— Marianne, dacă te temi într-atît de lipsa mea, linişteşte-te ; nici eu nu vreau să te desparţi de mine şi nădăjduiesc că fratele meu va fi de acord. Chiar acum mi-a dat ceva în gînd în privinţa ta ; plănuiesc să te bag la vreo negustorească, căci este timpul să te gîndeşti să faci şi tu ceva ; cît vom trăi, fratele meu şi cu mine te vom ajuta întotdeauna, fără să mai vorbesc de ce vom putea să-ţi lăsăm după moarte ; dar asta nu ajunge, căci nu-ţi vom lăsa cine ştie ce ; ruda unde mă duc şi ai cărui moş-

tenitori sîntem nu cred să fie prea bogată, așa că trebuie să-ți alegi o meserie care să-ți îngăduie să te căpătuiești Îți spun toate astea pentru că ai început să înțelegi, dragă Marianne, și tare aș dori, înainte de a muri, să am mîngîierea să te văd măritată cu un om de treabă, sau ce puțin în măsură s-o faci ; mi s-ar cuveni să am această bucurie.

La aceste vorbe m-am aruncat în brațele ei, am plîns și a plîns și ea ; căci era persoana cea mai bună pe care am cunoscut-o vreodată ; în ceea ce mă privește, aveam inimă bună și o mai am încă.

În clipa aceea intră parohul.

— Ce este ? o întrebă pe sora sa, mi se pare că Marianne plînge ? Ea îi spuse despre ce vorbisem și dorința ei de a mă lua la Paris. N-am nimic împotrivă, zise el ; dar dacă rămîne acolo noi n-o s-o mai vedem și asta mă doare pentru că o iubesc, biata copilă ; noi am crescut-o, sînt tare bătrîn și poate că îmi iau adio de la ea pentru totdeauna.

N-a fost nimic mai mișcător decît această convorbire, după cum vedeți. Nu i-am răspuns nimic parohului ; dar, în schimb, am început să plîng în hohote ; aceasta îl înduioșă și mai mult și atunci bătrînul, apropiindu-se de mine, îmi spuse :

— Marianne, vei pleca cu sora mea, fiindcă e spre binele tău, și acest lucru trebuie să-l am în vedere mai presus de orice. Am ținut locul părinților tăi, pe care Domnul n-a îngăduit să-i cunoști, ca de altfel pe nimeni din familia ta ; așa încît, atît timp cît vom trăi, să nu faci niciodată nimic fără să te sfătuiești cu noi și, dacă sora mea te lasă la Paris într-un loc bun, astfel ca să nu mai fie nevoie să te întorci aici, să ne scrii ori de cîte ori vei avea nevoie de sfaturile noastre ; în ceea ce ne privește, te vom sprijini întotdeauna.

N-am să vă mai istorisesc tot ce mi-a spus înainte de plecarea noastră. Am să scurtez, deoarece îmi închipui că

toate aceste amănunte ale copilăriei mele vă plictisesc ; nu sînt prea interesante şi mă grăbesc să ajung la alte lucruri ; am multe de spus şi trebuie că-mi sînteţi foarte dragă, ca să mă fi pornit să vă redau o poveste care va fi lungă ; voi mîzgăli multă hîrtie ; dar nu vreau să mă gîndesc la asta, nu trebuie, Doamne fereşte, s-o afle lenea mea : să mergem înainte.

Am plecat deci, sora parohului şi cu mine, şi iată-ne la Paris ; ca să ajungem pînă la ruda despre care v-am vorbit, trebuia să străbatem oraşul aproape în întregime.

Nu sînt în stare să vă descriu ce-am simţit văzînd acest mare oraş, şi vuietul său, şi oamenii săi, şi străzile. Pentru mine era ca împărăţia lumii ; nu mai eram eu, nu-mi mai aminteam de nimic ; umblam, căscam ochii, mă minunam şi atîta tot.

Drumul fiind lung, mi-am venit totuşi în fire şi atunci m-am bucurat de tot ce mă uimea ; simţeam o mare emoţie, eram încîntată că mă aflu acolo, respiram un aer care îmi înveselea gîndurile ; între închipuirea mea şi cele ce vedeam era o gingaşă îmbinare şi ghiceam că din această mulţime de lucruri diferite se puteau smulge nu ştiu cîte bucurii, pe care nu le cunoşteam încă ; în sfîrşit, mi se părea că plăcerile sălăşluiau printre toate astea. Gîndiţi-vă dacă nu era un adevărat instinct de femeie pe care-l aveam, şi chiar o presimţire a tuturor aventurilor ce aveau să mi se întîmple.

Soarta n-a întîrziat să mi le vestească ; căci într-o viaţă ca a mea nu se poate să nu vorbim de soartă. Ruda la care ne duceam murise cînd am sosit noi ; îşi dăduse sufletul de douăzeci şi patru de ore, ni s-a spus.

Asta nu era totul, se mai puseseră şi sigilii. Acest om făcuse afaceri şi se spunea că datora mai mult decît avea. Nu vă pot spune cum se poate explica acest lucru, este un amănunt ce mă depăşeşte ; tot ce ştiu, e că n-am putut locui la el, că totul era sechestrat şi că, după multe discuţii, care au durat trei sau patru luni, ni s-a spus să

nu mai tragem nici o nădejde în privința moștenirii ; era păcat că nu fusese mai mare, deoarece astfel ar fi acoperit mai bine datoriile.

Frumoasă călătorie mai făcuserăm ! Așa că sora parohului se mîhni într-atîta, încît se îmbolnăvi în hanul unde trăsesem.

Doamne ! Din pricina mea se necăjea astfel ; nădăjduise că această moștenire o va pune în situația să-mi facă un bine ; pe de altă parte, această călătorie zadarnică o sleise de bani ; ceea ce luase cu dînsa se împuținа repede ; iar fratelui ei, care nu avea decît parohia, i-ar fi fost greu să ne trimită ceva. Și, culme a nenorocirii, mai era și bolnavă ! Ce jale !

O auzeam suspinînd : niciodată această femeie dragă nu m-a iubit atît, deoarece vedea că sînt mai de plîns ca niciodată ; și eu o mîngîiam, o dezmierdam în toate felurile și cu sinceritate, căci eram plină de simțire ; inima mi-era mai subtilă și mai iscusită decît mintea, cu toate că și aceasta era destul de ageră.

Bineînțeles îl vestise pe paroh de tot ce ni se întîmplase ; și, cum există perioade în care nenorocirile se năpustesc asupra oamenilor cu furie (căci n-ai cum gîndi altfel), la șase săptămîni după plecarea noastră, acest om de treabă, mergînd pe la confrații săi, căzuse, ceea ce este un accident periculos la o vîrstă ca a lui ; de atunci n-a mai putut să se ridice și bolea ; mai sosind și știrile proaste de la sora lui, îi veniră și alte beteșuguri, care-i afectară atît mintea cît și trupul, fiind astfel nevoit să-și numească un succesor. Totuși, avu timp să ne mai trimită ceva bani ; apoi nici măcar n-a mai putut fi socotit printre cei vii.

Mă cutremur și acum cînd îmi amintesc de toate acestea ; pesemne că pe pămînt nu este loc pentru virtute, de vreme ce îi e dat numai să sufere.

Aproape că nu se mai putea spera într-o vindecare a surorii, cînd aflarăm în ce stare era fratele ei. La ci-

tirea scrisorii care ne aducea această veste, biata femeie scoase un țipăt și leșină.

Iară eu, înecată de lacrimi, am strigat după ajutor ; ea își veni în fire și nu vărsă nici o lacrimă. Din clipa aceea n-am mai văzut la ea decît o resemnare curajoasă : inima i se întări ; nu mai fu vorba de acea prietenie mereu îngrijorată pe care o avusese pentru mine, ci de o dragoste curată, cu care mă încredință Celui ce le hotărăște pe toate.

Cînd se trezi din leșin și ne aflarăm din nou singure, îmi spuse să mă apropii, fiindcă are să-mi vorbească. Dați-mi voie, dragă prietenă, să vă reproduc o parte din vorbele ei ; amintirea lor îmi este încă scumpă și au fost ultimele cuvinte pe care le-am auzit de la dînsa.

— Marianne, îmi spuse ea, nu mai am frate ; deși n-a murit încă, este, și pentru mine și pentru tine, ca și cum n-ar mai trăi. Simt de asemenea că mă vei pierde în curînd : dar așa vrea Domnul, și asta mă mîngîie de starea în care te las, oricît de jalnică ar părea. El are vederile lui în ceea ce te privește, și-s mai bune decît ale mele. Poate că am să mai tînjesc cîtva timp, poate că mă voi prăpădi la prima slăbiciune ce mă va cuprinde. (Ceea ce spunea nu era decît prea adevărat.) N-aș îndrăzni să-ți dau banii care mi-au rămas ; ești prea tînără și ai putea fi înșelată ; vreau să-i înmînez călugărului ce vine să mă vadă ; îl voi ruga să-i chibzuiască pentru tine cum va socoti el mai bine ; este vecinul nostru ; dacă nu vine astăzi, te vei duce mîine să-l chemi, ca să vorbesc cu el. După această singură măsură care-mi rămîne de luat față de tine, nu mai am decît un lucru să-ți spun : să fii întotdeauna cuminte. Te-am crescut în dragostea pentru virtute ; dacă ai să respecți ce-ai învățat, să știi, Marianne, că vei fi moștenitoarea celei mai mari comori ce ți s-ar putea lăsa, deoarece cu ea sufletul tău va fi bogat. E drept, copila mea, asta nu va împiedica să fii săracă în ceea ce privește averea și să

întîmpini greutăți ca să poți trăi ; dar se mai poate ca Domnul să-ți răsplătească cumințenia chiar pe astă lume ! Oamenii virtuoși sînt rari ; dar cei ce prețuiesc virtutea nu ; cu atît mai mult cu cît se ivesc în viață mii de împrejurări cînd ai neapărată nevoie de oameni virtuoși. De pildă, nu vrei să te căsătorești decît cu o fată cinstită : e săracă ? nu ești dezonorat însurîndu-te cu ea ; nu are decît bogății, fără virtute ? ești dezonorat ; și bărbații vor gîndi întotdeauna astfel, orice-ar face, fata mea ; așa că într-o zi îți va fi dat să-ți găsești și tu locul ; de altminteri, virtutea este atît de dulce, atît de mîngîietoare pentru sufletul acelora care o au ! Chiar de-ar fi totdeauna săraci, lipsurile lor țin atît de puțin, viața este așa de scurtă ! Bărbații care iau cel mai mult în derîdere ceea ce se numește cumințenie se poartă totuși atît de obraznic cu femeia care s-a lăsat sedusă, dobîndesc drepturi așa de nerușinate asupra ei, o pedepsesc într-atît pentru rătăcirea ei, o simt atît de lipsită de apărare față de dînșii, atît de dezarmată, atît de înjosită fiindcă și-a pierdut acea virtute de care rîdeau, încît, copila mea, numai din lipsă de chibzuință o poți apuca pe această cale : căci, dacă te gîndești, cine ar dori să nu mai fie sărac cu condiția să fie nemernic ?

Cineva de-ai casei intră atunci și o împiedică să continue ; sînteți poate curioasă să știți ce i-am răspuns ? Nimic, fiindcă n-am avut putere s-o fac. Spusele ei și gîndul morții sale îmi tulburaseră mintea ; îi țineam mîna, sărutîndu-i-o de o mie de ori ; asta-i tot. Dar n-am uitat nimic din ce mi-a spus ; și, într-devăr, vă redau totul, aproape cuvînt cu cuvînt, atît de tare mi s-a întipărit în minte ; dar este drept că număram atunci cincisprezece ani și jumătate și aveam destulă minte ca să înțeleg toate acestea.

Să trecem acum la felul în care m-am folosit de cele spuse. Cîte nebunii de-ale mele am să vă istorisesc în curînd ! Ce păcat că ești cuminte numai cînd n-ai nici

un merit să fii ! Ce înseamnă cînd spui despre cineva că a ajuns la vîrsta judecăţii ? Nu e bine spus : această vîrstă a judecăţii este mai curînd vîrsta nebuniei. Cînd am căpătat această judecată, o preţuim ca pe un giuvaer de mare frumuseţe, pe care-l privim des, dar de care nu ne folosim niciodată. Îngăduiţi-mi unele mici reflecţii ; voi face mereu cîte una, în treacăt : slăbiciunile mele mi-au dat din plin dreptul să le fac.

Trec mai departe. Pînă acum am fost în grija altora şi, în curînd, va trebui să am eu singură grijă de mine.

Sora parohului îmi spusese că se teme să nu-şi dea sufletul la prima slăbiciune care ar cuprinde-o, şi în adevăr prevestise. În noaptea aceea, n-am vrut să mă culc ; am vegheat-o, s-a odihnit destul de liniştită pînă la orele două după miezul nopţii ; după asta am auzit-o văitîndu-se ; am alergat la dînsa, i-am vorbit, nu mai era în stare să-mi răspundă. Mi-a strîns doar uşor mîna, faţa ei era a unui om care se stinge.

Atunci groaza a pus stăpînire pe mine, o groază pricinuită de siguranţa că o pierd : eram rătăcită cu totul ; în viaţa mea n-am simţit nimic mai îngrozitor ; mi se părea că universul este un pustiu unde voi rămîne singură ; mi-am dat seama cît o iubeam, cît mă iubise ; totul mi se zugrăvea atît de viu în inimă, încît această imagine mă umplu de mîhnire.

Doamne ! cîtă durere poate să încapă în sufletul nostru ! Pînă unde poate merge simţirea noastră ! Propria mea experienţă în ce priveşte durerea de care sîntem în stare, este, vă mărturisesc, unul din lucrurile ce m-au îngrozit cel mai mult în viaţă, cînd gîndeam asupra lui ; îi datorez chiar dorinţa de singurătate de acum.

Nu ştiu să filozofez şi nici nu mă sinchisesc de aşa ceva ; socot că asta nu te învaţă decît să flecăreşti ; oamenii pe care i-am auzit vorbind de filozofie au, desigur, multă minte ; dar cred că, în unele privinţe, seamănă cu gazetarii : născocesc ştiri atunci cînd nu le au, sau le

modifică pe cele primite, cînd nu le sînt pe plac. In ceea ce mă privește, gîndesc că numai simțămîntul este în stare să ne dea știri ceva mai sigure despre noi înșine, și că nu trebuie să ne încredem prea mult în cele create de mintea noastră după bunul ei plac, deoarece o socotesc a fi o mare visătoare.

Dar să ne întoarcem iute la povestirea mea. Mă simt tare rușinată de raționamentul pe care l-am făcut, și eram tare mîndră făcîndu-l ; o să vedeți că am să prind gust de așa ceva ; se spune doar că-n orice lucru, numai primul pas e greu. Ei, Doamne ! Și de ce, mă rog, nu l-aș mai face ? Oare pentru că sînt doar o femeie, și că nu știu nimic ? Bunul simț nu ține cont de sex ; nu vreau să învăț pe nimeni ; am cincizeci de ani trecuți ; și un bărbat de seamă foarte învățat îmi spunea zilele trecute că, deși nu știu nimic, nu sînt mai prejos de cei care știu mai multe decît mine. Da, astfel a vorbit un învățat de mîna întîi ; căci oamenii aceștia, cît sînt ei de mîndri de știința lor, au uneori momente cînd, inima fiindu-le prea plină, le scapă adevărul, și se simt atît de sătui de îngîmfarea lor, încît o lasă deoparte pentru a mai răsufla și ei, ca niște ignoranți sadea ce sînt ; asta îi ușurează ; iar eu, la rîndul meu, simțeam nevoia să spun un pic ce gîndesc despre dînșii.

Așadar, m-a cuprins o durere cruntă văzînd că această femeie plină de virtuți, căreia îi datoram atîta, se prăpădește ; deși îmi vorbise de moartea ei, nu-mi închipuiam că boala putea s-o ducă pînă acolo.

Vaietele mele răsunară în toată casa și treziră lumea ; hangiul și hangița, bănuind adevărul, se sculară și veniră să bată la ușa noastră ; am deschis-o fără să-mi dau seama că o deschid : mi-au vorbit, și eu, drept răspuns, țipam într-una ; îșî deteră repede seama de pricina durerii mele și încercară să vină în ajutorul femeii care-și da duhul și care poate și-l dăduse chiar, căci nu se mai mișca ; dar abia peste o jumătate de oră s-a văzut

că murise. Sosiră şi slugile ; se făcu o gălăgie în timpul căreia mi-am pierdut cunoştinţa şi am fost dusă într-o cameră alăturată, fără ca eu să ştiu. N-am să vorbesc de starea în care m-am aflat după aceea, o ghiciţi prea bine ; pe mine această poveste mă mai întristează şi acum.

În sfîrşit, iată-mă singură şi fără altă îndrumare decît aceea a unei experienţe de cincisprezece ani şi jumătate. Deoarece răposata spusese că sînt nepoata ei şi fiindcă păream chibzuită, mi se dete socoteală de tot ce spuneau că se găsise asupra ei, lucruri mărunte, care nu meritau să se facă mare caz de ele, chiar dacă mi le-ar fi dat pe toate. Numai că o parte din rufărie fusese furată împreună cu alte mărunţişuri ; şi din aproape patru sute de livre cît ştiam că-i rămăsese bietei femei, s-a luat, cred, cel puţin jumătate ; m-am plîns de aceasta, dar cu prea puţină tărie şi n-am avut curajul să mai insist. În marea mea durere, nu mai ţineam la nimic. Cum nu mai aveam pe nimeni care să se sinchisească de mine, de viaţa mea, nu mă mai sinchiseam nici eu ; şi acest fel de a gîndi mă aruncase într-o stare care semăna oarecum cu liniştea ; dar cît eşti de plîns cu o astfel de linişte ! Eşti mai vrednic de milă decît în cea mai crîntă disperare.

Toţi ai casei păreau că-mi poartă mult de grijă ; mai ales hangiul şi nevastă-sa veneau să mă mîngîie de o nenorocire din care trăseseră folos ; şi viaţa e plină de astfel de oameni, căci îndeobşte nimeni nu arată atîta rîvnă să-ţi aline o durere, ca mişeii ce au pricinuit-o şi care trag foloase de pe urma ei. Am lăsat să se vîndă hainele şi mi-au dat cît au vrut ei. Trecuseră două săptămîni de cînd iubita mea mătuşă, cum i se spunea, deşi eu aş spune mai degrabă „iubita mea mamă", sau mai curînd singura mea prietenă (căci nu există însuşire care s-o întreacă pe aceasta, nici sentiment mai dulce, mai de neclintit, decît acela inspirat de adevărata prietenie),

trecuseră deci două săptămîni de cînd această prietenă murise, două săptămîni petrecute în acel han fără să știu ce voi face, fără să mă sinchisesc de asta, cînd, călugărul de care am mai vorbit, ce venea s-o vadă pe mătușa, și care fusese și el bolnav, trecu să mai afle vești despre ea ; află cu durere de moartea ei și, cum era singurul ce cunoștea taina nașterii mele — răposata găsise de cuviință să i-o împărtășească — și fiindcă eu știam lucrul acesta, m-am mai alinat cînd l-am văzut.

A fost nespus de întristat de nenorocire și de faptul că, în adînca mea mîhnire, prea puțin îmi păsa de mine ; îmi vorbi despre toate astea într-un fel foarte mișcător, arătîndu-mi cît era de primejdios să rămîn în această casă, singură, fără să se preocupe nimeni de mine ; mă aflam într-adevăr într-o situație cum nu se poate mai dificilă, cu atît mai mult cu cît aveam o înfățișare foarte plăcută și eram la o vîrstă unde grațiile au atîta farmec, pentru că sînt nevinovate și de-abia mijite.

Vorbele lui și-au atins scopul ; am deschis ochii asupra situației mele și am început să fiu îngrijorată de ce se va întîmpla cu mine ; această îngrijorare stîrni alte vedenii în mintea mea.

— Unde să mă duc ? i-am spus, izbucnind în plîns ; n-am pe nimeni pe lume care să mă cunoască ; nu sînt nici fiica, nici ruda cuiva. Cui să cer ajutor ? Cine este dator să mi-l dea ? Ce voi face cînd voi pleca de aici ? Banii pe care-i am nu vor ține prea mult, poate chiar să-mi fie luați ; de altfel e prima oară cînd am bani, și-i cheltuiesc. Bunul călugăr nu știa ce să-mi răspundă ; pînă la urmă, mi s-a părut că-i sînt o povară, pentru că-l rugam din suflet să mă povățuiască, și acești oameni de treabă, după ce ți-au vorbit, după ce ți-au dat curaj, au făcut pentru tine tot ce pot face.

Să mă întorc în satul meu ar fi fost o nebunie ; acolo nu mai aveam adăpost ; n-aș mai fi găsit decît un bătrîn bicisnic, care vînduse tot ca să ne trimită ultimii bani,

şi-şi sfîrşea zilele sub tutela unui succesor care nu ştiam cine este, căruia îi eram necunoscută sau cel puţin indiferentă. Nu exista deci nici o posibilitate de ajutor dinspre partea asta şi, într-adevăr, eram ameţită de spaimă.

În sfîrşit, călugărul, tot căutînd şi plănuind, se gîndi la un om milos şi evlavios, ce se dedicase, spunea el, operelor de binefacere şi căruia mi-a făgăduit că mă va recomanda chiar în ziua următoare. Dar nu te mai puteai înţelege cu mine, nu mi se putea făgădui ceva pentru ziua următoare ; nu mai răbdam să aştept pînă atunci, plîngeam, mă căinam, el voia să plece, eu îl opream, mă aruncam la picioarele lui.

— Nu vreau să aud de mîine, îi spuneam, scoate-mă de aici numaidecît, de nu, ajung la disperare. Ce vrei să fac aici ? Mi s-a luat o parte din ce-aveam ; poate că la noapte îmi vor lua şi ce mi-a mai rămas ; pot fi răpită, tremur pentru viaţa mea, tremur pentru tot, nu voi rămîne aici, mai bine mor sau fug şi are să-ţi pară rău !

Atunci călugărul, aflat într-o cumplită încurcătură şi neputînd să scape de mine, se opri, căzu o clipă pe gînduri, apoi luă o pană şi hîrtie şi scrise un bilet persoanei de care îmi vorbise. Mi-l citi ; biletul era stăruitor ; îl conjura, în numele credinţei lui, să vină unde ne aflam. „Domnul v-a pregătit aci, îi spunea el, o faptă bună, cea mai de preţ în ochii lui şi cea mai vrednică de laudă pe care aţi face-o vreodată." Şi pentru a-i stîrni mai mult interesul, îi menţionă sexul, vîrsta şi înfăţişarea mea, şi-i vorbi despre tot ce mi s-ar putea întîmpla, fie din slăbiciunea mea, fie din mîrşăvia altora.

După ce-a scris biletul, l-am trimis prin cineva la adresa dată şi, în aşteptarea răspunsului, nu l-am scăpat pe călugăr din ochi ; căci hotărîsem să nu mai dorm în noaptea aceea acolo. Totuşi, n-aş putea să vă spun motivul spaimei mele şi de ce era atît de puternică ; tot ce ştiu

este că mă gîndeam la înfăţişarea hangiului, pe care, pînă atunci, n-o prea luasem în seamă ; în această înfăţişare am descoperit deodată lucruri cumplite ; chipul nevestei sale îmi părea întunecat, posomorît, şi slugile, după mutră, păreau de temut ; în sfîrşit, toate chipurile acelea mă cutremurau, nu mai puteam să rabd ; vedeam săbii, pumnale, omoruri, tîlhării, ocări ; îmi îngheţa sîngele în vine la gîndul primejdiilor pe care mi le închipuiam ; căci o dată închipuirea pornită, vai de mintea pe care pune stăpînire.

Tocmai îi împărtăşeam călugărului gîndurile mele întunecate, cînd omul pe care-l trimisesem cu biletul se întoarse şi ne spuse că trăsura bărbatului de treabă despre care era vorba ne aştepta jos, că el nu putuse să scrie, nici să vină personal, pentru că era ocupat cînd a primit biletul. Mi-am făcut pe loc bagajul ; s-ar fi zis că mi se răscumpărase viaţa ; am chemat apoi gazdele mele atît de înspăimîntătoare şi, ce-i drept, nu arătau prea frumos, încît închipuirea nu trebuia să se căznească prea mult pentru a-i face să pară neplăcuţi. Un lucru este sigur, niciodată nu le-am uitat chipurile ; îi văd şi acum, aş fi în stare să-i şi pictez ; şi de-a lungul vieţii mele am cunoscut cîţiva oameni de treabă pe care nu i-am putut suferi pentru că înfăţişarea lor aducea cu chipurile acelora.

M-am urcat deci în trăsură cu călugărul şi iată-ne ajunşi la persoana în chestiune. Era un bărbat între cincizeci şi şaizeci de ani, care se ţinea încă bine, foarte bogat, cu o faţă blîndă şi serioasă, pe care se citea atîta smerenie, încît nici nu mai băgai de seamă cît era de gras.

Ne primi simplu, fără fasoane şi fără alte salutări decît că-l îmbrăţişă pe călugăr, îmi aruncă o privire şi ne pofti să luăm loc.

Inima îmi bătea, eram ruşinată, stînjenită ; nu îndrăzneam să ridic ochii ; micul meu amor-propriu se simţea atins şi nu mai ştia ce-i cu el.

— Ia să vedem despre ce este vorba ? spuse atunci omul nostru ca să înceapă discuția, luînd mîna călugărului pe care o strînse cu reculegere între ale lui. Atunci călugărul îi istorisi povestea mea.

— Iată, răspunse el, o întîmplare puțin obișnuită și o situație foarte tristă ! Bine te-ai gîndit, părinte, cînd mi-ai scris că nu se poate face o faptă mai bună decît s-o ajuți pe domnișoara. Sînt de aceeași părere ; are mai mare nevoie de ajutor decît oricare altul, dintr-o mie de motive, și-ți sînt îndatorat că te-ai îndreptat spre mine în acest scop ; binecuvîntez clipa în care ți-a dat în gînd să mă anunți, căci sînt pătruns de cele ce-am auzit ; să vedem ce-avem de făcut. Cîți ani ai, copilă mea ? adăugă el, vorbindu-mi cu o milă plină de bunăvoință. La întrebarea aceasta am început să suspin, fără să-i pot răspunde. Nu te necăji, îmi spuse el, fii curajoasă, nu caut decît să-ți fiu de folos ; de altminteri, Domnul poruncește, lăudat fie pentru tot ce face ; deci spune-mi cam ce vîrstă ai ?

— Cincisprezece ani și jumătate, am răspuns, ba poate chiar mai mult.

— Într-adevăr, spuse el întorcîndu-se către călugăr, văzînd-o i-ai da mai mult ; dar, după înfățișare, am o părere bună despre inima, caracterul și mintea ei ; îți vine chiar să crezi că este de neam bun ; într-adevăr, nenorocirea ei este mare ! cît de nepătrunse sînt căile Domnului ! Dar să ne întoarcem la ce-i mai grabnic, adăugă el, după ce se închinase astfel în gînd în fața căilor Domnului ; cum n-ai nici o avere pe lumea asta, trebuie să vedem ce ai de gînd să faci ; domnișoara care a murit nu hotărîse nimic în privința dumitale ?

— Avea de gînd, i-am spus eu, să mă bage la o negustoreasă.

— Foarte bine, urmă el, aprob planurile ei ; sînt ele oare și pe placul dumitale ? Vorbește deschis, există mai multe lucruri care ți s-ar potrivi ; am, de pildă, o cum-

nată, persoană foarte înțeleaptă, foarte înstărită, care tocmai a pierdut o domnișoară ce se afla în slujba ei ; o iubea mult și mai tîrziu s-ar fi ocupat de viitorul ei ; dacă ai vrea să-i iei locul, sînt sigur că te-ar primi cu plăcere.

Această propunere m-a făcut să roșesc.

— Vai, domnule, i-am spus, deși n-am nimic și nici nu știu a cui sînt, cred că aș prefera să mor decît să mă tocmesc la cineva în calitate de slugă ; dacă ar trăi tatăl și mama mea, e foarte probabil că aș avea eu însămi slugi în loc să fiu sluga altora.

Am răspuns acestea cu multă mîhnire, după care am adăugat, plîngînd în hohote :

— De vreme ce sînt silită să muncesc ca să trăiesc, mai bine o meserie cît de mică sau cît de grea, dar să fiu liberă, decît să mă aflu în situația de care îmi vorbiți, chiar dacă acolo mi-aș găsi norocul.

— Ei ! copila mea, îmi spuse el, liniștește-te; toată lauda pentru felul cum gîndești, e semn că ai demnitate și o astfel de mîndrie este îngăduită ; nu trebuie împinsă însă prea departe, căci n-ar mai fi cuminte ; orice presupunere favorabilă s-ar face asupra nașterii dumitale, ea nu ți-ar putea conferi o situație, deci trebuie să te călăuzești după realitate ; dar, în sfîrșit, să urmăm vederile acestei prietene pe care ai pierdut-o ; va costa mai mult, căci va trebui plătită o pensiune ; dar n-are a face, vei fi plasată chiar astăzi, te voi duce la lenjereasa mea, unde vei fi binevenită ; ești mulțumită ?

— Da, domnule, i-am spus, n-am să uit niciodată cît ați fost de bun !

— Profită, domnișoară, spuse călugărul, care pînă atunci ne lăsase să ne urmăm dialogul.. și poartă-te în așa fel, încît să-l răsplătești pe domnul de grijile ce, din evlavie, își ia asupra lui.

— Mă tem, urmă atunci omul nostru pe un ton cucernic și plin de scrupule, mă tem că nu am mare merit

venindu-i în ajutor, căci sînt prea mișcat de nenorocirea ei. După aceea se sculă și spuse : Să nu pierdem timp, se face tîrziu ; să mergem la negustoreasa de care v-am vorbit, domnișoară ; iar dumneata, părinte, poți să pleci liniștit, îți voi da socoteală de ceea ce mi-ai încredințat.

Cu acestea, călugărul ne părăsi ; i-am mulțumit pentru osteneală, bîlbîindu-mă, căci eram foarte tulburată, și iată-ne pe drum în trăsura binefăcătorului meu.

Aș vrea să fiu în stare să vă descriu tot ce-mi trecea prin minte, cum m-am simțit după această discuție pe care tocmai o îndurasem și din care nu v-am relatat decît o mică parte, căci au mai fost rostite și alte vorbe foarte jignitoare pentru mine. E bine să vă spun că, așa tînără cum eram, aveam sufletul destul de mîndru ; fusesem crescută cu blîndețe, și chiar cu dovezi de considerație și eram cu totul amețită de o astfel de convorbire. Binefacerile oamenilor sînt întovărășite de o stîngăcie atît de înjositoare pentru cei ce le primesc ! Gîndiți-vă că-mi scormoniseră mizeria mai bine de o oră, nu fusese vorba decît de mila pe care o stîrneam, de marele merit pe care-l aveau dîndu-mi ajutor ; apoi veni rîndul religiei care cerea să fiu ocrotită, după care urmă un belșug de reflecții caritabile, o revărsare de sentimente cucernice. Niciodată mila nu și-a desfășurat tristele-i îndatoriri cu atîta pompă ; inima mi-era înecată de rușine ; și pentru că veni vorba, vă pot spune că este un lucru foarte dureros să ajungi să trăiești din ajutorul dat de anumite persoane ; căci ce milă este aceea care n-are pic de discreție față de cel nenorocit și, înainte de a-l ajuta, începe prin a-i strivi amorul-propriu ? Frumoasă virtute mai e aceea care duce la disperare pe cel asupra căruia cade ! Ești oare caritabil numai fiindcă faci opere de caritate ? Asta nu-i de-ajuns, nici pe departe.

Dacă se apucă să discute cu de-amănuntul suferințele mele, le-aș spune acestor oameni : cînd puneți față-n față toată nenorocirea mea și ceremonialul întrebărilor

dumneavoastră, sau mai bine zis al interogatoriului la care mă supuneți, și asta vine înaintea ajutorului, înseamnă pentru dumneavoastră operă de caritate ? Eu vă spun că este o operă brutală și mîrșavă, o operă făcută din meserie, și nu din sentiment.

Am isprăvit, fie ca cei ce au nevoie de lecții în această privință s-o folosească pe cea dată de mine ; ea vine de la cine trebuie, căci le vorbesc din experiență.

M-am urcat deci în trăsură cu omul acela ca să ne ducem la negustoreasă ; îmi amintesc că pe drum mi-a pus o sumedenie de întrebări, eu îi răspundeam cu voce scăzută și plină de mîhnire ; nu îndrăzneam să mă mișc, aproape că nici nu ocupam loc, și inima mi-era înghețată.

Dar, așa doborîtă cum mă simțeam, eram mirată de lucrurile despre care îmi vorbea ; găseam vorbele lui cam ciudate ; mi se părea că omul meu se schimbă, că se arată mai curînd măgulitor decît plin de rîvnă, mai mult darnic decît milos ; mi se părea cu totul altul.

— Găsesc că ești foarte stingherită față de mine, îmi spuse ; nu vreau să te văd în starea asta de stînjeneală, draga mea fată ; curînd ai ajunge să mă urăști, deși nu-ți vreau decît binele. Discuția noastră cu acel călugăr te-a întristat ; rîvna acestor oameni nu poate să mîngîie ; este aspră și trebuie să zici ca ei ; eu însă am, din fire, o inimă bună ; așa încît poți să mă privești ca pe un prieten, ca pe un om ce se interesează de dumneata din tot sufletul și care dorește să capete încrederea dumitale, mă înțelegi ? Îmi recunosc dreptul de a-ți da unele sfaturi, dar nu vreau ca ele să te sperie. Îți voi spune, de pildă, că ești tînără și frumoasă, că aceste două însușiri de seamă te vor expune insistențelor primului flușturatec care te va zări, că n-ai face bine dîndu-i ascultare, pentru că nu ți-ar folosi la nimic, încît nu merită să-i dai atenție ; atenția să ți-o îndrepți toată spre căpătuirea dumitale și spre tot ce poate să-ți înlesnească aceasta. Știu că la vîrsta dumitale ești încîntată să placi, și vei place

chiar fără să-ţi dai vreo osteneală, nici nu mă îndoiesc de asta ; dar cel puţin vezi să nu placi chiar oricui, mai ales liotei de pretendenţi mărunţi la care nici nu trebuie să te uiţi în situaţia de faţă. Ceea ce-ţi spun nu este de o severitate exagerată, urmă el cu un aer firesc, luîndu-mi mîna pe care o aveam frumoasă.

— Nu, domnule, i-am spus. Apoi, văzînd că sînt fără mănuşi :

— Aş dori să-ţi cumpăr nişte mănuşi, îmi spuse el, asta păstrează mîinile ; cînd le ai atît de frumoase, trebuie să ţi le fereşti.

Zicînd acestea, opri trăsura şi-mi cumpără mai multe perechi de mănuşi, pe care le-am încercat cu ajutorul lui, căci voi să mă ajute, şi eu îl lăsai, roşind de supunerea mea ; roşeam de fapt fără să ştiu de ce, doar dintr-un instinct pe care nu puteam să-l înţeleg.

De altminteri, vă spun toate aceste mici amănunte pentru că nu sînt chiar atît de neînsemnate precum par.

Am ajuns în sfîrşit la acea negustorească ; mi s-a părut o femeie destul de bine făcută şi m-a primit în condiţiile ce le stabiliră cu privire la pensiunea mea. Mi s-a părut că el i-a vorbit îndelung deoparte, dar nu mi-am închipuit nimic rău în legătură cu asta şi el plecă spunînd că va veni să ne vadă peste cîteva zile, recomandîndu-mă atenţiei negustoresei, care, după plecarea lui, îmi arătă o cămăruţă unde mi-am aşezat lucrurile şi unde urma să dorm împreună cu o altă fată.

Trebuie să vă spun numele acestei negustorese pentru a-mi uşura povestirea. Se numea doamna Dutour ; era văduvă ; cred că n-avea mai mult de treizeci de ani ; o grăsună veselă, care, la prima vedere, părea a fi cea mai bună femeie din lume şi chiar şi era. Locuia împreună cu un băieţel de şase-şapte ani, fiul ei, o slujnică, şi o oarecare domnişoară Toinon, fata ei de prăvălie.

Să fi căzut din cer şi n-aş fi fost mai ameţită decît eram ; oamenii plini de simţire sînt mai abătuţi decît

alții în unele împrejurări, pentru că sînt pătrunși de tot ce li se întîmplă ; îi cuprinde o tristețe năucitoare, așa cum m-a cuprins și pe mine ; doamna Dutour a făcut tot ce a putut ca să mă scoată din această stare.

— Hai, domnișoară Marianne, îmi spuse (căci întrebase cum mă cheamă), te afli printre oameni de treabă, nu te necăji, îmi place ca lumea să fie veselă ; ce te supără ? Nu-ți place aici ? Eu, cum te-am văzut, am și prins drag de dumneata ; uite, iat-o pe Toinon, e fată bună, faceți cunoștință.

Mi-a spus vorbele astea în timpul cinei și n-am răspuns decît plecînd capul, cu o expresie prin care-i mulțumeam fără să vorbesc ; mai pe urmă m-am încumetat chiar să-i spun :

— Sînteți prea bună ! dar nu mă simțeam la locul meu, nu eram făcută să mă aflu acolo. Simțeam, în sinceritatea femeii aceleia, ceva vulgar, care mă dezgusta.

Și cu toate acestea pînă atunci nu trăisem decît alături de paroh și de sora lui ; ei nu erau oameni de lume, nici pe departe ; dar nu văzusem la dînșii decît purtări simple, și nu vulgare ; vorbeau firesc și ce spuneau era plin de bun-simț ; niște oameni de treabă, trăind modest, care vorbeau cum puteau și nu mi-aș fi închipuit că se putea vorbi și mai bine ; pe cînd lîngă oamenii aceștia nu eram deloc mulțumită, găseam că folosesc un limbaj grosolan, un ton răstit, care-mi jignea delicatețea. Începusem de pe acum să-mi spun că trebuie să se mai afle pe lume și ceva mai ales decît toate astea ; oftam după acest ceva, eram mîhnită că sînt lipsită de acest „mai ales" pe care nu-l cunoșteam. Spuneți-mi, de unde îmi veneau astfel de gînduri ? De unde simțămintele mele gingașe ? Le aveam în sînge ? Tot ce se poate. Le datoram șederii mele la Paris ? Și asta s-ar putea. Există suflete pătrunzătoare, cărora nu trebuie să le arăți prea multe pentru ca să învețe fiindcă, din puținul ce-l văd, bănuiesc deodată tot ce-ar putea să vadă.

Sufletul meu avea o simţire foarte adîncă, vă asigur, mai ales cînd era vorba de lucrurile către care era atras, cum era lumea. Nu cunoşteam pe nimeni la Paris, nu-i văzusem decît străzile, dar pe aceste străzi mişunau tot felul de oameni ; treceau trăsuri şi în aceste trăsuri era o lume ce-mi era cu totul nouă, dar deloc străină. Exista, fără îndoială, în mine, o înclinaţie firească, ce nu aştepta decît tocmai aceste lucruri pentru a fi mulţumită, încît atunci cînd le vedeam era ca şi cum aş fi întîlnit ceea ce căutam.

Vă daţi seama că, avînd astfel de înclinaţii, doamna Dutour nu-mi convenea deloc, după cum nici domnişoara Toinon, care era o fată înaltă, ce-şi tot îndrepta spinarea mînuind pînza lucrului cu toată socoteala şi bunăcuviinţa ; se deda cu totul acestei munci şi mintea ei nu trecea de cotul de măsurat.

În ceea ce mă privea, eram atît de stîngace în noua meserie, încît o scoteam mereu din sărite. Să fi văzut cu ce aer mă mustra, cu cîtă mîndrie de a arăta ce ştie îndrepta neîndemînarea mea ; partea nostimă este că în urma acestor îndreptări ale ei, deveneam şi mai neîndemînatecă, pentru că ele nu făceau decît să mă scîrbească şi mai mult.

După cum v-am spus, dormeam în aceeaşi cameră şi ea se străduia să mă înveţe cum să parvin în viaţă ; îmi vorbea într-una de situaţia părinţilor ei, de ce bunuri aveau, de firea lor, de ce îi dăduseră în dar de Anul Nou. După aceea povestea de drăguţul ei, care era un băiat frumos, tras ca prin inel, apoi spunea că vom merge să ne plimbăm împreună ; şi eu, fără nici un chef, îi răspundeam că n-am nimic împotrivă. Nici amorurile doamnei Dutour nu erau uitate ; iubitul ei ar fi luat-o de mult, dar nu era destul de bogat şi, pînă una alta, venea pe la dînsa, rămînea adesea la masă şi ea îi dădea cam mult să mănînce. Vă ístorisesc toate acestea ca să vă distrez : dacă vă plictisesc, treceţi peste ele.

Domnul de Climal (așa îl chema pe acela care mă plasase la doamna Dutour) veni peste trei sau patru zile să mă vadă. Tocmai mă aflam în camera noastră cu domnișoara Toinon, care îmi arăta rochiile ei frumoase și care, din bună creștere, ieși de îndată ce intră el.

— Ei, domnișoară, cum te simți aici ? îmi spuse el.

— Domnule, am răspuns, cred că am să mă obișnuiesc.

— Doresc foarte mult, răspunse el, să fii mulțumită ; căci te iubesc din toată inima ; mi-ai plăcut de la început și-ți voi da toate dovezile de care sînt în stare. Biata copilă ! Cîtă plăcere mi-ar face să-ți fiu de folos ! Dar aș vrea să ai oarecare prietenie pentru mine.

— Ar trebui să fiu prea nerecunoscătoare ca să n-o am, i-am spus eu.

— Nu, nu, urmă el, nu te voi socoti nerecunoscătoare dacă n-am să-ți plac ; ci dacă nu-ți vei îngădui față de mine o oarecare libertate pe care aș vrea s-o ai.

— Știu prea bine respectul ce vi-l datorez, i-am spus eu.

— Nu este sigur că-mi datorezi respect, spuse el, deoarece nu știm cine ești ; dar, Marianne, adăugă el luîndu-mi mîna pe care mi-o strînse ușor, n-ai fi puțin mai apropiată față de un prieten care ți-ar dori binele atîta cît ți-l doresc eu ? Iată ce-ți cer. I-ai spune acestui prieten ce simți, ce-ți place ; te-ai bucura să-l vezi. De ce n-ai face la fel și cu mine ? O, trebuie neapărat să pun la punct toate astea, altfel să știi că ne certăm. Fiindcă veni vorba, uitasem să-ți las niște bani. Și, zicînd acestea, îmi vîrî cîțiva ludovici de aur în mînă. Mai întîi am refuzat ; i-am spus că mi-au rămas niște bani de la răposata, dar cu toate acestea m-a silit să-i iau. I-am luat deci cu rușine, căci acest lucru mă umilea ; dar nu putea fi vorba de mîndrie față de un om care mă luase pe mine, o biată orfană, pe seama lui și părea că vrea să-mi țină loc de tată.

Am făcut o plecăciune destul de adîncă primind ceea ce mi-a dat.

— Ei, îmi spuse el, draga mea Mariaane, mai lasă plecăciunile şi arată-mi că eşti mulţumită. De cîte ori ai să mă tot saluţi pentru o rochie pe care am să ţi-o cumpăr ? Haide !

După cît mi se pare, n-am dat prea mare atenţie rochiei pe care mi-o făgăduia ; dar a spus asta cu atîta bunătate şi pe un ton aşa de glumeţ, încît mărturisesc că mi-a cîştigat inima ; toată sila mea se spulberă şi un sentiment viu de recunoştinţă o înlocui ; i-am luat mîna şi am sărutat-o de bună voie şi aproape plîngînd de înduioşată ce eram.

A fost încîntat de gestul meu, mi-a luat şi el mîna pe care mi-a sărutat-o într-un chip foarte drăgăstos ; un fel de a se purta care, cu toată mica mea emoţie, mi se păru totuşi ciudat ; tot acea ciudăţenie care-mi stîrnea mirarea fără să-mi dau seama de ce, şi pe care înclinam s-o consider o manifestare cam neobişnuită a sufletului său bun.

Oricum, în ce mă priveşte, din clipa aceea conversaţia mi-a devenit mai naturală, purtarea mea nestingherită îmi dădea un farmec pe care nu mi-l cunoştea încă ; din cînd în cînd se oprea să mă privească cu o caldă duioşie, de a cărei exagerare îmi dădeam seama, fără să-i dau însă vreun înţeles tainic.

Pe atunci nici nu era cu putinţă să pătrund mai bine sensul lucrurilor ; închipuirea mea îl făurise într-un anume fel pe omul acela şi, cu toate că-l vedeam încîntat de mine, mă gîndeam că tinereţea, situaţia mea, spiritul şi graţiile mele i-au trezit faţă de mine un simţămînt cu totul nevinovat ; poţi să fii cuprins de o duioasă prietenie pentru cineva de vîrsta mea, de care vrei să ai grijă ; te complaci să-i găseşti calităţi pentru că, în felul acesta, binefacerile tale îţi fac mai multă cinste ; în sfîrşit, de obicei ne place să avem în faţa ochilor obiectul mărinimiei

noastre ; şi toate motivele de afecţiune pe care un binefăcător le poate avea în aceste cazuri, o fată de cincisprezece ani şi jumătate le simte şi le ghiceşte oarecum, deşi n-a văzut încă nimic ; şi nu se miră mai mult de ele decît s-ar mira de dragostea tatălui şi mamei ei. Tot aşa şi eu : l-aş fi socotit mai curînd drept un original, în felul lui, decît drept ceea ce era într-adevăr ; deşi îmi lua mereu mîna şi şi-o apropia, glumind, de gură, nu găseam de mirare în asta decît brusca sa înclinaţie pentru mine, şi asta mă mişca mai mult decît toate binefacerile sale ; căci la vîrsta pe care o aveam atunci, cînd n-ai suferit încă, nu prea ştii cît de folositor este să fii lipsit de toate.

Poate că ar trebui să trec peste tot ce vă spun acum ; dar fac şi eu ce pot, mă feresc să mă gîndesc că scriu o carte : asta m-ar cufunda în nişte probleme de gîndire din care n-aş şti să mă mai descurc ; îmi închipui deci că vorbesc cu dumneavoastră, iar într-o discuţie e îngăduit totul ; s-o purtăm deci mai departe.

Pe vremea aceea nu se purtau peruci şi n-a fost fiinţă cu un păr mai frumos ca al meu ; cei cincizeci de ani pe care-i am n-au făcut decît să-l rărească, fără să-i schimbe însă culoarea, care este încă de un castaniu deschis.

Domnul de Climal îmi privea părul şi mi-l mîngîia cu patimă ; iar eu vedeam în asta doar o simplă glumă.

— Marianne, îmi spunea el cînd şi cînd, nu eşti chiar de compătimit, un păr atît de frumos şi chipul pe care-l ai nu te vor lăsa să duci lipsă de nimic.

— Nu mi-i vor da înapoi nici pe tata, nici pe mama, îi răspundeam eu.

— Te vor face iubită de toată lumea, continua el, iar în ceea ce mă priveşte, nu-ţi voi refuza niciodată nimic.

— O, în privinţa asta, domnule, mă bizui pe dumneavoastră şi pe inima bună pe care o aveţi.

— Pe inima mea bună ? urmă el rîzînd. Ei, vorbeşti de inimă, copilă dragă, dar dacă ţi-aş cere-o pe-a dumitale mi-ai da-o ?

— Vai, aţi merita-o din plin, îi răspunsei eu neştiutoare.

Abia am rostit aceste vorbe, că am şi văzut aprinzîndu-se în ochii lui ceva atît de arzător, încît fu o străfulgerare pentru mine ; pe dată mi-am spus în sinea mea : „S-ar putea ca bărbatul acesta să mă iubească precum un îndrăgostit pe iubita lui" ; căci, în sfîrşit, văzusem îndrăgostiţi în satul meu, auzisem vorbindu-se de dragoste, citisem chiar cîteva romane pe furiş ; toate astea adăugate învăţămintelor pe care ni le dă natura, mă făcuseră să-mi dau seama că un îndrăgostit se deosebeşte cu totul de un prieten ; şi, deosebirea asta pe care o înţelesesem în felul meu, a făcut ca, deodată, privirile domnului de Climal să mi se pară cam îndoielnice.

Totuşi, n-am socotit gîndul acesta ca pe un lucru cu totul sigur ; curînd însă aveam să mă lămuresc ; şi am început, pînă una alta, prin a mă arăta mai plină de siguranţă şi mai la largul meu faţă de el. Bănuielile mele m-au dezbărat aproape cu totul de acea sfială pentru care mă tot mustrase atîta ; mi-am zis că, dacă este adevărat că mă iubeşte, nu mai e nevoie să fac atîtea fasoane cu el ; el e cel în încurcătură, nu eu. Acest raţionament mi-a venit în mod firesc ; de altminteri, pare isteţ, deşi nu este ; căci e cît se poate de simplu, nici nu-ţi dai seama că-l faci.

E drept că cei despre care gîndeşti astfel n-au prea mult de aşteptat de la tine ; asta înseamnă că, în ceea ce priveşte dragostea, nici nu te sinchiseşti de ei ; aşa încît, în direcţia asta, domnul de Climal mi-era cu totul indiferent şi-mi inspira chiar acea indiferenţă care poate deveni ură, dacă o zgîndări ; poate că aş fi simţit ceva pentru el dacă începutul ar fi fost altul ; dar nu-l cunoscusem decît sub aspectul unui om evlavios, care intenţiona să aibă grijă de mine din milă ; şi acest fel de a cunoaşte oamenii te împiedică mai mult ca oricare altul să-i îndrăgeşti, nu mai poţi cere sentimente duioase

unei persoane care n-a făcut cunoştinţă cu tine decît în chipul acesta. Umilinţa suferită ţi-a închis inima ei şi ea îţi păstrează o pică de care nici nu-şi dă seama, atîta vreme cît nu i se cer decît sentimente datorate pe drept ; dar, dacă îi ceri dragoste, ah, atunci se schimbă lucrurile ; atunci amorul ei propriu te recunoaşte ; te-ai certat cu el fără putinţă de împăcare şi nu te va ierta niciodată ; astfel eram eu faţă de domnul de Climal.

Este adevărat, dacă oamenii s-ar pricepe să-şi îndatoreze semenii, cred c-ar face ce-ar vrea cu cei care le-ar fi îndatoraţi ; căci ce poate fi mai plăcut decît sentimentul de recunoştinţă cînd amorul propriu n-are nimic de zis împotriva lui ? Ar izvorî din ei comori de dragoste.

În realitate, faţă de oameni trebuie să ai două virtuţi, una care să te împiedice de a te supăra pentru binele făcut, alta care să-ţi impună recunoştinţă.

Domnul de Climal îmi vorbise de cumpărarea unei rochii şi am ieşit împreună ca s-o alegem pe gustul meu. Cred că l-aş fi refuzat dacă aş fi fost absolut convinsă că mă iubeşte ; căci mi-ar fi fost scîrbă să profit de slăbiciunea lui, mai ales că n-o împărtăşeam ; fiindcă atunci cînd o împărtăşeşti, mai treacă-meargă ; îţi închipui că e o dovadă de mare delicateţe să nu fii prea delicat în privinţa asta ; dar mă îndoiam încă de ce era în sufletul lui ; presupunînd că n-ar fi fost decît prietenie, era deci o prietenie foarte mare, pentru care, desigur, făcea să-mi jertfesc toată mîndria. Aşa încît, pentru orice eventualitate, am primit oferta rochiei.

Am cumpărat rochia ; eu am ales-o ; era distinsă şi modestă ; aşa cum i se cădea unei fete de neam bun, care n-are avere. După aceea, domnul de Climal pomeni de rufărie şi, într-adevăr, aveam nevoie. Încă o tîrguială pe care ne-am dus s-o facem ; doamna Dutour ar fi putut să ne procure ea lenjeria, dar avea motivele lui să n-o ia de la dînsa ; voia ceva foarte frumos. Şi

apoi doamna Dutour poate că ar fi găsit milostenia cam exagerată. Cu toate că era o femeie de treabă și nu s-ar fi sinchisit, socotind că această chestiune n-o privea, era mai bine totuși să nu profităm de bunătatea firii sale și să ne ducem în altă parte.

Ah ! Această lenjerie frumoasă, pe care voia cu tot dinadinsul să mi-o ofere, m-a lămurit asupra sentimentelor sale ; mă miram chiar că rochia, foarte arătoasă, îmi mai lăsase unele îndoieli ; deoarece caritatea nu este chiar atît de galantoană ; prietenia, oricît de săritoare ar fi, dă ce-i bun, dar nu se gîndește la minunății. Virtuțile omului nu-și îndeplinesc datoria decît atît cît trebuie ; mai degrabă s-ar arăta zgîrcite decît risipitoare, cînd fac un bine ; numai păcatul nu cunoaște cumpătare. I-am spus încet că nu doresc o lenjerie atît de aleasă ; i-am vorbit pe un ton foarte serios ; a rîs de mine și mi-a spus :

— Ești o copilă. Taci, uită-te în oglindă și vei vedea că această lenjerie nu-i deajuns de frumoasă pentru chipul dumitale. Apoi, fără să asculte ce-i spuneam, și-a văzut de treabă.

Vă mărturisesc că m-am simțit foarte încurcată, fiindcă eram sigură că mă iubește, că nu-mi făcea daruri decît din această pricină, sperînd în felul acesta să mă cîștige și că, primind ceea ce-mi dădea, făceam ca nădejdile lui să fie destul de întemeiate.

M-am întrebat ce aveam de făcut ; și acum, dacă mă gîndesc bine, cred că m-am întrebat numai ca să mai treacă timpul ; am adunat nu știu cîte gînduri în mintea mea ; îmi făceam de lucru pentru ca, în învălmășeala lor, să-mi fie mai greu să iau o hotărîre și șovăiala mea să fie mai scuzabilă. În felul acesta amînam o despărțire de domnul de Climal și păstram ceea ce îmi dăduse.

Dar eram foarte rușinată de planurile lui, mă gîndeam la scumpa mea prietenă, sora parohului. Ce groaznică deosebire, îmi ziceam, între ajutoarele pe care mi le

dăduse dînsa şi cele pe care le primeam acum ! Cît ar suferi această prietenă dacă ar trăi şi ar vedea în ce stare am ajuns ! Mi se părea că ceea ce mi se întîmplă pîngărea respectul datorat duioasei sale prietenii ; mi se părea că inima ei suspina în inima mea ; şi tot ce vă spun aici nu aş fi exprimat, dar simţeam.

Pe de altă parte, nu mai aveam adăpost ; domnul de Climal îmi oferea unul ; duceam lipsă de haine, el mi le cumpăra, şi erau haine frumoase, pe care, în mintea mea, le şi încercasem şi găsisem că-mi şedeau de minune. Dar mă feream să mă opresc asupra acestui punct, căci m-aş fi ruşinat de plăcerea pe care-o simţeam şi eram foarte mulţumită că această plăcere mi-era hărăzită fără ca eu să fiu de vină cu nimic : dibace iscusinţă pentru a fi nevinovat de prostia pe care ai poftă s-o faci. Apoi, mi-am spus, domnul de Climal nu mi-a vorbit încă de dragostea lui ; poate chiar nu va îndrăzni să-mi vorbească de ea încă multă vreme. Şi nu-i de datoria mea să ghicesc motivele grijii pe care mi-o poartă. Am fost adusă la el ca la un om milos şi evlavios, şi el îmi poartă de grijă ; cu atît mai rău pentru el dacă scopurile sale nu sînt dintre cele bune ; nu sînt silită să citesc în conştiinţa lui şi n-am să fiu părtaşă la nimic atîta vreme cît nu mi se va destăinui ; aşa că voi aştepta să-mi vorbească pe şleau.

Acest mic caz de conştiinţă astfel lămurit, scrupulele mele se risipiră şi lenjeria şi rochia mi se părură bune de luat.

Le-am adus la doamna Dutour ; este adevărat că la întoarcere domnul de Climal lăsa cînd şi cînd să i se ghicească pasiunea mai lesne ca de obicei : încetul cu încetul se dădea pe faţă, bărbatul îndrăgostit se arăta, îi şi deslueam jumătate de obraz ; dar stabilisem că trebuie să-l văd în întregime pentru a fi sigură de acest lucru, altminteri era hotărît, nu-mi voi da seama de nimic. Lucrurile nu erau încă la loc sigur, şi dacă m-aş fi supărat

prea devreme, poate că aş fi pierdut totul. Pasiuni de felul celei a domnului de Climal sînt, în mod firesc, lipsite de curaj cînd nu le răspunzi ; nu se forţase prea mult să se retragă în chip onorabil, şi urît iubit este acela care te doreşte mai mult decît te iubeşte ; nu că iubitul cel mai delicat nu te doreşte şi el, în felul lui, dar cel puţin la el sentimentele se contopesc cu simţurile, se îmbină ; rezultatul e o dragoste duioasă şi nu desfrînată, deşi în realitate capabilă de desfrîu ; căci zilnic, în materie de dragoste, faci în mod foarte delicat lucruri destul de grosolane : dar nu despre asta e vorba.

M-am făcut deci că nu înţeleg nimic din vorbele rostite de domnul de Climal, în timp ce ne întorceam la doamna Dutour.

— Mi-e teamă că te iubesc prea mult, Marianne, îmi spunea el ; dacă ar fi aşa, ce-ai face ?

— N-aş putea decît să vă fiu şi mai recunoscătoare, dacă este cu putinţă, i-am răspuns.

— Dar, Marianne, mă îndoiesc de inima dumitale cînd va cunoaşte toată dragostea inimii mele, adăugă el ; căci n-o cunoşti încă.

— Cum, i-am spus, credeţi că nu-mi dau seama de prietenia dumneavoastră ?

— Ei, nu-mi răstălmăci vorbele, urmă el, n-am spus prietenia mea, vorbesc de dragostea mea.

— Oare, am spus, nu este acelaşi lucru ?

— Nu, Marianne, îmi răspunse uitîndu-se la mine într-un fel care să-mi arate deosebirea ; nu, copilă iubită, nu este acelaşi lucru ; şi aş dori ca una să ţi se pară mai plăcută decît cealaltă.

Aici nu m-am putut abţine să nu las ochii în jos, deşi încercam să n-o fac ; dar tulburarea mea a fost mai tare ca mine.

— Nu-mi spui nimic ; mă înţelegi oare ? zise el, strîngîndu-mi mîna.

— Deoarece, i-am răspuns, mi-e ruşine că nu ştiu cum să răspund la atîta bunătate.

Din fericire pentru mine, convorbirea noastră s-a oprit aici, căci sosisem ; tot ce a mai putut să facă a fost să-mi şoptească la ureche :

— Hai, du-te, strengăriţo, du-te şi fă-ţi inima mai blîndă şi mai înţelegătoare. Ţi-o las pe a mea ca să te ajute.

Vorbele acestea erau destul de limpezi şi era greu să vorbeşti mai pe şleau ; m-am prefăcut că sînt cu gîndul aiurea ca să nu fiu obligată să-i răspund ; dar sărutul cu care îmi atinse urechea în timp ce vorbea trebuia să-mi atragă atenţia, oricît n-aş fi vrut, şi nu era cu putinţă să rămîn nepăsătoare la aşa ceva ; de aceea, nici n-am rămas.

— Domnule, nu v-am lovit cumva ? am strigat eu pe un ton firesc, prefăcîndu-mă că luasem sărutul pe care mi-l dăduse drept o ciocnire între capul lui şi al meu. În timp ce spuneam aceasta, am şi coborît din trăsură şi cred că s-a lăsat dus de micul meu şiretlic, căci îmi răspunse că nu, într-un fel cît se poate de natural.

Mi-am luat legătura cu lucrurile cumpărate şi am pus-o bine în camera noastră, în timp ce domnul de Climal se afla în prăvălia doamnei Dutour. Am coborît numaidecît.

— Marianne, îmi spuse el cu o voce rece, dă rochia la cusut chiar astăzi : mă voi întoarce peste două-trei zile şi vreau s-o ai gata. Apoi, către doamna Dutour : Am încercat, spuse el, s-o asortez cu o lenjerie foarte frumoasă, pe care mi-a arătat-o, lăsată de domnişoara care a murit.

Veţi observa, scumpă prietenă, că domnul de Climal îmi spusese că-i va vorbi astfel doamnei Dutour ; v-am arătat cred şi motivul, pe care însă el nu mi-l spusese, dar eu îl ghicisem.

— De altminteri, adăugă el, doresc foarte mult ca domnişoara să fie cuviincios îmbrăcată, căci am în vedere ceva în legătură cu ea şi s-ar putea să izbutesc. Toate astea erau rostite cu tonul unui om sincer şi respectabil ; căci domnul de Climal, singur cu mine, nu semăna deloc cu domnul de Climal cînd discuta cu ceilalţi ; erau pur şi simplu doi oameni deosebiţi ; cînd îi vedeam chipul cucernic, nu puteam înţelege ce va face acest chip pentru a deveni profan şi aşa cum se arăta faţă de mine. Doamne ! ce talent au oamenii ca să nu facă nici doi bani !

După o discuţie scurtă cu doamna Dutour, se retrase. Nici n-apucase să plece bine că aceasta, căreia îi istorisisem povestea mea, a şi început să-i laude evlavia şi bunătatea inimii.

— Marianne, îmi spuse ea, ai nimerit-o bine cunoscîndu-l. Ia te uită ! Are grijă de dumneata ca şi cînd ai fi copilul lui ; omul acesta poate nici n-are pereche pe lume, atît este de bun şi de milos !

Cuvîntul milă nu mi-a prea plăcut ; era puţin cam tare pentru amorul meu propriu atît de sensibil ; dar doamna Dutour nu ştia multe ; vorbea după cum o ducea mintea, la rîndul ei călăuzită de prea puţina ei isteţime şi putere de pătrundere. M-am schimbat totuşi, dar n-am spus nimic, căci nu era de faţă decît serioasa domnişoară Toinon, în stare mai curînd să mă pizmuiască pentru boarfele date, decît să mă socotească înjosită că le-am primit.

— Oh, ce să mai vorbim, domnişoară Marianne, îmi spuse ea la rîndul ei, cu un aer de uşoară invidie, trebuie că te-ai născut într-o zodie bună.

— Dimpotrivă, i-am răspuns, m-am născut într-una foarte nefericită ; căci ar trebui, fără îndoială, să mă aflu într-o situaţie mai bună decît sînt.

— Fiindcă veni vorba, urmă ea, este adevărat că n-ai nici tată, nici mamă şi că eşti copilul nimănui? Nostim lucru!

— Într-adevăr, i-am răspuns pe un ton înțepat, este foarte hazliu și, crede-mă, ar fi cazul să mă feliciți.

— Taci din gură, proasto, îi spuse doamna Dutour, care observă că m-am supărat ; are dreptate să rîdă de dumneata ; mulțumește Domnului că ți-a păstrat părinții ! Cine a mai auzit să-i spui cuiva că este copil găsit ? Parcă mai bine ar fi să mi se spună că sînt copil de pripas.

Nu era acesta un fel cît se poate de mîngîietor de a-mi lua partea ? Așa încît rîvna acestei femei mă jigni tot atît cît și ocara celeilalte, și-mi deteră lacrimile. Doamna Dutour fu mișcată de ele, fără să-și dea seama că se datorau stîngăciei sale ; înduioșarea ei mă făcu să tremur, mă temui să n-o dojenească din nou pe Toinon ; așa că am rugat-o să nu mai spună nimic.

Toinon, la rîndul ei, văzîndu-mă plîngînd, se fîstîci de bună credință ; căci nu era rea și inima ei nu voia să jignească pe nimeni ; atît că era înfumurată, își închipuia că așa e bine să fii ; și fiindcă ea nu avea rochie nouă ca mine, s-o fi gîndit că în loc de asta trebuia să zică și ea ceva și să atragă puțin atenția asupra minții ei, după cum atrăgea atenția asupra chipului ei.

Iată de unde mi se trăgea această ieșire a ei, de care mi-a cerut, foarte sincer, iertare ; și cum văzui că aceste femei nu pricepeau mîndria, nici sensibilitatea mea și nu-și dădeau seama, nici pe sfert, de răul pe care mi-l făceau, am primit fără împotrivire să mă mîngîie ; n-a mai fost deci vorba decît de rochia mea ; voiau s-o vadă cu o curiozitate copilărească, ce mi-a stîrnit și mie dorința de a le afla părerea.

M-am dus deci s-o aduc fără să le mai port pică, bucuroasă la gîndul că o voi îmbrăca curînd. Am luat pachetul așa cum îl pusesem în camera mea și l-am adus. Primul lucru care s-a văzut cînd l-am desfăcut a fost frumoasa lenjerie a cărei cumpărare ne silisem atîta s-o tăinuim, care-l costase pe domnul de Climal ticluirea

unei minciuni şi pe mine încuviinţarea ei. Iată ce înseamnă zăpăceala tinerilor !

Uitasem că blestemata de lenjerie era în acelaşi pachet cu stofa de rochie.

— O ! o ! spuse doamna Dutour, asta-i bună ! Domnul de Climal ne-a spus că răposata domnişoară ţi-a lăsat-o, dar văd că a cumpărat-o el, Marianne, şi nu-i frumos din partea dumitale că n-ai luat-o de la mine. Că doar nu eşti mai cu moţ decît ducesele care se îmbracă în magazinul meu ; domnul de Climal al dumitale e nostim, zău aşa ! Văd despre ce este vorba, adăugă ea, trăgînd stofa rochiei care era dedesubt, căci mînia nu-i curmase curiozitatea, pornire care la femei se potriveşte de minune cu tot ce au ele în minte ; văd despre ce este vorba ; înţeleg de ce-aţi vrut să mă amăgiţi cu lenjeria asta ; nu-s însă atît de proastă pe cît s-ar crede, atîta spun ; ia-le, ia-le de aici ! Ehei ! frumoasă festă ! Mi se face amabilitatea s-o bage pe domnişoara în pensiune la mine şi ce-i trebuie i se cumpără din altă parte ; eu cu ponosul şi alţii cu folosul ! Frumos !

În timpul acesta, Toinon, ridicînd stofa cu vîrful degetelor, ca şi cînd i-ar fi fost teamă să nu se murdărească, spunea :

— Drace ! Bine e să fii orfană ! Biata fată spunea asta pentru a se afla în treabă, căci, aşa cuminte cum era, să-i fi dat careva asemenea lucruri, s-ar fi prostit de recunoştinţă.

— Lasă-le, Toinon, îi spuse doamna Dutour ; să te prind eu numai că-ţi fac poftă boarfele astea ! Pînă atunci nu spusesem nimic ; eram atît de tulburată, atît de ruşinată, mi-era atît de ciudă, că nu ştiam cu ce să încep ; de altminteri, încurcătura în care mă aflam era cu totul nouă pentru mine. Niciodată nu mi se întîmplase aşa ceva. Pînă la urmă, cînd pornirile mi s-au mai lămurit întrucîtva, biruitoare s-a dovedit mînia ; o mînie atît de sinceră şi atît de spontană, încît nu putea să izbuc-

nească decît la o fată nevinovată de ce i se punea în seamă.

Era adevărat că domnul de Climal era îndrăgostit de mine ; dar ştiam de asemeni foarte bine că nu voiam să trag foloase de pe urma iubirii lui ; şi dacă, cu toată această dragoste, de care ştiam, primisem darurile sale, o făcusem în urma unui mic raţionament dictat de nevoile şi de vanitatea mea, dar aceasta nu ştirbise cu nimic nevinovăţia intenţiilor mele. Raţionamentul meu era, fără îndoială, o greşeală, dar nu o faptă nelegiuită ; încît nu mi se cuveneau ocările cu care mă împroşca doamna Dutour, şi am făcut un tărăboi îngrozitor. Am început prin a da de pămînt cu rochia şi lenjeria, fără să ştiu de ce, numai aşa, de supărare ; apoi am început să vorbesc sau, mai bine zis, să ţip ; şi nici nu-mi mai aduc aminte de tot ce-am spus, doar că am mărturisit plîngînd că domnul de Climal a cumpărat lenjeria interzicîndu-mi să vorbesc despre acest lucru, fără să-mi spună ce motiv avea ; că, de altfel, eram foarte nenorocită aflîndu-mă printre oameni care mă învinuiau atît de uşor ; că voiam să plec numaidecît ; că am să trimit după o trăsură ca să-mi iau lucrurile ; că am să mă duc unde-oi vedea cu ochii ; că, o fată ca mine, era mai bine să moară de mizerie, decît să trăiască într-un loc atît de nepotrivit ; că le las lor tot ce mi-a dat domnul de Climal ; că-mi pasă de acele lucruri tot atît cît şi de dragostea lui, dacă este adevărat că are asemenea sentimente faţă de mine. În sfîrşit, devenisem o leoaică, îmi ieşisem din fire, pe lîngă faptul că-mi venea în minte tot ce putea să mă îndurereze : moartea bunei mele prietene, lipsa dragostei sale, pierderea groaznică a părinţilor mei, umilinţele suferite, spaima de a fi străină printre oameni, de a nu afla de la nimeni obîrşia mea, de a fi într-o situaţie mizerabilă, care, poate, nu va lua sfîrşit decît pentru a fi înlocuită de o alta la fel ; căci în afară de frumuseţe n-aveam nimic care să-mi atragă prietenii ; şi aţi văzut

de ce ajutor poate să-ți fie patima bărbaților ! Nu era oare destul pentru a tulbura o minte atît de tînără ca a mea ?

Doamna Dutour s-a speriat de izbucnirea mea nesăbuită ; nu se așteptase la așa ceva, ci socotise doar că mă voi rușina.

— Doamne ! Marianne, îmi spunea ea cînd putea să strecoare cîte un cuvînt, se mai înșeală omul ; liniștește-te ! îmi pare rău de ce-am spus (căci mînia mea cel puțin m-a dezvinovățit ; eram prea scoasă din fire ca să fiu vinovată) ; hai, gata, copila mea ! Dar eu nu mă opream deloc, și voiam cu orice preț să plec.

Pînă la urmă, m-a împins într-o odăiță unde s-a închis împreună cu mine ; acolo am mai spus atîtea încît mi-am istovit puterile ; nu mi-au mai rămas decît lacrimile ; niciodată n-au fost vărsate atîtea de nimeni și biata femeie, văzînd aceasta, a început și ea să plîngă din toată inima.

Tocmai atunci intră și Toinon ca să ne spună că cina era gata și Toinon, totdeauna de părerea celorlalți, plînse pentru că noi plîngeam, iar eu, după atîtea lacrimi, înduioșată de vorbele bune pe care mi le spuneau amîndouă, m-am liniștit, m-am alinat, am uitat totul.

Pensiunea destul de mare pe care domnul de Climal o plătea pentru mine pesemne contribui și ea la dulcoasa căință pe care doamna Dutour o încerca fiindcă mă necăjise ; după cum și supărarea de a nu fi vîndut ea acea lenjerie îi pricinuise, fără îndoială, mai multă mînie decît orice altceva ; căci, în timpul mesei, luînd cu totul alt ton, îmi spuse chiar ea că, dacă domnul de Climal mă iubește, așa cum s-ar părea, trebuie să profit de situație. (N-am uitat niciodată vorbele ei.)

— Ascultă, Marianne, îmi spunea ea, în locul dumitale aș ști ce am de făcut : deoarece n-ai nimic și ești o biată fată lipsită pînă și de mîngîierea de a avea părinți, aș începe prin a primi tot ceea ce domnul de Climal

mi-ar da, aș scoate de la el tot ce se poate și m-aș feri să-l iubesc și eu ; cinstea trebuie pusă înainte de orice, și nu sînt eu femeia să spună altminteri, după cum ai văzut ; într-un cuvînt, și oricum ai vrea s-o iei, nimic nu e mai presus de cumințenie, asta mi-e părerea ; dar nu înseamnă că trebuie să dai în lături tot ce-ți iese în cale ; în viață, există mijloace ca să le împaci pe toate. De pildă, iată, dumneata și domnul de Climal ; ei bine, crezi că trebuie să-i spui : „Pleacă de-aici" ? Nu, nici vorbă, te iubește, și asta nu-i vina dumitale ; așa-i apucă pe bisericoșii ăștia ; lasă-l să iubească și fiecare să dea socoteală pentru el. Îți cumpără gâteli, ia-le, de vreme ce sînt plătite ; dacă îți dă bani, nu fi proastă și întinde cuviincios mîna, nu ești în situația să faci pe îngîmfata. Dar dacă îți cere dragostea, ia-o mai încet, pune-ți dibăcia în joc, spune-i că va veni și asta ; a făgădui și a ține făgăduiala duce pe om departe. Mai întîi, trebuie să mai treacă timp ca să-l iubești ; apoi, cînd te vei preface că începi să-l iubești, trebuie timp ca să crească dragostea ; apoi, cînd va socoti că inima ți-e cîștigată, nu ai oare scuza că ești cuminte ? Oare o fată nu este datoare să se apere ? N-are o mulțime de motive serioase pe care să le spună fiecăruia ? Nu arată ea că așa ceva nu se cuvine ? Și așa, timpul trece, iar darurile sosesc fără să te duci tu după ele ; și dacă un bărbat, în cele din urmă, face pe supăratul, treaba lui ; știm să ne supărăm și noi tot așa de bine ca și el, după care îl lași baltă ; ce a dat, e bun dat, vorba aia ! nimic nu-i mai frumos decît un dar ; și dacă oamenii n-ar da nimic, ar însemna să păstreze totul ! O, dacă vreun bisericos de ăsta ar veni să-mi cînte mie la ureche, mi-ar putea face daruri pînă în Ziua de apoi că eu nu i-aș spune : „Oprește-te !"

Nevinovăția și căldura cu care doamna Dutour înșira tot ce v-am spus prețuia mai mult decît sfaturile ei, destul de plăcute, fără îndoială, dar care ar fi făcut din elevele ce i-ar fi dat ascultare niște fete cinstite de un

soi ciudat ; învăţătura ei e cam primejdioasă ; cred că duce pe drumul destrăbălării şi nu mi se pare lucru prea uşor să-ţi păstrezi cinstea pe un astfel de drum.

Aşa tînără cum eram, nu încuviinţam în sinea mea tot ce-mi spunea ; şi, într-adevăr, dacă o fată, într-un astfel de caz, ar fi sigură că rămîne cuminte, folosirea acestor sfaturi mîrşave încă ar face-o de ocară. Judecînd bine, înseamnă că nu mai ai cinste, dacă-i laşi pe oameni să creadă că eşti în stare să te lipseşti de ea. Găsesc că-i mai ruşinos să-l faci pe un bărbat să nutrească asemenea speranţe, decît să cazi cu totul în destrăbălare ; căci într-un tîrg, chiar mîrşav, mai mîrşav din toate este acela în care eşti viclean şi de rea-credinţă din zgîrcenie ; nu sînteţi de părerea mea ?

În ceea ce mă priveşte, caracterul meu era prea cinstit pentru ca să mă port astfel ; nu voiam nici să fac vreun păcat, nici să par că-l voi face : luram înşelătoria, oricare ar fi fost ea, dar mai ales aceasta, al cărei motiv era de o josnicie ce mă umplea de scîrbă.

Astfel încît clătinam din cap la tot ce spunea doamna Dutour, care voia să mă aducă pe calea asta, spre folosul ei şi al meu. În ceea ce-o privea, ar fi fost foarte mulţumită ca pensiunea mea să ţină cît mai mult şi să facem cîteva mici petreceri din banii domnului de Climal ; îmi spunea astea pe faţă, rîzînd, căci femeia era lacomă şi interesată ; iar eu nu eram nici una, nici alta.

După cină, rochia şi lenjeria mea fură predate lucrătoarelor şi doamna Dutour le îndemnă să se grăbească. Spera că, văzîndu-mă bine pusă (asta era vorba ei), voi fi ispitită să fac să dureze cît mai mult aventura mea cu domnul de Climal ; şi, ce-i drept, cît privea fudulia, se şi vedea că voi fi femeie pînă în măduva oaselor ! Cînd zăream o panglică care-mi plăcea sau o rochie elegantă, mă opream pe loc, îmi pierdeam cumpătul ; nici peste un ceas nu-mi mai veneam în fire şi mă împodobeam cu toate astea în gînd (cum v-am mai spus că a

fost şi cu rochia) ; în sfîrşit, în această privinţă, clădeam întotdeauna castele în Spania, aşteptînd ceva mai bun.

Cu toate acestea, de cînd eram sigură că domnul de Climal mă iubeşte, eram cît se poate de hotărîtă, dacă mi-ar fi spus-o, să-l înştiinţez că mă iubeşte în zadar. După aceea, aş fi primit fără nici un scrupul tot ce-ar fi dorit să-mi dea ; aceasta era mica mea socoteală.

Peste patru zile mi s-a adus rochia şi lenjeria ; era sărbătoare şi de-abia mă sculasem cînd au sosit lucrurile. Văzîndu-le, Toinon şi cu mine ne-am pierdut mai întîi graiul, eu de emoţia bucuriei, ea de trista comparaţie ce-o făcea între ceea ce voi fi eu şi ce va fi ea : cu plăcere şi-ar fi dat şi tatăl şi mama pentru bucuria de a fi orfană la preţul la care eram eu ; se uita la dichisurile mele cu ochi mari şi pizmaşi ; şi de o pizmă atît de josnică şi de umilită, încît, cu toată bucuria mea, mi-a fost milă ; dar nu era leac pentru necazul ei şi mi-am încercat rochia cît am putut mai cu sfială, în faţa unei oglinzi nenorocite, în care nu mă vedeam decît pe jumătate ; însă ceea ce vedeam mi se păru foarte cu vino-ncoace.

Repede m-am apucat să mă pieptăn şi să mă îmbrac, ca să mă bucur de podoabele mele ; îmi bătea inima cînd mă gîndeam cît voi fi de frumoasă ; îmi tremura mîna la fiecare ac pe care-l înfigeam ; mă grăbeam să termin, dar totuşi fără să mă pripesc ; nu voiam să rămînă nimic nedesăvîrşit ; dar am isprăvit curînd, căci desăvîrşirea cunoscută de mine era destul de mărginită ; aveam înclinări minunate, dar atîta tot.

Într-adevăr, cînd am cunoscut lumea, am făcut cu totul alte nazuri ; bărbaţii vorbesc de ştiinţă şi de filozofie ; frumoase lucruri, ce să spun, în comparaţie cu ştiinţa de a aşeza cum trebuie o panglică sau de a hotărî culoarea ei !

Dacă s-ar şti ce trece prin capul unei cochete într-o astfel de împrejurare, cît de ageră şi de pătrunzătoare

îi este mintea ; dacă s-ar afla cu cîtă precizie judecă diferitele lucruri pe care le încearcă, şi apoi le respinge, şi apoi şovăie să le aleagă şi le alege în cele din urmă, numai din oboseală ; căci adesea nu este mulţumită, şi gîndul ei merge întotdeauna mai departe decît înfăptuirea lui ; dacă s-ar şti tot ceea ce spun aici, ar fi de speriat, minţile cele mai luminate s-ar simţi umilite şi Aristotel n-ar mai părea decît un băieţel nevîrstnic. Asta v-o spun eu, care ştiu despre ce vorbesc ; şi atunci cînd e vorba de-o podoabă, dacă ai găsit ceea ce-ţi vine bine, nu-i mare lucru, trebuie să găseşti ce-ţi vine mai bine, pentru ca să ajungi de acolo la mai binele binelui ; şi, pentru a atinge acest ultim mai bine, trebuie să citeşti în sufletul bărbaţilor şi să ştii să deosebeşti ceea ce ţi-l poate cîştiga cel mai bine de ceea ce nu ţi-l cîştigă decît bine ; şi asta-i mare lucru !

Glumesc puţin pe seama acestei ştiinţe a noastre, şi nu fac mare caz de ea faţă de dumneavoastră, căci nici una, nici alta n-o mai folosim ; şi, în ceea ce mă priveşte, dacă i-ar veni cuiva să rîdă pentru că m-a cunoscut cochetă, n-are decît să vină la mine ; aş mai avea multe să-i spun şi vom vedea atunci care dintre noi va rîde mai tare.

Am avut o mutrişoară pentru care am făcut multe nebunii, deşi s-ar părea că nu le-ar fi meritat, după înfăţişarea pe care o are astăzi ; de aceea mi-e milă de ea cînd o privesc, şi n-o privesc decît din întîmplare ; aproape că nu-i mai fac această cinste intenţionat ; dar, în schimb, fudulia mea şi-a făcut de cap odinioară ; mă jucam cu toate felurile de a plăcea, ştiam să întruchipez mai multe femei într-una singură. Cînd voiam să am un aer ştrengăresc, aveam o ţinută şi o podoabă care se potriveau ; a doua zi, mă găseai într-o dispoziţie duioasă ; apoi eram o frumuseţe modestă, serioasă, nepăsătoare. Îl reţineam pe bărbatul cel mai fluşturatec, îi înşelam nestatornicia

pentru că, în fiecare zi, îi reînnoiam iubita ; era ca şi cum şi-ar fi schimbat-o.

Dar o iau mereu razna ; iertaţi-mă, îmi face plăcere, mă odihneşte ; şi iată, din nou vă povestesc.

Deci m-am îmbrăcat repede, şi într-adevăr aşa gătită, o întreceam într-atît pe biata Toinon, încît mi-era ruşine. Doamna Dutour mă găsea fermecătoare, Toinon îmi cerceta rochia cu luare-aminte ; şi eu încuviinţam tot ce spunea, fiindcă mi-era milă de ea ; căci dacă m-aş fi arătat atît de mulţumită pe cît eram, ar fi fost şi mai umilită ; astfel încît îmi ascundeam bucuria. Toată viaţa inima mi-a fost plină de astfel de mici atenţii faţă de alţii.

Eram nerăbdătoare să mă arăt şi să merg la biserică numai ca să văd cum se va uita lumea la mine. Toinon, care în toate zilele de sărbătoare ieşea cu iubitul ei, a plecat înaintea mea, de teamă să nu merg cu ea, şi iubitul ei, din pricina rochiei mele noi, să nu se uite mai mult la mine decît la dînsa, dacă am fi mers împreună ; căci la unii oameni, o haină nouă înseamnă aproape cît un chip frumos.

Am ieşit deci singură, puţin încurcată în privinţa atitudinii mele, deoarece îmi închipuiam că trebuie să existe vreuna pe care s-ar cuveni s-o iau şi că fiind frumoasă şi gătită trebuia mai mult ca de obicei să fiu atentă la ce fac. Eram băţoasă fiindcă aşa purcede trufia la început ; şi pe cît pot să-mi aduc aminte, arătam ca o fetiţă drăguţă, venită de curînd de la ţară, unde fusese crescută, şi care nu ştie să se poarte, dar ai cărei nuri, ascunşi încă, de-abia aşteaptă să se arate.

Nici nu mă pricepeam să mă folosesc de toate farmecele chipului meu ; îl lăsam să facă ce-o şti, pe încredere, cum aţi spus dumneavoastră deunăzi cu atîta haz despre o anume doamnă. Cu toate acestea, mulţi trecători se uitau îndelung după mine, lucru care mă bucura, mai

mult decît mă minuna ; îmi dădeam seama că era pe bună dreptate ; vorbesc serios, nu întîlneai multe chipuri ca al meu ; eram pe placul inimilor ca şi al ochilor şi, printre însuşirile mele, cea mai puţin însemnată era frumuseţea.

Mă apropii acum de-o întîmplare de la care mi s-au trăs toate păţaniile, şi cu povestirea ei începe partea a doua a vieţii mele ; tot v-aţi plictisi dacă aţi citi-o dintr-odată ; ne vom odihni amîndouă puţin.

PARTEA A DOUA

Spuneți-mi, dragă prietenă, nu cumva păreți atît de curioasă de a afla urmarea poveștii mele și puțin din dorința de a mă măguli ? Parcă așa îmi vine să cred, deoarece tot ce v-am spus pînă acum nu este decît un șir de întîmplări foarte oarecare, foarte obișnuite ; întîmplări pe care mulți cititori, dacă le-aș tipări, le-ar socoti de rînd și triviale. Pînă acum nu sînt decît o mică lenjereasă, și asta i-ar dezgusta.

Sînt oameni a căror vanitate intervine în tot ce fac, pînă și în lecturile lor. Înfățișează-le istoria sufletului omenesc într-un fel măreț ; vor găsi că este un lucru de seamă ; dar să nu le vorbești de situații mărunte, ei nu vor să urmărească decît faptele nobililor, ale prinților, ale regilor sau cel puțin ale unor persoane care au însemnat ceva. Pentru gustul lor ales nu există altceva. Lasă-i încolo pe ceilalți oameni : să trăiască, dar să nu fie vorba de ei ; v-ar spune bucuros că natura s-ar fi putut lipsi să-i aducă pe lume și că burghezii o fac de rîs.

O, gîndiți-vă, doamnă, cît m-ar fi disprețuit astfel de cititori !

De altminteri, să fim bine lămuriți ; portretul pe care-l fac acestor oameni, nu vă privește ; dumneavoastră nu v-ați lăsa înșelată de situația mea ; dar poate că nu scriu bine. Începutul vieții mele cuprinde puține întîmplări ; și

toate astea s-ar prea putea să vă fi plictisit. Îmi spuneți că nu, mă îmbiați să merg mai departe ! Vă sînt recunoscătoare și merg mai departe ; lăsați pe mine, nu voi rămîne veșnic la Madame Dutour.

V-am spus că m-am dus la biserică, în fața căreia era adunată multă lume ; dar n-am rămas acolo ; rochia mea nouă și înfățișarea mea prea ar fi avut de pierdut ; am încercat, strecurîndu-mă ușor, să ajung în biserică, mai în față, unde vedeam lume bună și înstărită.

Erau femei grozav de împodobite ; unele destul de urîte și care își dădeau seama de asta, căci se sileau să aibă un aer atît de distins, încît să nu se observe acest lucru ; altele, care nu-și dădeau deloc seama și, cu toată buna-credință, luau cochetăria lor drept un chip frumos.

Am văzut una foarte plăcută ; ea nu se silea să fie cochetă ; n-avea nevoie de așa ceva pentru ca să placă ; se încredea nepăsătoare în farmecul ei și asta o deosebea de celelalte, despre care părea să spună : „Eu sînt în chip firesc tot ceea ce aceste femei ar dori să fie."

Erau și destui tineri cavaleri bine făcuți, magistrați și militari, a căror ținută vădea cît erau de mulțumiți de ei și care luau, rezemați de spetează scaunului, acele atitudini degajate și elegante care arată că ești la curent cu felul cum trebuie să te porți în lumea bună.

Îi vedeam aplecîndu-se, sprijinindu-se, îndreptîndu-se ; apoi zîmbind, apoi salutînd în dreapta și în stînga, nu atît din bunăcuviință sau din datorie, cît pentru a lua felurite atitudini fie distinse, fie pline de îngîmfare și a se arăta sub înfățișări deosebite.

Și eu ghiceam gîndurile acestor oameni fără nici o greutate : instinctul meu nu vedea în asta nimic care să nu-i fie cunoscut, fără să însemne că era din cale-afară de pătrunzător ; căci nu trebuie să ne înșelăm, nici să prețuim puterea mea de pătrundere mai mult decît face.

Mintea noastră, a femeilor, este de două feluri. Mai întîi e cea primită de la natură, cea cu care raționăm,

după puterea ei, care devine și ea ce poate și nu știe nimic decît cu timpul.

Apoi mai avem una, deosebită de a noastră proprie, și pe care o pot avea pînă și cele mai proaste femei. Este mintea dată de dorința vanitoasă de a place și care, altfel spus, se numește cochetărie.

O, asta nu așteaptă să treacă anii ca să fie învățată ; este isteață de cum se ivește ; în tot ce-o privește, nu-i lipsește niciodată teoria lucrurilor ce le vede puse în practică. Este un copil al trufiei, se naște gata educat, la început îi lipsește îndrăzneala, dar știe prea bine totuși ce are de făcut. Cred că i se pot da lecții de farmec și de purtări firești, dar nu-și însușește decît forma și niciodată fondul. Iată părerea mea.

Și cu această din urmă minte îmi explicam eu atît de bine felul de a fi al acelor femei ; tot ea mă ajuta să înțeleg și bărbații ; deoarece marea dorință de a le fi pe plac îți înlesnește să vezi tot ce fac ei pentru a fi pe al nostru ; și nu vei avea niciodată alt merit în aceasta decît cel de a fi înfumurată și cochetă ; mă puteam lipsi de această mică paranteză făcută în scopul de a vă dovedi cele de mai sus, pentru că aceste lucruri vă sînt cunoscute. Nu-mi văd greșelile decît după ce le-am făcut ; un mijloc sigur de a le vedea ; dar nu spre folosul dumneavoastră sau al meu, nu-i așa ? Să ne întoarcem deci la biserică.

Locul ce mi l-am luat mă adusese în mijlocul lumii de care vă vorbesc. Ce fericire ! Pentru prima oară aveam să mă bucur și eu puțin de însușirile obrăjorului meu. Eram înfiorată de plăcere gîndindu-mă la ce putea să mi se întîmple, îmi pierise răsuflarea ; căci eram sigură de succes și vanitatea mea zărea dinainte privirile ce se vor îndrepta spre mine.

N-a fost nevoie să aștept prea mult. Cum m-am așezat, am și atras ochii tuturor bărbaților. Am pus stăpînire pe toată atenția lor : dar asta nu reprezenta decît jumătate din izbînda mea, femeile mi-au adus restul.

Şi-au dat seama că nu mai era vorba de ele, că nimeni nu le mai privea, că nu le mai lăsasem nici un amator şi că părăsirea era generală.

Nimeni nu-şi poate închipui ce înseamnă o astfel de întîmplare pentru femei ; nici cît poate ea să le tulbure amorul propriu : deoarece nu e chip ca el să se înşele, sau să încerce să mai discute asupra realităţii unei astfel de jigniri ; e vorba aici de una din acele situaţii disperate ce-l scot din sărite şi din care nu se poate salva, orice tertipuri ar încerca.

Pe scurt, pînă la venirea mea, aceste femei făceau oarecare impresie ; voiau să placă şi nu se sileau în zadar. În sfîrşit, fiecare avea pe careva de partea ei şi norocul părea oarecum acelaşi pentru toate ; mîndria mai rămîne încă neatinsă cînd lucrurile se petrec astfel. Dar iată că sosesc eu, sînt văzută, şi toate aceste chipuri nu mai înseamnă nimic, nu mai rămîne unul în amintire.

Ei, de unde li se trage această nenorocire ? De la prezenţa unei fetiţe care a fost totuşi văzută cînd şi-a luat locul ; pe care ai fi mers pînă acolo încît s-o găseşti chiar foarte frumuşică de nu te-ai fi abţinut ; în sfîrşit, care ar fi putut să se lipsească de a veni aici şi care, la drept vorbind, a stîrnit oarecare teamă, dar o teamă cît mai neluată în seamă cu putinţă.

Gîndurile lor le explic aici şi susţin că le redau întocmai. Am avut drept chezăşie o anume privire ce mi s-a aruncat pe cînd mă apropiam, şi am înţeles foarte bine tot ce cuprindea acea privire ; intenţia fusese să pară distrată ; era o distracţie prefăcută, deoarece rămăsese în ea, fără vrerea lor, o urmă de nelinişte şi de dispreţ, ce mărturisea din plin cît preţuiam.

Mi-a făcut impresia unui adevăr care-ţi scapă şi vrei să-l îndrepţi printr-o minciună.

Oricum ar fi fost, chipul acesta de care se refuzase a se ţine seamă, şi pe lîngă care toate celelalte nu mai erau nimic, trebuia totuşi pînă la urmă să se vadă ce-i

cu el, s-o iei de la început şi să-l cercetezi cu luare-aminte, de vreme ce toanele bărbaţilor găsiseră de cuviinţă să-l deosebească şi să-i dea atenţie.

Iată-le deci pe cochetele mele privindu-mă la rîndul lor ; dar înfăţişarea mea nu era făcută să le liniştească ; deşartă speranţă de a o putea bîrfi ; căci n-aveam decît graţii de pus în slujba mîniei lor. O, veţi fi de acord, acestea nu erau elementul cel mai puţin interesant din cele cu care mă puteam făli.

Îmi veţi spune că, înciudate cum erau, le-ar fi fost greu să mă găsească atît de frumoasă pe cît eram ; fie, dar sînt sigură, în adîncul inimii lor erau de partea mea, fără să mai vorbim de faptul că ciuda însăşi îţi dă ochi buni.

Lăsaţi pe seama oamenilor geloşi grija de a vă cunoaşte, nu veţi fi în pagubă ; nevoia de a vedea totul este legată de patima lor nenorocită şi ei vă descoperă toate însuşirile pe care le aveţi, căutîndu-vă cusururile pe care nu le aveţi ; iată ce li se întîmplă.

Rivalele mele nu s-au uitat multă vreme la mine, cercetarea lor fu de scurtă durată ; nu era plăcută pentru ele : isprăveşti repede cu ceea ce te umileşte.

În ce priveşte bărbaţii, atenţia lor nu m-a slăbit nici o clipă : şi le-am purtat o recunoştinţă care a ţinut să se manifeste.

Din cînd în cînd, ca să-i menţin în aceeaşi dispoziţie, îi desfătam cu cîte o scurtă dezvăluire a farmecelor mele ; le arătam ceva nou fără ca totuşi să mă ostenesc prea mult. De pildă, erau în această biserică nişte tablouri la oarecare înălţime ; ei bine, îmi îndreptam privirea spre ele, sub cuvînt că vreau să le privesc, fiindcă treaba asta făcea ca ochii mei să pară cei mai frumoşi de pe lume.

Apoi mă legam de boneta mea ; şedea de minune : dar voiam să stea prost de hatîrul unei mîini goale ce se arăta, îndreptînd-o, şi care aducea bineînţeles după ea

un braţ rotund, ce se vedea cel puţin pînă la jumătate în poziţia aceea.

Lucrurile mărunte pe care vi le spun aici, nu sînt de altminteri mărunte decît în povestirea mea ; cînd le istoriseşti nu înseamnă nimic : dar întrebaţi-i pe bărbaţi cît de mult preţuiesc. Adevărul e că, adesea, în asemenea împrejurări, cu cel mai frumos obraz din lume, nu eşti decît drăguţă, nu faci altceva decît să placi ; adăugaţi la asta doar o mînă, aşa cum v-am spus, şi nimeni nu mai rezistă ; devii fermecătoare.

Cîte inimi n-am văzut şovăind să se supună unor ochi frumoşi şi care ar fi rămas la jumătatea drumului, fără ajutorul de care vorbesc !

O femeie de este urîţică, nu-i nici o nenorocire, dacă are o mînă frumoasă : nenumăraţi bărbaţi sînt mai tulburaţi de această frumuseţe decît de o faţă plăcută ; să vă mai spun motivul ? Eu cred că mi-am dat seama de el.

Fiindcă un obraz, cît ar fi de plăcut, nu reprezintă o goliciune ; ochii noştri nu-l consideră astfel ; dar o mînă frumoasă începe să fie una ; şi, pentru a-i reţine pe unii, mergi tot atît de sigur ispitindu-i ca şi plăcîndu-le. După cum vedeţi, gustul acestor oameni nu este dintre cele mai cuviincioase ; dar, îndeobşte, este gustul pe care femeile îl slujesc cel mai bine, căruia cochetăria lor îi face cele mai multe hatîruri.

Dar oare mă voi abate mereu de la povestirea mea ? Cred că da ; nu sînt în stare să mă abţin ; gîndurile mă năpădesc ; sînt femeie, şi-mi istorisesc viaţa ; cîntăriţi bine ce vă spun eu aici şi veţi vedea că, într-adevăr, folosesc prea puţin drepturile pe care această situaţie mi le dă.

Unde rămăsesem ? La boneta mea ; o îndreptam din cînd în cînd, cu intenţia de care v-am vorbit.

Printre tinerii a căror privire o atrăgeam era unul pe care l-am deosebit şi eu, şi ochii îmi cădeau mai bucuros pe el decît pe ceilalţi.

Îmi plăcea să mă uit la el, fără să-mi dau seama de mulțumirea mea ; eram cochetă față de ceilalți, nu și față de el ; uitam să mă fac plăcută și n-aveam altceva în gînd decît să-l privesc.

După cît se pare, dragostea, cînd o simți prima oară, începe cu o astfel de bună-credință și poate că plăcerea de a iubi curmă grija de a te face iubită.

Acest tînăr, la rîndul lui, se uita la mine într-un fel cu totul deosebit de ceilalți ; privirea lui era mai modestă, dar totuși mai atentă ; între el și mine se petrecea un lucru mai serios ; ceilalți se minunau pe față de grațiile mele, acesta însă se părea că le simte ; cel puțin bănuiam acest lucru uneori, dar atît de nedeslușit, încît n-aș fi fost în stare să spun ce gîndeam despre el, dar nici ce gîndeam despre mine.

Tot ce știu este că privirea lui mă tulbura, că șovăiam să i-o întorc, dar că totuși i-o întorceam mereu ; că nu voiam să mă vadă răspunzîndu-i și că nu-mi părea rău că m-a văzut.

În sfîrșit, am ieșit cu toții din biserică ; îmi amintesc că am ieșit încet, că mi-am domolit pasul, că-mi părea rău de locul pe care-l părăseam, că plecam cu o inimă căreia îi lipsea ceva și nu știa ce. Cînd spun că nu știa, spun poate prea mult ; căci, plecînd, întorceam des capul ca să-l mai văd pe tînărul din urma mea ; dar nu știam că mă întorc pentru el.

La rîndul lui, vorbea cu unele persoane care-l opreau și ochii mei îi întîlneau mereu pe ai lui.

Pînă la urmă, mulțimea m-a cuprins și m-a tîrît mai departe ; m-am pomenit în stradă și, mîhnită, m-am îndreptat spre casă.

La întoarcere, nu mă mai gîndeam la găteala mea ; nu-mi păsa de chipul meu și nu mă mai sinchiseam să-l pun într-o lumină bună.

Eram atît de cufundată în gînduri, încît n-am auzit uruitul unei trăsuri în spatele meu, cît p-aci să mă răstoarne, deşi vizitiul răguşise strigînd : „Păzea !"

Ultimul său strigăt mă trezi din visare ; dar primejdia în care m-am văzut m-a zăpăcit într-atît, încît am căzut cînd am încercat să fug şi, în căzătură, m-am lovit la un picior.

Caii nu mai aveau decît un pas de făcut ca să mă calce : toată lumea s-a speriat şi a început să ţipe ; dar cel mai tare a strigat chiar stăpînul trăsurii, care coborî numaidecît şi veni spre mine ; eram încă pe jos, deoarece, cu toate sforţările mele, nu izbutisem să mă scol.

Am fost totuşi ridicată sau, mai bine zis luată pe sus, deoarece se vedea că nu eram în stare să mă ţin pe picioare. Dar gîndiţi-vă la mirarea mea cînd, printre cei ce se grăbeau să-mi vină în ajutor, l-am recunoscut pe tînărul pe care-l lăsasem în biserică ! A lui era trăsura, locuinţa sa se afla la doi paşi, şi acolo a vrut să fiu dusă.

Nici nu vă spun ce aer îngrijorat avea şi cît a părut de mişcat de accidentul meu. Dar, în mîhnirea pe care o vădea, am înţeles că soarta nu-l năpăstuise prea mult oprindu-mă în loc. „Aveţi mare grijă de domnişoara, spunea celor ce mă purtau ; duceţi-o încet, nu vă grăbiţi", căci în clipa aceea nu mie mi se adresă. Mi se părea că se fereşte, s-o facă din cauza stării mele şi a împrejurărilor, şi că nu-şi îngăduia să fie plin de drăgălăşenie decît în grija pe care mi-o arăta.

Cît despre mine, vorbeam cu ceilalţi, dar lui nu-i spuneam nici eu nimic : nu îndrăzneam să-l privesc măcar, deşi muream de dorinţa de a o face : de aceea, tot neîndrăznind, m-am uitat la el şi nu ştiu ce i-au spus ochii mei ; dar ai lui mi-au dat un răspuns atît de drăgăstos, încît pesemne că ai mei fuseseră vrednici de el. Asta m-a făcut să roşesc şi m-a tulburat aşa de tare, încît abia dacă-mi dădeam seama ce se petrecea cu mine.

În viaţa mea nu fusesem atît de zbuciumată. Nu sînt în stare să vă spun ce simţeam.

Era un amestec de neliniște, de plăcere şi de teamă ; da, de teamă, căci o fată care îşi face abia ucenicia în aşa ceva, nu ştie unde s-ar putea ajunge : o cuprind porniri necunoscute, care fac ce vor dintr-însa, şi nu le poate stăpîni, ci ele o stăpînesc ; şi noutatea acestei stări o sperie. E drept că-i face plăcere ; dar este o plăcere ce se arată ca o primejdie, însăşi pudoarea ei este înspăimîntată ; ceva o ameninţă, o ameţeşte, şi de pe acum pare să fie mai tare decît ea.

În clipele acelea îţi vine să te întrebi : ce se va întîmpla cu mine ? Căci, într-adevăr, dragostea nu ne înşeală : de cum se iveşte, ne spune ce este şi despre ce va fi vorba ; cu ea, sufletul simte că se află lîngă un stăpîn care-l mîngîie, dar cu o autoritate vădită, fără să-i ceară părerea, lăsîndu-l să bănuiască robia lui viitoare.

Iată cum mi s-a părut starea în care mă aflam şi socot de altminteri că aşa se întîmplă cu toate tinerele de vîrsta mea într-o astfel de împrejurare.

În fine, am fost dusă la Valville, acesta era numele tînărului în cauză ; el porunci să se deschidă o cameră, unde am fost aşezată pe un divan.

Aveam nevoie de îngrijire, piciorul mă durea tare şi Valville trimise imediat după un chirurg, care nu întîrzie să vie. Trec peste cele cîteva scuze pe care i le-am prezentat între timp, pentru supărarea ce i-o pricinuisem ; scuze obişnuite, la care se pricepe oricine, şi tînărul a răspuns cum se cuvine.

Ceea ce însă a fost deosebit între noi doi e că eu îi spuneam acele lucruri ca o persoană care ştie că, în fond, e vorba de cu totul altceva decît de scuze ; iar el mi-a răspuns pe un ton care mă pregătea să-l şi văd atacînd subiectul adevărat.

Privirile noastre de altminteri îl şi atacau ; nu-mi arunca una care să nu însemne : „Te iubesc !“ ; iar eu

nu știam ce să fac cu ale mele, deoarece ele i-ar fi răspuns la fel.

Ne aflam, el și cu mine, în această convorbire mută a inimilor noastre, cînd sosi chirurgul, care, după ce Valville îi povesti accidentul, începu prin a spune că trebuie să-mi vadă piciorul.

La această cerere mai întîi am roșit, dintr-un sentiment de pudoare ; apoi, roșind, m-am gîndit totuși că am cel mai frumos picioruș din lume ; că Valville avea să-l vadă ; că n-are să fie vina mea, de vreme ce era nevoie să-l arăt față de el ; ceea ce era un noroc pentru mine, un noroc cinstit și ivit ca la cerere : credeau că asta mă necăjea ; încercau să mă convingă să-l arăt, și aveam să trag de aici un folos lipsit de cuviință, păstrînd tot meritul unei purtări cuviincioase, deoarece se datora unei întîmplări de care eram nevinovată ; căzătura mea era de vină.

Cîți oameni cinstiți nu sînt pe lumea asta, asemănători mie, care pentru a putea păstra un lucru ce le place, nu-și întemeiază mai bine dreptul de a se bucura de el, decît mi-l întemeiam eu în împrejurarea aceasta.

Crezi adesea că ai o conștiință dintre cele mai delicate, nu din cauza jertfelor ce i le faci, ci din cauza ostenelii pe care ți-o dai pentru a te scuti de a i le face.

Ceea ce spun zugrăvește mai ales pe mulți bisericoși care ar vrea să cîștige împărăția cerurilor fără să piardă nimic pe pămînt, și se cred evlavioși grație cuvioaselor ceremonii făcute cu ei înșiși, ce le servesc să-și adoarmă conștiința. Dar nu vă minunați, oare, de această morală pornită de la povestea cu piciorul meu ?

Am făcut oarecari greutăți ca să-l arăt și nu voiam să-mi scot decît pantoful ; dar nu era de-ajuns. „Trebuie neapărat să văd unde e lovit, zicea chirurgul, care nu știa multe ; altfel nu pot spune nimic" ; și atunci, pe loc, o femeie de serviciu a lui Valville fu chemată să mă

descalţe ; ceea ce şi făcu, în timp ce chirurgul şi Valville au stat mai de o parte.

După ce piciorul meu a fost pregătit, iată-l pe chirurg cercetîndu-l şi pipăindu-l. Omul, ca să-şi dea mai bine seama de ce am, se apleca mult, pentru că era bătrîn ; şi Valville, potrivindu-şi mişcările după ale lui, lua cam aceeaşi poziţie, şi se apleca mult şi el, pentru că era tînăr ; căci nu se pricepea deloc la ceea ce aveam, dar se pricepea la picior, de care părea tot atît de mulţumit pe cît nădăjduisem.

Eu nu scoteam o vorbă şi nu trădam prin nimic că-l cercetam, pe ascuns, cu mare băgare de seamă ; n-aş fi dat dovadă de modestie dacă aş fi părut că bănui farmecul care-l atrăgea ; şi, de altminteri, aş fi stricat totul dacă l-aş fi lăsat să vadă că înţeleg micile lui fasoane ; asta m-ar fi silit să fac şi eu încă mai multe şi poate s-ar fi ruşinat de ale lui ; căci inima este ciudată ; cîteodată se simte stingherită şi jignită dacă atunci cînd vrea să se ascundă este prinsă asupra faptului ; asta o umileşte ; şi ce vă spun aici este ceea ce simţeam din instinct.

Mă purtam deci în consecinţă ; aşa încît se putea în adevăr crede că prezenţa lui Valville mă tulbură puţin, dar numai pentru că mă vedea, şi nu pentru că-i făcea plăcere să mă vadă.

— În ce loc vă doare ? spuse chirurgul pipăindu-mă. Aici ?

— Da, i-am răspuns eu, chiar în acel loc.

— E şi puţin umflat, adăugă Valville, punînd acolo degetul, cu un aer nevinovat.

— Ei, n-u-i mare lucru, spuse chirurgul ; va fi de ajuns să nu umblaţi astăzi ; o faşă muiată în spirt, puţină odihnă, şi veţi fi vindecată.

Numaidecît s-a adus faşa şi tot ce trebuia ; mi s-a pus compresa, m-am încălţat, chirurgul plecă şi am rămas singură cu Valville, afară de cîteva slugi care intrau şi ieşeau.

Îmi închipuiam eu că voi mai rămîne acolo cîtva timp şi că voia să mă oprească la cină ; dar nu trebuia să se vadă că bănuiesc acest lucru.

— După toate îndatoririle pe care le am faţă de dumneavoastră, i-am spus, să îndrăznesc oare să vă mai rog, domnule, să trimiteţi după o trăsură care să mă ducă acasă ?

— Nu, domnişoară, mi-a răspuns el, nu vă veţi întoarce acasă atît de curînd, veţi fi condusă numai peste cîteva ceasuri ; căzătura dumneavoastră e recentă, vi s-a spus să staţi liniştită, şi veţi cina aici. Singurul lucru de făcut este să trimitem vorbă unde vă aflaţi pentru ca să nu fie nimeni îngrijorat.

Asta şi trebuia făcut, într-adevăr ; căci întîrzierea mea avea s-o neliniştească pe madame Dutour ; şi, de altminteri, ce-ar fi gîndit Valville despre mine dacă aş fi fost atît de liberă încît să nu fie nevoie să dau socoteală nimănui de ce s-a întîmplat cu mine ? Atîta independenţă n-ar fi fost bine văzută ; nu şedea frumos să fiu lipsită de orice supraveghere la vîrsta mea, mai ales cu înfăţişarea pe care o aveam ; deoarece nu e mult de la a fi vrednică de a inspira iubire, pînă la a nu mai fi vrednică de a fi iubită. Iată neajunsul unui chip frumos : ne face să părem vinovate de cum se iveşte o mică bănuială şi, de multe ori, depune mărturie împotriva noastră.

Dar să mărturisească ce-o vrea, asta nu ne va dezgusta de a dori să-l avem ; într-un cuvînt, cu un chip frumos placi şi trezeşti fie dragoste, fie dorinţe. Este vorba de dragoste ? Cît de aspru ţi-ar fi felul, este binevenită. Plăcerea de a fi iubită îşi găseşte întotdeauna locul, fie în inima noastră, fie în mica noastră vanitate. Sîntem numai dorite ? Nimic nu e încă pierdut. E drept, virtutea se simte jignită ; dar virtuoasa nu este supărată de această jignire.

Să ne întoarcem la subiect. Sînteţi obişnuită cu abaterile mele.

Vă spuneam deci că independența mea nu mi-ar fi fost favorabilă și Valville, desigur, nu mă vedea în această lumină ; stima sau, mai curînd, respectul său vădeau acest lucru.

Există atenții duioase și chiar sfioase, o anumită cinstire, care nu se cuvin decît nevinovăției și pudoarei ; și Valville, care mă copleșea cu ele, s-ar fi putut teme că a greșit, că s-a lăsat înșelat de grațiile mele ; în orice caz, i-aș fi răpit plăcerea de a mă respecta cu deplină încredere ; și n-aș fi decăzut oare în mintea lui ?

Totuși, mă veți crede oare ? cu tot ce primejduiam astfel, nedînd știri despre mine nimănui, șovăiam asupra hotărîrii de luat. Și știți de ce ? Pentru că nu aveam de dat decît adresa unei lenjerese. Nu puteam să trimit decît la madame Dutour, și madame Dutour îmi știrbea amorul propriu ; mi-era rușine de dînsa și de dugheana ei.

Găseam că această dugheană se potrivea atît de puțin cu o întîmplare ca a mea, că un om de rangul lui Valville, pe care-l vedeam înconjurat de valeți, ar fi fost atît de descumpănit, era ceva atît de nepotrivit cu felul său ales de a fi ; eu însămi eram atît de drăguță, atît de distinsă ; era atîta deosebire între înfățișarea mea și situația mea măruntă ! Cum să-ți vină să spui : „Duceți-vă la firma cutare, la madame Dutour, unde locuiesc !“ Ah, ce cuvinte umilitoare !

Că nu te-ai născut din părinți bogați, că ești de neam bun dar n-ai avere, mai treacă-meargă ; astfel mîndria, așa goală cum se află, este încă salvată ; îi lipsesc doar luxul și plăcerile, dar nu și dreptul ce-l are la onorurile lumii ; dar asemenea risipă de politețe și de atenții nu se cuveneau unei fete de prăvălie ; a fost o îndrăzneală din partea ei s-o primească, să n-o curme, rușinîndu-se.

Și tocmai de aceste gînduri mă temeam la Valville. Ce ! Nu e decît atîta, mi se părea că-l auzeam spunîndu-și ; și ironia acestor vorbe lăuntrice mă supăra într-atît, venind din partea lui, încît, socotind bine, parcă mai ușor

îmi venea să-i par îndoielnică decît caraghioasă, să-l las să n-aibă încredere în moravurile mele, decît să rîdă de atenţiile lui. Astfel am hotărît să nu trimit la nimeni şi să spun că nu este nevoie de aşa ceva.

Recunosc, era o hotărîre cu totul greşită, şi de asta îmi dădeam şi eu seama ; dar nu ştiţi oare şi dumneavoastră că sufletul nostru este încă mai îngîmfat decît virtuos, încă mai înfumurat decît cinstit şi, prin urmare, mai atent la interesele mîndriei sale, decît la cele ale onoarei adevărate ?

Totuşi, staţi, nu vă speriaţi ! Această hotărîre n-am urmat-o ; căci, în tulburarea ce mi-o pricinuia, mi-a venit deodată un alt gînd.

Am găsit un mijloc de scăpare cu care mîndria mea nenorocită s-a mulţumit, pentru că n-o atingea cu nimic şi nu-mi mîhnea decît inima ; dar ce-are a face dacă inima noastră suferă, de vreme ce mîndria este satisfăcută ? Nu ne lipsim oare de orice, şi de odihnă şi de plăceri, de cinste chiar, şi cîteodată de viaţă, pentru ca să-i facem pe plac ?

Şi acest mijloc de care vă vorbesc a fost că am vrut cu tot dinadinsul să plec.

Cum ! să-l părăseşti atît de repede pe Valville ? îmi veţi spune. Da, am avut tăria să mă hotărăsc la asta, să mă smulg dintr-o situaţie pe care o vedeam plină de clipe minunate, dacă aş fi prelungit-o.

Valville mă iubea, nu mi-o spusese încă, şi ar fi avut timp să mi-o spună. Eu îl iubeam, el nu ştia, cel puţin aşa credeam eu, şi cu siguranţă că i-aş fi spus-o.

El ar fi avut deci plăcerea să vadă că sînt simţitoare, eu pe aceea de a arăta că sînt astfel, şi amîndoi pe aceea de a fi simţitori împreună.

Cîte dulci lucruri sînt cuprinse în ceea ce vă spun, doamnă ! Dragostea poate să cunoască unele mai nebuneşti, dar poate nu cunoaşte unele să fie mai mişcătoare, să meargă atît de drept şi de sigur la inimă, nici de care

această inimă să se bucure mai conştient, în deplină cunoştinţă de cauză, şi nici pe care să le împartă mai puţin cu tulburarea simţurilor ; le vede, le numără, le-a desluşit tot farmecul şi, cu toate acestea, eu le sacrificam.

De altminteri, tot ce mi-a dat atunci în gînd în privinţa asta, deşi de spus durează mult, se gîndeşte într-o clipă.

— Nu vă faceţi nici o grijă, domnişoară, îmi spuse Valville, daţi adresa şi cineva se va duce numaidecît.

Şi mă luase de mînă, în timp ce-mi vorbea astfel, cu un aer duios şi stăruitor.

Nu înţeleg cum am fost în stare să mă împotrivesc.

— Băgaţi de seamă, adăugă el cu căldură. Nu sînteţi încă în stare să plecaţi ; este tîrziu, cinaţi aici, veţi pleca după aceea. De ce şovăiţi ? Nu aveţi de ce să vă învinuiţi rămînînd ; nimeni n-ar găsi nimic de spus în această privinţă, accidentul pe care l-aţi suferit vă sileşte s-o faceţi. Haide, să se servească masa !

— Nu, domnule, i-am spus. Daţi-mi voie să mă retrag ; nu vă pot spune cît sînt de mişcată de bunăvoinţa dumneavoastră, dar nu vreau să abuzez de ea : nu stau departe de aici ; mă simt mult mai bine şi vă rog să mă lăsaţi să plec.

— Dar, îmi spuse Valville, din ce motiv vă displace atîta să rămîneţi, cînd împrejurarea este atît de firească, atît de nevinovată ?

— De displăcut vă încredinţez că nu poate fi vorba, i-am răspuns, aş fi nedreaptă ; dar e mai potrivit să fiu acasă, la mine, de vreme ce mă pot duce cu o trăsură.

— Cum ! să plecaţi atît de repede ? îmi spuse el, aruncîndu-mi cea mai duioasă privire.

— Trebuie, am răspuns, lăsînd ochii în jos cu un aer mîhnit (ceea ce avea tot atîta preţ cît cel de a-l fi privit eu însămi) ; şi fiindcă inimile se înţeleg, pesemne că a simţit ce se petrece în a mea ; căci îmi luă din nou mîna, pe care o sărută cu sinceritatea unei patimi atît de puternice şi de neaşteptate, încît, dacă mi-ar fi spus de o mie

de ori : „te iubesc“ mi-ar fi spus-o mai puţin lămurit decît atunci.

Nu mai era cu putinţă să mă înşel ; era limpede ; aveam în faţa mea un îndrăgostit care nu se mai ascundea ; şi nu mai puteam, cu micile mele prefăcătorii, să ocolesc evidenţa dragostei sale. Nu mai rămînea decît să afle ce gîndeam despre ea, şi cred că a fost mulţumit de mine ; am rămas uluită, fără glas şi ruşinată ; ceea ce însemna că eram fermecată ; deoarece, dacă ai de-a face cu un bărbat care-ţi este indiferent sau care nu-ţi place, te descurci mai uşor ; el nu-ţi pricinuieşte o astfel de tulburare ; cu el îţi dai seama mai bine de ce faci ; şi, îndeobşte, eşti tulburată în asemenea cazuri, fiindcă iubeşti.

Eram chiar într-atît de tulburată, încît mîna mea tremura în a lui Valville ; nu făceam nimic ca s-o trag înapoi şi i-o lăsam prin nu ştiu ce atracţie care mă cufundase într-o nemişcare duioasă şi plină de sfiiciune. Pînă la urmă am rostit cîteva cuvinte care nu lămureau nimic, din acelea menite să uşureze stinghereala tăcerii, să ţină locul a ceva pe care nu-l spui, dar care ar trebui spus.

— Dar bine domnule, ce înseamnă asta ? Iată tot ce am reuşit să spun, şi încă îmbinînd aceasta cu un oftat ce-i lua şi puţina fermitate pe care poate că o pusesem în vorbele mele.

Totuşi mi-am venit în fire ; mi-am recăpătat prezenţa de spirit şi învolburarea acestor porniri ce mă vrăjiseră parcă, s-a domolit. Am simţit că nu se cade să arăt atîta slăbiciune într-o astfel de situaţie, nici să-mi fie sufletul atît de copleşit, şi am încercat să îndrept totul printr-un act de curaj.

— Dar gîndiţi-vă ce faceţi ! Sfîrşiţi odată, domnule, i-am spus lui Valville, trăgîndu-mi mîna cu destulă putere şi pe un ton care mai trăda totuşi că m-am întors de departe, presupunînd că el ar mai fi fost în stare să vadă limpede cum stau lucrurile ; deoarece fusese tulburat ca

și mine. Eu cred că și-a dat seama de toate ; nu era începător în ale dragostei cum eram eu și, în astfel de clipe, cei ce au puțină experiență, nu-și pierd niciodată capul ; sînt mișcați, dar nu buimăciți ; își păstrează întotdeauna judecata. Numai începătorii și-o pierd. Apoi, în ce primejdie te afli dacă se întîmplă să cazi pe anumite mîini, dacă n-ai drept călăuză decît un iubit care prea te iubește cum nu trebuie, ca să te conducă cum trebuie !

În ceea ce mă privea, Valville nu prezenta atunci nici un pericol ; mărturisesc că eram tulburată, dar într-un fel care mi-a zăpăcit judecata, și nu mi-a întunecat-o ; totul a ținut de altfel atît de puțin, încît s-ar fi putut profita de situație, cel puțin așa mi se pare ; căci, la drept vorbind, toate aceste zăpăceli ale judecății sînt dăunătoare, nu mai ești în siguranță ; există întotdeauna un răstimp cînd simți nevoia să fii tratată cu blîndețe ; respectul aceluia cu care te afli îți face mult bine.

Cît despre Valville, n-aveam să-l învinuiesc cu nimic în această privință ; este drept că trezisem în el unele sentimente. Nu era îndrăgostit, era duios ; acesta este un fel de a iubi, în care, la început, ești cuviincios, ai purtări bune și inima înclină spre plăcerea gingașă de a iubi și de a respecta, sfios, ceea ce iubește.

Iată cu ce se îndeletnicește la început o inimă iubitoare : să împodobească obiectul dragostei sale cu toată demnitatea ce se poate închipui, și nu greșește. Există în aceasta mai mult farmec decît s-ar crede, și ar fi păgubită dacă n-ar face-o ; și dumneavoastră, doamnă, ați fi mai în cîștig dacă eu aș flecări mai puțin.

„Isprăviți odată", mi-ați spune bucuros ; chiar așa-i spuneam și eu lui Valville ; cu o seriozitate încă tulburată de emoție ;

— Într-adevăr, domnule, mă uimiți ; vedeți singur că am dreptate să vreau să plec, și că trebuie să plec.

— Da, domnișoară, veți pleca, îmi răspunse el mîhnit ; voi da dispoziții în acest sens, de vreme ce nu vă

place aici şi, după cum se pare, eu însumi vă displac din cauza pornirii care mi-a scăpat ; căci este adevărat că vă iubesc şi că aş folosi toate clipele pe care le-am petrece împreună ca să v-o spun, precum şi tot restul vieţii mele, dacă nu ne-am despărţi.

Şi dacă aceste vorbe pe care mi le spunea ar fi ţinut cît viaţa mea, cred că nu mi-ar fi displăcut nici mie, într-atît era de plăcută, măgulitoare şi, totuşi, stînjenitoare bucuria de care mă umpleau : simţeam cum mă cuprinde. Nu voiam ca Valville să-şi dea seama de ea şi nu ştiam cum să mă port pentru ca să i-o ascund.

De altminteri, ceea ce îmi spusese cerea un răspuns ; şi nu se cuvenea ca bucuria mea să-l dea, iar eu nu aveam decît această bucurie în minte, aşa încît tăceam, cu ochii plecaţi.

— Nu-mi răspundeţi nimic, zise Valville ; veţi pleca fără să-mi spuneţi o vorbă ? Faptele mele m-au făcut atît de neplăcut ? V-am jignit fără iertare ?

Şi trebuie să vă spun că, în timpul acesta, întindea mîna pentru ca s-o apuce din nou pe a mea, şi eu îl lăsam să mi-o ia şi el o săruta mereu, cerînd iertare pentru că o săruta ; şi ceea ce este nostim e că găseam ispăşirea foarte potrivită, şi o primeam cu cea mai bună credinţă, fără să-mi dau seama că nu era decît o repetare a vinei ; cred chiar că nu ne dădeam seama nici unul, nici altul ; între două fiinţe care se iubesc, astea sînt nişte sinceretăţi de sentimente pe care poate că mintea le-ar mai observa ea dacă ar vrea, dar le lasă frumos să treacă, în folosul inimii.

— Nu-mi veţi spune nimic ? îmi zicea aşadar Valville. Voi rămîne cu durerea de a crede că mă uriţi ?

Am scos un mic oftat nevinovat înainte de a răspunde sau, mai bine zis, am început cu el.

— Nu, domnule, nu vă urăsc, i-am spus ; nu mi-aţi dat motive să vă urăsc, dimpotrivă.

— Dar ce gîndiți despre mine ? urmă el, înfocat. V-am mai spus că vă iubesc ; cum priviți dragostea mea ? Vă supără că vorbesc de ea ?

— Ce vreți să răspund la întrebarea aceasta ? i-am spus. Nu știu ce este dragostea, domnule ; găsesc numai că sînteți un om foarte de treabă, că vă sînt foarte îndatorată, și că n-am să uit niciodată ce-ați făcut pentru mine în această împrejurare.

— Nu veți uita niciodată ! strigă el. Dar oare cum voi ști că veți binevoi să vă amintiți de mine, dacă voi avea cumva nenorocul să nu vă mai văd, domnișoară ? Nu mă puneți în primejdia de a vă pierde pe veci ; și dacă este adevărat că nu vă sînt nesuferit, nu-mi răpiți mijlocul de a sta cîteodată de vorbă cu dumneavoastră și de a face totul pentru ca dragostea mea să vă înduplece cîndva. Astăzi nu v-am întîlnit decît printr-o întîmplare ; unde să vă mai găsesc dacă nu-mi spuneți cine sînteți ? V-aș căuta în zadar.

— Așa este, i-am spus eu cu o sinceritate care mi-a depășit gîndul și care, parcă, ne compătimea pe amîndoi.

— Dar bine, domnișoară, adăugă el, apropiindu-și din nou gura de mîna mea (căci nu mai luam în seamă acest amănunt, ne obișnuisem cu el ; iată cum totul trece în dragoste) ; dar bine, vă rog din suflet, spuneți-mi a cui sînteți ; învățați-mă ce trebuie să fac pentru ca să mă cunoască familia dumneavoastră ; dați-mi această mîngîiere înainte de a pleca !

Nici nu și-a sfîrșit bine vorba și a intrat un lacheu :

— Să se înhame trăsura ca s-o conduceți pe domnișoara, i-a spus Valville, întorcîndu-se spre el.

Această poruncă, la care nu mă gîndisem, m-a cutremurat ; îmi strica toate socotelile și mîndria mea se înspăimînta din nou.

Nu trăsura lui Valville îmi trebuia mie. Mica lenjereasă nu scăpa astfel de rușinea de a fi cunoscută. Înțelesesem că va trimite după o trăsură în care m-aș fi

urcat singură ; n-aveam decît să spun : „Du-mă în strada cutare“ şi, la adăpost de orice stingherealâ, m-aş fi întors în acea pîrdalnică de dugheană, căreia îi datoram atîta zbucium şi pe care nu mai puteam s-o tăinuiesc, dacă m-aş fi întors cu trăsura lui Valville ; căci el n-ar fi uitat să-şi întrebe slugile : „Unde aţi dus-o ?“ Şi ele ar fi răspuns, desigur : „La o dugheană“.

Şi încă răul n-ar fi fost atît de mare, de vreme ce n-aş fi fost de faţă la cele spuse şi n-aş fi roşit decît de departe. Dar veţi vedea că buna creştere a lui Valville îmi hărăzise o ruşine încă mai desăvîrşită.

— Mă gîndesc la un lucru, domnişoară, îmi spuse el după ce ieşi lacheul ; ce-ar fi să vă conduc chiar eu împreună cu femeia pe care aţi văzut-o adineauri ? Ce părere aveţi, domnişoară ? Mi se pare că ar fi o atenţie ce s-ar cuveni să o am, după cele ce vi s-au întîmplat ? cred chiar că ar fi o necuviinţă să n-o fac ! este un gînd care mi-a venit chiar acum şi mi se pare foarte potrivit.

Şi eu găseam gîndul acesta ucigător.

— Ah, domnule, am strigat eu, se poate aşa ceva ? Eu să mă întorc acasă în trăsura dumneavoastră şi să sosim împreună, cînd e vorba de un bărbat de vîrsta dumneavoastră ! Nu, domnule, nu pot fi atît de nesocotită, să mă ferească Dumnezeu ! Nu vă gîndiţi la ce s-ar spune ? Lumea este plină de bîrfitori ; şi dacă nu se duce cineva să-mi aducă o trăsură, plec pe jos acasă ; am să mă tîrăsc cum pot, decît să primesc propunerea ce mi-o faceţi !

La aceste vorbe nu se putea răspunde nimic ; încît mi s-a părut din cale-afară de supărat.

— Bine, domnişoară, strigă el la rîndul său, îndurerat şi sculîndu-se de lîngă mine ; am înţeles ; nu vreţi să vă mai revăd şi nici să ştiu unde să vă caut ; căci, teama dumneavoastră — după cum ziceţi — de ceea ce s-ar putea spune, nu-mi pare a fi motivul respingerii dumneavoastră, cu toate că pe ea vreţi să o sprijiniţi. V-aţi lovit căzînd, sînteţi în faţa uşii mele, mă aflu şi eu acolo ; aveţi nevoie

de ajutor, o sumedenie de oameni sînt martori la ce vi s-a întîmplat, nu vă puteţi ţine pe picioare ; pun să vă aducă la mine ; de aici vă conduc acasă ; nimic mai simplu, vă daţi seama ; totodată, nimic care să mă pună mai firesc în situaţia de a fi cunoscut de părinţii dumneavoastră ; şi înţeleg că tocmai la asta nu vreţi să ajung. Aveţi motivele dumneavoastră, fără îndoială ; ori nu vă plac, ori am fost defăimat.

Apoi, fără să-mi lase timpul să-i răspund, scos din fire de tăcerea posomorîtă pe care o păstrasem pînă atunci şi, în amărăciunea durerii sale, avînd aerul mulţumit de a fi lipsit de ceea ce era deznădăjduit că pierde, pleacă, merge pînă la uşă chemînd cu violenţă un lacheu :

— Să meargă cineva să aducă un scaun [1], spune el, şi dacă nu se găseşte, chemaţi o trăsură. Domnişoara nu o vrea pe a mea.

Apoi, întorcîndu-se spre mine :

— Fiţi liniştită, adăugă el, veţi avea ceea ce doriţi, domnişoară ; nu vă mai fie teamă de nimic ; atît dumneavoastră cît şi părinţii dumneavoastră îmi veţi rămîne pe veci necunoscuţi, afară numai dacă îmi spuneţi cum vă cheamă, ceea ce cred că nu doriţi.

La toate astea nu primi nici un răspuns din partea mea ; nu mai eram în stare să vorbesc. În schimb, ghiciţi, doamnă, ce făceam : istovită de durere, de suspine, de gînduri, plîngeam cu capul plecat. „Plîngeaţi ?“ veţi spune. Da, ochii îmi erau plini de lacrimi. Acest lucru vă miră ? puneţi-vă în situaţia mea şi veţi vedea cît de sleit trebuie să fi fost curajul meu.

Cîte nu suferisem într-o jumătate de oră ! Să numărăm durerile mele : o mîndrie neînduplecată care nu o voia pe madame Dutour şi nici, prin urmare, să fiu lenjereasă ; o pudoare mîhnită de înfăţişarea de aventurieră pe care o voi căpăta dacă nu voi primi să fiu fată de

[1] Un fel de cabină închisă, cu un scaun, dusă de doi oameni *(chaise a porteurs)* (n. tr.).

prăvălie ; o dragoste deznădăjduită, oricare ar fi hotărîrea ce-aş lua în această privinţă : căci o fată avînd situaţia mea, îmi spuneam, nu poate să păstreze dragostea lui Valville ; şi nici o fată care dă de bănuit nu poate să fie vrednică de iubîrea lui.

Ce hotărîre să iau ? să plec numaidecît ? Altă suferinţă pentru inima mea, care se simţea bine împreună cu Valville.

Vedeţi dar cîte chinuri deosebite am fost nevoită să simt, să cîntăresc, să le încerc cu sufletul meu, pentru ca să le compar durerile şi să ştiu căreia dintre ele să-i dau jalnica întîietate. Şi încă, la ce mi-a folosit să aleg, oprindu-mă în sfîrşit la durerea de a-l părăsi pe Valville ? Îmi era oare astfel mai uşor să-i rămîn necunoscută, după cum doream ? Nu, într-adevăr, căci îmi oferea trăsura lui, voia să mă ducă acasă ; mai apoi, se mulţumea doar să-mi afle numele, şi nu era firesc să i-l ascund, dar totuşi nu i-l puteam spune, pentru că eu singură nu-l ştiam, afară doar dacă-l luam pe acela de *Marianne ;* şi a lua acest nume însemna aproape s-o dezvălui pe madame Dutour cu dugheana ei, sau să dau de bănuit ceva asemănător.

Deci ce-mi rămînea de făcut ? Să-l fi părăsit deodată pe Valville fără să mai ţin seamă de buna-cuviinţă sau de recunoştinţă ; să mă despart de el ca de un bărbat cu care vrei să rupi ; de el care mă iubea, de el, după care îmi părea rău, de el de la care aflasem că am o inimă (căci nu simţi acest lucru decît din ziua cînd iubeşti, şi gîndiţi-vă cît de tulburată este această inimă la cea dintîi lecţie de dragoste !), în fine, de el pe care-l jertfeam unei mîndrii hîde, pe care eu însămi o veştejeam în sinea mea, pentru că îmi părea caraghioasă şi, cu toată amărăciunea ce mi-o pricinuia, nu-mi lăsa cel puţin mîngîierea să găsesc că sînt de plîns.

Într-adevăr, doamnă, cu o minte de cincisprezece sau şaisprezece ani, nu aveam dreptate oare să mă simt în-

frîntă, să-mi pierd tot curajul şi să fiu deznădăjduită pînă la lacrimi ?

Am plîns deci, şi poate nu era mijloc mai bun ca să ies din încurcătură decît să plîng şi să las totul să fie cum o fi. Sufletul nostru ştie ce face, sau cel puţin instinctul lui ştie pentru el.

Vă închipuiţi poate că deznădejdea mea a fost prost înţeleasă, că nu putea decît să-mi pricinuiască ruşine ; dimpotrivă ; ea va îndrepta totul ; căci, mai întîi, m-a uşurat, m-am simţit mai bine. Vanitatea mea s-a mai înduplecat şi teama trufaşă pe care o aveam de a fi cunoscută de Valville m-a părăsit. Iată deci, dintr-odată, multă linişte pentru mine ; au mai fost şi alte foloase.

Anume, că această deznădejde, aceste lacrimi, mi-au dat în ochii tînărului nu ştiu ce aer de demnitate romantică, care l-a impresionat, îndreptînd dinainte toată neînsemnătatea situaţiei mele, pregătindu-l pe Valville s-o afle fără să fie dezamăgit ; fiindcă vă daţi seama, toate astea nu puteau rămîne fără oarecari explicaţii. Dar n-aveţi grijă şi lăsaţi totul pe seama lacrimilor mele ; tocmai au înnobilat-o pe Marianne în închipuirea iubitului ei ; ele vădesc un suflet mîndru şi asta îl va împiedica s-o dispreţuiască.

În fond, să băgăm de seamă un lucru. Să fii tînără şi frumoasă, să nu ştii nimic despre originea ta, şi asta numai datorită unei nenorociri, să te ruşinezi şi să oftezi ca o ilustră nefericită, din cauza situaţiei umilitoare în care ai ajuns ; dacă aş avea de-a face cu dragostea, ea, care este duioasă şi curtenitoare, căreia îi place să cinstească ceea ce iubeşte ; tocmai aceasta ar fi situaţia în care aş vrea să mă aflu pentru a mă înfăţişa ei, şi tocmai cu acest noian de împrejurări, pentru ca să-i par fermecătoare şi vrednică de respect.

Sînt unele nenorociri care înfrumuseţează însăşi frumuseţea, care-i pregătesc oarecare măreţie. Atunci, farmecelor tale naturale vin să li se adauge cele pe care

povestea ta, ce e ca un adevărat roman, ţi le dă în plus. Şi nu te necăji dacă nu ştii din cine te-ai născut; lasă totul în seama himerelor dragostei; ele se vor pricepe să-ţi facă un rang înalt şi să folosească cît mai bine întunericul ce-ţi învăluie naşterea. Dacă o femeie ar putea fi luată drept o divinitate, tocmai acesta este cazul cînd iubitul ei ar putea-o socoti astfel.

La drept vorbind, nu trebuie să te aştepţi ca astfel de situaţii să dureze; sînt farmece şi ranguri de împrumut care pier odată cu nebuniile dragostei ce te împodobiseră cu ele.

Mă întorc mereu la reflecţiile mele şi vă înştiinţez că n-am să-mi mai fac nici o vină din asta; vedeţi prea bine că degeaba mi-o fac; nu mă pot îndrepta; aşa încît, să încercăm amîndouă să nu le mai luăm în seamă.

L-am lăsat pe Valville deznădăjduit, pentru că voiam să plec fără să spun cine sînt; dar lacrimile pe care le vărsam l-au liniştit deodată; niciodată n-am văzut ceva mai blînd şi mai duios decît ceea ce s-a zugrăvit atunci pe faţa lui; şi într-adevăr, lacrimile mele n-aveau nimic supărător pentru dînsul, ele nu vădeau nici ură, nici nepăsare, ele nu puteau să însemne decît tulburare.

— Cum, domnişoară, plîngeţi, îmi spuse el, aruncîndu-se la picioarele mele cu o dragoste în care se şi ghicea nu ştiu ce pornire de nădejde: plîngeţi! Doamne, ce pricină au lacrimile dumneavoastră? Am spus oare ceva să vă supere? Vorbiţi, vă conjur! De ce sînteţi în starea asta? adăugă el luîndu-mi o mînă pe care o copleşea cu mîngîieri fără ca eu s-o trag înapoi; ba chiar, încremenită cum eram, părea că i-o lăsam, dar cu toată cuviinţa, ca unui bărbat a cărui bunătate, şi nicidecum dragoste, dobîndea din parte-mi această molcomă încuviinţare.

— Răspundeţi-mi, strigă el; aveţi alte pricini de mîhnire? Puteţi oare şovăi să vă deschideţi inima celui ce v-a dat-o pe a lui toată, celui ce jură că va fi veşnic

al dumneavoastră, celui ce vă iubește mai mult decît însăși viața, celui ce vă iubește cît sînteți vrednică de a fi iubită ? Oare poate cineva să vadă lacrimile acestea fără să dorească să vă vină în ajutor ? Și dumneavoastră aveți oare dreptul să mă lăsați să fiu mișcat de ele fără să vreți să folosiți înduioșarea ce mi-au pricinuit-o ? Vorbiți : ce trebuie să fac pentru dumneavoastră ? Vreau să cred că nu veți pleca atît de curînd.

— Va trebui deci să trimiteți pe cineva la madame Dutour, i-am spus eu atunci copilărește, tîrîtă parcă de năvala dragostei lui și a mele.

Și iat-o în sfîrșit pomenită pe această madame Dutour atît de îngrozitoare, și dugheana ei, și firma ei (căci toate erau cuprinse în numele ei) ; iat-o pomenită fără nici o șovăială ; nici nu mi-am dat seama că vorbesc de ea.

— La madame Dutour ! o lenjereasă ! O cunosc, spuse Valville ; ea va avea grijă deci să meargă acasă la dumneavoastră să spună unde sînteți ? Și persoana pe care o voi trimite, din partea cui să-i spună că vine ?

La întrebarea aceasta naivitatea mea mă părăsește ; iată-mă iarăși plină de ifose și descumpănită, cufundîndu-mă din nou în toate încurcăturile mele.

Într-adevăr, putea fi ceva mai nostim decît ceea ce mi se întîmpla ? Am pomenit-o pe madame Dutour, am crezut că prin aceasta totul e spus, iar Valville mai mult sau mai puțin lămurit. Nicidecum, iată că trebuie s-o iau de la început, eu n-am scăpat, el n-a aflat nimic ; în loc să înțeleagă că trimit la dînsa numai pentru că acolo locuiesc, el înțelege doar că scopul meu este s-o însărcinez să vestească pe părinții mei unde mă aflu, adică o ia drept comisionara mea ; asta-i toată legătura ce și-o închipuie între ea și mine.

Și de ce asta ? fiindcă arăt atît de puțin a fi o Marianne, fiindcă farmecul meu și înfățișarea mea îi vorbesc atît de mult în favoarea mea, fiindcă e atît de de-

parte de a gîndi că aş putea fi legată. de aproape sau de departe, de o madame Dutour, încît, după cît se pare, nu va afla că locuiesc la dînsa şi că sînt fata ei de prăvălie decît după ce îi voi fi spus acestea, şi poate chiar i le voi fi repetat, în cuvintele cele mai simple, cele mai fireşti şi cele mai limpezi.

O ! vă daţi seama cît va fi de mirat ; şi dacă eu, care mă aştept la mirarea lui, nu trebuie, mai mult ca oricînd, să mă cutremur că i-o voi pricinui :

Nu i-am răspuns nimic, dar tăcerea mea era însoţită de un aer atît de vădit încurcat, încît, pînă la urmă, Valville întrezări ceea ce nu aveam curajul să-i spun.

— Cum, domnişoară, locuiţi la madame Dutour ?

— Da, domnule, i-am răspuns cu o voce într-adevăr umilită : nu mă potrivesc cu dînsa, de bună seamă, dar cele mai mari nenorociri din lume m-au adus aici.

— Iată deci ce însemnau lacrimile dumneavoastră, îmi răspunse el strîngîndu-mi mîna cu o înduioşare care dovedea atîta preţuire şi atît respect pentru mine, încît era ca o despăgubire pentru toate nenorocirile pe care mi le hărăzise soarta ; după cum vedeţi, lacrimile mele mi-au fost de mare folos.

Subiectul la care ajunsesem avea fără îndoială să prilejuiască o îndelungată convorbire între noi, cînd uşa se deschise cu zgomot şi văzurăm intrînd o doamnă condusă, ghiciţi de cine ? de domnul de Climal, care, de cum intră, zări în faţa lui pe Marianne, pe jumătate culcată pe un divan, cu ochii plini de lacrimi, singură cu un tînăr a cărui înfăţişare duioasă şi supusă te făcea să bănui că vorbea despre dragoste şi că-mi spunea „Te iubesc“ ; căci ştiţi că era la picioarele mele ; şi, mai mult încă, în clipa aceea îşi ţinea capul plecat pe una din mîinile mele, ceea ce dădea de înţeles că o şi săruta. Nu era aceasta o scenă foarte plăcută pentru domnul de Climal ?

Aş vrea să vă pot descrie ce s-a întîmplat cu el. Să vă spun că s-a făcut roşu, că şi-a pierdut cumpătul, înseamnă să vă redau doar în trăsături mari starea în care l-am văzut.

Închipuiţi-vă un om ai cărui ochi priveau totul fără să vadă nimic, ale cărui braţe se mişcau necontenit fără să facă gesturi ; care nu ştia ce ţinută să dea trupului ce şi-l simţea de prisos, nici ce să facă cu chipul, în ce fel să-l arate, pentru a împiedica să se citească răvăşeala ce avea să se zugrăvească pe el.

Domnul de Climal era îndrăgostit de mine ; veţi înţelege cît a fost de gelos : îndrăgostit şi gelos, avea de ce să fie destul de tulburat ; apoi, domnul de Climal era un evlavios prefăcut, şi, pentru cinstea lui, nu putea să lase să i se ghicească nici gelozia, nici dragostea ; se ghiceau, totuşi, orice ar fi făcut ; îşi dădea seama de acest lucru, îi era ruşine, se temea că ruşinea lui va fi observată ; şi toate împreună îi dădeau nu ştiu ce nesiguranţă în mişcări, caraghioasă, prostească, şi care se vede mai bine decît se poate descrie ; şi asta nu-i tot ; tulburarea lui mai avea o pricină însemnată, pe care n-o cunoşteam ; iat-o : era că Valville, ridicîndu-se, strigase cu jumătate glas : „Ei, iată-l pe unchiul meu !“

Altă ciudăţenie şi mai mare în această neaşteptată întîmplare. Eu doar roşisem văzîndu-l pe acest unchi ; dar legătura de rudenie pe care o aflasem m-a fîstîcit şi mai mult ; şi felul cum îl priveam, dacă l-a băgat de seamă, mă învinuia limpede că vorbele lui Valville îmi făcuseră plăcere. Aveam întru totul aerul de a fi înţeleasă cu el ; după atitudinea mea, nu mai era nici o îndoială.

Aşa încît eram trei chipuri foarte uimite. În ceea ce-o privea pe doamna însoţită de domnul de Climal, ea nu-mi părea a-şi fi dat seama de stingherealа noastră şi cred că n-a văzut decît farmecul meu, tinereţea mea şi atitudinea drăgăstoasă a lui Valville.

Ea fu aceea care deschise vorba : „Nu sînteţi de compătimit, domnule, sînteţi într-o societate plăcută, puţin cam primejdioasă, la drept vorbind ; cred că inima dumneavoastră nu prea este în siguranţă", îi spuse lui Valville, salutîndu-ne ; la care el n-a răspuns, la început, decît printr-un zîmbet, neştiind ce să spună. Domnul de Climal zîmbea şi el, dar silit, ca un om care nu ştie încă ce hotărîre să ia, îngrijorat de cea pe care o voi lua eu ; oare era bine să arate că mă cunoaşte, sau nu ? iar eu mă voi purta oare faţă de el ca faţă de un bărbat pe care-l cunoşteam ?

Pe de altă parte, neştiind nici eu cum trebuie să-l întîmpin, urmăream purtarea lui, ca după ea să mi-o potrivesc pe a mea ; şi cum aerul lui zîmbitor nu lămurea nimic, felul în care l-am salutat n-a fost nici el prea desluşit ; se simţea nesiguranţa în care mă aflam.

Pe scurt, am făcut prea mult, şi nu deajuns. În jumătate din salutul meu se părea că-l cunosc ; în jumătatea cealaltă nu-l mai cunoşteam ; era da, era nu, şi amîndouă greşite.

Valville a observat această purtare de neînţeles ; mi-a spus-o mai tîrziu. I-a bătut la ochi.

Trebuie să ştiţi că de cîtva timp bănuia că unchiul său nu prea era ceea ce voia să pară ; anumite lucruri îl făcuseră să se îndoiască de evlavia şi de purtările lui. Vedea că sînt frumoasă, că locuiesc la madame Dutour, că plînsesem mult înainte de a mărturisi aceasta. Ce putea oare să însemne, după toate astea, primirea în doi peri pe care o făceam domnului de Climal, care nici el nu avea o purtare mai firească, mai limpede ? Avea de ce să facă presupuneri supărătoare.

Am uitat să vă spun că m-am prefăcut a vrea să mă scol ca să salut mai cuviincios :

— Nu, domnişoară, nu, staţi liniştită, îmi spuse Valville, nu vă sculaţi ; însăşi doamna se va opune cînd va

afla că sînteţi lovită la picior. Cît despre domnul, adăugă el, adresîndu-se unchiului său, cred că vă scuteşte de aceasta, cu atît mai mult cu cît îmi pare că vă cunoaşteţi.

— Nu cred să fi avut cinstea aceasta, răspunse pe loc domnul de Climal, cu o îmbujorare care răzbuna adevărata sa neruşinare. Oare domnişoara m-a văzut undeva ? adăugă el cu o privire care-mi cerea să păstrez taina.

— Nu ştiu, am răspuns pe un ton mai puţin îndrăzneţ decît vorbele mele ; dar mi se pare că înfăţişarea domnului nu-mi este necunoscută.

— Tot ce se poate, spuse el ; dar ce-a păţit domnişoara ? A căzut ?

Această întrebare a pus-o nepotului său, care n-a răspuns nimic. Nici măcar nu-l auzise ; grija lui era în altă parte.

— Da, domnule, am răspuns eu în locul lui, foarte stingherită de a-l ajuta să apere o minciună la care vedeam bine că Valville mă învinuia de a fi părtaşă cu unchiul său ; da, domnule, am căzut nu departe de aici, cum am ieşit din biserică, şi am fost adusă în această cameră pentru că nu mai puteam umbla.

— Dar, spuse doamna, aveţi nevoie de ajutor. Dacă este o scrîntitură, poate fi ceva serios. Sînteţi singură, domnişoară ? Nu este nimeni cu dumneavoastră ? Nici un lacheu ? nici o femeie de casă ?

— Nu, doamnă, i-am răspuns, necăjită de cinstea pe care mi-o făcea şi de care-mi învinuiam înfăţişarea, căci ei i se datora ; nu locuiesc departe de aici.

— Ei bine, domnul de Climal şi cu mine mergem să cinăm în acest cartier ; vă vom conduce acasă.

Iarăşi ! mi-am zis : e o adevărată prigoană ! Toată lumea ţine morţiş să mă conducă acasă ! Căci în privinţa asta, mintea mea nu judeca cum trebuie ; primul lucru care mi s-a înfăţişat cu tărie a fost, ca şi în cazul lui Valville, că voi suferi ruşinea de a fi condusă la nenorocita mea de dugheană.

Doamna aceasta, care vorbea de femeie de casă, de lacheu, închipuindu-şi că nu se putea să nu fiu însoţită de ei, după o părere atît de măreaţă despre situaţia mea, ce-ar fi văzut ? Pe Marianne. Frumos deznodămînt ! Şi încă ce fel de Marianne ? O ştrengăriţă avînd într-un fel oarecare legături cu domnul de Climal, deci cu un făţarnic neîndoios.

Deoarece cum i s-ar fi putut spune altfel acestui om de bine ? vă rog să-mi spuneţi. Ce s-ar fi ales din bunul său renume, el, care arătase că nu mă cunoaşte, şi eu însămi care mă potrivisem prefăcătoriei sale ? N-aş fi fost oare, ţinînd seama de farmecul meu, pur şi simplu o mică frişcă, dacă madame Dutour şi Toinon s-ar fi aflat în prag după cum le era adesea obiceiul, şi ne-ar fi spus : „Ah, dumneavoastră sînteţi domnule ? Ei, Marianne, de unde vii ?“ Ceea ce desigur ar fi făcut.

Oh ! iată de ce trebuia să mă cutremur, şi nu de dugheana mea ; asta era adevărata ruşine la care trebuia să mă gîndesc. Şi totuşi, nu mi-am dat seama de ea decît la urmă ; şi aşa e şi firesc. Te gîndeşti mai întîi la ce-i mai grabnic ; şi mai grabnic pentru noi sîntem noi înşine, adică mîndria noastră ; căci mîndria noastră şi noi sîntem una, pe cînd noi şi virtutea noastră, asta face doi ; nu-i aşa, doamnă ?

Această virtute trebuie să ne fie dată ; este, în parte, un lucru care trebuie dobîndit. Mîndria, nimeni nu ne-o dă, o aducem cu noi la naştere ; o avem în asemenea măsură, încît nimeni nu este în stare să ne-o ia ; şi, fiind prima la rînd, ea este, cînd se iveşte prilejul, cea dintîi slujită. Natura o ia înaintea educaţiei. Fiindcă n-am mai făcut o pauză de mult, veţi avea bunătatea să-mi daţi voie să mai spun un lucru pe care poate nu l-aţi luat în seamă de-ajuns.

Anume că, în viaţă, ţinem mai mult la consideraţia decît la stima celorlalţi şi, prin urmare, decît la curăţenia noastră sufletească, deoarece consideraţia este

acordată tocmai persoanei noastre, iar stima doar purtării noastre. O ! ţinem încă mai mult la noi, decît la moravurile noastre. Preţuiţi însuşirile mele oricît doriţi, v-ar spune oricine, îmi veţi face plăcere, cu condiţia să mă onoraţi, pe mine care le am, şi care nu sînt totuna cu ele ; căci dacă mă lăsaţi deoparte, dacă nu vă sinchisiţi de persoana mea, nu sînt mulţumit, înseamnă că aţi greşit ; ar fi ca şi cum mi-aţi da ce este de prisos şi m-aţi lipsi de cele trebuincioase ; daţi-mi mai întîi ce-mi trebuie ca să trăiesc, şi apoi să mă bucuraţi ; de nu, mă voi îngriji singur de ce am nevoie ; şi asta ce înseamnă ? înseamnă că pentru a ajunge să fiu onorat, voi şti bine să încetez de a fi onorabil ; şi, într-adevăr, cam acesta este drumul onorurilor ; acel ce e vrednic de ele nu prea le dobîndeşte. Am isprăvit.

Observaţia mea nu este nepotrivită ; am făcut-o numai puţin mai lungă decît credeam. În schimb, voi face în altă parte vreuna care va fi prea scurtă.

Nu ştiu cum am fi scăpat, domnul de Climal şi cu mine, de primejdia în care ne punea această doamnă, oferindu-se să mă însoţească acasă.

Ar fi putut el oare să nu-mi pună la dispoziţie trăsura lui ? Aş fi putut eu să n-o primesc ? Aceasta era greu. El era palid şi eu nu răspundeam nimic ; ochii lui îmi spuneau : „Scoateţi-mă din încurcătură" ; ai mei îi spuneau : „Scoateţi-mă dumneavoastră pe mine !" Şi tăcerea noastră începuse să atragă atenţia, cînd intră un lacheu care-i spuse lui Valville că trăsura după care trimisese pentru mine era în faţa uşii.

A fost scăparea noastră şi Tartuffe[1]-ul meu se simţi deodată atît de liniştit, încît nu se sfii să abuzeze chiar de siguranţa în care se afla acum, şi să împingă îndrăzneala pînă la a spune :

[1] *Le Tartuffe* (1661), comedie de Molière, în care vestejeşte ipocrizia ; Tartuffe a devenit sinonim cu ipocrit (n. tr.).

— Dar să dăm drumul acestei trăsuri ; nu mai avem nevoie de ea, de vreme ce o am pe a mea ; și toate acestea pe tonul unui om care se gîndise să mă conducă, și care nu-și dăduse osteneala să răspundă propunerii, numai pentru că era ceva de la sine înțeles.

Dar mă gîndesc că ar trebui să șterg acest epitet de Tartuffe pe care i l-am dat ; căci eu îi sînt îndatorată acestui Tartuffe. Amintirea lui trebuie să-mi fie scumpă ; a devenit pentru mine un binefăcător. Aceasta fie spus pentru a-mi plăti datoria de recunoștință și pentru a răscumpăra paguba morală pe care adevărul istoric ar putea să i-o mai pricinuiască. Acest adevăr își are drepturile sale, pe care domnul de Climal n-ar avea cum să nu le îndure.

Am înțeles prea bine că se bizuia pe mine pentru ca îndrăzneala sa să rămînă nepedepsită ; și nici nu se temea că aș putea, din răutate sau din prostie, să-l fac să se căiască de ea.

— Nu, domnule, i-am răspuns, nu este nevoie să vă deranjez, de vreme ce am o trăsură cu care să mă întorc acasă ; și dacă domnul — am spus imediat, îndreptîndu-mă către Valville — ar vrea să cheme pe cineva care să mă ajute să mă scol de aici, voi pleca numaidecît.

— Cred că acești domni vă vor ajuta chiar ei, spuse cu politețe doamna ; și iată cineva (îl arătă pe Valville) care n-ar fi supărat să-și dea această osteneală ; nu-i așa ? Vorbele acestea se datorau pesemne faptului că-l văzuse la picioarele mele. De altfel, adăugă ea, fiindcă și noi plecăm, să vă spun ce ne-a adus aici ; aveți știri de la doamna de Valville (era mama tînărului) ? Se întoarce de la moșie ? O s-o vedem curînd ?

— O aștept săptămîna aceasta, zise Valville cu un aer distrat și nepăsător, care nu prea arăta că ar face cine știe ce caz de mine, cum crezuse doamna, și poate că și eu m-aș fi simțit atînsă, dacă mintea nu mi-ar fi fost preocupată de micile mele treburi ; dar prea mă sim-

ţeam de vină ca să mai cîrtesc. De altminteri, era în nepăsarea lui nu ştiu ce urmă de mîhnire care mă făcea să-mi fie ruşine, pentru că-i ghiceam motivul.

Îmi dădeam seama că era un suflet deznădăjduit, fiindcă nu mai ştia dacă sînt vrednică de dragostea lui, şi căruia îi era teamă că va fi silit să renunţe la ea. Putea să fie oare ceva mai plăcut pentru mine decît teama aceasta, doamnă ? Ceva mai măgulitor, mai drăguţ, ceva mai în măsură să-mi cufunde inima într-o tulburare sfioasă, plină de duioşie, în faţa inimii lui ? Căci asta e tocmai ce simţeam. Un amestec de bucurie şi de stingherealã, iată starea mea. Acestea sînt lucruri din care poţi exprima abia jumătatea a ceea ce reprezintă ele pentru tine.

Cu toată înfăţişarea rece de care v-am vorbit, Valville, după ce a răspuns la întrebarea doamnei, s-a îndreptat spre mine pentru a mă ajuta să mă scol şi m-a luat de subsuori ; dar, văzînd că domnul de Climal se apropie şi el :

— Nu, domnule, spuse el, nu încercaţi : nu aveţi destulă putere ca s-o susţineţi pe domnişoara, şi mă îndoiesc că poate pune piciorul jos ; mai bine să chemăm pe cineva. Domnul de Climal se dete deoparte. Ai atît de puţină încredere în tine cînd conştiinţa nu-ţi este prea curată ! Şi zicînd acestea sună. Doi slujitori de-ai lui sosesc : Veniţi încoace, le spuse el, şi încercaţi s-o duceţi pe domnişoara pînă la trăsură.

Cred că n-aveam nevoie de atîta paradă şi că, ajutată de două braţe, m-aş fi susţinut foarte bine ; dar eram atît de uluită, de descumpănită, încît m-am lăsat dusă cum au vrut, şi nu cum voiam eu.

Domnul de Climal şi doamna, care plecau împreună, m-au urmat, şi Valville păşea ultimul, mergînd şi el după noi.

Cînd am străbătut curtea, l-am zărit cu coada ochiului vorbind unui lacheu la ureche.

Şi iată-mă ajunsă la trăsura mea, unde doamna, înainte de a se urca în a ei, a ţinut, îndatoritoare, să mă aşeze chiar dînsa. I-am mulţumit : cuvintele mele de politeţe au fost cam încurcate. Ce i-am spus lui Valville, a fost şi mai mult ; cred că nu mi-a răspuns decît printr-o plecăciune însoţită de o privire plină de multe lucruri pe care le-am înţeles prea bine ; dar pe care n-aş şti să le redau şi dintre care cel mai de seamă voia să spună : ce trebuie să gîndesc ?

Apoi am plecat nedumerită, fără să ştiu nici eu singură ce gîndesc, fără să simt nici bucurie, nici tristeţe, nici mîhnire, nici plăcere. Eram dusă, şi eu mergeam. Ce-o să iasă din toate astea ? Ce s-a întîmplat adineauri ? Iată ce-mi spuneam cu o uimire care nu dădea răgaz minţii mele să lucreze, şi în timpul căreia am scos totuşi un oftat prelung, ce se datora mai curînd instinctului, decît cugetării mele.

În această stare am ajuns la madame Dutour. Şedea în pragul prăvăliei şi-şi pierduse răbdarea aşteptîndu-mă, pentru că cina era gata.

Am zărit-o de departe uitîndu-se la mine în trăsura în care eram şi în care mă vedeam nu ca pe Marianne, ci ca pe una ce-i semăna într-atît, încît era uluită ; trăsura se şi oprise în poartă şi ei nu-i venea încă să creadă că sînt eu ; pentru că, după cum socotea dînsa, nu puteam să sosesc decît pe jos.

Pînă la urmă, a fost silită să mă recunoască.

— Ei, ei, Marianne, dumneata eşti ? strigă ea. Ei, dar de ce cu birja ? Vii aşa de departe ?

— Nu, doamnă i-am răspuns, dar m-am lovit căzînd, şi nu mai puteam să umblu ; am să vă istorisesc ce mi s-a întîmplat cînd voi fi în casă. Acum, fiţi bună şi ajutaţi-mă, împreună cu birjarul, să cobor.

În timp ce vorbeam, birjarul deschise uşa.

— Haide, haide, îmi spuse el, veniţi încoa ; n-aveţi nici o grijă, domnişoară ; pe cuvîntul meu ! vă dau eu jos şi singur. O fată frumoasă ca dumneavoastră cît de grea poate fi ? E o plăcere ! Veniţi, veniţi ; aruncaţi-vă fără teamă ; v-aş purta eu şi mai departe decît v-aţi putea duce pe picioare.

Într-adevăr, m-a luat în braţe şi m-a dus, ca pe un fulg, pînă în prăvălie, unde m-am aşezat imediat.

Trebuie să vă spun că în timp ce mă ducea, mi-am aruncat ochii în stradă înspre partea din care venisem, şi am văzut, la treizeci-patruzeci de paşi, pe unul dintre oamenii lui Valville care stătea locului şi care se vedea că alergase pentru ca să se ţină după mine ; era, după cît se pare, urmarea celor spuse lacheului cînd l-am văzut vorbindu-i la ureche.

Vederea acestui servitor la pîndă trezi din nou toate sentimentele ce mi le pricinuise întîmplarea mea, şi iarăşi am roşit ; iată încă un martor al situaţiei mele mărunte ; şi băiatul acesta, deşi mă zărise numai la Valville, nu şi-ar fi închipuit, sînt sigură, că s-ar putea să intru la mine în casă printr-o prăvălie ; a fost doar un gînd care mi-a venit ; dar oare nu era destul ca să fiu necăjită că l-am văzut acolo ? E drept că nu era decît un lacheu ; dar cînd eşti înfumurată nu-ţi place să scazi în ochii nimănui ; pentru mîndrie nu există ceva neînsemnat, nimic nu este amănunt ; ea nu este nepăsătoare la nimic ; şi, în sfîrşit, acest lacheu m-a supărat ; de altminteri, el nu se afla acolo decît din porunca lui Valville, nu încăpea îndoială. Se şi cuvenea, zău, ca stăpînul meu să facă atîtea fasoane cu fetiţa asta ! ar fi putut să-şi spună el după cele ce vedea. Căci aceşti oameni sînt mai batjocoritori decît alţii ; plăcerea deosebită a josniciei este să dispreţuiască ceea ce a cinstit din greşeală ; şi mă temeam ca acest om, cînd îi va da seamă lui Valville, să nu strecoare pe socoteala mea vreo vorbă jignitoare ; să nu rîdă cumva de locuinţa mea, reuşind ast-

fel să rănească definitiv delicateţea stăpînului său. Şi aşa scăzusem destul în ochii lui. Nu-i mai venea să facă cine ştie ce caz de cinstea ce-ar fi pentru el dacă mi-ar fi putut place ; şi adio plăcerea de a cîştiga dragostea, cînd mîndria de a o trezi ne părăseşte ; iar Valville se afla aproape în acest caz. Vă daţi seama cît de rău mi-ar fi făcut atunci cea mai mică vorbă zeflemitoare rostită despre mine ; e de necrezut cîtă înrîurire pot avea asupra noastră unele lucruri mărunte, atunci cînd sînt spuse la momentul potrivit ; şi adevărul este că dezgustul lui Valville, de s-ar fi datorit lor, m-ar fi necăjit mai mult decît siguranţa de a nu-l mai vedea.

Cum m-am aşezat, am scos bani ca să-i plătesc birjarului ; dar madame Dutour, ca femeie pricepută ce era, a socotit că e bine să mă îndrumeze în privinţa asta, şi s-a gîndit că sînt prea tînără ca să lase acest amănunt pe seama mea.

— Lasă-mă pe mine, îmi spuse ea, am să-i plătesc eu ; de unde te-a luat ?

— De lîngă biserică, i-am spus.

— Ei ! dar e foarte aproape de-aici, răspunse ea numărînd nişte mărunţiş. Iată, atît ţi se cuvine !

— Atît mi se cuvine ? spuse birjarul care-i dete banii înapoi cu un dispreţ mojic ; ba nicidecum, asta nu se măsoară cu cotul !

— Dar ce vrea să spună cu cotul lui, omul ăsta ? răspunse, încruntată, madame Dutour : să fii mulţumit ; poate că ştim şi noi ce-i o trăsură, că doar n-o plătim astăzi pentru prima oară !

— Şi dacă ar fi mîine, spuse birjarul, cu ce mă încălzeşte ? Daţi-mi ce mi se cuvine şi fără atîta gălăgie ; ia te uită în ce se amestecă ! Pe dumneata te-am dus ? Cine îţi cere dumitale ceva ? A dracului femeie cu cei doisprezece bănuţi ai ei ! Se tocmeşte ca pentru o legătură de zarzavat !

Madame Dutour era mîndră, dichisită şi, pe lîngă astea, destul de frumoasă ; ceea ce-i mai dădea alt soi de înfumurare.

Femeile de o anumită stare socială îşi închipuie că li se cuvine mai mult respect cînd au un chip frumos ; ele socotesc această însuşire ca un rang. Vanitatea se sluje şte de orice şi înlocuieşte ce-i lipseşte cu ce poate. Ca atare, madame Dutour s-a simţit jignită de vorbele grosolane ale birjarului (astea vi le istorisesc ca să vă înveselesc) ; legătura de zarzavat i-a sunat urît la ureche. Cum putea să iasă o astfel de grosolănie din gura cuiva care o vedea ? Era oare ceva în felul ei care să te facă să te gîndeşti la asemenea lucru ?

— Într-adevăr, băiete, ce să spun, eşti foarte obraznic, şi am altă treabă decît să ascult prostiile dumitale ! spuse ea. Hai, pleacă ! Ăştia sînt banii ce ţi se cuvin ; îi iei, sau îi laşi : ce înseamnă asta ? Dacă aş striga după un vecin te-am învăţa noi să vorbeşti ceva mai cuviincios cu burghezii [1].

— Ia te uită ce-mi îndrugă cîrpăcioaica asta ! răspunse celălalt ca un adevărat birjar. Păzea ! Ia uitaţi-vă bine la ea, e îmbrăcată de duminică ! Ori, te pomeneşti că trebuie nu ştiu cîte fasoane ca să vorbeşti cu doamna ? Doar poţi sta de vorbă şi cu Perette [2] ! Ei, drăcie, plăteşte-mi ! De-ai fi de patru ori mai burgheză decît eşti, ce-mi pasă mie ! Caii mei nu trebuie să trăiască ? Dumneata, care vorbeşti, ce-ai mînca diseară dacă nu ţi s-ar plăti pînzeturile ? Ai mai avea obrazul ăsta lătăreţ ? Ptiu ! urît lucru să fii cărpănoasă !

Pilda rea împinge la rele. Madame Dutour, care, pînă aci, nu depăşise hotarele unei mîndrii destul de demne, n-a mai fost în stare să înghită această ultimă grosolănie a birjarului ; a lăsat baltă rolul de femeie respectabilă

[1] *Bourgeois* — cetăţean al unui oraş bucurîndu-se de privilegii speciale. (n. tr.).

[2] Nume de ţărăncuţă (n. tr.).

pe care-l juca și care nu-i era de nici un folos, luînd pe cel în care se simțea la largul ei, și s-a întors la felul de ceartă ce i se potrivea, adică la vorbele unei țațe de tejghea de mîna a doua : și și-a dat drumul.

Cînd amorul propriu, la oamenii de felul ei, nu este decît pe jumătate jignit, el poate să se mai gîndească la mîndria lui, să se stăpînească, să facă numai pe grozavul, dar să păstreze oarecare bună-cuviință ; dar îndată ce este scos din sărite, nu-și mai pierde vremea cu asemenea lucruri sarbede, nu mai este destul de măreț ca să ia seama la ce face ; nu-l mai mulțumește decît plăcerea de a fi cît se poate de mitocan și de a se face de ocară cît mai bine.

Plăcerea aceasta, madame Dutour și-a făcut-o din plin.

— Așteaptă, așteaptă, bețivule ! Îmbrăcată de duminică, ai ? Am să-ți arăt eu o Perette așa cum îți trebuie ; las că-ți arăt eu ție, strigă ea alergînd să pună mîna pe măsurătoarea ce se afla lîngă tejghea.

Și după ce se văzu înarmată, strigă :

— Hai, ieși afară ! Sau te măsor cu asta nici mai mult, nici mai puțin ca pe o bucată de pînză, dacă-i vorba de pînză !

— Ce naiba, nu da în mine, îi spuse birjarul ținînd-o de braț ; nu fi așa îndrăzneață ! Să mă ia dracul ! Să nu glumim ! Vedeți, mie unuia nu-mi place bătaia, dar-ar ciuma în mine ! Nu cer decît ce mi se cuvine, m-ați auzit ? Nu-i nici un bai !

Zarva pe care o făceau a adunat lumea, care se oprea în fața dughenii.

— Îmi dai drumul ? strigă madame Dutour, care se certa mai departe, cu măsurătoarea ei în mînă.

— Ia scoală-te, Marianne ! Cheamă-l pe domnul Richard. Domnule Richard ! strigă ea însăși numaidecît. Era chiriașul nostru care locuia la al doilea ; dar nu se afla acasă, lucru de care și-a dat seama.

— Domnilor ! strigă ea către mulțimea oprită în fața ușii, sînteți martori, vedeți ce se întîmplă, m-a bătut (nu era adevărat) ; sînt lovită. O femeie cinstită ca mine ! Haideți, repede, repede ! duceți-vă pînă la comisar ; mă cunoaște bine, cumpără de la mine ; să-i spuneți numai să vină la madame Dutour. Du-te fuga, madame Catou ; du-te fuga la el, draga mea ! strigă ea către o slujnică din vecini ; totul cu o scufie strîmbată de scuturăturile birjarului.

Degeaba țipa, nimeni nu se mișca, nici domnii, nici Catou.

La Paris, poporul nu este ca aiurea. În alte locuri îl veți vedea începînd uneori prin a fi rău, dar sfîrșind prin a fi omenos. Se iscă o ceartă, o ațîță, o întărîtă ; cînd se ajunge însă la bătaie, sare să despartă. În alte țări, nu se amestecă pentru că nu încetează de a fi rău.

Cel din Paris nu este astfel ; este mai puțin ticălos și mai poporan decît celelalte popoare.

Cînd aleargă la locul cu pricina, într-o astfel de împrejurare, nu vine ca să se distreze ; nici, ca să spunem așa, să se bucure ; nu ; n-are o astfel de răutate poznașă ; n-o să rîdă, deoarece poate va plînge ; și asta ar fi cu atît mai bine pentru el ; se va uita, va căsca niște ochi stupid de lacomi ; va gusta din plin tot ce vede. Pe scurt, el nu este atunci nici strengar, nici rău, și prin asta spuneam eu că este mai puțin ticălos : este numai curios, de o curiozitate prostească și grosolană, care nu dorește nimănui nici bine, nici rău, care nu știe de altceva decît să vină să se desfete cu ce se va întîmpla. Acest popor dorește să-și răscolească sufletul ; cu cît mai tare, cu atît mai bine ; el caută să te plîngă dacă ești jignit, se înduioșează pentru tine dacă ești lovit, tremură pentru viața ta dacă este amenințată ; iată cu ce se desfată ; și dacă dușmanul tău n-are loc destul ca să te bată, i l-ar face el, fără să-ți fi pus gînd rău ; și i-ar spune bucuros : „Poftim, fă cum ți-e placul și nu ne știrbi ni-

mic din plăcerea de a ne înfiora pentru amărîtul ăsta". Totuşi nu-i plac cruzimile ; dimpotrivă, se teme de ele ; dar îi place spaima pe care i-o dau : asta-i zguduie sufletul, care nu ştie niciodată nimic, care n-a văzut niciodată nimic, care este întotdeauna cu desăvîrşire nou.

Astfel este poporul Parisului, după cum l-am observat cu acest prilej. Poate că nu vă sinchiseaţi cine ştie ce ca să-l cunoaşteţi ; dar o lămurire mai mult sau mai puţin cînd vine vorba, nu strică într-o poveste ; aşa încît s-o lăsăm pe asta, de vreme ce se află aici.

Vă daţi seama, după cum am zugrăvit acest popor, că madame Dutour n-avea ce ajutor să aştepte din partea lui.

Cum s-ar fi putut oare ca vreunul din cei de faţă să renunţe a vedea desfăşurarea unei certe atît de promiţătoare ! În fiece clipă te puteai aştepta la o catastrofă. Madame Dutour n-avea decît să izbutească să-l lovească pe vizitiu cu măsurătoarea din mînă şi vă daţi seama ce s-ar fi întîmplat atunci, fiind vorba de un birjar !

În ce mă privea, eram tare mîhnită ; îi strigam mereu lui madame Dutour : „Încetaţi !" Birjarul răguşise tot vrînd să arate că nu i s-a dat ce i se cuvine, că i se socoteşte cursa pe nimic, dovadă cei doisprezece bani de care nu pomenea niciodată fără o vorbă de ocară : şi cînd e vorba de ocările unui birjar, cred că bănuiţi mitocănia lor.

De n-ar fi fost decît de dragul bunei-cuviinţe, şi încă madame Dutour ar fi trebuit să cadă la învoială cu ticălosul acela ; nu se cădea să rabde nişte vorbe atît de tari ! dar înghiţea ruşinea de plăcerea de a-i răspunde ; era prea supărată pentru ca auzul să-i fie mofturos.

— Da, mojicule ! da, doisprezece bani, nu-ţi dau mai mult, spunea ea.

— Şi eu nu-i primesc, douăsprezece drăcoaice ce eşti ! răspundea birjarul.

— Nici atîta nu faci, urma ea ; nu ţi-e ruşine, pungaşule ! Ce, ca să vii de lîngă biserică pînă aici ? nici dacă

ar fi vorba de trăsura unui ambasador ! Ascultă, de m-ar lua dracu', o leţcaie să fie, şi nu ţi-o dau ; să ştiu de bine că te văd lat, tot n-ar fi mare pagubă ; şi gîndeşte-te numai că astăzi este Sfîntul Matei ; zi bună, faptă bună, ţine minte ! Lasă tu să vină ziua de mîine ; ai să vezi ce te-aşteaptă ! Asta ţi-o spun eu, care nu sînt o cîrpăcioaică, ci foarte frumos madame Dutour, madame pentru tine, madame pentru ceilalţi, şi madame cîte zile-oi avea, m-ai auzit ?

Toate astea nu le spunea fără a încerca să smulgă bătul din mîna birjarului, care-l apucase şi care, după mutra şi mişcarea pe care am zărit-o, mi s-a părut că este gata să se poarte cu madame Dutour ca şi cu un bărbat.

Credeam că s-a zis cu biata femeie : un pumn răuvoitor ridicat spre ea avea să-i arate ce înseamnă să te joci cu răbdarea unui birjar, dacă nu m-aş fi grăbit să scot un franc şi să i-l dau.

Îl apucă numaidecît, scutură măsurătoarea din mîna lui madame Dutour destul de tare ca să i-o smulgă, o zvîrli în fundul dughenii, îşi îndesă pălăria, zicîndu-mi :

— Mii de mulţumiri, drăguţo !

Apoi ieşi de acolo şi trecu prin mulţimea care se dete la o parte, atît ca să-l lase pe el să iasă, cît şi pentru ca să-i facă loc lui madame Dutour, care voia să alerge după el, pe care n-o lăsam şi care îmi striga că, pe toţi sfinţii, eram o proastă.

— Ca să ştii, acest franc, Marianne, n-am să ţi-l iert niciodată, nici vie, nici moartă : să nu mă opreşti, că te bat ! Ştii că eşti nostimă cu francul dumitale, cînd eu îţi cruţ banii ! Şi cei doisprezece bani ai mei, rogu-te, cine mi-i dă înapoi ? (căci interesul lui madame Dutour nu-şi pierdea niciodată cumpătul). Îi ia şi pe ăia, domnişoară ? De ce nu i-ai dat toată prăvălia ?

— Stai, doamnă, i-am spus, banii dumitale sînt pe jos, şi ţi-i dau eu dacă nu se mai găsesc ; astea le spuneam închizînd uşa cu o mînă, în timp ce, cu cealaltă, o ţineam pe madame Dutour.

— Frumos tărăboi ! spuse ea după ce văzu că s-a închis uşa, bine că n-am păţit nimic ! Ia stai să vedem ce-i cu banii ăştia de jos, adăugă ea, adunîndu-i cu sînge rece, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. A avut noroc blestematul că Toinon nu era aici ; ar fi ştiut ea să te împiedice să arunci banii pe fereastră ; tocmai acum i-a venit mironosiţei să se ducă la cină la maică-sa ! La naiba, ea este ceva mai bună gospodină. Aşa încît n-are decît ce cîştigă, iar ceilalţi ce li se dă ; pe cînd dumneata, slavă Domnului, eşti atît de bogată, ai un casier atît de bun, numai să ţină !

— Ei, doamnă, i-am spus oarecum supărată, să nu glumim despre asta, vă rog ; ştiu că sînt săracă ; dar nu este nevoie să mă zeflemisiţi nici pe mine, nici ajutorul pe care cineva a binevoit să mi-l dea ; şi mai bine mă lipsesc de el, rămîn fără nimic şi plec de la dumneavoastră, decît să stau aici şi să-mi fie dat să aud vorbe atît de supărătoare.

— Poftim, spuse ea, de unde născoceşte că o zeflemisesc ? Fiindcă-i spun că i se dă ? Ei, doamne ! desigur, ţi se dă şi dumneata primeşti, pe bună dreptate : ce-i bun dat, e bun luat. Ceea ce este dat doar nu este făcut să rămînă încolo ; şi cînd o vrea cineva, am să primesc ; ăsta-i tot răul ce-l văd în asta, şi mă rog Domnului să mi se întîmple. Nu mi se dă nimic, nu iau nimic şi cu atît mai rău ; ia te uită de ce se supără ! Haide, haide să cinăm ; trebuia să şi fim gata ca să mergem la vecernie. Şi numaidecît se aşeză la masă. M-am sculat ca să fac la fel, sprijinindu-mă pe măsurătoarea pe care madame Dutour o aşezase la loc pe tejghea, deşi nu prea aveam nevoie s-o fac.

Mi-ar trebui un capitol anume dacă aş vrea să povestesc conversaţia pe care am avut-o la masă.

Nu scoteam o vorbă şi stăteam bosumflată ; madame Dutour, după cum mi se pare că v-am mai spus, era de fapt o femeie bună, supărîndu-se adesea mai mult decît îi era supărarea ; adică, din toată mînia pe care o arăta cînd se

ivea prilejul, s-ar fi putut lipsi de cel puţin jumătate, fiind acolo numai ca să impună : deoarece îşi închipuia că, cu cît te superi mai mult, cu atît te prezinţi mai bine ; şi, de altminteri, se întărîta singură cu gălăgia pe care o făcea ; vocea ei, cînd era aspră, îi îndemna gîndul să fie aşijderea. Şi toate acestea împreună mi-au adus mie acea înşiruire de răutăţi pe care le-am îndurat din partea ei ; şi ceea ce spun aici despre ea nu vestesc din partea ei izbucniri prea îndîrjite şi nici prea grave ; erau prostii sau copilării de care numai oamenii cumsecade sînt în stare ; oameni cumsecade cu minte puţină, e adevărat, al căror caracter e numai slăbiciune ; ceea ce-i face buni de obicei, cu mici cusururi, şi mici virtuţi care nu sînt decît o imitaţie a ceea ce au văzut la alţii.

Şi aşa era madame Dutour, pe care v-o zugrăvesc din întîmplare, în treacăt. Ca atare, tocmai datorită acestei bunătăţi obişnuite, a fost ea mişcată de tăcerea mea.

Poate că aceasta o mai neliniştea şi din cauza ameninţării mele de a pleca de la dînsa, dacă mă mai necăjea mult : pensiunea mea era bună de păstrat.

— Dar pe cine ţi-a căşunat ? îmi spuse ea. Ce tăcută şi gînditoare eşti ! Eşti necăjită de ceva ?

— Da, doamnă, m-aţi jignit, i-am răspuns fără să mă uit la ea.

— Cum, te mai gîndeşti încă la asta ? urmă ea ; ei, Doamne, Marianne, ce copilă eşti ! Ce ţi-am spus oare ? Nici nu-mi mai aduc aminte : cînd eşti mînioasă, crezi cumva că mai stai să-ţi purici cuvintele ? Că doar nu trăim laolaltă ca să ne căutăm nod în papură ! Mă rog, am spus cîte ceva despre domnul de Climal, asta te supără, pentru că el îţi poartă de grijă şi-ţi acoperă cheltuielile ? Asta-i tot ? Pun rămăşag că, fiindcă n-ai nici tată nici mamă, iar ai crezut că m-am gîndit la asta ? căci eşti bănuitoare din fire, Marianne ; gîndul ţi-e mereu la pîndă : Toinon mi-a spus-o ; şi, sub cuvînt că nu ştii cine-ţi sînt părinţii, îţi închipui mereu că lumea n-are altceva în gînd. Din întîmplare, ieri, cu vecina noastră vorbeam de un copil

găsit, descoperit într-o alee ; erai în cameră, ne-ai auzit ; nu cumva ţi-a dat în gînd că era vorba de dumneata ? Am văzut eu bine, după mutra care ai făcut-o venind spre noi ; şi iată că astăzi iar începi ; şi să dea Dumnezeu ca asta să-mi fie ultima faptă, dacă eu m-am gîndit la tată şi mamă, mai mult decît dacă n-ar fi existat vreodată părinţi pentru nimeni ! De altminteri, copii găsiţi, copii negăsiţi, toţi sînt deopotrivă ; dacă i-am pune aici pe toţi cei ce sînt ca dumneata, fără ca să se ştie ; dacă ar trebui să-i ia comisarul, unde naiba i-ar pune ? Pe lumea asta eşti ce poţi, nu ce vrei. Iată-te mare şi bine făcută şi Domnul este tatăl celor ce nu-l au ; milostenia n-a murit încă. De pildă, nu este un noroc acest domn de Climal ? E adevărat că nu merge pe calea cea dreaptă în ceea ce face pentru dumneata ; ei şi ce ? Dumnezeu le rînduieşte toate spre bine ; dacă omul este de nimic, banii lui sînt buni, şi chiar mai buni decît ai unui creştin cinstit, care n-ar da decît pe jumătate. Fii liniştită, copila mea ; te sfătuiesc numai să fii chibzuită. Nu-ţi spun să fii zgîrcită. În curînd va fi ziua mea : cînd va fi a dumitale, a lui Toinon, atunci să cheltuieşti, ca să ne cinstim ; aşa zic şi eu, fiecare să profite ; dar în afară de asta, şi în zilele de carnaval, cînd toată lumea se veseleşte, păstrează-ţi bine micul tău avut.

Ajunsese aici cu învăţămintele ei, de care nu se lăsa, şi din care unele mă supărau mai mult decît răstelile ei, cînd cineva a bătut la uşă. Vom vedea mai tîrziu cine era ; de-acum încolo întîmplările mele vor fi multe şi interesante ; nu mai am nici măcar două zile de stat la madame Dutour şi vă făgăduiesc de asemenea că voi face mai puţine reflecţii, dacă ele vă supără ; să-mi spuneţi părerea dumneavoastră în această privinţă.

PARTEA A TREIA

Da, doamnă, aveţi dreptate, aşteptaţi de mult urmarea povestirii mele ; vă cer iertare, n-am să mă mai scuz, sînt vinovată, şi încep.

V-am spus că cineva a bătut la uşă în timp ce madame Dutour îmi propovăduia o chibzuială de care era însă de acord să nu ţin seama dacă era în folosul ei, adică de ziua ei, a lui Toinon, de ziua mea şi la unele sărbători unde ar fi fost bine să-mi cheltuiesc banii pentru ca s-o ospătez pe dînsa şi pe toţi ai casei.

Cam acestea mi le spunea cînd zgomotul făcut la uşă i-a tăiat vorba.

— Cine-i acolo ? strigă numaidecît, fără să se scoale ; cine bate ?

Tocmai auzisem oprindu-se o trăsură ; şi cînd s-a răspuns la acel *cine-i acolo ?* al lui madame Dutour, mi s-a părut că recunosc vocea persoanei care răspundea.

— Parcă ar fi domnul de Climal, i-am spus.

— Crezi ? zise ea alergînd repede. Nu mă înşelasem, era chiar dînsul.

— O, Dumnezeule ! vă rog să mă iertaţi, domnule ; desigur, aş fi venit mai repede dacă aş fi bănuit că sînteţi dumneavoastră, îi spuse ea. Vedeţi, Marianne şi cu mine mai eram la masă, sîntem numai noi două aici. Jeannot (era băiatul ei) este la mătuşa lui, care-l va duce, mai

spre seară, la bîlci ; căci băiatul ăsta e mereu prezent la dînsa în casă, mai ales în zilele de sărbătoare. Madelon (asta era slujnica) este la nunta unui văr de-al ei şi i-am spus : Du-te, asta nu se întîmplă în fiece zi, şi nunta va dura. Pe de altă parte, Toinon s-a dus la maică-sa, care n-o vede prea des, biata femeie ; stă aşa departe ! în mahalaua Saint-Marceau ; gîndiţi-vă, ce drum ! Cu atît mai bine, asta mă bucură, fiindcă astfel fata nu prea iese ; aşa încît am rămas singură s-o aştept pe Marianne, care, colac peste pupăză, a găsit de cuviinţă să cadă cînd s-a întors de la biserică şi s-a lovit la un picior ; din pricina asta n-a putut să umble şi a trebuit să fie dusă într-o casă din apropiere pentru ca să vadă cineva de piciorul ei, să fie adus un chirurg, care nu se afla acolo chiar în clipa aceea ; trebuia să vie, să vadă ce este, să se descalţe fata, să fie încălţată la loc, să se odihnească ; apoi, i-a trebuit o birjă care a adus-o aici beteagă, drept răsplată pentru că mi-am dat osteneala s-o aştept pînă la unu şi jumătate ; şi credeţi că s-a isprăvit cu asta ? Vă închipuiţi că acum aveam să luăm masa, nu-i aşa ? Bine, dar n-a fost blestematul de birjar, pe care am vrut să-l plătesc chiar eu ca să-i fac economie de bani Mariannei, deoarece nu se pricepe la de alde astea ; şi dumneaei, fără voia mea, s-a apucat şi i-a dat mai mult decît trebuia ! M-a cuprins o mînie ! L-aş fi bătut dacă aş fi avut destulă putere !

— Prin urmare, a fost multă zarvă ? spuse domnul de Climal.

— O ! zarvă, dacă vreţi, urmă ea ; m-am înfuriat puţin pe el ; dar, la urma urmei, doar cîţiva vecini s-au adunat la uşa noastră, cîţiva trecători, ici, colo.

— Cu atît mai rău, spuse el, destul de rece : acestea sînt scene de care trebuie să vă feriţi pe cît se poate ; şi Marianne, plătindu-l, a făcut tocmai ce trebuia. Cum merge cu piciorul ? adăugă el, adresîndu-mi-se.

— Destul de bine, i-am spus ; nu mai simt decît o slăbiciune în el şi nădăjduiesc că pînă mîine nu va mai fi nimic.

— Aţi terminat masa ? întrebă el.

— O, desigur ! urmă madame Dutour ; vorbeam de una, de alta. Nu vreţi să luaţi loc, domnule ? Aveţi să-i spuneţi ceva Mariannei ?

— Da, spuse el, vreau să-i vorbesc.

— Ei bine, urmă ea, fiţi bun şi treceţi în cameră, aici n-o să vă simţiţi bine ; ăsta-i cotlonul nostru. Hai, Marianne, reazemă-te de mine, am să te duc pînă dincolo ; aşteaptă, aşteaptă, mă duc să aduc măsurătoarea pe care ai să te sprijini.

— Nu, nu, spuse domnul de Climal, am s-o ajut eu ; ia braţul meu, domnişoară.

Şi m-am sculat. Ne-am întors în prăvălie pentru a trece în acea mică sală unde cred că aş fi ajuns foarte bine şi singură, sprijinită într-un baston.

— Aşa ! spuse madame Dutour, pe cînd luam loc într-un fotoliu. De vreme ce aveţi de vorbit cu Marianne, am să-mi iau boneta şi am să ies, mă duc să mai prind puţin din vecernie ; trebuie să fie pe sfîrşite ; dar măcar n-am să pierd totul, cît de cît am să mai apuc ceva. Adio, domnule ; scuzaţi-mă că plec, vă las să păziţi casa. Marianne, dacă mă caută cineva, spune-i că nu voi întîrzia ; ai auzit, fata mea ? Domnule, sînt sluga dumneavoastră.

Ne-a părăsit atunci ; ieşi afară peste o clipă şi trase numai uşa de la stradă fără s-o încuie, căci nimeni nu putea intra în prăvălie fără să-l vedem din sală.

Pînă acum, domnul de Climal avusese un aer întunecat şi visător, nu-mi spusese nici două cuvinte şi părea că aşteaptă ca ea să plece pentru a începe să vorbească ; iar eu, după felul lui încurcat, bănuiam ce avea să-mi spună şi eram dinainte scîrbită. Pesemne va fi vorba de dragostea lui, am gîndit în sinea mea. Căci înainte de întîmplarea mea cu Valville, vă amintiţi, ajunsesem la convingerea că domnul de Climal mă iubeşte, şi eram încă mai sigură de acest lucru după cele petrecute la nepotul său : un habotnic care roşise fiindcă m-a întîlnit acolo, care se făcuse că nu mă cunoaşte, nu putea fi atît de încurcat şi de prefăcut

decît pentru că fondul conştiinţei sale, în ceea ce mă privea, nu-i făcea cinste ; asta se cheamă să te ruşinezi în faţa păcatului tău, şi nu vă puteţi închipui în ce măsură acest păcătos bătrîn mi se păru de urît atunci, cît mă apăsa prezenţa lui.

Cu trei zile înainte, cînd îmi dădusem seama că mă iubeşte, m-am mulţumit să gîndesc că este un făţarnic, că n-am decît să-l las să fie ce o vrea, tot n-o să-i folosească la nimic ; dar acum, mergeam mai departe ; nu mă mai mărgineam să am această liniştită nepăsare faţă de el. Sentimentele lui mă scandalizau, îmi stîrneau mînia, îmi făceau greaţă. Pe scurt, nu mai era acelaşi bărbat în ochii mei : drăgălăşeniile nepotului, tînăr, plăcut şi plin de atenţii, mă făcuseră să-l văd pe unchi aşa cum era şi cum se cuvenea să fie văzut ; îl veştejiseră şi mă lămureau în ce privea vîrsta lui, zbîrciturile şi toată hidoşenia firii sale.

Ce atitudine nesăbuită şi caraghioasă a fost silit să aibă la Valville ! Ce-o să-mi spună sub îndemnul dragostei lui hîde, care-l mînie pe Dumnezeu ? Oare mă va împinge să am o purtare care să nu facă mai mult decît a lui, sub cuvînt că-mi va fi de folos ? îmi spuneam. Ah ! ce vrednic de ură este ! Cum se poate ca un om, la vîrsta asta, să nu vadă el însuşi cît este de îngrozitor ? Să fii atît de bătrîn, să te arăţi cucernic, să treci drept un bun creştin, şi apoi să vii să-i spui în taină unei fete : Nu ţine seama de astea ; nu sînt decît un prefăcut, înşel pe toată lumea şi te iubesc ca un desfrînat neruşinat, care tare ar dori să facă şi din tine o destrăbălată ! Nu-i acesta oare un iubit ispititor ?

Cam acestea erau micile gînduri care mă frămîntau în timp ce el tăcea, aşteptînd ca madame Dutour să plece.

În sfîrşit, am rămas singuri în casă.

— Ce palavragioaică este femeia asta ! îmi spuse el dînd din umeri ; credeam că nu mai scăpăm de ea.

— Da, i-am răspuns, îi cam place să vorbească ; de altminteri nu-şi închipuia că aveţi să-mi spuneţi vreun lucru chiar aşa de tainic.

— Ce părere ai de întîlnirea noastră la nepotul meu ? urmă el zîmbind.

— Nici una, i-am spus, afară numai că este o întîmplare neașteptată.

— A fost foarte cuminte din partea dumitale că nu m-ai cunoscut, îmi spuse el.

— Pentru că mi s-a părut că așa doreați dumneavoastră, i-am răspuns ; și, fiindcă veni vorba, domnule, din ce cauză sînteți atît de mulțumit că nu v-am pomenit numele și v-ați prefăcut că nu m-ați văzut niciodată ?

— Fiindcă, îmi răspunse el cu un aer blînd și cu subînțeles, este mai bine și pentru dumneata și pentru mine să nu se știe de legăturile pe care le avem împreună, care vor ține mai mult de o zi, și despre care nu este nevoie să se vorbească, copila mea ; ești atît de drăguță, încît lumea ar fi în stare să creadă că te iubesc.

— O, n-are de ce să vă fie teamă, am urmat eu pe un ton nevinovat, se știe că sînteți un om atît de onorabil !

— Da, da, spuse el parcă glumind, se știe, și pe bună dreptate ; dar, Marianne, află că nu ești un om mai puțin onorabil fiindcă iubești o fată frumoasă !

— Cînd spun un om onorabil, am răspuns, înțeleg un om de treabă, credincios și plin de evlavie, ceea ce, cred, te împiedică să ai sentimente de dragoste, afară numai dacă sînt pentru soție.

— Dar, copila mea dragă, îmi spuse el, crezi oare că sînt un sfînt ? Să nu mă privești astfel ; într-adevăr, îmi faci prea multă cinste, nu sînt deloc ; și chiar unui sfînt i-ar fi foarte greu să rămînă astfel lîngă dumneata ; da, foarte greu : ce să mai vorbim atunci de ceilalți ! apoi nu sînt căsătorit, nu mai am o nevastă căreia să-i datorez eu credință ; nu-mi este oprit să iubesc, sînt liber ; dar vom mai vorbi despre astea ; să ne întoarcem la accidentul dumitale.

Ai căzut, a trebuit să fii dusă la nepotul meu care este un zănatec și care, pesemne, a început prin a-ți face complimente, nu-i așa ? Cel puțin, ți le îndruga cînd am intrat,

acea doamnă şi cu mine, şi nu-i nici o mirare : te-a găsit aşa cum eşti, adică frumoasă, plăcută, încîntătoare ; într-un cuvînt, aşa cum te va găsi oricine ; dar cum eu sînt, desigur, cel mai bun prieten pe care-l ai în lumea asta (şi despre acest lucru nădăjduiesc că-ţi voi da dovezi), spune-mi, copilă frumoasă, nu cumva eşti oarecum plecată să-l asculţi ? Mi s-a părut că aveai un aer destul de mulţumit lîngă el, m-am înşelat oare ?

— Eu, domnule ? i-am răspuns ; ascultam ce spunea pentru că eram la el în casă, nu puteam să fac altfel ; dar nu-mi spunea nimic care să nu fi fost foarte politicos şi foarte cuviincios.

— Foarte cuviincios, spuse el repetînd cuvîntul ; ia seama, Marianne ; poate că ai şi început să arăţi oarecare părtinire. Vai, te-aş compătimi dacă, în situaţia în care te afli, ai fi ispitită să pleci urechea la astfel de linguşiri ! Ah, Doamne ! cît ar fi de păcat ! Şi ce te-ai face ? Dar, spune-mi, te-a întrebat unde locuieşti ?

— Cred că da, domnule, am răspuns eu roşind.

— Şi dumneata, fără să-ţi dai seama de urmări, pesemne că i-ai spus ? adăugă el.

— Nu i-am făcut greutăţi în această privinţă, am urmat eu ; de altfel, ar fi aflat cînd m-am urcat în trăsură, de vreme ce, înainte de a porni, trebuie doar să spui unde te duci.

— Mă faci să tremur pentru dumneata, exclamă el cu un aer serios şi plin de compătimire ; da, să tremur ; iată o întîmplare neplăcută, care va avea urmările cele mai nenorocite din lume, dacă n-ai să le preîntîmpini ; el te va duce la pieire, fata mea ; nu exagerez cu nimic, şi nu voi osteni spunînd-o. Doamne ! ce păcat, cu graţia şi frumuseţea dumitale, să ajungi prada unui tînăr care n-o să te iubească ; ştiu ei oare, aceşti tineri zăpăciţi, să iubească ? au ei inimă, au sentimente, onoare, un caracter ? N-au decît patimi, mai ales cînd este vorba de o fată în situaţia dumitale, pe care nepotul meu o va socoti sub rangul lui, pe care o va privi ca pe o fetişcană frumuşică, cu care va

încerca să aibă o aventură şi căreia se gîndeşte să-i sucească capul ; să nu te aştepţi la altceva ! Mici amabilităţi, mici daruri, care-ţi vor face plăcere ; făgăduielile cele mai duioase, cărora le vei da crezare ; o paradă de pasiune mincinoasă, care te va amăgi ; o laudă necontenită a farmecelor dumitale ; în sfîrşit, mici întîlniri, pe care întîi le vei respinge, pe care apoi le vei accepta, şi care vor înceta deodată, din nestatornicia şi plictiseala tînărului ; iată tot ce se va întîmpla. Ia vezi, îţi convine ? te întreb, de asta ai nevoie ? Ai minte şi judecată şi nu este cu putinţă să nu te gîndeşti cîteodată la situaţia în care eşti, să nu fii îngrijorată de ea, speriată. Poţi să fii tînără, cu gîndul aiurea, nesocotită, tot ce vrei ; dar nimeni nu poate să uite situaţia în care se află, cînd aceasta e atît de tristă, atît de jalnică pe cît e a dumitale ; şi nu spun nimic mai mult decît este, ştii bine, Marianne : eşti o orfană, şi încă o orfană pe care nimeni n-o cunoaşte, care nu ţine de nimeni pe lumea asta, de care nimeni nu se îngrijeşte şi nu se sinchiseşte, pe veci neştiută de familia dumitale, pe care nici dumneata n-o cunoşti, fără părinţi, fără avere, fără vreun prieten, afară de mine, cunoscut doar din întîmplare, şi singurul ce-ţi poartă de grijă ; ca să vorbesc drept, eu am sentimente foarte duioase pentru dumneata, după cum bine vezi din felul în care-ţi vorbesc, şi nu depinde decît de dumneata să vezi încă şi mai mult în viitor ; căci sînt bogat, fie zis în treacăt ; şi pot să-ţi fiu de mare ajutor, numai să-ţi dai seama de adevăratul dumitale interes, şi să pot fi mulţumit de purtarea dumitale ; cînd spun purtarea dumitale, înţeleg băgare de seamă şi nu o anume străşnicie a moravurilor. Nu este vorba aici de o viaţă aspră şi severă, ţi-ar fi greu şi poate cu neputinţă s-o duci ; nici măcar nu eşti în situaţia să te laşi prea greu în privinţa asta. În fond, eu îţi vorbesc ca un om de lume, mă înţelegi ? ca un om care, la urma urmelor, se gîndeşte că trebuie să trăieşti şi că nevoia este un lucru groaznic ; aşa încît, oricît de duşman ţi se pare că sînt a ceea ce se numeşte dragoste, nu înseamnă că sînt împotriva oricăror

legături ; eu nu-ți spun să fugi de toate : unele sînt foarte folositoare și înțelepte, după cum unele sînt nimicitoare și nesăbuite, cum ar fi aceea cu nepotul meu, a cărui dragoste n-ar face nimic altceva decît să-ți răpească tot folosul singurului avantaj ce ți-l cunosc : acela că ești vrednică de a fi iubită. N-ai vrea să-ți pierzi timpul fiind iubita unui tînăr zănatic, pe care l-ai iubi din suflet și cu bună credință ; într-adevăr, asta ar fi o plăcere, dar o plăcere tare păcătoasă, de vreme ce acest mic dezmățat nu te-ar iubi și el tot atît și, cînd i-ar veni bine, te-ar lăsa într-o sărăcie, într-o mizerie de unde ai ieși mai greu ca niciodată : spun mizerie, fiindcă este vorba să te lămuresc și nu să îndulcesc cuvintele ; și la toate acestea m-am gîndit de cînd ne-am despărțit ; iată ce m-a făcut să plec atît de devreme din casa unde am cinat ; căci am multe lucruri să-ți spun, Marianne ; am gînduri bune în ce te privește ; pesemne că ți-ai dat seama ?

— Da, domnule, i-am răspuns cu lacrimi în ochi, rușinată și chiar rănită în amorul propriu de această jalnică descriere a situației mele, și indignată de interesul mîrșav pe care-l avea, speriindu-mă într-atît ; da, vorbiți, îmi fac o datorie să urmez în toate sfaturile unui om atît de evlavios ca dumneavoastră.

— Să lăsăm evlavia mea, îți spun, urmă el, apropiindu-se cu un aer glumeț ca să-mi ia mîna. Ți-am mai spus în ce spirit îți vorbesc. Încă o dată, în cazul acesta religia o las la o parte, nu-ți țin o predică, fetițo, îți vorbesc în numele înțelepciunii ; nu îndeplinesc pe lîngă dumneata decît rolul unui om cu judecată, care vede că n-ai nimic și că trebuie să faci față nevoilor vieții, afară numai dacă te hotărăști să slujești, lucru de care mi s-a părut că ești foarte departe și într-adevăr nu ți se potrivește.

— Nu, domnule, i-am spus, roșie de mînie ; nădăjduiesc că nu voi fi silită să ajung acolo.

— Ar fi un mijloc jalnic, îmi spuse el : nici eu nu mă pot gîndi la așa ceva fără durere, căci te iubesc, copila mea, te iubesc mult.

— Sînt sigură de asta, i-am spus, mă bizui pe prietenia dumneavoastră, domnule, şi pe virtutea pe care o mărturisiţi, am adăugat eu ca să-i retez îndrăzneala de a se explica mai limpede. Dar nu mi-a fost de nici un folos.

— Ei, Marianne, mi-a răspuns el, nu mărturisesc nimic, decît că sînt slab, şi mai slab decît oricare altul ; şi ştii foarte bine ce înţeleg prin cuvîntul prietenie ; dar eşti o răutăcioasă mică, rîzi şi te faci că nu mă înţelegi ; da, te iubesc, ştii bine, ţi-ai dat seama, şi nu-ţi spun nimic nou. Te iubesc ca pe o fată frumoasă şi fermecătoare ce eşti. Ceea ce simt pentru dumneata, domnişoară, nu este prietenie ; întîi, am crezut şi eu că nu este altceva ; dar m-am înşelat, este vorba de dragoste şi încă de cea mai duioasă ; mă înţelegi acum ? de dragoste, şi nu pierzi nimic la acest schimb ; norocul dumitale nu va avea de suferit ; nici un prieten nu face cît un iubit ca mine.

— Dumneavoastră, iubitul meu ? am strigat, lăsînd ochii în jos. Dumneavoastră, domnule ! nu mă aşteptam la una ca asta.

— Vai ! nici eu, urmă el ; este vorba de un lucru neaşteptat, fetiţa mea. Dumneata te afli într-o mare nenorocire ; n-am văzut nimic mai de compătimit ca dumneata, nimic mai vrednic de a fi ajutat ; m-am născut cu o inimă simţitoare faţă de nenorocirile altora şi-mi închipuiam că nu sînt decît darnic venindu-ţi în ajutor, decît compătimitor, decît evlavios chiar, de vreme ce mă priveşti şi ca atare ; şi este adevărat că-mi stă în obicei de a face tot binele de care sînt în stare. La început, am crezut că tot aşa este şi cu dumneata ; sigur de acest lucru, m-am purtat într-un chip nesocotit şi s-a întîmplat ceea ce mi se cuvenea ; aceasta fiindcă încrederea mea a fost amăgită ; căci nu pretind să mă dezvinovăţesc, am greşit ; era mai bine să nu te fi iubit, aş fi mai vrednic de laudă, fără îndoială ; trebuia să mă feresc de dumneata ; să fug, să te părăsesc ; dar, pe de altă parte, dacă aş fi fost atît de socotit, ce te-ai fi făcut, Marianne ? în ce situaţie cumplită te-ai fi aflat ? Iată cum mica mea slăbiciune sau dragostea mea (cum vei

voi să-i spui) vine la timp potrivit pentru dumneata. Nu s-ar părea că Providența însăși îngăduie să te iubesc, și că ea te scoate din încurcătură pe socoteala mea ? Dacă m-aș fi ferit, n-ai fi avut adăpost, și gîndul acesta mă mîngîie cîteodată de sentimentele pe care le am pentru dumneata ; îmi găsesc mai puțină vină, pentru că aveam nevoie de ele și fiindcă, de altminteri, ele mă umilesc. Este un rău mic care aduce un mare bine, un bine nesfîrșit : nici nu-ți închipui pînă unde merge. Ți-am vorbit despre sărăcia în care ai rămîne foarte curînd, dacă ai pleca urechea la vorbele nepotului meu, ale lui sau ale oricărui altul, și nu ți-am spus nimic de rușinea care ar urma, și care este aceasta : că mai toți bărbații, și mai ales tinerii, nu cruță o fată ca dumneata cînd o părăsesc ; se laudă de a-și fi atins ținta în ceea ce o privește ; sînt flecari, nerușinați și rîd pe socoteala ei ; o numesc, o arată și o spun celorlalți : Iat-o ! O, gîndește-te ce s-ar întîmpla atunci cu dumneata, care ești cea mai drăguță ființă de sexul dumitale și care, prin urmare, ai fi și cea mai ocărîtă, deoarece în asemenea împrejurare ce-i mai frumos se disprețuiește mai mult, pentru că de el îți pare cel mai rău să-l găsești demn de dispreț ; nu doar că se cere ca o fată frumoasă să nu aibă iubiți ; dimpotrivă, dacă n-ar avea, s-ar bănui că are, și ei îi șade mai bine decît alteia să aibă, numai să nu se dea pe față, și să se poată întotdeauna crede, văzînd-o, că este o mare fericire să fii bine primit de dînsa ; dar, nu mai este vorba de așa ceva cînd fata este defăimată, și cu mine nu ți se poate întîmpla nimic din toate astea. Îți dai seama că, avînd firea pe care o am, bunul dumitale nume nu poate fi în primejdie ; n-aș fi dornic să se știe că te iubesc și nici că răspunzi la dragostea mea. Nădăjduiesc să îndrept nenorocirile dumitale în taină și să-ți asigur pe ascuns o mică avere care să te pună pe veci în situația de a te putea lipsi de ajutorul unor oameni ce n-ar semăna cu mine, care ar fi mai mult sau mai puțin bogați, dar toți zgîrciți, toți îndrăgostiți fără duioșie, care nu ți-ar da decît o bunăstare

neînsemnată şi trecătoare, şi a căror dragoste ai fi totuşi silită s-o rabzi, chiar rămînînd la madame Dutour.

La aceste vorbe m-am simţit cuprinsă de o durere atît de puternică, mi-a fost atît de milă de mine însămi, văzîndu-mă expusă neobrăzării unui astfel de discurs, încît am strigat, izbucnind în lacrimi :

— Of, Doamne ! Unde am ajuns ?

Şi fiindcă a crezut că strigătul meu se datora groazei pe care mi-o făcuse :

— Încet, îmi spuse el cu un aer mîngîietor, strîngîndu-mi mîna ; încet, draga şi scumpa mea fetiţă, linişteşte-te : de vreme ce ne-am întîlnit, iată-te în afara pericolului de care vorbesc ; e drept că n-ai putea să-l ocoleşti fără mine ; căci, nu trebuie să te amăgeşti, nu eşti născută pentru a fi lenjereasă ; nu este un mijloc de trai pentru dumneata, n-ai ajunge la nimic cu o astfel de meserie ; de asta îţi dai bine seama, sînt sigur ; şi chiar dacă ai căpăta îndemînare, e nevoie de bani ca să ajungi patroană, şi dumneata nu-i ai ; prin urmare, ai rămîne mereu faţă de prăvălie. O, te rog, spune-mi, ai cîştiga în situaţia asta destul ca să faci faţă tuturor nevoilor dumitale ? şi, frumoasă cum eşti, lipsită de o sumedenie de lucruri trebuincioase, ce-o să faci dacă n-o să primeşti ca oamenii de care a fost vorba să te ajute ? Iar dacă primeşti, ce situaţie groaznică !

— Ei, domnule, i-am spus plîngînd în hohote, nu-mi mai vorbiţi de astea, aveţi acest respect pentru mine şi tinereţea mea. Ştiţi că ies din mîinile unei femei cinstite, care nu m-a crescut ca s-aud astfel de vorbe ; şi nu ştiu cum un om ca dumneavoastră poate fi în stare să mi le spună, sub cuvînt că sînt săracă.

— Nu, fetiţa mea, îmi răspunse el strîngîndu-mi braţele, nu, nu eşti săracă : de vreme ce eu am avere, ai şi dumneata ; mie îmi revine de acum înainte sarcina să ţin locul părinţilor dumitale, pe care nu-i mai ai. Linişteşte-te, n-am vrut, în cele ce ţi-am spus, decît să-ţi trezesc puţină teamă, care să-ţi folosească, decît să-ţi arăt cît

însemnătate are pentru dumneata nu numai faptul că ne cunoaştem, dar şi că am fost cuprins, fără să-mi dau seama, de această duioasă pornire ce mă leagă de dumneata şi totuşi mă umileşte, dar a cărui mică umilinţă o rabd cu smerenie, pentru că, într-adevăr, această întîmplare are ceva minunat ; da, sfîrşitul nenorocirilor dumitale depindea de ea ; e lucru sigur, fără această înclinaţie neaşteptată nu ţi-aş fi venit îndeajuns în ajutor ; n-aş fi fost decît un binevoitor faţă de dumneata, decît o inimă bună, aşa cum eşti în mod obişnuit ; şi asta n-ar fi fost destul pentru dumneata. Aveai nevoie să fiu ceva mai mult. A trebuit să te iubesc, să simt dragoste pentru dumneata, şi vreau să spun o dragoste sinceră ; a trebuit să nu fiu în stare s-o învinge şi, silit să mă las tîrît de ea, să-mi fac cel puţin o datorie din a răscumpăra slăbiciunea mea şi de a o ispăşi, scăpîndu-te de toate neajunsurile situaţiei dumitale ; de altfel, este ceea ce am hotărît, copila mea, şi sper că n-ai să te împotriveşti ; socot chiar că nu vei fi nerecunoscătoare. Mărturisesc că diferenţa dintre vîrsta dumitale şi a mea este mare, dar ia seama : în fond, nu sînt bătrîn decît prin comparaţie, şi pentru că eşti foarte tînără : căci, cu oricare alta decît dumneata, aş avea o vîrstă nu prea supărătoare, adăugă el pe tonul unui om care ştie că arată destul de bine. Aşa, încet, haide să ne înţelegem asupra măsurilor de luat înainte de întoarcerea lui madame Dutour. Cred că nu te mai gîndeşti să fii lenjereasă ; pe de altă parte, iată-l pe Valville, un zăbăuc, căruia i-ai spus unde locuieşti, şi care, fără doar şi poate, va încerca să te mai vadă ; trebuie deci să scapi de urmărirea lui, să-i ascundem legăturile noastre, pe care le-ar afla curînd dacă ai rămîne la această femeie ; astfel încît singurul lucru de făcut este ca de mîine chiar să părăseşti acest cartier, să locuieşti în altă parte, ceea ce nu va fi greu. Cunosc un om de treabă căruia îi dau cîteodată în grijă treburile mele, care este ceea ce se numeşte un „soli-

citator de procese“ [1], a cărui soție este o femeie cu judecată, și care are o căsuță foarte frumoasă, unde se află un apartament pe care tocmai l-a părăsit un provincial ce-l ținea cu chirie ; și acest apartament mă voi duce chiar în astă seară să-l opresc pentru dumneata ; vei fi acolo nici că se poate mai bine, mai ales venind din partea mea. Sînt oameni cumsecade, vor fi încîntați să te aibă la ei, se vor simți chiar onorați, cu atît mai mult cu cît te vei prezenta sub un aspect favorabil, ceea ce va face să fii respectată de ei : vei sosi acolo în calitate de rudă a mea, care nu mai are nici tată, nici mamă, pe care am adus-o de la țară și de care vreau să am grijă ; ceea ce, adăugat la pensiunea mare pe care o vei plăti (căci vei lua masa la ei), la gătelile ce se vor vedea la dumneata, la mobilierul pe care-l vei avea peste două zile, la profesorii pe care ți-i voi lua : profesori de dans, de muzică, de clavecin, cum vei dori ; ceea ce, adăugat, spun, la felul cum mă voi purta cu dumneata cînd voi veni să te văd, te va face pînă la urmă cu totul stăpînă în casa lor ; nu-i așa ? Nu mai e de stat la îndoială, să nu pierdem timp, Marianne ; și ca s-o pregătim pe madame Dutour pentru plecarea dumitale, spune-i deseară că nu te simți făcută pentru negustoria ei și că te duci într-o mînăstire, unde vei fi condusă mîine dimineață pe la zece ; drept care am s-o trimit aici pe soția omului de care este vorba ; va veni într-adevăr să te ia cu o trăsură și te va duce la ea, unde mă vei găsi. Înțeleziinți toate astea, spune ? Și n-ai vrea, de asemenea, pentru ca să te încurajez, să-ți dovedesc sinceritatea intențiilor mele (căci nu vreau să ai delicatețea să mă crezi, în totul, pe cuvînt), n-ai vrea, zic, ca, deocamdată, să-ți aduc mîine un mic contract, care să-ți asigure un venit de cinci sute de livre ? Vorbește, drăguța mea, vei fi gata mîine ? Poate să vină ? da, nu-i așa ?

[1] Solicitator de procese, este cel ce face toate demersurile pentru reușita unui proces (în Balzac, Lesage) (n. tr.).

La început, n-am răspuns nimic ; o ticăloşenie dată astfel pe faţă mă uimea, mă lăsa fără glas şi stăteam nemişcată, cu ochii plecaţi şi înecaţi în lacrimi.

— Dar la ce te gîndeşti, dragă Marianne ? îmi spuse el ; timpul este scurt, Dutour se va întoarce ; este un lucru făcut ? să vorbesc diseară cu omul meu ?

La aceste cuvinte, revenindu-mi în fire, am strigat :

— Ah, domnule, lumea nu vă cunoaşte ! Acel călugăr care m-a adus la dumneavoastră îmi spusese că sînteţi un om atît de cumsecade !

Lacrimile şi suspinele mele m-au împiedicat să spun mai mult.

— Ei, copila mea dragă, îmi răspunse el, ce idee greşită îşi faci despre lucruri ! Doamne ! Chiar el, dacă ar şti de dragostea mea, n-ar fi atît de mirat pe cît îţi închipui, şi nu mi-ar preţui mai puţin firea ; ţi-ar spune că este vorba de una din acele porniri ce nu atîrnă de voinţa noastră, care se pot ivi la oamenii cei mai cumsecade, cei mai înţelepţi, cei mai evlavioşi ; ţi-ar spune că, aşa călugăr cum este, nu s-ar încumeta să jure că ar fi în stare să se ferească de aşa ceva ; că nu există greşeală mai de iertat ca aceea de a avea o simţire ca a mea. Să nu-ţi închipui că este ceva groaznic, Marianne, adăugă el, îndoind uşor un genunchi în faţa mea ; să nu-mi socoteşti inima mai puţin sinceră, mai puţin vrednică de încrederea dumitale pentru că este iubitoare. Asta nu are nimic de-a face cu cinstea, ţi-am mai spus-o ; este o slăbiciune şi nu o fără-de-lege, şi o slăbiciune la care sînt cel mai mult supuse inimile cele mai bune ; ceea ce vei afla prin propriile dumitale încercări. Acest călugăr, îmi spui, a dorit să te îndrepte către un om virtuos ; într-adevăr, aşa am fost pînă acum ; într-adevăr, aşa mai sînt încă, şi dacă aş fi mai puţin virtuos, poate că nu te-aş iubi. Nenorocirile dumitale şi însuşirile mele fireşti au înlesnit înclinaţia ce-o am pentru dumneata ; pentru că am fost darnic, pentru că mi-a fost milă, de aceea te iubesc ; şi din asta îmi faci o vină ? dumneata, pe care alţii o vor iubi şi care nu vor face cît

mine ! dumneata, care vei încuviința, fără ca soarta dumitale să tragă vreun folos din dragostea lor ! și mă respingi pe mine, prin care vei fi scăpată de orice neplăcere, de toate primejdiile ce-ți amenință zilele ; pe mine, a cărui dragoste (și-ți spun asta fără să fiu prea mîndru de mine) este un dar pe care ți-l face întîmplarea ! de care cerul, care folosește totul, se va sluji astăzi pentru a-ți schimba soarta !

Ajunsese aici cu spusele lui, cînd cerul, din care îndrăznea, oarecum, să-și facă un complice, îl pedepsi deodată prin sosirea lui Valville. După cum am mai arătat, o cunoștea pe madame Dutour, și, din prăvălie unde intrase, trecu în camera unde ne aflam și-l găsi pe omul meu în aceeași poziție în care, cu două-trei ore mai înainte, îl prinsese domnul de Climal ; vreau să spun în genunchi în fața mea, ținîndu-mi mîna pe care o săruta și pe care mă sileam s-o trag înapoi ; pe scurt, răzbunarea era desăvîrșită.

Eu l-am zărit mai întîi pe Valville și, la o mișcare de uimire pe care am făcut-o, domnul de Climal întoarse capul și-l văzu și el. Închipuiți-vă ce se întîmplă cu el văzîndu-l ; înmărmuri cu gura căscată ; rămase țintuit în poziția în care se afla ; era în genunchi și așa a rămas ; fără mișcare, fără prezență de spirit, fără un cuvînt ; niciodată un fățarnic surprins nu și-a ascuns mai puțin rușinea, n-a lăsat-o să se vadă mai în voie, nu s-a încovoiat cu mai puțină împotrivire sub povara nelegiuirii sale și n-a mărturisit mai sincer că este un mizerabil ; oricît aș stărui asupra acestora, n-aș zugrăvi îndeajuns situația lui.

Cît despre mine, care nu aveam a mă învinui cu nimic, mi se pare că am fost mai mult supărată decît descumpănită de această întîmplare, și era să spun ceva cînd Valville, care mai întîi îmi aruncase o privire destul de disprețuitoare, și care apoi se apucase să privească, cu răceală, cît de rușinat era unchiul lui, îmi spuse cu un aer liniștit și batjocoritor :

— Foarte frumos, domnişoară ! Adio, domnule. Iertaţi-mi indiscreţia — şi zicînd acestea plecă aruncîndu-mi o privire tot atît de lipsită de respect ca şi cea dintîi, în clipa în care domnul de Climal se scula.

— Ce vreţi să spuneţi cu acest „foarte frumos" al dumneavoastră ? am strigat către el, ridicîndu-mă şi eu repede. Staţi, domnule, staţi ! vă înşelaţi, mă judecaţi greşit, nu sînteţi drept cu mine !

Degeaba am strigat, nu s-a mai întors.

— Dar fugiţi după el, domnule, am spus atunci unchiului care, gîfîind încă şi cu mîinile tremurînde, îşi trăgea mantaua pe umeri (căci purta o manta) ; dar alergaţi, domnule : vreţi să port vina celor întîmplate ? Ce va gîndi oare despre mine ? drept cine mă va lua ? Doamne, cît sînt de nefericită ! Acestea le spuneam cu lacrimi în ochi şi într-atît de scoasă din fire, încît am pornit eu însămi să-l chem înapoi pe nepot, care şi ieşise în stradă.

Dar unchiul, împiedicîndu-mă să trec, îmi spuse :

— Ce vrei să faci ? Stai, domnişoară ; nu-ţi face griji, ştiu eu ce întorsătură să dau celor ce s-au întîmplat acum. De altminteri, se sinchiseşte cineva de ce gîndeşte un tînăr neînsemnat pe care n-o să-l mai vezi, dacă vrei ?

— Cum ! dacă se sinchiseşte cineva, am urmat eu cu mînie ; el, care o cunoaşte pe madame Dutour şi-i va spune ce gîndeşte ! el, cu care am stat de vorbă mai bine de un ceas şi care, prin urmare, mă va recunoaşte ! Domnule, dar el nu poate oare să mă întîlnească în fiecare zi ? poate chiar mîine ; oare nu mă va dispreţui ? nu mă va privi ca pe o nemernică din pricina dumneavoastră ? eu care sînt cuminte, care mai bine aş muri decît să nu mai fiu, care nu am nimic altceva decît cumînţenia mea, pe care se va crede că am pierdut-o ? Nu, domnule, sînt foarte mîhnită, sînt disperată că vă cunosc ; este cea mai mare nenorocire ce mi s-ar fi putut întîmpla ; lăsaţi-mă să trec, vreau neapărat să vorbesc cu nepotul dumneavoastră şi să-i spun, cu orice preţ ar fi, că sînt nevino-

vată. Nu este drept să vă puneți la adăpost pe seama mea. De ce faceți pe cucernicul dacă nu sînteți ? Ce am eu de-a face cu toate prefăcătoriile astea ?

— Copil nerecunoscător ce ești, îmi răspunse el, alb la față, așa mă răsplătești pentru binele ce ți l-am făcut ? De ce vorbești de cuminţenia dumitale ? de unde ți-a venit că se gîndește cineva să se atingă de ea ? Ți-am spus altceva decît că am o oarecare înclinație pentru dumneata, într-adevăr, dar că totodată îmi făceam o vină din aceasta, că-mi părea rău, că mă simțeam umilit, că o priveam ca o greșeală a mea de care mă învinuiam și voiam s-o șterg, folosind-o spre binele dumitale, fără să-ți cer altceva decît puțină recunoștință ? N-au fost astea vorbele mele ? Și este ceva în toate astea care să-ți arate că purtarea mea n-ar fi vrednică de respect ?

— Bine, domnule, i-am spus, de vreme ce astea sînt scopurile dumneavoastră și sînteți atît de evlavios, nu îngăduiți ca această întîmplare să-mi aducă neplăceri ; duceți-mă la nepotul dumneavoastră ; să mergem să-i spunem cum stau lucrurile, ca să nu-l lăsăm să ne judece greșit, nici pe dumneavoastră, nici pe mine. Cînd a intrat, îmi țineați mîna, mi se pare chiar că o sărutați, fără voia mea ; erați în genunchi ; cum vreți ca să privească asta drept un semn de cucernicie și să nu-și închipuie că sînteți iubitul meu și că eu vă sînt ibovnică, afară numai dacă vă dați osteneala să-i arătați că se înșeală ? Trebuie deci neapărat să vorbiți cu dînsul, de n-ar fi decît pentru mine ; sînteți silit s-o faceți pentru bunul meu renume și chiar pentru a nu se face zarvă ; altfel, l-ați supăra pe Dumnezeu ; apoi, veți vedea că am cea mai bună inimă ce se poate, că nu va fi nimeni care să vă îndrăgească, care să vă respecte ca mine, nici care să se fi născut atît de recunoscătoare ; îmi veți face de asemenea tot binele ce doriți. Mă voi duce unde vreți, în toate vă voi da ascultare ; voi fi prea fericită să-mi purtați de grijă, să aveți bunătatea de a nu mă părăsi, numai ca acum să nu faceți

o taină din această milă căreia mă supun, și fără întîrziere, să vă duceți să-i spuneți domnului de Valville :

„Nepoate, nu trebuie să ai o părere proastă despre această fată ; este o biată orfană pe care am bunăvoința s-o ajut, ca un bun creștin ce sînt, și dacă adineauri, la dumneata, m-am făcut că n-o cunosc, este pentru că n-am vrut să se afle fapta mea cucernică". Asta-i tot ce vă cer, domnule, rugîndu-vă să-mi iertați vorbele pe care le-am spus fără să mă gîndesc, care v-au supărat și pe care le voi îndrepta prin toată supunerea cu putință. Astfel, îndată ce madame Dutour se va întoarce, putem pleca ; chiar dacă nu vă duceți dumneavoastră, vă înștiințez că mă voi duce eu însămi.

— Du-te, fetițo, du-te, răspunse el ca un om fără rușine ce nu se mai sinchisea de respectul meu și care se învoia să-l disprețuiesc atît cît i se cuvenea, nu mi-e teamă de dumneata ; nu ești în măsură să-mi faci vreun rău ; și dumneata, care mă amenințî, teme-te la rîndul dumitale să nu mă supăr, mă auzi ? Nu-ți spun mai mult, dar omul se căiește cîteodată de a fi vorbit prea mult ; adio, nu te mai bizui pe mine, pomenile mele au încetat ; mai sînt și alți oameni necăjiți care au o inimă mai bună ca a dumitale și cărora este drept să le dai precădere. Îți mai rămîne destul ca să-ți amintești de mine ; ai îmbrăcăminte, rufărie și banii pe care ți-i las.

— Nu ! i-am spus, sau mai bine zis i-am strigat, nu-mi mai rămîne nimic, căci vreau neapărat să vă dau totul înapoi, și încep cu banii dumneavoastră, pe care, din fericire, îi am la mine ; iată-i, am adăugat, aruncîndu-i pe masă cu o mișcare nestăpînită și iute, care vădea prea bine pornirile unei mici inimi tinere, mîndre, cinstite și jignite ; n-au rămas decît hainele și rufăria, pe care le voi strînge numaidecît pentru ca să le luați în trăsura dumneavoastră, domnule ; și fiindcă am pe mine cîteva din boarfele acelea, de care mi-e tot atît de scîrbă ca și de dumneavoastră, nu-mi trebuie decît timpul ca să mă duc

să mă dezbrac în odaia mea ; mă întorc într-o clipă ; așteptați-mă, căci altfel vă făgăduiesc să arunc totul pe fereastră.

Și, în timp ce-i spuneam aceasta, aflați că-mi desprindeam acele și că-mi scoteam boneta — căci aceea pe care o purtam o aveam de la el — astfel încît într-o clipă a fost dată jos și am rămas cu capul gol, cu părul acela frumos de care v-am mai pomenit, și care-mi ajungea pînă la brîu.

Privelișteа aceasta l-a descumpănit ; eram într-o stare de rătăcire necugetată, care nu cruța nimic ; țipam, eram cu părul vîlvoi și toate laolaltă adăugau acestei întîmplări o zarvă, o lipsă de cuviință care-l înspăimîntau și care ar fi putut să se prefacă în rușine pentru el.

Voiam să-l las ca să mă duc să strîng acele lucruri în odaia mea ; el mă oprea din pricina furiei mele, și bîlbîia, cu buzele albe, cîteva cuvinte pe care nu le ascultam :

— Dar visezi ! De ce atîta gălăgie ?... Ce nebunie ! Dar liniștește-te ! Ia seama !

În timpul acesta, sosi madame Dutour.

— O, îmi spuse ea, văzîndu-mă în halul în care eram ; ei, dar ce-s toate astea ? ce este ? Sfîntă Fecioară ! Ce-i cu ea ? Cu cine s-a luat, domnule ? unde-i este boneta ? parcă o văd pe jos, Doamne iartă-mă ! Of, Dumnezeule ! a bătut-o cineva ?

Și astea le întreba făcînd un tărăboi mai mare decît făcusem noi.

— Nu, nu, spuse domnul de Climal, care se grăbi să-i răspundă, de teamă să nu dau eu vreo lămurire. Am să vă spun despre ce este vorba ; nu este decît o neînțelegere din partea ei, care m-a supărat, și nu-mi mai îngăduie să fac ceva pentru dînsa ; am să vă plătesc pentru timpul scurt pe care l-a petrecut aci ; dar de cel pe care-l va petrece de-acum înainte nu mai răspund.

— Cum ? îi spune madame Dutour îngrijorată, nu plătiți mai departe pensiunea acestei biete fete ? ei, dar cum vreți s-o țin ?

— Doamnă, fiți fără grijă, n-am să rămîn în sarcina dumneavoastră. Și să mă ferească Dumnezeu să fiu într-a lui ! am spus la rîndul meu din fotoliul pe care mă așezasem fără să știu ce fac și unde plîngeam fără să mă uit nici la unul nici la celălalt.

Iar el, în timp ce vorbeam astfel, a tulit-o și am rămas singură față-n față cu madame Dutour care, descumpănită, își împreuna mîinile de mirare și spunea :

— Ce tămbălău ! Apoi, luînd loc : Frumoasă treabă ai făcut, Marianne ! Nici bani, nici pensiune, nici întreținere ! vezi ce faci, ești pe drumuri, nu-i așa ? Frumoasă lovitură de stat ! Frumoasă ispravă ! Da, plîngi acum, plîngi ; mare scofală ! Ce cap zăpăcit !

— Ei, lăsați-mă doamnă, lăsați-mă, i-am spus ; vorbiți fără să știți ce s-a întîmplat.

— Da ! chiar așa ! fără să știu ! nu știu oare că n-ai nimic ? nu înseamnă că știu destul ? Ce vrea să spuie cu știutul ei ? Întrebați-mă unde o să se ducă acum, de asta mă necăjesc. Eu o spun din prietenie și asta-i tot : căci, dacă aș avea mijloacele ca să te hrănesc, la naiba ! mult ne-am mai sinchisi de domnul de Climal ! Ei ! pe viața mea, ți-aș spune : fetițo, tu n-ai nimic ; află că eu am mai mult decît trebuie ; haide, lasă-l să plece și fii fără grijă, unde este de-ajuns pentru patru, este și pentru cinci : dar de unde, degeaba ai inimă bună, n-ajungi departe cu ea, nu-i așa ? Timpurile sînt grele, nu se face vînzare, chiriile sînt scumpe, și tot ce poți face este să trăiești și să apuci sfîrșitul anului ; și încă trebuie să tragi mult ca să ajungi pînă acolo.

— Fiți pe pace, i-am răspuns eu cu un oftat, să fiți sigură că voi pleca mîine, cu orice preț ar fi ; nu sînt fără bani și am să vă dau cît doriți pentru cheltuielile pe care le voi face încă la dumneavoastră.

— Ce păcat ! mi-a răspuns ea ; bine, Marianne, dar din ce s-a tras nenorocita asta de ceartă ? Atîta te-am dăscălit, atîta ţi-am spus să te porţi bine cu acest om !

— Nu-mi mai pomeniţi de el, i-am spus, este un nemernic ; voia să plec de la dumneavoastră şi să mă duc să locuiesc departe de aici, la un om pe care-l cunoaşte şi care, după cît se pare, nu face mai mult ca el, şi a cărui nevastă trebuia să vie să mă ia mîine dimineaţă. Aşa încît, chiar dacă nu m-aş fi despărţit de el, dacă m-aş fi prefăcut că primesc sentimentele lui, cum spuneţi, tot nu mai rămîneam la dumneavoastră, madame Dutour.

— A, a, strigă ea, deci asta avea de gînd ? Să te scoată de la mine ca să te aciuiască pe lîngă cine ştie ce secătură ; Doamne, asta-i bună ! Ia te uită la nebunul ăsta bătrîn, la craiul ăsta bătrîn, cu mutra lui de sfînt ; cînd îl vezi, îţi vine să-l aşezi într-o firidă ; şi totuşi, mă duoea şi pe mine. Dar de ce să te ia să te bage în altă parte ? Aici nu putea să te vadă ? Cine nu-l lăsa ? el era stăpînul ; îmi spusese că are grijă de dumneata, că ceea ce face este o faptă bună. Cu atît mai bine, eu îl credeam pe cuvînt : oare te pui de-a curmezişul cînd e vorba de o faptă bună ? dimpotrivă, eşti foarte mulţumit să iei şi tu parte la ea ; te apuci să scormoneşti, să vezi dacă este rea ? Numai Domnul cunoaşte conştiinţa oamenilor, şi el cere să gîndeşti bine despre aproapele tău. De ce se temea ? N-avea decît să vină şi să fi făcut ce poftea ; de vreme ce spune că este om de treabă, i-aş fi zis eu că minte ? Dumneata n-ai camera dumitale ? M-aş fi dus eu acolo să aud ce-ţi spune ? Oare ce-i trebuie ? Nu înţeleg ce toană l-a apucat ? De ce să-ţi schimbe locul ? Ia spune-mi.

— Fiindcă, am urmat eu nepăsătoare, nu voia ca domnul de Valville, la care am fost dusă şi căruia i-am spus unde stau, să vină să mă vadă aici.

— A ! asta este, spuse ea ; da, înţeleg : într-adevăr, nu mă mir, fiindcă acela este nepotul lui, care n-ar fi

înghițit povestea cu binefacerea și care i-ar fi spus : „Ce faceți cu fata asta ?“ Dar a fost aici ?

— Nu-i decît o clipă de cînd a plecat, i-am spus, fără să intru în mai multe amănunte. După ce a plecat el, domnul de Climal s-a supărat fiindcă n-am vrut să mă duc mîine unde îmi spunea dînsul și mi-a scos pe nas tot ce am primit de la el ; așa încît, am vrut să-i dau tot înapoi, pînă și boneta pe care o purtam și pe care mi-am scos-o.

— Ce încurcătură ! strigă ea. Nu-i vorbă, ai avut mare ghinion să cazi tocmai lîngă casa acestui domn de Valville. Ei, Doamne ! cum de ți-a alunecat piciorul ? trebuie să iei seama unde calci, Marianne ! Uite ce înseamnă să fii zăpăcită ! Apoi, în al doilea rînd, de ce te-ai apucat să-i spui acestui nepot unde locuiești ? Oare se cade ca o fată să-și dea adresa unui bărbat ? Și nu poți să-ți scrîntești piciorul fără să spui unde locuiești ? Căci numai din asta ți se trage tot răul acum.

Nu dădeam prea mare atenție la ceea ce-mi spunea și chiar nu-i răspundeam decît ca să fiu îndatoritoare.

— În fine, fetițo, urmă ea, leac pentru asta nu găsesc ; vezi, gîndește-te căci, după cele întîmplate, trebuie să iei o hotărîre, și cu cît mai repede, cu atît mai bine. Nu vreau să am scandal la mine în casă ; nici eu, nici Toinon n-avem nevoie de așa ceva. Știu bine că nu este vina dumitale ; dar ce-are a face, totul se-nțelege pe dos în lumea asta, fiecare judecă și nu știe ce spune ; încep bîrfelile : ei ! cine este el, și cine este ea ? și unde este și unde nu este ?... Asta nu-i plăcut ; fără să mai vorbim că noi nu-ți sîntem nimic și nici dumneata nu ne ești nimic nouă ; pentru o rudă, pentru cea mai îndepărtată verișoară, mai treacă ; dar dumneata nu ne ești rudă nici de aproape, nici de departe, nici a noastră, nici a nimănui.

— Mă mîhniți, doamnă, i-am răspuns repede ; nu v-am spus că voi pleca mîine ? Vreți să plec de azi ? va fi după cum doriți.

— Nu, fetiţo, nu, îmi răspunse ea, înţeleg de vorbă, nu sînt o femeie atît de sucită ; dacă ai şti cîtă milă mi-e de dumneata, fără îndoială că nu te-ai plînge de mine. Nu, vei dormi aci, şi ai să iei şi masa ; ce-o fi, aia o să mîncăm ; de banii dumitale, să n-aud ; şi dacă, din întîmplare, se iveşte prilejul să-ţi fiu de folos prin cunoştinţele mele, nu te sfii să mi-o spui. Pe de altă parte, te sfătuiesc un lucru : să te descotoroseşti de rochia dată de domnul de Climal. Nu se cade s-o mai porţi acum cînd vei fi săracă şi fără mijloace ; ar fi prea frumoasă pentru dumneata, ca şi lenjeria aceasta atît de fină, care n-ar sluji decît ca să se întrebe lumea de unde o ai. Crede-mă, cînd eşti drăguţă şi la vîrsta dumitale, sărăcia şi eleganţa nu arată frumos împreună ; nu ştii ce să crezi. Aşa încît, lasă găteala, după părerea mea ; păstrează numai hainele pe care le-ai avut cînd ai venit aci şi vinde-le pe celelalte. Le-aş cumpăra chiar eu dacă vrei, nu că aş face mare caz de ele ; dar aveam de gînd să-mi iau ceva de îmbrăcăminte şi, ca să-ţi fac plăcere, uite, m-aş mulţumi cu rochia dumitale. Sînt puţin mai grasă ca dumneata, dar eşti puţin mai înaltă şi, cum este largă, am s-o potrivesc eu, am să încerc s-o folosesc ; în ceea ce priveşte lenjeria, sau ţi-o plătesc, sau îţi dau alta.

— Nu, doamnă, i-am răspuns eu rece ; nu voi vinde nimic, pentru că am hotărît, şi chiar am făgăduit, să predau totul domnului de Climal.

— Lui ? răspunse ea : eşti nebună ? I le-aş preda cînd şi-ar vedea ceafa, nici lui, nici lui Jean de Vert [1] ; nu i-aş da măcar o fărîmă, nici mică, nici mare. Vrei să rîzi ? Oare nu ţi-a făcut o pomană ? Şi ce-ai dat, este bun dat, ştii asta, fetiţo ?

Nu s-ar fi oprit aici fără îndoială şi s-ar fi silit, deşi în zadar, să mă convingă în privinţa asta, dacă n-ar fi sosit o bătrînă care avea treabă cu dînsa ; şi cum a plecat de lîngă

[1] Personaj legendar (n. tr.).

mine, m-am urcat în camera noastră ; spun a noastră fiindcă o împărțeam cu Toinon.

N-am să vă mai vorbesc de sentimentele mele față de domnul de Climal ; nu puteam ține la el decît din recunoștință ; nu mai era vrednic de ea, îl uram ; îl priveam ca pe un monstru ; nu-mi părea rău de acest monstru, nu-mi păsa de el. Era bine hotărît că-i voi înapoia darurile, că n-am să-l mai văd niciodată ; asta mi-era deajuns, aproape nici nu mă mai gîndeam la el. Să vedem ce-am făcut în odaia mea.

Veți crede că lucrul la care m-am gîndit întîi a fost situația nenorocită în care rămîneam : nu, această situație nu privea decît viața mea ; iar eu mă gîndeam la ce mă afecta sufletește.

Îmi veți spune că visez făcînd această deosebire ; nicidecum ; viața noastră, ca să zic așa, ne este mai puțin scumpă decît noi înșine, decît patimile noastre. Cînd vezi cîteodată ceea ce se petrece în instinctul nostru în privința asta, s-ar zice că, pentru a fi, nu este nevoie să trăiești : că trăim numai din întîmplare, dar că de existat existăm în mod firesc. S-ar zice că, atunci cînd un om se sinucide, de pildă, el nu părăsește viața decît pentru a se salva pe el, decît pentru a se descotorosi de un lucru supărător ; nu de el vrea să scape, ci numai de povara pe care o duce.

Nu lungesc povestirea mea cu această cugetare decît pentru a îndreptăți ceea ce vă spuneam, și anume că mă gîndeam la o chestiune ce mă interesa mai mult decît situația mea, și această chestiune era Valville, cu alte cuvinte treburile inimii mele.

Vă amintiți că acest nepot, cînd a dat peste mine în tovărășia domnului de Climal, mi-a spus : „Foarte frumos domnișoară !“ Și pe acest nepot știți că-l iubeam ; vă dați seama cît m-au durut aceste vorbe !

Mai întîi, eram cuminte ; Valville nu mai credea aceasta, și Valville era iubitul meu. Un iubit, doamnă, o ! cît îl urăști în asemenea împrejurare ; dar cît este de

dureros să-l urăşti ! Apoi, fără îndoială că n-o să mă mai iubească. A ! nevrednicul ! Da ; dar este el chiar atît de vinovat ? Domnul de Climal este un om în vîrstă, un om bogat ; îl vede în genunchi în faţa mea ; i-am ascuns faptul că-l cunoşteam, şi eu sînt săracă ; cu ce seamănă una ca asta ? ce părere poate să aibă despre mine după aşa ceva ? Cu ce-l pot învinui ? Dacă mă iubeşte, este firesc să mă creadă vinovată, a trebuit să-mi spuie ce mi-a spus ; şi este destul de supărător pentru dînsul să fi avut atîta stimă şi înclinaţie pentru o fată pe care este silit s-o dispreţuiască. Da, dar în fine, va să zică mă dispreţuieşte acum, mă învinuieşte de tot ce este mai urît, n-a şovăit o clipă să mă osîndească, nici n-a aşteptat să stea de vorbă cu mine ; şi aş putea să-l iert pe un astfel de om ! Voi mai avea încă puterea să-l văd ? ar trebui să fiu prea laşă, să am prea puţin caracter. Să aibă bănuieli, să fie mînios, să-şi iasă din fire, foarte bine ; dar dispreţ, dar desconsideraţie, dar jigniri ! dar să plece, să vadă că-l chem înapoi şi să nu se întoarcă, el, care mă iubea, şi care, pe cît se vede, nu mă mai iubeşte ! Ah ! am altceva de făcut decît să mă gîndesc la un om care se înşală atît de ruşinos, care mă cunoaşte atît de puţin ! Să se întîmple cu el ce o vrea : unchiul a plecat, să-l lăsăm pe nepot ; unul este un nemernic, celălalt crede că eu sînt ; nu-s ei nişte oameni foarte supărători ?

Dar, pînă una alta, am de făcut un pachet, mi-am spus, sculîndu-mă de pe fotoliul unde îmi depănasem toate gîndurile pe care vi le-am redat ; cu ce-mi pierd timpul, de vreme ce plec mîine ? Trebuie să trimit boarfele acestea chiar astăzi, precum şi banii pe care, mai zilele trecute, mi i-a dat Climal (care bani rămăseseră pe masa unde-i aruncasem, şi madame Dutour mi-i băgase, cu de-a sila, înapoi în buzunar).

Aşadar, am deschis cufărul pentru ca să scot mai întîi lenjeria de curînd cumpărată. Da, domnule de Valville, da, spuneam în timp ce o scoteam, ai să înveţi să mă cunoşti,

să gîndeşti despre mine cum se cuvine ; şi gîndul acesta mă zorea ; încît, fără să-mi dau seama, mai mult lui decît unchiului său îi înapoiam totul, cu atît mai mult cu cît înapoierea lenjeriei, a rochiei şi a banilor, adăugată unei scrisori pe care o voi scrie, fără îndoială că-i vor deschide ochii lui Valville şi-l vor face să-i pară rău că m-a pierdut.

Mi se păruse că are un suflet mărinimos şi mă bucuram dinainte de durerea pe care i-o va pricinui faptul de a fi jignit o fată atît de vrednică de cinste ca mine ; căci îmi vedeam, nedesluşit, nu ştiu cîte temeiuri de a fi respectată.

În primul rînd, aveam nenorocirea mea, care era nemaiîntîlnită ; pe lîngă această nenorocire, eram cuminte, ceea ce se potrivea de minune ! apoi eram tînără, apoi eram frumoasă ; ce vreţi mai mult ? Dacă m-aş fi făcut singură astfel pentru ca să înduioşez, să-l fac pe un iubit inimos să ofteze pentru că s-a purtat urît cu mine, n-aş fi izbutit mai bine ; şi dacă puteam să-l mîhnesc pe Valville, eram mulţumită ; după care nu mai voiam să aud vorbindu-se de el. Micul meu plan era să nu-l mai văd în viaţa mea ; ceea ce găseam, de asemenea, că este foarte frumos din partea mea, şi foarte mîndru ; căci îl iubeam, şi eram chiar foarte mulţumită că-l iubesc, deoarece el îşi dăduse seama de dragostea mea şi, văzînd că totuşi mă despart de el, ar vedea încă mai bine cu ce suflet a avut de-a face.

Între timp, pachetul se făcea ; şi ceea ce are să vă înveselească e că, în mijlocul acestor gînduri atît de înalte şi atît de pline de curaj, nu uitam, tot trebăluind, să privesc cu luare-aminte această lenjerie pe care o strîngeam şi să-mi spun în sinea mea (dar atît de încet încît de-abia mă auzeam) : totuşi, a fost bine aleasă ; ceea ce însemna : E păcat să te lipseşti de ea.

Mică părere de rău care ştirbea puţin mîndria necazului meu. Dar ce vreţi ; m-aş fi gătit cu această lenjerie pe care o dădeam înapoi şi faptele măreţe sînt anevoie de îndeplinit ; oricît plăcere ţi-ar pricinui, te-ai lipsi de ele ; ar fi mai plăcut să le laşi cît colo, chiar dacă-i vorba de o

glumă pe socoteala ta ; dar îndeobște, trebuie să-ți îndrepți spinarea ca să fii mare : n-ai decît să rămîi cum ești ca să fii mic. Să revenim.

Nu mai aveam de strîns decît boneta și cum, intrînd în odaie, o așezasem pe un scaun lîngă ușă, am uitat-o ; o fată de vîrsta mea pe cale să-și piardă gătelile poate să aibă astfel de scăpări.

Nu mă mai gîndeam decît la rochia mea, care trebuia împachetată și ea ; vorbesc de cea pe care mi-o dăduse domnul de Climal ; și cum o aveam pe mine și, pe cît se pare, șovăiam s-o scot : Nu mai am nimic de pus ? spuneam ; asta-i tot ? Nu, mai sînt banii ; și acești bani i-am scos fără nici o greutate : nu eram zgîrcită, eram numai ușuratică. Și iată de ce, numai în privința rochiei, eram lipsită de curaj.

Totuși, la urmă, n-a mai rămas decît ea. Cum să fac ? Hai, înainte de a o scoate pe asta, să începem prin a o da jos pe cealaltă, am adăugat, pesemne tot ca să mai cîștig timp ; și cealaltă era cea veche, atîrnată de perete.

M-am sculat deci ca să mă duc s-o iau ; și făcînd acei doi pași, inima mea atît de mîndră se muie, ochii mei se umeziră, nu știu cum, și am scos un oftat lung — sau pentru mine, sau pentru Valville, sau pentru rochia cea frumoasă ; nu știu pentru care din trei.

Ceea ce e sigur, este că am luat-o din cui pe cea veche, și că, tot oftînd, m-am lăsat cu tristețe pe un scaun ca să-mi spun : Cît sînt de nenorocită ! Of, Doamne ! de ce mi-ai luat și pe tata și pe mama ?

Poate că nu tocmai asta voiam să spun și pomeneam despre părinții mei numai pentru a face motivul mîhnirii mele mai cuviincios ; căci uneori faci pe grozavul față de tine însuți, faci unele lucruri josnice de care nu vrei să știi și le ascunzi sub altă denumire ; așa încît, poate nu plîngeam decît din pricina hainelor mele. În orice caz, după acest scurt monolog care, orice-aș fi făcut, m-ar fi

dezbrăcat pînă la urmă, mi-am aruncat ochii, din întîmplare, pe bonetă, care era lîngă mine.

Poftim ! am spus atunci ; credeam că am pus totul în pachet, şi uite-o aici ; nici nu mă gîndesc să scot una din cufăr ca s-o pun, şi sînt cu capul gol ; ce necaz cu toate astea ! Apoi, trecînd pe nesimţite de la un gînd la altul, mi-am adus aminte de călugărul meu ; Doamne ! bietul om, mi-am zis, va fi foarte mirat cînd va afla toate acestea.

Şi numaidecît m-am gîndit că ar trebui să mă duc să-l văd ; că nu aveam timp de pierdut ; că asta era de făcut mai întîi, din cauza situaţiei mele ; că aş putea trimite foarte bine pachetul a doua zi. Desigur ! proastă sînt să mă frămînt atîta astăzi pentru boarfele astea urîte (spuneam urîte ca, singură, să mă conving că nu-mi plăceau) ; e mai bine să le trimit mîine dimineaţă ; atunci Valville va fi acasă, ceea ce este îndoielnic acum ; să lăsăm pachetul, am să-l isprăvesc mai tîrziu, cînd mă voi întoarce de la călugărul acela ; piciorul aproape că nu mă mai doare ; voi merge încetişor pînă la mînăstirea lui ; veţi observa că-mi spusese unde este ultima oară cînd venise pe la mine.

Da ; dar ce bonetă să pun ? Ce bonetă ? ei, aceea pe care o scosesem şi care se afla lîngă mine. Ce nevoie să mă duc să scotocesc în cufăr ca să scot alta, de vreme ce o aveam pe aceasta la îndemînă ?

Şi, de altminteri, cum era mult mai bună decît a mea, era chiar foarte potrivit să mă slujesc de ea s-o arăt acelui călugăr care, văzînd-o, şi-ar fi dat seama că acela ce mi-a dat-o avusese un gînd ascuns şi că nu se poate ca, din milă, să cumperi lucruri atît de frumoase ; căci aveam de gînd să istorisesc toată povestea mea bunului călugăr, care mi se păruse un om într-adevăr de treabă ; or, această bonetă ar fi fost o dovadă grăitoare a celor ce-i voi spune.

Dar rochia pe care o aveam pe mine ? într-adevăr, nu trebuia s-o scot nici pe ea ; e bine s-o vadă, va fi o dovadă încă mai puternică.

Am rămas deci cu ea fără mustrare de cuget ; raţiunea însăşi îmi îngăduia acest lucru ; arta ascunsă a micilor mele raţionamente mă adusese aici şi mi-am recăpătat curajul pînă la noi ordine.

Hai să ne punem boneta : ceea ce am făcut numaidecît şi am coborît pentru a ieşi.

Madame Dutour era jos cu o vecină.

— Unde te duci, Marianne ? mă întrebă.

— La biserică, i-am răspuns, şi aproape că nu minteam ; o biserică sau o mînăstire sînt aproape acelaşi lucru.

— Foarte bine, fata mea, reluă ea, foarte bine. Încredinţează-te sfintei voinţe a Domnului. Vorbeam tocmai de dumneata, vecina şi cu mine, şi-i spuneam că mîine voi pune să ţi se facă o slujbă.

Şi, în timp ce-mi spunea aceste vorbe, vecina, care mă văzuse de două-trei ori şi care pînă atunci nu se prea uitase la mine, holba ochii, mă cercetă cu o curiozitate de mahala, a cărei urmare era, din cînd în cînd, că dădea din umeri şi spunea : biata fată, ţi se face milă cînd te uiţi la ea ; nimeni n-ar crede că nu este de familie bună.

Era un fel de a se înduioşa care nu era nici de bun gust şi nici interesant ; aşa încît nu i-am mulţumit şi am părăsit repede pe cele două cumetre.

De la plecarea domnului de Climal şi pînă-n clipa cînd am ieşit, la drept vorbind nu mă gîndisem la nimic serios. N-am făcut altceva decît să-l dispreţuiesc pe Climal, să mă plîng de Valville, să-l iubesc, să făuresc planuri de dragoste şi de mîndrie îndreptate împotriva lui şi să-mi pară rău după boarfele mele ; iar despre situaţia mea, nici vorbă ; nu mă gîndisem la ea, nici nu-i dădusem atenţie.

Dar zgomotul străzii a îndepărtat toate aceste gînduri ușuratice și m-a silit să mă cufund în mine însămi.

Cu cît vedeam mai multă lume și mișcare în acest uluitor oraș care este Parisul, cu atît aflam mai multă singurătate și tăcere pentru mine ; o pădure mi s-ar fi părut mai puțin pustie ; acolo m-aș fi simțit mai puțin singură, mai puțin rătăcită. Din această pădure aș fi putut să scap ; dar cum să ies din pustiul în care mă aflam ? Tot universul era un pustiu pentru mine, de vreme ce nu era nimeni de care să mă simt legată !

Mulțimea acestor oameni care mă înconjurau, care vorbeau între ei, zgomotul pe care-l făceau, acel al trăsurilor, chiar vederea atîtor case locuite, toate astea nu slujeau decît să mă mîhnească mai mult.

Nimic din ceea ce văd nu mă privește pe mine, îmi spuneam ; iar peste o clipă : Ce fericiți sînt acești oameni ! fiecare dintre ei își are locul și adăpostul lui. Se va face noapte și nu vor mai fi aici, se vor întoarce acasă ; iar eu nu știu unde să merg, nu sînt așteptată nicăieri, nimeni nu va băga de seamă că lipsesc ; de altfel, nu mai am adăpost decît pentru astăzi ; mîine nu-l voi mai avea.

Totuși mergeam prea departe, deoarece mai aveam ceva bani și, pînă să-mi vină cerul într-ajutor, îmi puteam lua o cameră ; dar cine n-are adăpost decît pentru cîteva zile, poate foarte bine să spună că n-are deloc.

Vă istorisesc aproape tot ce-mi trecea prin minte pe drum.

Totuși, nu plîngeam încă, dar asta nu însemna că mi-era mai bine ; adunam ce-mi trebuia ca să pot plînge ; sufletul meu lua cunoștință de tot ce-l putea mîhni, se punea la curent cu nenorocirile sale ; și acesta nu este timpul lacrimilor ; nu plîngi decît după ce mîhnirea te-a cuprins și aproape niciodată în timp ce te cuprinde ; așa încît aveam să plîng în curînd. Urmați-mă la călugărul meu ; inima mi-e strînsă ; sînt tot atît de gătită ca de dimineață ; dar nu mă gîndesc la asta sau, dacă mă gîn-

desc, nu-mi mai face nici o plăcere. Trecînd, multe persoane se uită la mine ; observ aceasta fără să mă fălesc ; cîteodată îi aud pe unii spunînd : „Iată o fată frumoasă" ; și aceste cuvinte mă măgulesc fără să mă bucure : n-am putere să mă las în voia plăcerii pe care mi-o fac.

Cîteodată, de asemenea, mă gîndesc la Valville, dar numai pentru a-mi spune că aș fi caraghioasă să mă mai gîndesc la el ; și, într-adevăr, situația mea nu favorizează înclinația pe care o am pentru el.

Bine mi-ar șade mie cu o dragoste în suflet ! Frumos ar arăta, bun loc și-ar fi găsit într-o ființă atît de nenorocită ca mine, care rătăcește necunoscută pe pămînt, unde îi este dată rușinea de a trăi doar pentru a fi obiectul respingerii sau al milei celorlalți !

Ajung, în sfîrșit, într-o stare de deznădejde pe care n-aș ști cum s-o arăt ; întreb de călugăr, sînt condusă într-o sală, unde mi se spune că se află cu încă o persoană ; și această persoană (doamnă, vedeți ce întîmplare !) era domnul de Climal, care roși și păli rînd pe rînd văzîndu-mă, și la care nu m-am uitat mai mult decît dacă nu l-aș fi văzut niciodată.

— A ! dumneavoastră sînteți, domnișoară, îmi spuse călugărul ; poftiți, mă bucur că ați sosit acum ; de dumneavoastră vorbeam ; luați loc aici.

— Nu, părinte, urmă numaidecît domnul de Climal, luîndu-și rămas-bun de la călugăr ; dați-mi voie să plec. După cele întîmplate, n-ar fi potrivit să rămîn : desigur, nu fiindcă aș fi supărat pe domnișoara ; să mă ferească Dumnezeu, o iert din tot sufletul și, departe de a fi rănit de ceea ce a gîndit despre mine, vă jur, părinte, că-i doresc mai mult bine ca oricînd, și că mulțumesc Domnului de înjosirea pe care am îndurat-o în îndeplinirea milosteniei mele către dînsa : dar socot că prevederea și însăși învățămintele religiei nu-mi mai dau voie s-o văd.

Acestea fiind zise, omul meu îl salută pe călugăr și, ceea ce este mai rău, mă salută și pe mine, cu ochii ple-

cați sfios, în timp ce și eu lăsam capul în jos, și era să plece cînd călugărul, oprindu-l de braț, îi spuse :

— Nu, dragă domnule, nu, nu plecați, vă rog din suflet, ascultați-mă. Știu, hotărîrile dumneavoastră sînt foarte lăudabile, foarte înălțătoare ; o iertați, îi doriți numai bine, asta-i minunat, dar iată că nu vă mai oferiți să i-l faceți ; o părăsiți, în ciuda nevoii pe care o are de ajutorul dumneavoastră, în ciuda jignirii ce v-a adus-o și care ar face ca acest ajutor să fie atît de vrednic de laudă, în ciuda acestei porniri de milostenie pe care credeți că o mai simțiți pentru ea, și pe care totuși vă abțineți s-o îndepliniți : luați seama, temeți-vă să nu fie stinsă. Spuneți că-i mulțumiți Domnului pentru această mică înjosire pe care v-a hărăzit-o ; ei bine ! vreți să fiți vrednic de această înjosire care într-adevăr e un semn de bunăvoință cerească ? vreți să fiți într-adevăr demn de ea ? aveți și mai multă grijă de această biată fată orfană, care-și va mărturisi greșeala, care de altminteri este tînără și fără experiență ; i s-o fi spus pesemne că are oarecare farmec și, din înfumurare, din sfială, din virtute chiar, a putut să se înșele în privința dumneavoastră. Nu-i așa, fata mea ? nu-ți dai seama cît ai greșit față de domnul, căruia îi datorezi atîta și care, departe de a te privi altfel decît întru Domnul, n-a vrut, prin dragostea sfîntă ce ți-a arătat-o, prin imboldul său blînd și cuvios, decît să te îndemne să te ferești de ceea ce ar fi putut să te rătăcească ? Binecuvîntat fie Domnul pentru că te-a adus astăzi aici ! Dumneavoastră v-a adus-o înapoi, dragă domnule, vedeți bine : hai, fata mea, mărturisește-ți greșeala ; căiește-te din tot sufletul și făgăduiește s-o îndrepți prin respect, încredere și recunoștință ; vino mai aproape, adăugă el, fiindcă stăteam departe de domnul de Climal.

— Cum, domnule, am strigat eu, vorbind către prefăcutul de cucernic, eu sînt aceea care a greșit ? cum puteți răbda să mă auziți spunînd-o ? vai ! Domnul le știe pe toate ; să ne facă dreptate ; nu m-am putut înșela, știți

și dumneavoastră prea bine ! După acestea cuvinte, am izbucnit în lacrimi.

Domnul de Climal, așa ipocrit neînfricat cum era, nu le-a putut îndura. Am văzut stînjeneala zugrăvindu-i-se pe față ; nici n-a fost în stare s-o ascundă ; și, de teamă să n-o observe călugărul și să nu capete vreo bănuială în privința lui, ca un om dibaci ce era, a luat o hotărîre, anume de a părea sincer stînjenit, mărturisind pe față acest lucru.

— Sînt uluit, spuse el cu un aer de jenă rușinată, nu știu ce să răspund ; ce lucru jignitor ! Ah, părinte, ajutați-mă să îndur o astfel de încercare ; povestea se va răspîndi, această biată fată o va spune pretutindeni ; nu mă va cruța. Vai, fata mea, vei fi însă foarte nedreaptă ; dar asta-i voința Domnului. Adio, părinte ; vorbiți cu dînsa, încercați, dacă se poate, să-i scoateți din cap gîndul acesta ; este adevărat că i-am arătat dragoste, dar ea n-a înțeles-o ; îi iubeam sufletul, pe care-l mai iubesc încă și care este vrednic de asta ; da, părinte, domnișoara este plină de virtute, i-am descoperit mii de însușiri ; și v-o încredințez, de vreme ce nu e cu putință să intervin cu nimic în viața ei.

După aceste cuvinte plecă, și de data aceasta nu-l salută decît pe călugăr, care, răspunzîndu-i la salut părea nehotărît în privința celor ce avea de făcut ; îl petrecu pînă la ieșirea din sală și, întorcîndu-se apoi spre mine, îmi spuse, aproape cu lacrimi în ochi :

— Fata mea, mă necăjești, nu sînt mulțumit de dumneata ; nu ești ascultătoare și n-ai recunoștință ; nu te iei decît după căpșorul dumitale ; și iată ce se întîmplă ! Ah, ce om cumsecade ! ce pierdere pentru dumneata ! Ce-mi ceri acum ? E de prisos să te mai îndrepți spre mine, cu totul de prisos ; cu ce te pot ajuta ? Am făcut ce-am putut ; dacă din asta n-ai știut să tragi foloase, nu este vina mea, nici a acestui om de suflet pe care ți l-am găsit și care s-a purtat cu dumneata ca și cînd ai fi fost copilul

lui ; căci mi-a spus totul : haine, rufe, bani, ți-a dat de toate, ți-a plătit o pensiune, voia s-o plătească mai departe și avea chiar de gînd să-ți facă o situație, după cîte m-a încredințat ; și pentru că nu găsește nimerit să-l vezi pe nepotul său, care este un tînăr zvăpăiat și destrăbălat, pentru că vrea să te pună la adăpost de o cunoștință foarte primejdioasă pentru dumneata și pe care doreai s-o păstrezi, îți închipui, de ciudă, că un om atît de evlavios și atît de virtuos te iubește și este gelos ; nu este asta un lucru straniu, un lucru foarte urît ? El, gelos ! El, să te iubească ! Domnul va pedepsi gîndul acesta, fata mea, fiindcă ți-a venit din răutatea inimii, și Dumnezeu te va pedepsi, ți-o spun.

Pe cînd vorbea, eu plîngeam :

— Ascultați-mă, părinte, am răspuns, plîngînd cu sughițuri, vă rog din suflet, ascultați-mă !

— Bine, și ce-ai să-mi spui ? zise el ; ce treabă ai cu tînărul acela ? de ce să te încăpățînezi să-l vezi ? ce purtare ! Totuși, să trecem peste această rătăcire ; dar să împingi supărarea și pica pînă acolo încît să fii nerecunoscătoare și rea față de un om atît de vrednic de cinste, căruia îi ești atît de îndatorată ? ce-o să te faci cu astfel de cusururi ? Ce nenorocire să ai o astfel de fire ! O, într-adevăr, purtarea dumitale mă supără din cale-afară. Privește, ești într-o ținută minunată ; cine-ar zice că n-ai părinți ? și dacă i-ai avea și ar fi bogați, ai fi mai bine dichisită decît ești ? poate nu atît de bine ; și toate le ai de la dînsul, după cît se pare, Doamne ! cîtă milă îmi este de dumneata ! nu-i un lucru care să nu ți-l fi dat.

— Da, părinte, aveți dreptate, am strigat încă o dată ; dar nu mă osîndiți fără să-mi dați ascultare ; nu-l cunosc pe nepotul lui, nu l-am văzut decît o dată, din întîmplare, și nu mă sinchisesc de el ; nici nu mă gîndesc la asta ; ce legătură pot avea cu dînsul ? Nu sînt nebună, și domnul de Climal vă înșeală ; nu din acest motiv vreau s-o rup cu dînsul, nu vă amăgiți. Vorbiți de hainele mele ;

nu sînt decît prea frumoase ; am fost uimită de ele şi vă miră şi pe dumneavoastră ; uitaţi-vă, părinte, veniţi mai aproape, vedeţi cît este de fină această lenjerie ; eu cel puţin n-o doream atît de fină ; mi-era greu s-o primesc, mai ales din cauza purtării pe care a avut-o faţă de mine înainte ; dar degeaba i-am spus că n-o vreau, rîdea de mine şi-mi zicea mereu : „Du-te şi te uită într-o oglindă şi după aceea vei vedea dacă lenjeria aceasta este prea frumoasă pentru dumneata". O, în locul meu ce-aţi fi gîndit despre vorbele astea, părinte ? Spuneţi drept : dacă domnul de Climal este atît de evlavios, atît de plin de virtute, ce nevoie era să ia în seamă obrazul meu ? de e frumos sau urît, ce poate să-i pese ? şi cum se face de asemenea că, glumind, în trăsura lui mi-a zis „strengăriţo", adăugîndu-mi la ureche c-ar fi bine să am inima mai primitoare şi că mi-ar lăsa-o pe a lui să mă îmbie ? Astă ce înseamnă ? Cînd nu eşti decît evlavios, vorbeşti oare de inima unei fete şi i-o laşi pe a ta ? îi dai sărutări cum a mai încercat să-mi dea în trăsură ?

— O sărutare, fata mea, urmă călugărul, o sărutare ! ! ce poate să-ţi treacă prin gînd : cum, nu ştii că nu trebuie niciodată să spui aşa ceva, fiindcă aşa ceva nu există ? Cine-ţi va putea da crezare ? Lasă, fetiţo, te-ai înşelat, n-a fost nimic, este cu neputinţă ; o sărutare ! ce închipuire ! bietul om ! Eşti scuturat într-o trăsură, şi vreo mişcare i-o fi plecat capul pe al dumitale ; iată tot ce-a putut fi, şi în supărarea dumitale faţă de el ai crezut că este o sărutare ; cînd urăşti pe cineva, vezi toate pe dos în ceea ce-l priveşte.

— Bine, părinte, dar din ce pricină l-aş fi urît atunci ? i-am răspuns ; nu-l văzusem încă pe nepotul lui, care este, spune el, motivul supărării mele ; nu-l văzusem încă ; şi apoi, dacă m-aş fi înşelat asupra acestei sărutări în care nu credeţi, domnul de Climal, mai încolo, nu mi-ar fi întărît gîndul ; n-ar fi început din nou, la madame Dutour, nici nu mi-ar fi mîngîiat şi lăudat atîta părul în camera

mea, unde îmi ţinea mereu mîna, şi în fiece clipă o ducea la gură, făcîndu-mi complimente care mă ruşinau.

— Dar ce-mi tot spui, domnişoară ? Mai încet, îmi zise el cu un aer mai mult uimit decît neîncrezător ; părul pe care-l atingea, pe care-l lăuda ? Domnul de Climal ! nu mai înţeleg nimic ; la ce s-a gîndit ? E drept că ar fi putut să se lipsească de astfel de purtări ; astea sînt neatenţii care nu sînt cuviincioase, trebuie să mărturisesc ; nu se atinge părul unei fete ; nu ştia ce face, dar, oricum : este un gest foarte nepotrivit.

— Şi, părinţe, mîna mea pe care o ducea la gură, am răspuns, este oare tot o neatenţie ?

— O, mîna dumitale, urmă el, mîna dumitale, nu ştiu ce înseamnă : sînt atîţia oameni care te iau de mînă cînd îţi vorbesc, încît poate că este un obicei pe care-l are şi dînsul ; sînt sigur că şi mie mi s-a întîmplat de multe ori să fac la fel.

— Foarte bine, părinte, am urmat eu, dar cînd luaţi mîna unei fete n-o sărutaţi de nu ştiu cîte ori ; nu-i spuneţi că mîna ei e frumoasă, nu cădeţi în genunchi în faţa ei vorbindu-i de dragoste !

— Ah, doamne, strigă el, ah, Doamne ! limbuţă de şarpe ce eşti, taci odată ! ceea ce spui e îngrozitor ; necuratul te împinge, da, necuratul ; pleacă de-aici ; du-te ; nu te mai ascult ; nu mai cred nimic, nici părul, nici mîna, nici vorbele ; toate nu sînt decît minciuni ; lasă-mă ! Ah, mică fiinţă primejdioasă ! mă înspăimîntă, asta e ; să spună că domnul de Climal, care duce o viaţă numai de pocăinţă, care este un om întru totul plecat lui Dumnezeu, a îngenunchiat în faţa ei ca să-i spună vorbe de dragoste ! Ah, Doamne, unde-am ajuns !

Acestea le rostea împreunîndu-şi mîinile ca un om îngrozit de vorbele mele, şi care respingea cît putea un astfel de gînd, de teamă să nu se vadă silit să cerceteze lucrurile.

— Într-adevăr, părinte, i-am răspuns, înecată în lacrimi și peste măsură de supărată de părtinirea lui, vă purtați foarte urît cu mine și este foarte dureros să găsesc numai ocări acolo unde am venit să caut mîngîiere și ajutor. Ați cunoscut-o pe aceea care m-a adus la Paris și care m-a crescut ; singur mi-ați spus că ați prețuit-o mult, că ați fost pătruns de virtutea ei ; dumneavoastră vi s-a spovédit înainte de moarte ; ea nu v-ar fi spus nimic decît potrivit cu conștiința ei, și știți ce v-a spus despre mine ; puteți să vă mai amintiți, căci nu e mult de cînd Domnul mi-a luat-o, și de cînd a murit ea, eu nu cred să fi făcut nimic care să vă fi putut da, despre mine, o părere atît de proastă ca aceea de acum : dimpotrivă, nevinovăția și lipsa mea de experiență, ca și groaza în care m-ați văzut, v-au stîrnit mila ; și totuși, vreți ca deodată să mă fi prefăcut într-o nemernică, o ticăloasă, cea mai nevrednică și îngrozitoare fată din lume ! Vreți ca, în durerea și necazurile mele, un bărbat cu care nu m-am aflat decît din întîmplare un ceas, fără să-l mai văd vreodată, să-mi trezească o dragoste atît de pătimașă, încît să-mi pierd orice judecată și conștiință, încît să nu mă sfiesc și chiar să-mi dea în gînd să născocesc lucruri care te cutremură, să făuresc pentru el niște minciuni groaznice, împotriva unui alt om care m-ar ajuta să trăiesc, ar putea să-mi facă atîta bine și pe care aș avea atît interes să-l păstrez, de n-ar fi un desfrînat care se preface că este evlavios, și nu-mi dă nimic decît cu gîndul să facă din mine, în taină, o fată necinstită !

— O, cerule, cîtă mînie ! Ce spune ? Cine a mai auzit așa ceva ? strigă el plecînd capul, dar fără a-mi curma vorba.

Și am mers mai departe :

— Da, părinte, numai de asta îi e aminte : iată de ce mă îmbracă atît de bine ; să vă spună ce-o vrea, cearta noastră nu se trage decît de aici. Dacă aș fi primit să plec din locul unde mă aflu și să-l las să mă ducă într-o casă pe

care avea de gînd s-o mobileze splendid, în pensiune la un om de-al lui care este, spune el, un avocat, făcîndu-l să creadă că sînt o rudă venită de la țară : așa stau lucrurile și vedeți ce frumoasă evlavie !

— Hm ! cum ? urmă atunci călugărul oprindu-mă ; un avocat, ai spus ? Este căsătorit ?

— Da, părinte, este, i-am răspuns ; un avocat nu prea avut, unde aș fi învățat să dansez, să cînt din gură și la clavecin ; unde aș fi fost ca și stăpînă prin respectul ce-ar fi pus să mi se arate și a cărui soție ar fi venit să mă ia mîine de unde locuiesc ; și dacă m-aș fi învoit să-l urmez și n-aș fi refuzat să primesc, nu mai tîrziu decît mîine îmi făcea de asemenea nu știu cît venit, cinci sau șase sute de franci mi se pare, printr-un contract, numai pentru început ; dacă nu i-aș fi arătat că toate propunerile sale erau îngrozitoare, nu mi-ar fi reproșat, așa cum a făcut, nici banii pe care mi i-a dat și pe care îi voia înapoi, nici această îmbrăcăminte de care mi-e rușine că o port și de care nu vreau să mă folosesc, ferească Dumnezeu ! Și nici n-o să vă spună că l-am amenințat că voi veni să vă vorbesc despre dragostea lui netrebnică și de planurile lui ; la care a avut îndrăzneala să-mi răspundă că, chiar dacă ați ști toate astea, le-ați privi ca pe niște nimicuri, ca un fleac ce se poate întîmpla oricui, chiar și dumneavoastră, oricînd ; și n-ați îndrăzni să spuneți că nu, căci nu există om cumsecade care să nu fie în stare să se îndrăgostească, nici care să se poată împiedica s-o facă : după cum vedeți, părinte, n-am putut născoci ce vă spun aici.

— Sfinte Mîntuitorule ! spuse el atunci, adînc mișcat. Of, Doamne ! iată o poveste cumplită ; ce trebuie să gîndesc despre ea ? Și ce sîntem noi, oamenii, milă cerească ? M-ai zdruncinat, fata mea ; acest avocat mă neliniștește, mă uimește ; nu pot să spun că nu ; căci îl cunosc, l-am văzut cu dînsul (a spus el ca pentru sine) și această copilă n-a putut să ghicească că domnul de Climal se slu-

jește de el, și că este căsătorit. Este un om cu o înfățișare îndoielnică, nu-i așa ? adăugă el.

— Părinte, nu știu, i-am spus. Domnul de Climal mi-a vorbit doar de el, și nu l-am văzut nici pe el, nici pe nevasta lui.

— Cu atît mai bine, urmă el, cu atît mai bine. Da, am înțeles ; urma să mergi la el. Bărbatul este un om care nu mi-a plăcut niciodată ; dar, copila mea, ce lucru ciudat ; dacă ai spus adevărul, în cine să mai am încredere ?

— Dacă l-am spus, părinte ! Dar pentru ce-aș minți ? poate din pricina acestui nepot ? Atunci, trimiteți-mă la o mînăstire, ca să nu-l mai văd, nici să-l mai întîlnesc vreodată.

— Foarte bine, zise el atunci, foarte bine : asta e frumos, nici că s-ar putea vorbi mai înțelept.

— Apoi, părinte, întrebați-o pe negustoreasa la care domnul de Climal m-a băgat ce gîndește despre el, dacă nu-l privește ca pe un mincinos și ca pe un prefăcut ; întrebați-l pe nepotul său dacă nu l-a prins în genunchi în fața mea, ținîndu-mi mîna pe care o săruta și pe care nu puteam s-o scot dintr-ale lui ; ceea ce l-a scandalizat într-atît pe acest tînăr, încît acum mă socotește o fată destrăbălată ; și, în sfîrșit, părinte, țineți seama de tulburarea care l-a cuprins pe domnul de Climal cînd am intrat aici ; n-ați observat ce cap a făcut ?

— Da, îmi spuse el, da, s-a făcut roșu : ai dreptate, și nu-nțeleg nimic ; este oare cu putință ? Mă întorc mereu la acest avocat, acesta îmi pare a fi elementul zdrobitor și nici tulburarea lui nu-mi place. Ce mai este și cu contractul acela ? E tare grăbit ! Ce-i cu mobila aceea și cu profesorii aceia de bazaconii ? Cu cine vrea să dansezi ? Frumoasă milostenie care-i învață pe oameni să meargă la bal ! Un om ca domnul de Climal ; Dumnezeu să ne-ajute, dar nu știi ce să spui ; vai ! biata omenire, la cîte-i supusă ! Ce păcătoșenie ! Nu te mai gîndi la toate astea, copila mea ; cred că nu mă înșeli : nu ești în

stare de atîta prefăcătorie ; dar să nu mai vorbim de asta ; fii discretă, mila creştinească ţi-o porunceşte, m-ai înţeles ? Nu destăinui niciodată nimănui această ciudată întîmplare ; să ne ferim să desfătăm lumea dînd în vileag o faptă ruşinoasă ; s-ar bucura şi şi-ar lua dreptul de a-şi bate joc de adevăraţii slujitori ai Domnului. Sileşte-te chiar să crezi că n-ai văzut bine, că n-ai auzit bine ; aceasta va fi o stare de spirit, o nevinovăţie a minţii plăcută Domnului şi-ţi va atrage binecuvîntarea lui. Du-te, copila mea, întoarce-te acasă şi nu fi îndurerată (îmi spunea asta din cauza lacrimilor pe care le vărsam mai cu foc decît pînă atunci, pentru că mă compătimea). Nu înceta să fii cuminte şi Providenţa va avea grijă de dumneata ; am treabă, trebuie să te las ; dar dă-mi adresa acelei negustorese unde locuieşti.

— Vai, părinte, i-am răspuns, după ce i-am spus-o, nu mai am de stat la dînsa decît pînă diseară ; de mîine nu i se va mai plăti pensiune pentru mine, astfel încît sînt silită să plec de la dînsa ; ea se aşteaptă s-o fac ; dacă mă părăsiţi, părinte, nu voi mai şti după asta unde să-mi caut adăpost ; nu vă am decît pe dumneavoastră, sînteţi singura mea scăpare.

— Eu ! biată copilă ! Doamne, ce nenorocire ! un biet călugăr ca mine nu poate face nimic : dar Domnul poate totul : vom vedea, fata mea, vom vedea ; am să mă gîndesc. Domnul îmi cunoaşte rîvna ; poate că-mi va trezi gîndul cel bun, totul atîrnă de el ; dinspre partea mea, îl voi ruga, roagă-te şi dumneata, domnişoară. Spune-i : „Doamne, în tine mi-e nădejdea". Să nu uiţi ! şi eu voi fi negreşit mîine dimineaţă la ora nouă la dumneata ; să nu ieşi mai înainte. Ei, dar e tîrziu, am treabă ; adio, fii liniştită ; e lung drumul de aici pînă la dumneata ; cerul să te călăuzească. Pe mîine.

L-am salutat fără să fiu în stare să scot o vorbă şi am plecat cel puţin tot atît de mîhnită cît fusesem cînd am venit la el ; mîngîierile sfinte şi evlavioase pe care le ros-

tise îmi arătau situația mea încă mai înspăimîntătoare decît mi se păruse ; pentru că nu eram destul de credincioasă, și fiindcă un suflet de optsprezece ani crede că totul este pierdut, fără nădejde, cînd îi spui, într-o astfel de împrejurare, că nu-i mai rămîne nimic altceva decît Dumnezeu : este un gînd adînc și serios, care-i sperie încrederea ; la această vîrstă nu te încrezi decît în ce vezi, nu vrei să știi decît de cele pămînteşti.

Oarecare îmbulzeală pe stradă mă opri în poarta unei mînăstiri de fete ; am văzut-o pe aceea a bisericii deschisă și, jumătate dintr-un simțămînt de evlavie care mi-a venit în clipa aceea, jumătate cu gîndul de a mă duce să oftez în voie și să-mi ascund lacrimile care ațînteau asupra mea privirile trecătorilor, am intrat în acea biserică, unde nu era nimeni și unde m-am lăsat în genunchi într-un confesional [1].

Acolo m-am lăsat pradă durerii mele, nu mi-am înăbușit nici vaietele, nici suspinele ; spun vaietele pentru că mă plîngeam, pentru că rosteam cuvinte și spuneam : De ce m-am născut, nenorocită ce sînt ? Ce fac pe pămînt ? Doamne care m-ai adus pe lume, ajută-mă. Și alte lucruri de felul acesta.

Eram în culmea suspinelor și strigătelor mele, cel puțin așa cred, cînd o doamnă, pe care n-am văzut-o intrînd, și pe care am zărit-o doar cînd a ieșit, intră în biserică.

Am aflat mai apoi că venea de la țară ; că pusese să oprească trăsura în poarta mînăstirii, unde era foarte cunoscută și unde cîteva dintre prietenele ei o rugaseră să predea, în trecere, o scrisoare stareței ; și, pe cînd cineva se dusese s-o vestească pe stareță să vină în vorbitor, intrase în biserică, a cărei poartă o găsise deschisă, ca și mine.

---

[1] În bisericile catolice un fel de ghereță unde stă preotul și ascultă dinăuntru spovedania, fără să-l vadă pe credincios.

Cum a intrat, suspinele mele au izbit-o ; a auzit tot ce spuneam şi m-a văzut în starea celei mai mîhnite fiinţe din lume.

Şedeam jos, cu capul plecat, lăsîndu-mi braţele să atîrne în voia lor, atît de adîncită în gînduri, încît uitam în ce loc mă aflu.

Ştiţi că eram bine îmbrăcată ; şi, deşi nu mi-a văzut chipul, peste un obraz tînăr şi frumos pluteşte un nu ştiu ce sprinten şi uşor, care i-a îngăduit să-mi ghicească vîrsta. Durerea mea, care i s-a părut cumplită, a mişcat-o ; tinereţea, ţinuta mea frumoasă, poate şi îmbrăcămintea mea, au înduioşat-o ; dacă vorbesc de îmbrăcăminte este fiindcă asta nu strică nimic.

În aceste împrejurări este bine să placi oarecum ochilor, ei vorbesc inimii în favoarea ta. De eşti nenorocit şi prost îmbrăcat, sau treci nevăzut de cele mai bune inimi din lume, sau ele nu-ţi arată decît un interes foarte scăzut ; îţi lipseşte farmecul care să le cîştige vanitatea, şi nimic nu ne ajută atîta să fim mărinimoşi faţă de oameni, nimic nu ne face să gustăm într-atît cinstea şi plăcerea de a fi astfel, decît atunci cînd le găsim un aer distins.

Doamna de care vorbesc s-a uitat mult la mine, şi chiar ar fi aşteptat să întorc capul ca să mă vadă, dacă n-ar fi venit cineva s-o vestească că stareţa o aşteaptă în vorbitorul ei.

La zgomotul pe care l-a făcut plecînd, mi-am venit în fire ; şi fiindcă am auzit paşi, am vrut să văd cine e ; ea se aştepta la asta şi ochii noştri s-au întîlnit.

Văzînd-o, am roşit pentru că am fost descoperită tînguindu-mă ; şi, cu toată mica stînjeneală pricinuită de faptul acesta, am băgat totuşi de seamă că era mulţumită de înfăţişarea pe care i-o arătam şi că era mişcată de durerea mea. Toate astea erau cuprinse în privirea ei ; aşa încît a mea, dacă i-a spus ceea ce simţeam, trebuie că i s-a părut tot atît de recunoscătoare pe cît de sfioasă ; căci sufletele îşi răspund.

Se uită la mine în timp ce se depărta ; am plecat ochii pe nesimțite și dînsa ieși.

Am mai zăbovit cel puțin zece minute în biserică, atît ca să-mi usuc lacrimile, cît și ca să mă gîndesc la ce aveam să fac a doua zi, dacă demersurile călugărului meu n-ar izbuti. „Cît jinduiesc după soarta sfintelor femei care se află în această mînăstire ! îmi spuneam ; cît sînt de fericite !"

Gîndul acesta mă stăpînea, cînd o maică portăreasă veni să-mi spună cuviincios :

— Domnișoară, biserica se închide.

— Voi ieși îndată, doamnă, i-am răspuns, neîndrăznind să mă uit la dînsa decît dintr-o parte, de teamă să nu bage de seamă că plînsesem ; am uitat să iau seama la glasul cu care răspundeam, și acest glas m-a trădat. L-a simțit atît de tînguitor și atît de mîhnit, mă văzu de altminteri atît de tînără, atît de frumos gătită, atît de frumoasă eu însămi, după cîte mi-a istorisit mai tîrziu, încît nu se putu abține să-mi spună :

— Vai ! dragă domnișoară, dar ce aveți ? Dumnezeule ! ce jale ! aveți vreo supărare ? e tare păcat. Poate că vreți să vorbiți cu vreuna din doamnele noastre ? cu care, domnișoară ?

N-am răspuns nimic la vorbele acestea, dar ochii mei se umeziră din nou. Noi, fetele sau femeile, plîngem adesea îndată ce ni se spune : „ați plîns" ; este o copilărie și ca un fel de răsfăț al nostru împotriva cărora aproape că nu ne putem apăra.

— Ei, dar domnișoară, spuneți-mi despre ce este vorba ; spuneți, adăugă maica portăreasă stăruind, să mă duc să înștiințez pe vreuna din maicile noastre ?

Eu chibzuiam asupra celor ce-mi spunea mereu : poate Domnul îngăduie ca ea să mă facă să gîndesc așa, îmi spuneam, înduioșată de blîndețea cu care mă îmbia ; și numaidecît i-am răspuns :

— Da, doamnă, aş dori foarte mult să vorbesc cu doamna stareţă, dacă are timp.

— Atunci, frumoasă domnişoară, veniţi, urmă ea, veniţi cu mine, am să vă duc la vorbitor, unde va veni şi dînsa peste o clipă. Să mergem.

Am urmat-o deci ; am urcat o mică scară, ea deschise o uşă şi primul lucru care m-a izbit a fost doamna de care v-am vorbit, pe care n-o zărisem decît pe cînd ieşea din biserică şi care, ieşind, se uitase la mine într-un fel atît de binevoitor.

S-a arătat din nou bucuroasă să mă vadă şi se sculă cu un aer mîngîietor, ca să-mi facă loc.

Era împreună cu stareţa mînăstirii şi v-am spus ce prilejuise vizita ei.

— Doamnă, spuse maica portăreasă călugăriţei, voiam tocmai să vă înştiinţez : domnişoara întreabă de dumneavoastră.

Această stareţă era o persoană scundă, bondoacă şi albă, cu guşă şi cu un obraz proaspăt şi odihnit. Astfel de înfăţişare nu se întîlneşte în viaţa lumească ; este o plinătate a trupului cu totul deosebită de a altora, o plinătate care s-a alcătuit mai în voie şi mai cu regulă, adică în care intră mai multă măiestrie, mai multă iscusinţă, mai multă dragoste de sine decît în a noastră.

De obicei, firea sau cantitatea de hrană, trîndăvia şi nepăsarea ne-o dobîndesc pe a noastră ; şi fără nici o osteneală ; dar cea de care vorbesc, îţi dai seama că trebuie, pentru a o fi dobîndit, să-ţi fi făcut din aceasta o sfîntă îndatorire ; ea nu poate să fie decît opera unei bunăvoinţe plină de grijă, de dragoste şi de evlavie faţă de binele şi de mulţumirea trupului tău ; ea nu este numai o dovadă că îţi place viaţa, şi viaţa sănătoasă, ci că îţi place ca ea să fie liniştită, trîndavă şi lacomă ; şi că, bucurîndu-te de plăcerea de a fi sănătos, îţi îngădui totuşi tot atîtea plăceri şi hatîruri ca şi cînd te-ai întrema mereu după o boală.

Așa încît această trupeșie bisericească nu are aceeași înfățișare ca a noastră, care pare mai lumească ; ea nu îngrașă atîta obrazul, cît îl face solemn și cuviincios ; încît dă feței nu un aer vesel, ci liniștit și mulțumit.

De altminteri, cînd te uiți la aceste femei de ispravă, găsești că arată binevoitoare, și totuși în sufletul lor sînt nepăsătoare. Numai chipul, nu și sufletul, li se înduioșează față de tine ; sînt niște obraji frumoși, care par simțitori și n-au decît o înțelegere și o bunătate de suprafață. Dar să lăsăm asta, nu vorbesc aici decît de ceea ce se vede și nu spun nimic de celelalte. Să ne întoarcem la stareță ; cîndva îi voi face poate portretul.

— Domnișoară, sînt sluga dumneavoastră, îmi spuse ea, plecîndu-se ca să mă salute ; pot să știu cu cine am cinstea să stau de vorbă ?

— Cinstea toată este pentru mine, i-am răspuns eu, mai mult rușinată decît sfioasă, și dacă v-aș spune cine sînt nu v-aș fi mai cunoscută, doamnă.

— Sînteți, dacă nu mă înșel, domnișoara pe care am văzut-o în biserică, unde am intrat o clipă, spuse atunci doamna de care a fost vorba, cu un zîmbet duios ; mi s-a părut chiar că plîngeați, ceea ce m-a mîhnit.

— Vă mulțumesc pentru bunăvoința dumneavoastră, doamnă, am urmat eu cu o voce scăzută și sfioasă ; apoi n-am mai spus nimic. Nu știam cum să încep ; primirea stareței, așa prietenoasă cum a fost, mă descumpăni ; nu mai nădăjduiam nimic de la dînsa, fără să pot spune de ce ; acesta era felul în care mă izbi primirea ei, și asta se datora acelor impresii de suprafață de care am vorbit și pe care nu le deslușeam atunci. O să mă compătimească, dar n-o să-mi vină în ajutor, îmi spuneam ; nu-i nimic de făcut.

Dar doamnele, care se sculaseră, ședeau în picioare, ceea ce mă făcu să roșesc, pentru că îmbrăcămintea mea le înșela și nu mi se cuveneau atîtea fasoane.

— Doriți să rămînem singure ? îmi spuse stareța.

— Cum vreți, doamnă, i-am răspuns ; dar mi-ar pare rău ca, din pricina mea, doamna să plece și să vă stînjenesc ; pot să viu altădată.

Spuneam aceasta cu gîndul de a scăpa de încurcătura în care intrasem și de a nu mă mai întoarce.

— Nu, domnișoară, nu, îmi spuse doamna luîndu-mă de mînă ca să mă apropii : veți rămîne, vă rog ; vizita mea s-a sfîrșit, tocmai plecam ; încît vă las singure ; aveți o supărare, am băgat de seamă ; sînteți vrednică să i se dea atenție și dacă ați pleca nu mi-aș ierta-o.

— Da, doamnă, i-am spus pătrunsă de aceste vorbe și plîngînd, este adevărat că am o supărare ; chiar foarte mare, nimeni nu are atîta motiv de supărare ca mine ; nimeni nu este atît de compătimit, nici atît de vrednic de milă ca mine ; și-mi arătați un suflet atît de mărinimos, încît nu mă voi sfii să vorbesc față de dumneavoastră, doamnă : nu trebuie să plecați, nu mă veți stingheri ; dimpotrivă, este o fericire pentru mine că sînteți aici ; mă veți ajuta să capăt de la doamna stareță hatîrul pe care i-l cer în genunchi (și într-adevăr, m-am lăsat în genunchi) și care este să binevoiască să mă primească la dînsa.

— Ei, drăguța mea, cît sînt de mișcată ! îmi răspunse stareța întinzîndu-mi brațele din locul unde era, în timp ce doamna mă ridica prietenos ; cît sînt de mîndră că ați ales mînăstirea mea ! Într-adevăr, cînd v-am văzut, am avut ca o presimțire că asta vă aduce ; m-a izbit modestia dumneavoastră : Nu cumva aceea care vine spre mine este sortită harului dumnezeiesc ? m-am gîndit : căci, fără îndoială, chemarea vă e scrisă pe față ; nu-i așa, doamnă, nu găsiți, ca și mine, ceea ce vă spun ? Ce frumoasă e ! ce cuminte pare să fie ! Ah, fata mea, cît sînt de încîntată ! cîtă bucurie îmi faci ! Vino, îngerașule, vino ; pun rămășag că este singură la părinți, și că vor s-o mărite cu de-a sila ; dar spune-mi, inimioara mea, dorești să intri numaidecît ? Trebuie totuși să-i vestim pe părinții dumitale, nu-i așa ? La cine să trimit ?

— Din păcate, maică, i-am răspuns, nu pot să vă numesc pe nimeni. Tulburarea şi lacrimile mele m-au oprit aici.

— Ei bine, îmi spuse ea, despre ce este vorba ?

— Nu, pe nimeni, am urmat eu ; nimic din ceea ce credeţi, maică ; nu am mîngîierea de a avea părinţi ; cei puţin pe cei ce-i am nu i-am cunoscut niciodată.

— Isuse Christoase, domnişoară ! urmă ea cu o răceală abia simţită şi ursuză ; iată un lucru foarte supărător, să n-ai părinţi ! Ei, dar cum se poate una ca asta ? cine-ţi poartă de grijă ? căci pesemne n-ai nici avere ? Ce s-a întîmplat cu tatăl şi cu mama dumitale ?

— N-aveam decît doi ani, i-am spus, cînd au fost ucişi de nişte tîlhari, care au oprit o diligenţă unde se aflau împreună cu mine ; slugile lor au pierit şi ele atunci ; numai pe mine m-au lăsat în viaţă şi am fost dusă la un paroh de ţară, care nu mai trăieşte, şi a cărui soră, o adevărată sfîntă, m-a crescut cu o dragoste nespusă ; dar, din păcate, a murit cu cîteva zile în urmă la Paris, unde venise atît pentru o moştenire a unei rude, moştenire pe care însă n-a căpătat-o din cauza datoriilor răposatului ; venise şi pentru a cerceta dacă n-ar fi vreun mijloc să mi se găsească vreo meserie potrivită. Prin moartea ei am pierdut totul ; numai ea mă iubea pe lume şi nu mai pot nădăjdui dragoste de la nimeni ; nu-mi mai rămîne decît mila altora, dar nu-mi pare rău decît de dînsa şi de inima ei bună, şi nu de ajutorul pe care mi-l dădea ; i-aş răscumpăra viaţa cu a mea : a murit într-un han unde locuiam ; am rămas acolo singură şi mi s-a luat o parte din puţinii bani pe care mi i-a lăsat. Un călugăr, duhovnicul ei, m-a scos de acolo şi m-a încredinţat, acum cîteva zile, unui bărbat al cărui nume nu vreau să-l spun, îl credea om cumsecade şi milostiv şi ne-a înşelat pe amîndoi ; nu era nimic din toate acestea. Totuşi, a început prin a mă duce la madame Dutour, o negustoreasă de lenjerie ; dar, cum m-am aflat acolo, şi-a dezvăluit intenţiile mîrşave prin

nişte bani pe care m-a silit să-i primesc şi prin daruri despre care mi-am închipuit eu că nu sînt cuviincioase, ca şi prin unele purtări care nu vădeau nimic bun ; de vreme ce la urmă nu i-a fost ruşine, la vîrsta lui, să-mi spună, apucîndu-mi mîinile, că este iubitul meu, că înţelegea să-i fiu ibovnică şi că a hotărît să mă ducă într-o casă dintr-un cartier depărtat, unde va putea să mă iubească nestingherit, fără ca nimeni să ştie ; mi-a făgăduit un venit, tot felul de profesori şi minunăţii ; la care i-am răspuns că mi-e scîrbă de el, fiind atît de prefăcut şi de mîrşav. Ei, domnule, i-am spus, n-aveţi credinţă ? Ce gînd ticălos ! Dar toate le-am spus degeaba : acest om rău, în loc să se căiască şi să-şi vină în fire, s-a înfuriat pe mine, m-a făcu nerecunoscătoare, mică stricată pe care va şti s-o pedepsească dacă ar spune ceva, mi-a scos pe nas banii lui, nişte lenjerie pe care mi-o cumpărase, şi această rochie pe care o port şi pe care am s-o pun deseară în pachetul ce l-am şi făcut cu celelalte lucruri, pentru ca să-i trimit totul înapoi, îndată ce mă voi întoarce la madame Dutour, care şi ea mi-a spus să plec mîine dimineaţă, fiindcă nu este plătită decît pînă astăzi ; aşa încît nu mai ştiu unde să mă duc dacă părintele Saint Vincent, la care am fost chiar acum pentru a-i istorisi totul, şi care mă dusese cu gînd bun la acest om îngrozitor, nu găseşte mîine să mă bage unde-o fi, după cum mi-a făgăduit că va încerca.

Ieşind de la el, am trecut pe-aci şi am intrat în biserica dumneavoastră, fiindcă plîngeam pe drum şi lumea se uita la mine. Apoi Dumnezeu mi-a dat gîndul să mă arunc la picioarele dumneavoastră, maică, şi să vă rog din suflet să mă ajutaţi.

Aici s-a isprăvit mica mea povestire sau mica mea cuvîntare, în care n-am pus altă măiestrie decît durerea mea ; şi pesemne a făcut impresie asupra doamnei aceleia. Am văzut că-şi ştergea ochii ; totuşi atunci n-a spus nimic şi a lăsat să-mi răspundă stareţa, care făcuse povestirii

mele cinstea cîtorva gesturi ale mîinii, a cîtorva mişcări ale feţei, pe care bunăcuviinţa i le cerea neapărat ; dar nu mi s-a părut ca inima ei să fi dat vreun semn de viaţă.

— Desigur, situaţia dumitale este foarte tristă, domnişoară (căci n-a mai fost vorba de *drăguţa mea,* nici de *îngeraşule,* toate aceste drăgălăşenii au fost abandonate) ; dar totul nu este pierdut ; trebuie să vedem ce va face pentru dumneata acest călugăr pe care-l numeşti părintele Saint Vincent, urmă dînsa cu un aer de milă cumpănită. Nu spuneai că a luat asupra lui grija să-ţi găsească un loc ? lui îi este mult mai uşor să te ajute decît mie, care nu ies deloc şi n-aş putea să fac nimic. Nu vedem, nu cunoaştem aproape pe nimeni ; şi, în afară de doamna şi de cîteva alte doamne, care au bunătatea să ţină puţin la noi, stăm săptămîni întregi fără să primim o vizită ; de altminteri, mînăstirea noastră nu este bogată, trăim numai de pe urma internelor [1] noastre, al căror număr a scăzut simţitor de cîtva timp. Aşa încît sîntem pline de datorii şi într-o situaţie atît de proastă ! Am avut, acum cîteva zile, durerea de a respinge o fată, un element foarte bun, care dorea să intre ca soră la mînăstire, pentru că nu mai putem primi din acestea, oricîtă nevoie am avea ; deoarece ele, aducîndu-ne puţin, ne-ar fi o povară. Aşa încît, din toate părţile, vezi bine cît sîntem de neputincioase ; lucru de care sînt într-adevăr mîhnită ; căci îmi pare rău de dumneata, biata mea copilă (biată ! ce deosebire de stil ! înainte îmi spusese : drăguţă), îmi pare rău, dar de ce n-ai vorbit cu preotul parohiei dumitale ? Comunitatea noastră nu te poate ajuta decît cu rugăciunile ei, ea nu e în stare să te primească ; şi tot ce pot face este să te încredinţez milei doamnelor noastre interne ; voi face o colectă pentru dumneata şi-ţi voi da mîine ce ţi-am adunat (o colectă pentru un *înger,* frumos lucru de propus !).

— Nu, maică, nu, am răspuns pe un ton rece şi hotărît. N-am cheltuit încă nimic din mica sumă pe care mi-a

[1] Fete de familie bună crescute la mînăstire (n. tr.).

lăsat-o prietena mea și n-am venit să vă cer pomană. Cred că dacă ai caracter, nu trebuie să ajungi la asta decît pentru a nu muri, voi aștepta pînă voi ajunge la această ultimă treaptă, vă mulțumesc.

— Iar eu nu voi răbda ca o fată care pare de o obîrșie atît de bună să ajungă vreodată acolo, spuse în clipa aceea doamna, care, pînă atunci, păstrase tăcerea. Nu te lăsa doborîtă, domnișoară ; te mai poți bizui pe o prietenă în lumea asta ; vreau să te mîngîi de pierderea aceleia după care-ți pare rău, și nu va atîrna de mine ca să nu-ți fiu tot atît de dragă pe cît ți-a fost dînsa. Maică, adăugă ea îndreptîndu-se către călugăriță, voi plăti pensiunea domnișoarei ; puteți s-o luați la dumneavoastră. Totuși, cum este cu totul necunoscută și fiindcă este drept să știți pe cine primiți, n-avem decît, pentru ca să curmăm orice îndoială în privința asta, și chiar pentru ca să nu se vorbească pe seama înclinației pe care o am pentru domnișoara, n-avem decît, spun, să trimitem chiar acum pe maica portăreasă la această madame Dutour, la care cumpăr și eu, și a cărei mărturie, fără îndoială bună, va îndreptăți purtarea mea și a dumneavoastră.

Am înțeles de la bun început că ea însăși ar fi vrut să cunoască mai bine persoana și să știe cu cine are de-a face ; dar băgați de seamă, vă rog, ce ocol cuviincios făcea în scopul acesta și cu cîtă dibăcie îmi ascundea nesiguranța cît se poate de îndreptățită, pe care ar fi putut s-o aibă în privința spuselor mele.

Astfel de semne de bunătate sînt de neplătit. Din toate îndatoririle pe care le poți avea față de un suflet frumos această grijă duioasă, această curtenie tainică a sentimentelor este cea mai mișcătoare. Și spun tainică pentru că sufletul care o are față de tine nu ți-o dezvăluie, nu vrea să-ți împovăreze recunoștința cu ea ; crede că numai el o știe ; o face nevăzută ; îi ascunde vrednicia, și asta este fermecător.

În ce mă privea eu mi-am dat seama ; oamenii care au ei înşişi un suflet cît de cît nobil se pricep la atenţii de felul acesta şi observă fără îndoială ceea ce se face pentru ei.

M-am aruncat cu avînt, deşi cu respect, pe mîna acestei doamne, am sărutat-o îndelung şi am stropit-o cu lacrimile cele mai duioase şi cele mai minunate pe care le vărsasem vreodată ; pentru că sufletul nostru este mîndru şi tot ce are un aer de respect faţă de mîndria lui, îl mişcă şi-l încîntă ; aşa încît nicicînd trufia noastră n-a fost nerecunoscătoare.

— Doamnă, i-am spus, îmi daţi voie să-i trimit două vorbe lui madame Dutour prin maica portăreasă ? am să vă arăt scrisoarea mea ; mă gîndesc că, deoarece ştie împrejurările în care mă aflu, s-ar putea teme de ceva neaşteptat şi nu va vorbi în voie.

— Desigur, domnişoară, îmi răspunse dînsa, ai dreptate, scrie-i. Maică, puteţi să ne daţi o pană şi cerneală ?

— Cu plăcere, spuse stareţa cu totul îmbunată, şi ne dete tot ce trebuia pentru scrisoare ; a fost scurtă. Iată cam cum suna :

„Persoana care vă va aduce această scrisoare, doamnă, nu vine la dumneavoastră decît pentru a se informa despre mine ; veţi avea bunătatea să-i spuneţi fără ocol şi în deplin adevăr tot ce ştiţi despre mine, atît în ceea ce priveşte purtările mele şi firea mea, cît şi ceea ce este în legătură cu povestea mea şi cu felul în care am fost adusă la dumneavoastră. Nu v-aş fi recunoscătoare dacă aţi înşela lumea de hatîrul meu ; aşa încît nu vă sfiiţi să vorbiţi după conştiinţa dumneavoastră, fără să vă sinchisiţi de ceea ce îmi va fi folositor sau nu. Rămîn, doamnă...“, şi *Marianne* jos, drept orice semnătură.

Apoi am înmînat acel răvaş viitoarei mele binefăcătoare, care după ce l-a citit rîzînd şi într-un fel care parcă

spunea : „N-am nevoie de asta..., îl dete printre zăbrele[1] stareței, și-i spuse :

— Poftim, maică, cred că veți fi de părerea mea, și anume că cine scrie astfel, nu se teme de nimic.

— Minunat, urmă călugărița după ce citi, minunat ! nici că se poate mai bine ; și pe loc, pe cînd scriam adresa, ea sună ca să vină maica portăreasă.

Aceasta sosi și o salută cu mult respect pe doamnă, care-i spuse :

— A ! bine că mi-am adus aminte, am văzut-o pe sora dumitale la țară ; sînt foarte mulțumiți de ea, unde-am băgat-o, și trebuie să-ți spun ceva în legătură cu dînsa, adăugă, trăgînd-o la o parte o clipă ca să-i vorbească. Am mai presupus că eu eram acea soră despre care-și vorbeau și că-i dădea unele porunci care mă priveau ; și două-trei cuvinte ca : da, doamnă, lăsați pe mine, rostite cu voce tare de către maica portăreasă, în timp ce se uita lung la mine, mi-au arătat că așa era.

În orice caz, fata aceea luă scrisoarea, plecă și se întoarse peste mai puțin de o jumătate de oră. Trec peste ce s-a vorbit între doamna, stareța și mine în acest răstimp ; iat-o pe maică înapoi ; dar uit o împrejurare, anume că, înainte ca ea să revină în vorbitor, o altă slujitoare a casei veni s-o vestească pe doamna că cineva dorește să-i spună ceva în vorbitorul alăturat. Ea se duse acolo și nu zăbovi decît cinci-șase minute ; cum s-a întors, am văzut-o venind pe portăreasă, care, după cîte se vedea, de-abia se despărțise de ea, și cu o veselie ce vestea a bine, începînd cu o pornire de prietenie față de mine, îmi vorbi mie întîi :

— Ah, sfîntă Maică a Domnului ; cît bine am auzit spunîndu-se de dumneata, domnișoară ! lasă, aș fi ghicit și singură, arăți într-adevăr a ceea ce ești. Doamnă, nici n-ați crede tot ce mi s-a spus despre dînsa ; vedeți dumneavoastră, este cuminte, virtuoasă, plină de înțelepciune,

[1] În mînăstiri maicile erau despărțite de vizitatori printr-un grilaj (n. tr.).

cu un suflet bun, bine crescută, cumsecade, în fine cea mai bună fată din lume. E o comoară, afară numai că este atît de nenorocită, încît am şi plîns, buna madame Dutour şi cu mine ; n-are nici tată, nici mamă, nu se ştie cine este ; ăsta-i tot cusurul ei ; şi, de n-ar fi fost frica de Dumnezeu, n-ar sta mai rău din pricina asta, biata fată ! ca dovadă, un bogătaş pe care l-a respins pentru motive întemeiate, urîciosul de el ! Am să vă istorisesc asta altădată, acum vă spun numai ce-i mai de seamă. De altminteri, doamnă, am făcut cum mi-aţi poruncit ; n-am spus negustoresei cine sînteţi ; ea nu ştie cine se interesează.

Doamna se îmbujoră la această nesocotinţă a portăresei, care-mi destăinuia că de mine vorbiseră deoparte ; şi această îmbujorare fu încă o faptă bună de care i-am ţinut seama.

— Foarte bine, draga mea ; acum ajunge, îi spuse ea. Şi dumneata, domnişoară, ai vrea să intri aici de astăzi ? Ai de luat unele lucruri de la negustoreasă, şi trebuie să mergi acolo întîi ?

— Da, doamnă, i-am răspuns, şi am să fiu înapoi peste o jumătate de oră, dacă-mi daţi voie să plec.

— Desigur, domnişoară, du-te, urmă ea, te aştept.

Am plecat deci ; mînăstirea nu era departe de madame Dutour şi am ajuns repede, cu toată rămăşiţa de durere pe care o mai simţeam la picior.

Lenjereasa stătea de vorbă în uşă cu o vecină ; am intrat, i-am mulţumit, am îmbrăţişat-o din toată inima ; i se cuvenea aceasta.

— Ei, Marianne ! Mulţumesc lui Dumnezeu, ţi-ai găsit oare norocul ? Bine în sus, bine în jos. Cine este această doamnă care a trimis la mine ?

Am scurtat vorba.

— Sînt foarte grăbită, i-am spus, mă duc să mă dezbrac şi să pun această rochie într-un pachet început sus la mine ; trebuie să-l isprăvesc şi poate veţi avea

bunăvoința să-l trimiteți chiar astăzi la nepotul domnului de Climal.

— Da, urmă ea, la domnul de Valville, îl cunosc, este clientul meu.

— Chiar la el, mi-ați reamintit numele lui. Și pe cînd îi răspundeam, și urcam scara care ducea la cameră.

Cum m-am văzut acolo, hai, hai, repede, repede, am scos rochia pe care o purtam ; o iau pe cea veche, o pun pe cealaltă în pachet și iată-l gata ! Pe masă era o călimară mică și cîteva coli de hîrtie ; iau una și iată ce am așternut pentru Valville :

„Domnule, nu-l cunosc pe domnul de Climal, unchiul dumneavoastră, decît de vreo cinci, șase zile și nu știu unde locuiește, nici unde să-i trimit această îmbrăcăminte care este a lui și pe care vă rog să i-o predați. Mi-a spus că-mi dă toate acestea de milă, fiindcă sînt săracă ; și nu le-am luat decît sub cuvîntul acesta ; dar fiindcă nu mi-a spus adevărul și m-a înșelat, nu mai sînt ale mele, i le înapoiez împreună cu banii pe care a vrut cu tot dinadinsul să-i primesc. Nu m-aș adresa dumneavoastră în această împrejurare dacă aș avea răgaz să trimit după un călugăr pe nume părintele Saint Vincent, care a crezut că-mi vine în ajutor făcîndu-mi cunoștință cu unchiul dumneavoastră. Acest călugăr are să vă pună la curent cu tot, cînd veți binevoi, în așa fel încît să vă mustrați pentru jignirea adusă unei fete nenorocite, virtuoase și, poate, deopotrivă cu dumneavoastră în rang.“

Ce spuneți de scrisoarea mea ? Am fost destul de mulțumită de ea și am găsit că este mai bine decît aș fi nădăjduit s-o pot face, avînd în vedere tinerețea și lipsa mea de experiență ; dar trebuie să fii tare proastă dacă, cu simțăminte de onoare, de dragoste și de mîndrie, n-ai fi în stare să te exprimi cu mai multă aprindere decît obișnuiești.

Cum am scris acest răvaș, am luat pachetul și am coborît.

Nu vă dau aici unele amănunte pe care le ghiciți ușor : e vorba de micul meu cufăr cu lucruri, pe care nu puteam să-l duc singură și am trimis sus să-l ia un om care făcea servicii în tot cartierul, și stătea de obicei la doi pași de casa noastră ; e vorba de despărțirea mea de madame Dutour, care-mi făgădui că pachetul și răvașul meu pentru Valville vor fi predate la adresă peste mai puțin de un ceas ; de o mie de făgăduieli pe care ni le-am făcut această femeie și eu ; au fost aproape plînsete dinspre partea ei, căci nu plîngea de-a binelea, dar credeam mereu că e gata s-o facă. În ceea ce mă privea, am vărsat cîteva lacrimi de mîhnire ; mi se părea, despărțindu-mă de madame Dutour și plecînd din casa ei, că mă despart de un fel de rudă și chiar de un fel de patrie ; și că plecam, în paza Domnului, într-o țară străină, fără să am timp să mă dezmeticesc. Eram ca răpită ; era ceva prea puternic pentru mine, în repeziciunea evenimentelor care mă mutau de colo-colo, care mă luau pe sus : nu știam unde, nici în ce mîini aveam să cad.

Și acest cartier de care mă despărțeam, îl socoți oare fără însemnătate ? În el eram în vecinătatea lui Valville, al acelui Valville pe care spusesem că n-am să-l mai văd, e drept ; dar prea era aspru să te vezi prins în capcana propriului tău cuvînt ; îmi făgăduisem să nu-l mai văd, dar ca să nu mai fie cu putință să-l văd era altceva, cu mult mai serios ; și inima nu se conduce cu astfel de strășnicie ; ceea ce o ajută să fie tare, într-un caz ca al meu, este libertatea ce o are de a fi slabă ; această libertate o pierdeam prin schimbarea situației mele, de aceea oftam ; curajul meu era doborît.

Dar trebuia să plec ; hai, iată-mă la drum ; îi spusesem doamnei Dutour că mă duc la o mînăstire. Cum se numește, nu știu, după cum nu știu nici numele străzii, dar cunosc drumul, hamalul mă urma ; la întoarcere, o va pune la curent ; și dacă ea, din întîmplare, îl vede pe Valville, îl va putea înștiința și pe el ; nu că aș dori aceasta,

este numai un lucru la care mă gîndesc pe drum şi care îmi face plăcere. Ei bine, da, va cunoaşte locul unde m-am retras ; ce-mi pasă ? ce se poate întîmpla ? Nimic, după cîte mi se pare : va încerca oare să mă vadă, sau să-mi scrie ? O, desigur că nu, îmi ziceam. O, desigur că da, ar fi trebuit să spun dacă mi-aş fi răspuns sincer, şi potrivit mîngîietoarei imagini ce acest gînd mi-o trezea.

Dar ne apropiem de mînăstire, am ajuns ; mă întorceam mult mai puţin gătită decît plecasem ; binefăcătoarea mea mă întrebă de ce.

— Fiindcă, i-am spus, mi-am luat din nou hainele mele şi le-am lăsat la madame Dutour pe cele ce le-aţi văzut pe mine, doamnă, pentru ca dînsa să le înapoieze bărbatului de care v-am vorbit şi de unde le aveam.

— Scumpa mea fată, n-ai să fii în pagubă, îmi spuse ea, îmbrăţişîndu-mă ; apoi am intrat în mînăstire ; m-am întors să-i mulţumesc, printre gratiile vorbitorului ; ea a plecat, şi iată-mă internă.

Multe lucruri aş avea de spus despre mînăstirea mea ; am cunoscut acolo multă lume ; am fost iubită de unele şi neluată în seamă de altele ; şi vă făgăduiesc povestea şederii mele acolo : o veţi avea în partea a patra. S-o terminăm pe aceasta printr-o întîmplare care a pricinuit intrarea mea în lume.

Două, trei zile după intrarea la acele maici, binefăcătoarea mea a pus să fiu îmbrăcată ca şi cînd aş fi fost copilul ei şi s-a îngrijit, în privinţa asta, ca să am toate lucrurile de care aveam nevoie. Vă daţi seama ce simţeam pentru dînsa ; n-o vedeam niciodată decît cu porniri de bucurie şi de dragoste.

S-a băgat de seamă că am voce ; ea dori să iau lecţii de muzică. Stareţa avea o nepoată căreia i se luase un profesor de clavecin ; acest profesor fu şi al meu. „Sînt talente, îmi spuse această bună doamnă, care slujesc întotdeauna, orice te-ai hotărî să faci ; dacă te călugăreşti, îţi va sluji să te deosebeşti în mînăstirea unde ai să fii ;

dacă faci parte din lume, este un farmec mai mult, şi un farmec nevinovat."

Venea să mă vadă cam la două, trei zile şi mă aflam acolo de trei săptămîni într-o stare de spirit greu de lămurit ; căci încercam să fiu mai liniştită decît eram ; şi nu voiam să iau în seamă ceea ce nu-mi îngăduia să fiu, şi care nu era decît o pornire tainică, ce mă urma pretutindeni.

Valville ştia, fără îndoială, unde locuiam ; totuşi, n-auzeam vorbindu-se de el şi inima mea nu mai înţelegea nimic. Şi dacă Valville ar fi găsit mijlocul să-mi dea veşti despre el, încă nu i-ar fi fost de nici un folos ; renunţasem la el, dar nu voiam ca el să renunţe la mine ; ce sentiment ciudat !

Într-o zi, pe cînd visam la toate acestea, pe neaşteptate (şi era după amiază), am fost vestită că un lacheu doreşte să-mi vorbească ; am crezut că venea din partea binefăcătoarei mele şi am trecut în vorbitor. De-abia m-am uitat la acest aşa-zis servitor, care nu se arăta decît dintr-o parte şi care, cu o mînă tremurîndă, îmi întinse o scrisoare.

— Din partea cui ? l-am întrebat.

— Uitaţi-vă, domnişoară, îmi răspunse el cu o voce tulburată, pe care inima mea o recunoscu înainte de mine însămi, de vreme ce am fost şi eu tulburată.

Atunci, luînd scrisoarea, m-am uitat la el şi i-am văzut ochii aţintiţi asupra mea. Ce ochi, doamnă ! Ai mei se pironiseră asupra lui ; am rămas cîtva timp fără să ne spunem nimic ; şi nu-şi vorbeau decît inimile noastre, cînd intră maica portăreasă şi-mi spuse că binefăcătoarea mea avea să vină sus şi că trăsura ei tocmai intrase în curte. Băgaţi de seamă că nu i-a spus numele :

— E buna dumneavoastră mamă, îmi spuse ea, apoi ieşi.

— Ah, domnule, plecați, i-am strigat tulburată lui Valville (căci vedeți bine că el era). Nu-mi răspunse decît printr-un oftat, în timp ce ieșea.

Am ascuns scrisoarea pînă să vină binefăcătoarea mea, ce sosi peste o clipă împreună cu o doamnă, pe care am iubit-o mult, pe care și dumneavoastră o veți iubi, după portretul din partea a patra, punîndu-l alături de acela al scumpei doamne căreia i se spunea mama mea.

PARTEA A PATRA

Doamnă, trimiţîndu-vă acest pachet, îmi vine să rîd. Diferitele părţi ale poveştii Mariannei vă vin, îndeobşte, la intervale foarte mari. Vă las de obicei să le aşteptaţi foarte mult ; sînt abia două luni de cînd aţi primit-o pe a treia şi mi se pare că vă aud spunînd : încă o parte a treia ! oare a uitat că mi-a trimis-o ?

Nu, doamnă, nu : este vorba de a patra ; nimic altceva decît a patra. Sînteţi foarte mirată, nu-i aşa ; vedeţi că Ienea mi-a priit ; poate că în clipa aceasta sînteţi mulţumită de hărnicia mea ; nici n-aţi fi observat-o dacă o aveam în mod obişnuit.

Cusururile noastre sînt şi ele bune la ceva. Lumea ar dori să nu le avem ; dar le rabdă şi, cînd ne îndreptăm cîteodată, ne găseşte mai plăcuţi decît dacă ne-am înfăţişa cu însuşirile opuse.

Vă amintiţi de domnul de... ? Bombănea veşnic şi mutra îi era deopotrivă. Cînd avea un sfert de ceas de bună dispoziţie, era mai iubit în acel sfert de oră decît ar fi fost într-un an întreg, dacă s-ar fi arătat totdeauna plăcut ; de cînd e lumea nu se mai văzuse la nimeni atîta farmec.

Dar să începem această a patra parte ; poate că este nevoie s-o citiţi ca să credeţi că o aveţi ; şi înainte de a-mi urma povestirea, să ne oprim la portretul binefăcă-

toarei mele, pe care vi l-am făgăduit, o dată cu acela al doamnei cu care venise ; față de cea din urmă am avut mai tîrziu niște îndatoriri vrednice de o veșnică recunoștință.

Cînd spun că voi face portretul acestor două doamne, înțeleg prin aceasta că am să vă înfățișez cîteva trăsături de-ale lor. Nu ești în stare să redai în întregime ceea ce sînt oamenii ; cel puțin mie mi-ar fi cu neputință ; îi cunosc mult mai bine pe cei cu care trăiesc decît i-aș putea zugrăvi ; sînt în ei unele lucruri pe care nu le prind destul de bine ca să le descriu, de care-mi dau seama numai pentru mine, și nu pentru alții ; sau, dacă le-aș descrie, le-aș descrie prost ; aceste lucruri țin de simțire și sînt atît de complicate, limpezimea lor atît de gingașă, că se tulbură îndată ce intervine gîndirea mea ; nu mai știu de unde să le apuc pentru a le exprima ; încît ele sînt în mine, dar nu sînt ale mele.

Nu vi se întîmplă la fel ? Mi se pare că sufletul meu știe în multe împrejurări mai mult decît poate să spună și are o înțelegere a lui proprie, cu mult superioară celei pe care o am eu de obicei. De asemenea, cred că oamenii sînt cu mult mai presus de toate cărțile pe care le fac. Dar gîndurile acestea m-ar duce prea departe : să ne întoarcem la doamnele noastre și la portretul lor. Iată unul care va fi cam lung ; cel puțin mă tem că va fi, și vă înștiințez, pentru a alege dacă să treceți peste el sau dacă să-l citiți.

Binefăcătoarea mea, al cărei nume nu vi l-am spus încă, se numea doamna de Miran ; să tot fi avut cincizeci de ani. Deși femeie frumoasă, chipul ei avea ceva atît de bun și de înțelept, încît aceasta fără îndoială că-i scăzuse din farmec și-l împiedicase de a fi atît de ațițător pe cît ar fi trebuit. Cînd ai o înfățișare atît de bună, pari mai puțin frumoasă ; un aer de sinceritate și de bunătate atît de precumpănitor este cu totul opus cochetăriei ; te face să te gîndești numai la caracterul unei femei, nu și la

grația ei ! Această ființă frumoasă devine prin asta mai vrednică de cinste, dar chipul ei mai indiferent ; încît te bucuri mai mult să te afli cu dînsa, decît să o privești.

Și așa se purtase lumea, cred, cu doamna de Miran ; nu se băga de seamă că este o femeie frumoasă, ci numai că este cea mai bună femeie din lume. Așa încît, pe cîte mi s-a spus, nu prea atrăsese îndrăgostiți, ci mulți prieteni și chiar prietene ; ceea ce nu mi-e greu să cred, avînd în vedere nevinovăția intențiilor ce se vădeau la ea, înfățișarea ei firească, mîngîietoare și pașnică, care de bună seamă liniștea amorul propriu al semenelor sale, făcînd din ea mai curînd o confidentă decît o rivală.

Cînd e vorba de așa ceva, femeile au o judecată sigură. Dorința fiecăreia de a place le învață cît prețuiește un chip de femeie, oricum ar fi, frumos sau urît, n-are a face ; orice însușire are, chiar una abia zărită, ele o descoperă și o privesc cu neîncredere ; dar sînt printre ele frumuseți de care nu se tem ; își dau prea bine seama că sînt frumuseți ce nu duc la nimic ; și pe cît se vedea, astfel o judecaseră pe doamna de Miran.

Dar acestei înfățișări mai mult vrednică de laudă decît fermecătoare, acestor ochi care cereau mai multă prietenie decît dragoste, această scumpă doamnă le mai adăuga un trup bine făcut și care ar fi fost seducător, dacă doamna de Miran ar fi dorit-o, dar care, acesta nefiind cazul, nu avea niciodată decît mișcări firești și necesare, așa cum puteau să izvorască din sufletul de cea mai bună credință de pe lume.

În ce privește duhul, nu cred să se fi spus vreodată că-i lipsește. Avea una din acele minți care răspund la toate fără să se facă observate cu nimic ; care nu sînt nici puternice, nici slabe, ci blînde și înțelepte ; pe care nu le ponegrești și nici nu le lauzi, dar de care asculți.

Chiar cînd era vorba de lucrurile cele mai neînsemnate, doamna de Miran nu gîndea nimic, nu spunea nimic în

care să nu se simtă acel prisos de bunătate ce alcătuia fondul caracterului său.

Şi să nu credeţi că era o bunătate prostească, oarbă, ca bunătatea acelor suflete slabe şi temătoare de care rîd chiar cei ce trag foloase de pe urma ei.

Nu, bunătatea ei era o virtute ; era simţămîntul unui suflet minunat ; era acea bunătate propriu-zisă, ce ar ţine loc de înţelegere chiar oamenilor lipsiţi de deşteptăciune ; şi care, pentru că este bunătate adevărată, vrea, cu multă grijă, să fie dreaptă şi înţeleaptă şi nu mai doreşte să facă un bine îndată ce, din el, ar ieşi un rău.

Nici n-am să vă spun măcar că doamna de Miran avea ceea ce se numeşte un suflet nobil ; asta ar însemna că nu pătrundem înţelesul ideii : însuşirea minunată pe care i-o găsesc era ceva mai simplu, mai plăcut, mai puţin strălucit. Adesea acei oameni cu suflet atît de nobil nu au o inimă prea bună ; prea îi ameţeşte cinstea şi plăcerea de a fi mărinimoşi, şi astfel trec cu vederea multe îndatoriri mărunte. Le face plăcere să li se aducă laude, şi doamna de Miran nici măcar nu se sinchisea să fie vrednică de laudă ; niciînd n-a fost darnică pentru că aşa este frumos să fii, ci pentru că tu aveai nevoie să fie ; scopul ei era să-ţi dea linişte, pentru ca şi ea să fie liniştită în ceea ce te priveşte.

Îi arătai o mare recunoştinţă ? ceea ce o măgulea mai mult era că asta însemna că eşti mulţumit. Cînd mulţumeşti într-atît pentru un serviciu, fără îndoială că te simţi bine că l-ai primit, şi iată ce-i plăcea să gîndească despre tine : din toate cîte îi spuneai, numai bucuria ta o răsplătea.

Uitam să vă spun un lucru destul de neobişnuit, anume că, deşi ea nu se lăuda niciodată cu faptele ei bune, tu te puteai lăuda cu ale tale faţă de ea în toată liniştea şi fără să-ţi fie teamă că ar izbi-o ; plăcerea de a te auzi spunînd că eşti bun sau că ai fost, o făcea să închidă ochii asupra înfumurării tale, sau o convingea că este

îndreptățită ; așa încît ea făcea totul ca s-o sporească : da, aveai tot dreptul să te prețuiești, nimic nu era mai întemeiat ; și cu greu puteai să-ți atribui atîta valoare cît îți găsea dînsa.

Iar cei ce fac caz de ei înșiși pentru nimica toată, care sînt mîndri de rangul sau de bogățiile lor, oameni nesuferiți ce supără pe toată lumea, pe doamna de Miran n-o supărau : nu-i iubea, atîta tot ; sau avea față de ei o antipatie rece, liniștită și cuviincioasă.

În ce privește bîrfitorii flecari, vorbesc de acei oameni care fac spirite pe socoteala altora, împotriva cărora totuși n-au nimic, ei o oboseau ceva mai mult, pentru că acest cusur jignea bunătatea ei firească ; pe cînd înfumurații nu-i jigneau decît înțelepciunea și simplitatea firii.

Îi ierta pe vorbăreți și rîdea numai cu îngăduință în sinea ei de plictiseala pe care i-o stîrneau fără să-și dea seama.

Întîlnea minți ciudate, încăpățînate și care nu voiau să asculte de glasul înțelepciunii ? nu-și pierdea răbdarea și nu înceta să le fie prietenă. Ei ! erau oameni de treabă, care aveau micile lor cusururi ; oare nu le avem toți pe ale noastre ? Și cu asta era gata. Tot ce nu era decît lipsă de judecată, minte îngustă, erau nimicuri pentru dînsa ; inima ei bună nu se depărta de nimeni, nici de mincinoși, de care îi era milă, nici de cei necinstiți, care o indignau fără s-o dezguste, nici măcar de cei lipsiți de recunoștință, pe care nu-i înțelegea. Ea nu era rece decît față de sufletele răutăcioase ; și totuși, le-ar fi fost de folos și oamenilor de acest soi, dar în silă și fără plăcere ; aceștia erau pentru dînsa cei cu adevărat răi, singurii certați cu ea și cărora le purta pică în taină și în chip cu totul firesc ; ceea ce o îndepărta de ei pentru totdeauna.

O fandosită vrînd să placă tuturor bărbaților era mai prost văzută de dînsa decît o femeie care ar fi iubit ceva mai mulți bărbați decît ar fi trebuit ; deoarece, după dînsa, era un rău mai mic de a o lua tu pe căi greșite,

decît de a voi să-i împingi pe alţii s-o facă ; şi o supăra mai puţin lipsa de înţelepciune decît lipsa de caracter ; sau o inimă slabă, decît o minte neobrăzată şi stricată.

Doamna de Miran avea mai multe virtuţi morale decît creştine, practicile credinţei sale mai mult le respecta decît le îndeplinea ; îi cinstea foarte pe cei cu adevărat cucernici, fără să-i vie în gînd să fie ea însăşi cucernică ; pe Dumnezeu mai mult îl iubea decît se temea de el ; şi-i înţelegea dreptatea şi bunătatea puţin în felul ei, totul cu mai multă simplitate decît filozofie ; filozofia, în privinţa asta, o făcea inima, nu mintea.

Astfel era doamna de Miran, despre care aş avea încă multe de spus ; dar, pînă la urmă, prea o lungesc ; şi dacă, din întîmplare, găsiţi că şi aşa m-am întins prea mult, gîndiţi-vă că este binefăcătoarea mea ; de aceea trebuie să mă iertaţi dacă m-am lăsat în voia plăcerii de a vorbi despre dînsa.

Mai aveţi dreptul la un portret, acela al doamnei ce o însoţea ; dar nu vă fie teamă, deocamdată am să vă cruţ de el, şi cu adevărat, mă cruţ şi pe mine ; deoarece bănuiesc că nici acesta nu va fi scurt, nici măcar uşor, e mai bine să răsuflăm puţin acum amîndouă. Totuşi, vi-l datorez, şi-l veţi avea, de dragul exactităţii mele. Văd de pe acum unde am să-l aşez în această parte a patra ; dar puteţi fi sigură că va fi în ultimele pagini, şi poate n-are să vă pară rău găsindu-l acolo. Cel puţin vă puteţi aştepta la ceva deosebit. Acum aţi cunoscut un suflet minunat ; cel pe care am să vi-l mai zugrăvesc va fi demn de el, şi totuşi altfel. În ceea ce priveşte spiritul, el va avea toată puterea minţilor bărbăteşti, îmbinată cu toată gingăşia pe care o au cele ale femeilor.

Să mergem mai departe cu povestea mea.

— Bună ziua, fata mea, îmi spuse doamna de Miran intrînd în vorbitor ; iată o doamnă care a dorit să te vadă fiindcă i-am spus mult bine despre dumneata ; voi fi şi eu încîntată să te cunoască, ca să te iubească. Poftim,

doamnă, adăugă ea către prietena ei, iat-o : cum o găsiţi ? Nu-i aşa că am o fată drăguţă ?

— Nu, doamnă, urmă această prietenă cu o voce mîngîietoare. Nu, nu este drăguţă ; nu asta trebuie spus, rogu-vă : vorbiţi de dînsa cu modestia unei mame. Însă eu, fiind o străină, pot să-mi îngădui să spun sincer ce gîndesc despre dînsa şi ce este, totodată, adevărat : e fermecătoare şi într-adevăr nu cunosc înfăţişare mai plăcută şi ţinută mai distinsă.

La vorbele astea măgulitoare am lăsat ochii în jos şi n-am fost în stare să răspund decît roşind. Am luat loc şi conversaţia începu.

— Se vede oare în înfăţişarea domnişoarei ceva care să vestească nenorocirile îndurate ? spuse doamna Dorsin (era numele acestei doamne). Dar, în lumea asta, fiecare, mai curînd sau mai tîrziu, trebuie să aibă parte de nenorocirile sale ; ale ei au trecut, sînt sigură.

— Aşa cred şi eu, doamnă, am răspuns sfioasă. De vreme ce am întîlnit-o pe doamna şi dînsa este atît de bună încît să-mi poarte de grijă, aceasta e un semn că norocul meu începe.

După cum vedeţi, vorbeam despre doamna de Miran şi dînsa, îndreptîndu-şi mîna spre zăbrele pentru a o lua pe a mea, din care nu i-am putut întinde decît două-trei degete, îmi spuse :

— Da, Marianne, te iubesc, şi o meriţi din plin ; fii fără grijă de acum înainte, ceea ce am făcut pentru dumneata nu este încă nimic, să nu mai vorbim despre asta. Te-am numit „fata mea" ; închipuie-ţi că eşti cu adevărat şi că te voi iubi ca şi cînd ai fi.

Răspunsul acesta mă înduioşă, ochii mi se umeziră ; am încercat să-i sărut mîna, dar, la rîndul ei, n-a putut să-mi dea decît cîteva degete.

— Ce copilă fermecătoare ! exclamă atunci doamna Dorsin ; ştiţi că sînt puţin geloasă, doamnă, şi că vă iubeşte cu atîta avînt încît vreau să mă iubească şi pe

mine ? faceţi ce credeţi, sînteţi mama ei ; dar vreau cel puţin să-i fiu prietenă ! Nu vrei şi dumneata, domnişoară ?

— Doamnă, am răspuns, respectul nu-mi dă voie să spun da, nu cutez să am atîta îndrăzneală ; dar dacă ceea ce aţi spus mi s-ar întîmpla, ziua de azi ar putea fi încă o dată socotită cea mai fericită din viaţa mea.

— Ai dreptate, fata mea, îmi spuse doamna de Miran ; şi cel mai mare bine pe care ar putea cineva să ţi-l facă este s-o roage pe doamna să se ţină de cuvînt şi să-ţi acorde prietenia ei. I-o făgăduiţi, doamnă ? adăugă ea către doamna Dorsin, care, în felul cel mai îndatoritor cu putinţă, spuse numaidecît :

— I-o acord, dar cu condiţia ca, după dumneavoastră, să nu iubească pe nimeni mai mult ca pe mine.

— Nu, nu, spuse doamna de Miran, sînteţi nedreaptă faţă de dumneavoastră ; eu nu-i dau voie să facă între noi nici o deosebire în privinţa asta şi de altminteri îndrăznesc să cred că-mi va da ascultare.

Din nou am lăsat ochii în jos, spunînd cu toată sinceritatea că sînt copleşită şi încîntată. Doamna de Miran se uită îndată la ceas :

— E mai tîrziu decît credeam, spuse ea, trebuie să plec curînd. Astăzi nu te-am văzut decît în treacăt, Marianne ; am multe vizite de făcut : de altfel, mă simt obosită şi vreau să mă întorc acasă mai devreme. N-am închis ochii toată noaptea, aveam o mie de gînduri care m-au împiedicat s-o fac.

— Într-adevăr, doamnă, am spus eu, mi s-a părut că sînteţi cam tristă (şi era adevărat) şi asta m-a neliniştit ; aveţi vreo supărare ?

— Da, urmă ea, am un fiu foarte cumsecade, de care am fost întotdeauna mulţumită, şi de care nu mai sînt acum. Am dorit să-l căsătorim, s-a prezentat o partidă foarte bună pentru el. Este vorba de o fată bogată, de familie bună ; părinţii ei par să dorească această căsătorie ;

fiul meu însuşi, acum o lună şi ceva a consimţit ca nişte prieteni comuni să se ocupe de asta. A fost condus la tînăra fată, a văzut-o de mai multe ori şi, de cîteva săptămîni, tărăgănează lucrurile. S-ar părea că nu se mai sinchiseşte de ea ; purtarea lui mă mîhneşte, cu atît mai mult cu cît aproape că mi-am dat cuvîntul faţă de o familie de seamă, căreia nu ştiu ce să-i spun pentru a scuza răceala jignitoare pe care o arată acum.

— Nu pot crede că aceasta va dura mult, urmă doamna Dorsin, şi vă mai spun o dată, fiul dumneavoastră nu este un zăpăcit ; este un tînăr plin de spirit, de judecată şi cinstit. Ştiţi cîtă dragoste, cîtă consideraţie şi respect are pentru dumneavoastră şi sînt sigură că nu trebuie să vă temeţi de nimic. Mîine vine la mine, la masă ; ştiu că mă ascultă ; lăsaţi pe mine, voi sta de vorbă cu el ; deoarece, a crede că fetiţa aceea de care vi s-a vorbit şi pe care a întîlnit-o cînd se întorcea de la biserică l-ar fi abătut de la căsătoria ce era în proiect, v-am mai spus-o, aşa ceva nu poate să-mi intre în cap !

— Cînd se întorcea de la biserică, doamnă ? am spus atunci, puţin mirată din cauza asemănării acestei întîmplări cu a mea (vă amintiţi că l-am întîlnit pe Valville pe cînd mă întorceam de la biserică), fără să mai vorbim că denumirea de *fetiţă* se potrivea destul de bine.

— Da, cînd se întorcea de la biserică, răspunse doamna Dorsin, amîndoi ieşeau de acolo ; şi nu-i nici un semn că s-ar mai fi văzut de atunci.

— Ei, mai ştii ? Se spune că este atît de frumoasă, încît aceasta mă înfricoşează, răspunse doamna de Miran ; apoi, ştiţi doar, după ce a plecat, măsurile pe care le-a luat ca s-o cunoască.

Măsuri ? alt motiv pentru mine să ascult cu luare aminte.

— O, Doamne, ce vă trece prin gînd ? exclamă doamna Dorsin. E frumoasă, foarte bine ; dar poate cineva să-şi închipuie că o fetişcană oarecare putea să-i succească

capul ? Căci nu poate fi vorba decît de o fetişcană neînsemnată, vreo fată de prăvălie, sau cel mult de fata vreunui mic-burghez care se gătise fiindcă era zi de sărbătoare.

O zi de sărbătoare ! ah, Dumnezeule, ce dată ! O fi oare vorba de mine ? mi-am mai spus tremurînd şi fără să îndrăznesc să mai pun întrebări.

— Căci vă întreb, adăugă doamna Dorsin, dacă o fată de oarecare condiţie umblă singură pe străzi, fără un lacheu, fără s-o însoţească cineva, cum vi s-a spus că era aceea ? şi mai mult, s-a judecat singură, a văzut prea bine că fiul dumneavoastră nu i se potrivea, de vreme ce nici n-a vrut să fie condusă acasă, nici să spună cine este, nici unde stă ; aşa încît, chiar dacă l-ai crede atît de îndrăgostit de ea, unde ar putea să dea de dînsa ? A luat măsuri, spuneţi ? slugile lui spun că a trimis un lacheu după trăsura cu care a plecat. (Ah, cît mi-a bătut inima aici !) Dar poţi să te ţii după o trăsură ? Şi, de altfel, acest lacheu pe care l-aţi întrebat v-a spus că degeaba a alergat după ea, căci n-a mai văzut-o.

Bun ! cu atît mai bine, am gîndit acum, nu mai este vorba de mine ; lacheul care m-a urmărit m-a văzut cînd am coborît în faţa uşii mele.

— Spuneţi că băiatul ăsta vă înşeală, urmă doamna Dorsin : este înţeles cu stăpînul lui ?

Aha ! aha ! tot ce se poate ; îmi spuneam.

— Ei bine, fie ; să spunem că a văzut cînd s-a oprit trăsura (doamna vorbeşte acum) şi fiul dumneavoastră a aflat unde locuieşte fetiţa : ce concluzie trageţi de aici ? că s-a aprins de mare patimă pentru ea, că o să-i jertfească averea şi numele ? că e în stare să-şi uite rangul, îndatoririle sale faţă de dumneavoastră, faţă de el însuşi, şi că nu mai vrea să iubească, sau să ia în căsătorie pe altcineva decît pe dînsa ? Spuneţi drept, este acesta fiul dumneavoastră ? Îl recunoaşteţi după asemenea ciudăţenii ? Ei, abia dacă te-ai putea teme de aşa ceva din partea unui prostănac sau unui zănatec bine cunoscut

ca atare. Sînt gata să admit că fata i-a plăcut, dar așa cum trebuia să-i placă o fată de acest soi, de care nu te legi ; și pe care un bărbat de vîrsta și de rangul lui încearcă s-o cunoască dintr-o pornire capricioasă, ca să vadă pînă unde poate merge : asta-i tot ce poate fi. Așa încît, fiți pe pace, vă garantez că-l vom căsători, dacă n-avem de luptat cu altceva decît cu farmecele acestei mici vîntură-lume. Într-adevăr, iată ceva foarte periculos, ce să zic !

Vîntură-lume ! Cuvîntul acesta nu era a bine. Niciodată nu mă voi putea dezvinovăți, îmi ziceam : totuși, dacă doamnele s-ar fi oprit aici, n-aș fi știut într-adevăr nici ce să sper, nici de ce să mă tem ; dar doamna de Miran avea să lămurească lucrurile.

— Aș fi oarecum de părerea dumneavoastră, răspunse dînsa cu un aer îngrijorat, dacă nu mi s-ar spune că fiul meu este trist și prost dispus chiar din ziua acestei nenorocite întîmplări ; și, într-adevăr, l-am găsit foarte schimbat. Fiul meu este vesel de felul lui, după cum știți ; chiar prietenii lui au observat schimbarea. Cavalerul de care era nedespărțit și cu care are relații atît de strînse, îl plictisește și-l stinghерește ; ieri i-a trimis răspuns că nu-i acasă. Adăugați la astea drumurile acelui lacheu, trimis de patru ori pe zi și cu care, întotdeauna la întoarcere, fiul meu stă mult de vorbă. Și asta nu-i totul ; am uitat să vă spun un lucru : am fost azi dimineață la chirurgul chemat ca să vadă ce-i cu piciorul micuței aceleia.

O, de data asta, iată-mă ca și pusă în ramă. Cînd veni vorba de picior, gîndiți-vă cît de prăbușită a fost mica orfană : nici nu știu cum am fost în stare să răsuflu cu bătăile de inimă îngrozitoare care m-au apucat.

A ! așadar, eu sînt aceea, mi-am spus ; mi se părea că ieșeam din biserică, mă mai vedeam în acea stradă unde am căzut în blestematele acelea de haine date de domnul de Climal, cu toate podoabele care au făcut să

fiu luată drept o fată de prăvălie în straiele ei frumoase de sărbătoare.

Ce situație pentru mine, doamnă ! și ceea ce era mai umilitor și mai supărător era că acea înfățișare atît de nobilă și de distinsă, remarcată de doamna Dorsin de cum intrase, și pe care doamna de Miran mi-o găsea și dînsa, va fi cu totul lipsită de însemnătate îndată ce vor ști cine sînt ; aveam oare dreptul să stric o căsătorie ca aceea despre care era vorba ?

Da, Marianne avea aerul unei fete de neam bun atîta timp cît n-ar fi avut o altă vină decît aceea de a fi nenorocită, și farmecul ei n-ar fi pricinuit nici o tulburare ; dar Marianne iubită de Valville, Marianne vinovată de mîhnirea pe care acesta o prilejuiește mamei lui, putea foarte bine să fie din nou socotită fată de prăvălie, aventurieră, o fetiță de care nu te mai sinchisești ; ea supără, este foarte îndrăzneață să se încumete să miște inima unui om de vază.

Dar s-o ascultăm mai departe pe doamna de Miran ; în cele ce va spune, îi vor scăpa unele lucruri care mă vor face să-mi mai vin în fire ; acum vorbește de chirurgul cu care se dusese să stea de vorbă.

— Și el mi-a spus, de bună-credință, urma ea, că tînăra fată era foarte plăcută, părea a fi o fată de familie foarte bună, iar fiul meu, în tot felul lui de a fi, i-a arătat un respect desăvîrșit ; și tocmai acest respect mă îngrijorează ; mi-e greu, orice-ați spune, să-l împac cu ideea mea despre o fată de prăvălie. Dacă o iubește și o respectă, înseamnă că o iubește foarte mult, înseamnă că o iubește într-un fel care poate deveni primejdios și-l poate duce departe. De altminteri, ținînd seama de toate astea, nu pare a fi vorba de o fată lipsită de educație și fără însușiri ; și dacă fiul meu are unele sentimente pentru ea, îl cunosc, nu mai nădăjduiesc nimic de la el ; tocmai fiindcă este serios, cu judecată și cu caracter cinstit, aproape că nu va fi leac împotriva acestei nenorocite de porniri care l-a

cuprins dintr-odată, dacă o va socoti vrednică de dragostea și de respectul său.

Deci, puneți-vă în locul orfanei și vedeți cîte triste constatări deodată ! încet totuși : li se adăuga una foarte plăcută.

Ați băgat de seamă acea melancolie în care, se spunea, căzuse Valville din ziua cînd ne cunoscusem ? Ați observat acel respect pe care, după spusele chirurgului, îl avusese față de mine ? Într-adevăr, inima mea, cît de tulburată, cît de speriată fusese la început, nu lăsase să treacă aceste mici amănunte ; și nici concluziile trase de doamna de Miran din acel respect, nu i-au scăpat.

„Dacă o respectă, o iubește deci foarte mult", spusese ea, și eram cu totul de părerea ei ; urmarea mi se părea foarte înțeleaptă și foarte mulțumitoare : așa încît, în clipa aceea, eram cuprinsă de rușine, de îngrijorare și de plăcere ; dar această plăcere era atît de mîngîietoare, gîndul de a fi cu adevărat iubită de Valville a avut atîta farmec, mi-a trezit simțăminte atît de dezinteresate și de înțelepte, m-a făcut să judec cu atîta mărinimie ; în fine, inima se lasă atît de ușor mînuită cînd este mulțumită într-o astfel de împrejurare, încît hotărîrea ce-am luat vă va stîrni admirația : da, veți afla o faptă care dovedi că Valville avusese dreptate să mă respecte.

Nu eram nimic, nu aveam nimic care să trezească oarecare considerație ; dar celor care nu pot impune nici prin rang, nici prin avere le rămîne sufletul, și asta înseamnă mult ; cîteodată înseamnă mai mult decît rangul și decît averea, el poate face față la orice. Să vedem cum mă va scoate al meu din încurcătură.

Doamna Dorsin îi răspunse încă ceva doamnei de Miran în legătură cu ceea ce spusese.

Aceasta se sculă să plece zicînd :

— Deoarece cinează mîine la dumneata, caută să-l îndupleci la această căsătorie : mie însă, care nu mă pot liniști în privința aventurii aceleia, îmi vine să pun pe

cineva după fiul meu sau după lacheul său, pentru orice eventualitate, cineva care să-i urmărească pe unul sau pe altul şi să afle unde se duc ; poate că astfel voi şti cine este fetiţa aceea, presupunînd că e vorba de ea, şi n-ar fi rău s-o cunosc. Adio, Marianne ; ne mai vedem peste două-trei zile.

— Nu, i-am spus plîngînd, nu, doamnă ; s-a isprăvit : nu trebuie să mă mai vedeţi, trebuie să mă lăsaţi cu nenorocul meu ; mă urmăreşte pretutindeni şi domnul nu vrea să-mi găsesc vreodată liniştea.

— Ce, ce vrei să spui ? îmi răspunse dînsa ; ce ai, fata mea ? De ce te-aş părăsi ?

Aici, lacrimile mele începură să curgă şiroaie, încît cîtva timp n-am fost în stare să scot o vorbă.

— Mă nelinişteşti, draga mea, de ce plîngi ? adăugă dînsa întinzîndu-mi mîna cum făcuse cu cîteva clipe înainte. Dar nu îndrăzneam să i-o dau pe a mea. M-am tras îndărăt, ruşinată şi, în cuvinte întrerupte de sughiţuri :

— Vai, doamnă, staţi, i-am spus ; nu ştiţi cu cine vorbiţi, nici cui îi arătaţi atîta bunătate. Cred că eu sînt vrăjmaşa dumneavostră, eu vă pricinuiesc durerea pe care o aveţi.

— Cum, Marianne, urmă ea mirată, dumneata eşti aceea pe care a întîlnit-o Valville şi care a fost condusă acasă ?

— Da, doamnă, chiar eu sînt, i-am spus, şi nu sînt atît de ingrată încît să vă ascund acest lucru ; ar fi o groaznică trădare, după toată grija ce aţi avut-o pentru mine şi de care, vedeţi bine, nu sînt vrednică, deoarece este o nenorocire pentru dumneavoastră că exist ; şi iată de ce vă spun să mă părăsiţi. Nu-i firesc să ţineţi loc de mamă unei fete orfane pe care n-o cunoaşteţi, în timp ce ea vă supără şi din pricina căreia fiul dumneavoastră nu vrea să vă dea ascultare. Sînt foarte ruşinată văzînd că m-aţi iubit atîta, dumneavoastră care ar trebui să-mi

doriţi numai rău. Vai ! v-aţi înşelat amarnic şi eu vă cer iertare pentru aceasta.

Plîngeam mai departe ; binefăcătoarea mea nu-mi răspundea nimic, dar se uita, înduioşată, la mine, aproape şi ea gata să plîngă.

— Doamnă, îi spuse prietena ei, ştergîndu-şi ochii, într-adevăr, sînt mişcată de copila aceasta ; ceea ce v-a spus este admirabil : iată un suflet minunat, o fire minunată !

Doamna de Miran tăcea mai departe şi se uita mereu la mine.

— Să vă spun oare la ce mă gîndesc ? urmă numaidecît doamna Dorsin : aveţi cea mai bună inimă din lume şi cea mai mărinimoasă ; dar mă pun în locul dumneavoastră şi, după această întîmplare, s-ar putea prea bine să vă displacă oarecum s-o mai vedeţi ; v-ar veni poate cam greu să-i purtaţi de grijă mai departe. Vreţi să mi-o lăsaţi mie ? Mă voi ocupa de dînsa pînă cînd vor trece toate astea. Nu înţeleg să v-o iau, ar fi pentru ea o pierdere prea mare ; am să v-o dau înapoi îndată ce căsătoria fiului dumneavoastră va fi încheiată şi mi-o veţi cere înapoi.

La aceste vorbe m-am uitat la ea cu un aer supus şi recunoscător căruia i-am adăugat o foarte smerită şi uşoară plecare a capului ; spun uşoară, pentru că, în sufletul meu, înţelesesem că trebuia să-i mulţumesc discret, şi că era bine să mă arăt mişcată de bunăvoinţa ei, dar să nu las să se creadă că aceasta m-ar mîngîia, după cum într-adevăr nici nu mă mîngîia. Totul a fost însoţit de un oftat ; după care, doamna Dorsin, luînd din nou cuvîntul, îi spuse binefăcătoarei mele :

— Vedeţi, gîndiţi-vă.

— Vă rog, o clipă, răspunse doamna de Miran ; am să vă răspund numaidecît ; lăsaţi-mă mai întîi să întreb un lucru : Marianne, îmi spuse, n-ai avut ştiri de la fiul meu de cînd eşti aici ?

— Vai, doamnă ! am răspuns, nu mă întrebați despre asta ; sînt atît de nefericită, încît nu sînt în stare decît să vă pricinuiesc noi supărări și veți fi încă și mai mînioasă pe mine ; nu e decît drept să-mi retrageți prietenia dumneavoastră și să nu vă mai sinchisiți de o fată care vă este atît de potrivnică ; dar nu v-ar folosi la nimic s-o urîți încă mai mult, și aș vrea să fiu scutită de așa ceva : nu că n-aș vrea să vă spun adevărul ; știu prea bine că trebuie să vi-l spun, e cel mai mic lucru pe care vi-l datorez, dar ceea ce mă reține este supărarea pe care o să v-o pricinuiască, pica ce o să-mi purtați și durerea pe care toate astea la un loc mi-o vor face.

— Nu, copila mea, nu, urmă doamna de Miran ; vorbește fără să te sfiești și nu te teme de nimic dinspre partea mea ; Valville știe unde te afli ? a venit pe-aici ?

Aceste vorbe îmi întețiră plînsul ; apoi am scos din buzunar scrisoarea de la Valville pe care n-o deschisesem ; și, întinzîndu-i-o, cu mîna tremurîndă, i-am spus printre suspine :

— Nu știu cum a aflat că sînt aici, dar iată ceea ce mi-a dat el însuși adineauri.

Doamna de Miran o luă cu un oftat, o deschise, o citi și își îndreptă privirea spre prietena ei care și ea își ațintă ochii asupra ei ; amîndouă s-au uitat cîtăva vreme una la alta fără să-și spună nimic ; mi s-a părut chiar că le-am văzut plîngînd puțin : apoi, doamna Dorsin, dînd din cap, spuse :

— A, doamnă ! v-am cerut-o pe Marianne ; dar n-o voi avea, văd bine că o veți păstra pentru dumneavoastră.

— Da, este fiica mea mai mult ca oricînd, răspunse binefăcătoarea mea, atît de înduioșată încît nu fu în stare să rostească decît aceste puține cuvinte. Și pe loc îmi întinse, pentru a treia oară, mîna, pe care atunci am luat-o cît am putut mai bine și am sărutat-o de o mie de ori în genunchi, atît de înduioșată eu însămi, încît parcă mă înecam. A fost un moment de tăcere atît de mișcător, încît

nici acum nu mă pot gîndi la el fără să mă simt tulburată pînă-n adîncul sufletului.

Doamna Dorsin, cea dintîi, o rupse :

— Oare nu e chip s-o sărut ? strigă dînsa. În viața mea n-am fost atît de mișcată ca acum ; nu știu pe care din două o iubesc mai mult : pe mamă ori pe fată ?

— Să știi, Marianne, îmi spuse doamna de Miran, după ce s-au potolit toate pornirile noastre, să nu ți se mai întîmple, cît voi trăi eu, să spui că ești orfană ; m-ai înțeles ? Să revenim la fiul meu. Fără îndoială că madame Dutour, negustoreasa la care ai locuit, i-o fi spus unde ești.

— Așa s-ar părea, i-am răspuns ; totuși, ei nu i-am spus nimic, și nici nu puteam, de vreme ce nu știam numele mînăstirii cînd am sosit aici ; dar omul pe care l-am luat ca să-mi ducă lucrurile este din cartierul ei ; de la el o fi aflat, apoi, domnul de Valville, care l-a pus pe un lacheu să mă urmărească cînd am plecat de la el cu o birjă, a aflat că am coborît la madame Dutour și a întrebat-o probabil pe această femeie, iar ea s-a grăbit să-i spună tot ce știa ; așa judec eu ; căci, în ceea ce mă privește, n-am greșit cu nimic ; n-am contribuit cu nimic la tot ce s-a întîmplat ; și dovada este că, de atunci, n-am mai auzit vorbindu-se de domnul de Valville decît astăzi ; nu mi-a dat scrisoarea decît azi după-amiază și încă n-a predat-o decît printr-un vicleșug.

Nici nu scăpasem bine acest ultim cuvînt și mi-am și dat seama de urmările lui : o pofteam pe doamna de Miran să-mi ceară lămuriri ; deghizarea lui Valville era un lucru pe care aș fi vrut să nu i-l aduc la cunoștință, fără să știrbesc prin aceasta sinceritatea pe care aveam pretenția să o am față de dînsa, și de atîta nevinovăție eram indiscretă.

În sfîrșit, cuvîntul fusese rostit și doamna de Miran nu mai avea nevoie de lămuriri ; ea și știa ce înseamnă.

— Printr-un vicleșug ! — îmi răspunse dînsa ; sînt deci la curent, și iată cum. Cînd m-am dat jos din trăsură în

curtea mînăstirii, am zărit din întîmplare un tînăr în livrea care cobora din acest vorbitor şi am găsit că semăna într-atît cu fiul meu, încît am fost izbită ; mă gîndisem chiar să vă spun acest lucru, doamnă. Totuşi, pînă la urmă, am socotit aceasta ca o ciudăţenie căreia nu i-am mai dat atenţie : dar acum, Marianne, cînd ştiu că fiul meu te iubeşte, nu mă mai îndoiesc că în loc să fi fost un om care-i semăna, l-am văzut chiar pe el adineauri ; nu-i aşa ?

— Vai, doamnă, i-am spus după o clipă de şovăire, cînd aţi sosit, de-abia venise : i-am luat scrisoarea fără să mă uit la el şi nu l-am recunoscut decît după privirea pe care mi-a aruncat-o cînd a plecat ; am scos un strigăt de uimire ; aţi fost anunţată şi el s-a retras.

— Cu firea pe care o are, spuse atunci doamna de Miran adresîndu-se prietenei sale, trebuie că Marianne i-a făcut o impresie uimitoare ; iată la ce-a ajuns să se hotărască şi ce procedeu să folosească ; să îmbrace o livrea !

— Da, urmă doamna Dorsin, o astfel de faptă duce, desigur, la concluzia că o iubeşte foarte mult şi iată un chip care o întăreşte şi mai mult.

— Dar această căsătorie care este aproape hotărîtă, doamnă, spuse binefăcătoarea mea, acest cuvînt pe care l-am dat, cu voia lui ! Cum să ieşim din această situaţie ? Valville nu va încheia această căsătorie niciodată ; v-aş spune mai mult ; mi-ar părea rău să se însoare cu acea fată, fiind sub imperiul unei pasiuni atît de puternice cum pare a fi aceasta. O, cum să-l vindec de ea ?

— Să-l vindecăm ar fi greu, răspunse doamna Dorsin ; dar cred că va fi de-ajuns să facem ca pasiunea lui să devină mai cumpănită, şi vom izbuti cu ajutorul domnişoarei ; e un noroc că avem de-a face cu dînsa ; acum ne-a arătat o trăsătură a inimii sale care vădeşte de ce vor fi capabile dragostea şi recunoştinţa ei faţă de o mamă ca dumneavoastră. Şi, pentru a-l hotărî pe fiul dumneavoastră să-şi îndeplinească angajamentele luate, şi de dumnea-

voastră și de el, trebuie doar ca fiica dumneavoastră să procedeze într-un fel ce va fi într-adevăr demn de dînsa ; nu e nevoie decît să-i vorbească ea însăși ; ea singură îl poate face să înțeleagă. Deși v-ar da ascultare, dacă i-ați cere-o, sînt sigură ; vă respectă prea mult pentru a se răzvrăti împotriva dumneavoastră ; dar, după cum bine spuneți, nu vreți să-l siliți, și aveți dreptate ; n-ați face din dînsul decît un om nefericit, care ar deveni astfel numai pentru că v-a făcut pe plac, și nu s-ar mîngîia niciodată că a ajuns aici, deoarece și-ar spune mereu : ar fi putut să nu fiu ; pe cînd Marianne, cu mii de argumente fără replică, pe care va ști să i le spună cu blîndețe, poate chiar avînd aerul că le spune cu părere de rău, ar face din el un om cu desăvîrșire convins că o iubește în zadar, ea nefiind în stare să-l iubească, și astfel îi va potoli inima și-i va alina mîhnirea de a fi nevoit să-și respecte angajamentul, însurîndu-se cu acea tînără după cum fusese hotărît ; astfel el va fi atunci acela care se căsătorește și nu dumneavoastră cea care l-ați căsători. Asta-i părerea mea.

— E bine spus, urmă doamna de Miran, și ideea dumneavoastră e bună ; i-aș adăuga un singur lucru. N-ar fi oare nimerit, pentru a-i răpi orice speranță, ca fata mea să pretindă că ar dori să se călugărească, și să adauge chiar că, din cauza situației ei, n-are altă cale de ales ? Ceea ce spun acum nu înseamnă nimic, Marianne, să știi, zise ea, întrerupîndu-se. Să nu crezi că o spun dîndu-ți a înțelege că aș socoti nimerit să părăsești viața lumească ; sînt atît de departe de asta, încît ar trebui să-ți găsesc chemarea cea mai deosebită și de neînvins pentru ca să-ți dau încuviințarea mea, într-atît mi-ar fi de teamă că numai lipsa de avere, sau îngrijorarea pentru viitor, sau frica de a-mi fi o povară, te-ar fi îndemnat ; pricepi, fata mea ? Încît, să nu înțelegi greșit ; aici, nu mă gîndesc decît la fiul meu, nu pretind decît să-ți arăt mijlocul de a-l hotărî să se poarte potrivit scopurilor mele, și de a-l ajuta să învingă o dragoste de care nu ești decît prea

vrednică, iar el prea fericit de a se fi lăsat cuprins, care eu însămi aș fi încîntată s-o încuviințez, de n-ar fi obiceiurile și rînduielile lumii ce nu mi-o îngăduie în situația nefericită în care te afli. Doamne ! și totuși, ce-ți lipsește ? Nici frumusețea, nici farmecul, nici cumințenia, nici deșteptăciunea, nici inima minunată ; și acestea sînt, totuși, însușirile cele mai rare, mai de preț ; acestea sînt adevăratele bogății aduse de femeie în căsnicie ; și dumneata le ai din belșug : dar nu ai un venit de douăzeci de mii de livre ; cine se căsătorește cu dumneata nu-și face vreo legătură de rudenie însemnată ; nu ți se cunosc părinții, deși, poate, am fi foarte mîndri de ei ; oamenii, care sînt proști, gîndesc greșit și lor, totuși, trebuie să le dau socoteală de faptele mele în această privință, nu iartă nenorocirile acestea, numindu-le cusururi. Înțelepciunea te-ar alege, sminteala obiceiurilor te respinge. Toate astea ți le spun din prietenie și ca să nu privești ajutorul pe care ți-l cer împotriva dragostei lui Valville ca pe ceva umilitor pentru dumneata.

— Ah, Dumnezeule, doamnă, scumpă mamă (de vreme ce îmi dați voie să vă zic astfel), ce bună și mărinimoasă sînteți ! am strigat aruncîndu-mă la picioarele ei, să aveți atîta grijă, să cruțați astfel o biată fată cu totul neînsemnată și pe care alta decît dumneavoastră n-ar putea s-o mai sufere ! A, Doamne, unde aș fi fără mila dumneavoastră ? v-ați gîndit că, lipsită de mama mea, aș trăi acum rușinea de a cerși mila tuturor ? Și, cu toate acestea, vă este teamă să nu mă umiliți : mai există un suflet ca al dumneavoastră ?

— Ei, copila mea, strigă la rîndul ei, cine n-ar avea inimă bună cu tine, draga mea ? Mă încînți !

— O ! vă încînt, foarte bine ! spuse atunci doamna Dorsin ; dar isprăviți odată amîndouă ; nu mai pot. Prea mă înduioșați.

— Să ne întoarcem la ce spuneam, urmă binefăcătoarea mea. De vreme ce am hotărît să vorbească cu

Valville, să aştepte oare să vină s-o vadă ? sau n-ar fi mai bine, ca să meargă mai repede, să-i scrie să vină ?

— Fără doar şi poate, spuse doamna Dorsin ; să-i scrie : dar sînt de părere să ştim mai întîi ce-i spune în scrisoarea de azi, pe care n-aţi citit-o cu glas tare ; aceasta va hotărî ce avem de făcut.

— Da, am spus şi eu cu un aer simplu şi nevinovat, trebuie văzut ce gîndeşte, cu atît mai mult cu cît am uitat să vă spun că i-am scris în ziua cînd am venit aici, cu un ceas înainte de a mă prezenta.

— Ei ! dar de ce, Marianne ? întrebă doamna de Miran.

— Vai ! de nevoie, doamnă, i-am răspuns ; fiindcă i-am trimis un pachet unde se aflau o rochie îmbrăcată doar o singură dată, ceva lenjerie şi nişte bani ; nu voiam să păstrez aceste daruri păcătoase, şi nu ştiam unde locuieşte acel om bogat care mi le dăduse, acel om de seamă de care v-am vorbit, ce s-a prefăcut că de milostiv ce e mă duce la madame Dutour, avînd totuşi gînduri atît de nerușinate ; i-am scris domnului de Valville, deoarece ştia unde locuieşte, ca să-l rog să fie atît de bun şi să-i trimită pachetul din partea mea.

— Ei ! şi prin ce întîmplare, spuse doamna de Miran, ştia fiul meu adresa acelui bărbat ?

— Doamnă, veţi fi din nou mirată, i-am răspuns ; o ştie pentru că este vorba de unchiul lui.

— Ce ? urmă ea, domnul de Climal ?

— Chiar dînsul, i-am răspuns. La dînsul m-a dus bunul călugăr de care v-am vorbit, şi la dumneavoastră acasă am aflat că este unchiul domnului de Valville, pentru că a sosit o jumătate de oră după ce am fost adusă acolo, în ziua în care am căzut ; şi tot pe el l-a surprins domnul de Valville la picioarele mele, la acea lenjerească, în clipa în care îmi vorbea pentru întîia oară de dragostea lui şi voia, după cum spunea, să mă bage în gazdă chiar de a doua zi, departe de acolo, ca să mă vadă în taină şi să mă depărteze de vecinătatea domnului de Valville.

— Dumnezeule ! ce-mi spui ? strigă ea ; cîtă slăbiciune la fratele meu ! Doamnă, adăugă ea către prietena ei, pentru numele lui Dumnezeu, să nu suflaţi o vorbă despre cele auzite ! Dacă vreodată s-ar afla o astfel de întîmplare, vă daţi seama cît rău i-ar face domnului de Climal, care trece drept un om plin de virtuţi şi chiar le are în mare măsură, dar de data aceasta s-a rătăcit. Bietul om, unde i-a fost mintea ? Dar să lăsăm asta, de altceva e vorba. Ia să vedem scrisoarea fiului meu.

Şi o deschise din nou.

— Dar, spuse ea numaidecît oprindu-se, parcă aş avea o şovăială : oare e bine s-o citim faţă de Marianne ? poate că-l iubeşte pe Valville. E multă dragoste în scrisoarea asta ; ea va fi înduioşată, şi-i va fi încă mai greu să ne facă serviciul pe care i-l cerem. Spune-mi, draga mea, nu este primejdios ? Ce să credem ? Îl iubeşti pe fiul meu ?

— N-are a face, doamnă, i-am răspuns ; asta nu mă va împiedica să-i vorbesc cum trebuie.

— N-are a face, ai spus ! Deci îl iubeşti, fata mea ? urmă ea zîmbind.

— Da, doamnă, i-am spus, e adevărat ; întîi am simţit că mă atrage, fără să-mi dau seama că asta-i dragoste ; nici nu mă gîndeam la aşa ceva ; îmi făcea plăcere numai să-l văd, îl găseam plăcut ; şi ştiţi că nu greşeam, este foarte plăcut ; un tînăr atît de blînd, atît de bine făcut, care seamănă atît de bine cu dumneavoastră ! Şi pe dumneavoastră v-am iubit cum v-am văzut : e acelaşi lucru.

La aceste vorbe, atît doamna Dorsin cît şi dînsa începură să rîdă.

— Nu mă satur ascultînd-o, spuse prima, şi nu m-aş mai putea lipsi s-o văd ; e neasemuită !

— Da, recunosc, urmă binefăcătoarea mea ; dar, totuşi, am s-o cert fiindcă i-a spus fiului meu că-l iubeşte ; astea sînt vorbe ce nu se spun.

— Ah, Dumnezeule ! doamnă ! niciodată, am strigat eu : el nu știe nimic, n-am deschis gura. Oare o fată îndrăznește să-i spună unui bărbat că-l iubește ? unei doamne, mai treacă-meargă, nu-i nimic rău în asta... ; dar domnul de Valville n-are nici cea mai mică bănuială, decît doar dacă a ghicit ceva ; și chiar dacă ar bănui, încă nu i-ar sluji la nimic, doamnă ; veți vedea, vă făgăduiesc, să nu vă faceți nici o grijă. Ei da, este încîntător, ar trebui să fii orb ca să nu-ți dai seama, dar ce-are a face ? este întocmai ca și cînd n-ar fi mai mult decît oricare altul, vă spun drept, nici n-am să bag de seamă ; și aș fi tare ingrată dacă m-aș purta altfel.

— Ah, fata mea dragă, îmi spuse doamna de Miran, îți va fi foarte greu să hotărăști acea inimă să renunțe la tine : cu cît te văd, cu atît am mai puțină nădejde că vei izbuti : să încercăm totuși, și să vedem ce-ți scrie.

Scrisoarea era scurtă, și iată ce spunea pe cît pot să-mi amintesc :

„De trei săptămîni vă caut, domnișoară, și mă prăpădesc de durere. Nu am de gînd să vă vorbesc de dragostea mea ; nu mai este vrednică să-i dați ascultare. Nu vreau decît să îngenunchez în fața dumneavoastră, să vă arăt durerea care m-a cuprins fiindcă v-am jignit ; nu vreau decît să vă cer iertare, nu cu nădejdea de a o căpăta, ci ca să vă răzbunați, refuzînd-mi-o. Nici nu bănuiți în ce măsură puteți să mă pedepsiți ; trebuie să aflați acest lucru ; nu cer decît mîngîierea să-l aflați de la mine.“

Cam acesta erà cuprinsul scrisorii ; eram adînc mișcată și mărturisesc că inima mea, în taină, își întipărise fiecare cuvînt. Cred chiar că doamna de Miran a observat, căci îmi spuse uitîndu-se la mine :

— Fata mea, răvașul acesta te tulbură, nu-i așa ?

— N-aș spune că nu, mamă, nu știu să mint, i-am răspuns ; totuși, să nu vă fie teamă, nu-mi voi face datoria cu mai puțin curaj ; dimpotrivă.

— Dar, reluă ea, de ce jignire este vorba ?

— De părerea proastă pe care a arătat că o are despre mine, cînd l-a văzut pe domnul de Climal la picioarele mele, am răspuns ; și de cînd a primit scrisoarea în care-l rugam să predea pachetul cu haine unchiului său, a văzut desigur că s-a înșelat în privința mea și că sînt nevinovată ; iată de ce scrie că m-a jignit.

— Dacă așa stau lucrurile, spuse doamna Dorsin, ceea ce-i scrie vădește tot atîta cinste sufletească cîtă dragoste. Mă bucur că recunoaște virtutea Mariannei ; așa trebuie să se poarte un om drept și, cu cît o prețuiește mai mult pe fiica dumneavoastră, cu atît îi va fi ei mai ușor să-l determine să facă ceea ce judecata și împrejurările actuale impun. De asta puteți fi sigură.

— M-ați convins, răspunse binefăcătoarea mea, dar este timpul să plecăm ; să terminăm ce avem de făcut. Am hotărît deci ca Marianne să-i scrie lui Valville.

— Nu este vorba decît de un bilet, i-am spus eu, și pot chiar să-l scriu acum față de dumneavoastră, doamnă. Avem în vorbitor hîrtie și cerneală.

— Ei bine, fie, fata mea ; scrie, ai dreptate, un singur rînd ajunge.

Și pe loc am scris următorul răvaș :

„Adineauri n-am putut să vorbesc cu dumneavoastră, domnule ; și aș avea totuși să vă spun ceva."

— Dar, mamă, cînd să-l poftesc să vină ? i-am spus atunci doamnei de Miran, oprindu-mă.

— Mîine dimineață la ora unsprezece, răspunse dînsa.

„Și v-aș fi îndatorată, am adăugat scriind mai departe, dacă ați veni aici mîine la orele unsprezece dimineața ; am să vă aștept. Sînt..." Și tot *Marianne* am iscălit.

Am pus pe răvaș adresa așa cum mi-a dictat-o binefăcătoarea mea și i l-am dat. Ea s-a însărcinat să-l închidă și să-l trimită prin vreun servitor al mînăstirii, cu care va vorbi la plecare.

— Te previn că voi fi şi eu la întîlnire, fata mea, îmi spuse cînd să plece ; numai că voi sosi cu cîteva clipe după el, ca să-ţi las timpul să-i spui cum te-am întîlnit în această mînăstire, cum te-am dat internă aici şi cum, în cursul conversaţiilor noastre, ai aflat din întîmplare că sînt mama lui ; eu ţi-am spus că mă necăjeşte ; că de cînd a văzut o tînără adusă acasă la noi a cărei păţanie ţi-am istorisit-o, el refuză să încheie o căsătorie hotărîtă dinainte ; aici voi apare eu ca şi cînd aş fi venit să te văd ; apoi tu, fata mea, vei fi aceea care vei duce totul pînă la capăt. Adio, Marianne, pe mîine.

— Adio, copilă dragă, îmi spuse şi doamna Dorsin. Să ştii, îţi sînt o bună prietenă, să nu uiţi ; pînă la următoarea revedere, şi asta va fi curînd ! doresc ca zilele astea să vină cu dumneavoastră să cineze la mine, doamnă ; dacă nu mi-o aduceţi, am să vin s-o iau, vă previn.

— Vom veni împreună prima oară, spuse doamna de Miran, apoi o să v-o las cît doriţi.

La toate astea n-am răspuns decît printr-un zîmbet şi printr-o plecăciune adîncă. Ele au plecat iar eu am rămas într-o stare de spirit destul de liniştită.

Cine m-ar fi văzut, m-ar fi socotit îndurerată ; şi, în fond, nu eram deloc, păream numai că sînt. Ca să fiu exactă, nu eram decît îndoioşată.

Totuşi oftam ca un om îndurerat, poate chiar îmi închipuiam că sînt din cauza împrejurărilor : căci, la urma urmei, iubeam un bărbat la care nu trebuia să mă mai gîndesc ; şi ăsta era un motiv de durere ; dar, pe de altă parte, eram cu adevărat iubită de acest bărbat, ceea ce însemna o mare mîngîiere ; în felul acesta, eşti cel puţin liniştită, ştiind cît preţuieşti ; ai partea cea mai bună dintr-o aventură ; cît priveşte restul, răbdare.

De altfel, făgăduisem să fac ceva atît de mărinimos ; arătasem atîta înţelepciune, atîta sinceritate, atîta recu-

noştinţă, dădusem o idee atît de mare despre sufletul meu, încît pe cele două doamne le-au podidit lacrimile de admiraţie pentru mine. O ! vă daţi seama cu cîtă mulţumire îmi priveam acest suflet minunat ce-l aveam, şi cîte mici motive de fală lăuntrică aveam ca să mă amăgească şi să mă abată de la necazul pe care aş fi putut să-l am !

Dar să ajungem la urmările acestei întîmplări, şi să trecem la ziua următoare.

Desigur, scrisoarea mea a fost predată lui Valville la timp. Îl aşteptam la mînăstire, la ora unsprezece şi, bineînţeles, a sosit la ora exactă.

Cînd venise să mă vadă prima dată, după cum mi-a spus mai tîrziu, socotise necesar să-şi ia altă înfăţişare din două motive : primul era că, după jignirea pe care mi-o pricinuise, aş refuza să-i vorbesc dacă ar întreba de mine dîndu-şi numele cel adevărat ; al doilea, că stareţa ar fi vrut poate să afle de ce vine şi cine este, înainte de a încuviinţa să-l văd ; iar toate aceste greutăţi nu s-ar fi ivit dacă s-ar fi arătat sub înfăţişarea unui servitor care venea chiar din partea doamnei de Miran ; aceasta era o măsură de prevedere pe care o luase.

Dar de data aceasta a înţeles din conţinutul răvaşului meu, care era limpede, că-l scuteam de orice deghizare şi că nu era nevoie de aşa ceva.

Mi-a mărturisit mai tîrziu că felul meu neocolit de a-i scrie îl îngrijorase : şi, într-adevăr, nu era un semn prea bun ; o astfel de vizită nu mai semăna a intrigă amoroasă ; era prea nevinovată ca să vestească ceva ce i-ar fi putut fi prielnic.

Oricum ar fi fost, tocmai bătuse ora unsprezece cînd stareţa în persoană veni să mi-l anunţe pe Valville.

— Du-te, Marianne, îmi spuse ea, fiul doamnei de Miran întreabă de dumneata ; ieri, după ce v-aţi despărţit, dînsa mi-a spus că el va veni să te vadă : te aşteaptă.

Inima începu să-mi ticăie îndată ce am aflat că e acolo.

— Vă sînt foarte îndatorată, doamnă, i-am răspuns ; mă şi duc. Şi am plecat ; dar mergeam încet, ca să am timp să mă liniştesc.

Aveam să fac faţă unei scene teribile ; mă temeam că-mi va lipsi curajul ; mi-era frică de mine însămi ; teamă că sufletul meu n-o va sluji cu bărbăţie pe binefăcătoarea mea.

Am uitat să vă mai vorbesc de un lucru care-mi făcea cinste. Anume că eram nedichisită, vreau să spun eram îmbrăcată cu ce pusesem pe mine cînd mă sculasem ; nici o altă lenjerie decît aceea în care mă culcasem ; rufe destul de albe, dar întotdeauna boţite, care nu te avantajează cînd eşti plăcută, şi care te cam urîţesc cînd nu eşti.

Adăugaţi la astea o rochie cam tot aşa, pe care o purtam dimineaţa în cameră. Pe scurt, n-aveam decît farmecul pe care nu-l puteam înlătura, adică cel al tinereţii şi al înfăţişării mele ; cu care mă voi putea apăra, îmi spuneam tainic în mine însămi ; atît de tainic, încît nu-i dădeam nici o importanţă, deşi aceasta mă ajuta să renunţ la graţiile pe care nu le mai adăugam, jertfindu-le doamnei de Miran.

Nu fiindcă dînsa s-ar fi gîndit să-mi spună : „Nu te găti", dar sînt sigură că, îndată ce m-ar fi văzut gătită, s-ar fi gîndit pe loc că n-ar fi trebuit să fiu. În fine, am apărut ; iată-mă în vorbitorul unde l-am găsit pe Valville.

Cît de bine era îmbrăcat ! Ce frumos arăta ! Vai, cît părea de iubitor şi de plin de respect ! Cîtă dorinţă de a-mi place am simţit la dînsul şi cît era de măgulitor pentru o fată ca Marianne să vadă că un om ca el îşi găseşte fericirea în bunăvoinţa aflată din partea ei ! Căci ceea ce spun aici îi stătea scris în privire ; s-ar fi zis că Valville nu era însufleţit decît de acest sentiment.

În mînă ţinea o scrisoare ; era scrisoarea mea, aceea prin care-l rugasem să vină.

— Nu ştiu, spuse el, arătîndu-mi-o şi sărutînd-o, dacă trebuie să mă bucur sau să mă întristez de porunca primită prin acest răvaş : îi dau ascultare, dar nu fără îngrijorare.

Şi să fi văzut cu cîtă sfială, cu ce aer de îndoială, în privinţa soartei sale, îmi spunea vorbele acestea !

— Domnule, i-am răspuns, adînc mişcată de cîtă duioşie şi încîntare vădea felul lui de a mă întîmpina, luaţi loc.

Apoi a trebuit să-mi mai viu în fire, iar el s-a aşezat.

— Da, domnule, am urmat cu o voce care mai tremura încă, am de vorbit cu dumneavoastră.

— Bine, domnişoară, îmi răspunse tremurînd şi dînsul, despre ce este vorba ? ce-mi anunţaţi începînd astfel ? Pe cît se pare stareţa dumneavoastră ştie de vizita pe care v-o fac ?

— Da, domnule, i-am spus ; ea însăşi, rostindu-vă numele, m-a înştiinţat că aţi întrebat de mine.

— Rostindu-mi numele ? exclamă el : cum se poate una ca asta ? N-o cunosc, n-am văzut-o niciodată ; i-aţi spus oare cine sînt ? V-aţi înţeles să trimiteţi după mine ?

— Nu, domnule, nu i-am spus nimic ; tot ce ştia, este că urma să veniţi, şi nu eu, ci altcineva a informat-o ; dar, vă rog, ascultaţi-mă.

— Doriţi să mă convingeţi că mă iubiţi, şi cred că spuneţi adevărul ; dar ce scop urmăriţi iubindu-mă ?

— Acela de a nu fi niciodată decît al dumneavoastră, îmi răspunse el rece, dar pe un ton sigur şi hotărît, acela de a mă lega de dumneavoastră prin toate legăturile onoarei şi ale religiei : dacă ar exista unele şi mai puternice, le-aş primi, m-ar bucura încă mai mult ; şi, cu adevărat, nu era nevoie să mă întrebaţi ce scop am ; nu cred că s-ar putea ivi altul în mintea unui om care vă iubeşte, domnişoară : intenţiile mele nu pot fi îndoielnice ;

nu-mi rămîne decît să aflu dacă ele vă sînt pe plac, şi dacă pot dobîndi de la dumneavoastră ceea ce ar face fericirea vieţii mele.

Ce cuvinte, doamnă ! Am simţit că mi se umezesc ochii ; cred chiar că am oftat, nu m-am putut abţine ; dar am oftat cît am putut de încet şi fără să îndrăznesc să mă uit la el.

— Domnule, i-am spus, nu v-am istorisit oare nenorocirile ce s-au abătut asupra mea încă de cînd eram copilă ? Nu ştiu din cine m-am născut ; mi-am pierdut părinţii fără să-i fi cunoscut ; nu am nici avere, nici familie şi nu sîntem făcuţi unul pentru altul ; de altminteri, mai sînt şi alte piedici de neînvins.

— Vă înţeleg, îmi spuse el cu aerul cuiva care vede totul năruindu-se : inima dumneavoastră nu vrea să se dăruiască inimii mele.

— Nu, nu este vorba de aşa ceva, am spus, fără a fi în stare să merg mai departe.

— Nu este vorba de aşa ceva, domnişoară ! îmi răspunse el ; şi-mi pomeniţi de piedici !

Aici ajunsese conversaţia noastră cînd intră doamna de Miran : vă daţi seama de uimirea lui Valville :

— Cum ? strigă el sculîndu-se ! Ah, domnişoară, totul a fost pus la cale.

— Da, fiul meu, îi zise dînsa cu o voce plină de blîndeţe şi de dragoste, voiam să nu-ţi spunem nimic : dar vezi că ţi-o mărturisesc fără înconjur ; ştiam că vei fi aici şi ne înţelesesem că voi veni şi eu. Fata mea dragă, adăugă ea către mine, Valville este la curent ? i-ai spus ?

— Nu, mamă, i-am răspuns îmbărbătată de prezenţa ei şi înviorată de felul prietenos în care îmi vorbea faţă de el ; nu, n-am avut timp ; domnul de-abia sosise şi conversaţia noastră de-abia începuse cînd aţi intrat : dar îi voi spune totul faţă de dumneavoastră, mamă. Şi numaidecît :

— Vedeți, domnule, i-am spus lui Valville care nu știa ce înțelegeam prin aceste nume pe care ni le dădeam, vedeți cum se poartă doamna de Miran cu mine, ceea ce vădește cît este de bună față de mine și chiar cît îi sînt de îndatorată. Îi sînt într-atîta, încît e de necrezut ; și ați fi primul care ar spune că nu sînt vrednică să trăiesc, dacă nu v-aș ruga din suflet să nu vă mai gîndiți la mine. La aceste cuvinte, Valville lăsă capul în jos și oftă.

— Stați domnule o clipă, am urmat eu ; pe dumneavoastră înșivă vă las să judecați în această împrejurare. N-aveți decît să aveți în vedere cine sînt ; v-am spus că mi-am pierdut tatăl și mama. Au fost uciși, cînd aveam numai doi ani în timpul unei călătorii unde mă luaseră cu dînșii, și de atunci iată, domnule, ce am devenit. Sora unui preot de țară m-a crescut de milă. A venit cu mine la Paris pentru o moștenire pe care n-a primit-o ; aici, a murit și m-a lăsat singură, fără nici un ajutor, într-un han. Duhovnicul ei, care este un călugăr vrednic, m-a luat de-acolo pentru a mă prezenta domnului de Climal, unchiul dumneavoastră ; domnul de Climal m-a plasat la o lenjereasă și, peste trei zile, m-a părăsit acolo ; v-am spus de ce, rugîndu-vă să-i înapoiați darurile sale. Lenjereasa mi-a spus că trebuie să iau o hotărîre ; am ieșit să-i spun călugărului în ce situație mă aflu și, întorcîndu-mă de la el, am intrat în biserica acestei mînăstiri ca să-mi ascund lacrimile care mă înăbușeau ; mama, aici de față, a sosit după mine, și aceasta a fost o binecuvîntare a lui Dumnezeu. M-a zărit plîngînd într-un confesional[1] ; i s-a făcut milă de mine și din aceeași zi sînt internă aici ; dînsa îmi plătește pensiunea, dînsa m-a îmbrăcat, mi-a dat de toate din belșug, cu mărinimie, purtîndu-se cu o dragoste, cu o drăgălășenie la care nu mă pot gîndi fără să nu izbucnesc în lacrimi ; vine să

[1] Loc în biserică unde duhovnicul ascultă spovedania (la catolici).

mă vadă, stă de vorbă cu mine, mă iubește și se poartă cu mine ca și cînd v-aș fi soră ; chiar mi-a interzis să mă gîndesc că sînt orfană, și are dreptate ; nu mai trebuie să-mi amintesc că sînt, nu mai este adevărat. Nu există poate fată, avînd cea mai bună mamă din lume, care să fie atît de fericită ca mine.

Binefăcătoarea mea și fiul său, la aceste vorbe ale mele, mi s-au părut mișcați pînă la lacrimi.

— Iată situația mea, am urmat, iată cum stau față de doamna de Miran. Dumneavoastră, domnule, care, după cît se spune, sînteți un tînăr plin de înțelepciune și de cinste, cum mi s-a părut și mie, spuneți-mi cu toată sinceritatea cugetului : mă iubiți, ce mă sfătuiți să fac cu dragostea dumneavoastră, după cele ce v-am spus ? Trebuie să țineți seama că nenorociții cărora li se dă o pomană nu sînt atît de săraci ca mine ; ei cel puțin au frați, au surori sau vreo altă rudă ; au o țară, au un nume și oameni care-i cunosc : și eu n-am nimic din toate astea ; nu sînt oare mai amărîtă și mai săracă decît ei ?

— Lasă, fata mea, îmi spuse doamna de Miran, isprăvește ce ai de spus și nu te mai opri asupra acestor lucruri.

— Nu, mamă, am continuat eu, lăsați-mă să spun totul. Domnule, nu spun decît ce este adevărat și, totuși, îmi cereți inima pentru a vă căsători cu mine. Ar fi frumos darul pe care vi l-aș aduce ? N-ar fi o cruzime din partea mea să vi-l fac ? Doamne ! ce inimă v-aș da decît aceea a unei zăpăcite, a unei ușuratece, a unei fete lipsite de judecată, fără pic de considerație față de dumneavoastră ? Este drept că vă plac ; dacă v-ați atașat de mine numai pentru că sînt frumoasă, n-ar merita ; dar dacă ați făcut-o fiindcă, după cît se pare, socotiți că am o fire bună, în cazul acesta cum puteți nădăjdui că pot fi de acord cu o dragoste care v-ar atrage dezaprobarea tuturor, care v-ar învrăjbi cu întreaga familie, cu toți prietenii, cu toți acei ce vă prețuiesc, și chiar cu mine ; căci de cîtă

părere de rău n-aţi avea parte cînd nu m-aţi mai iubi, şi v-aţi afla soţul unei femei dispreţuite, pe care nimeni n-ar vrea s-o primească şi care nu v-ar fi adus decît nenorocire şi ruşine ! Şi încă, tot ce vă spun acum n-ar fi nimic, am adăugat cu o emoţie care mă făcea să plîng. Acum, cînd îi sînt atît de îndatorată doamnei de Miran, ce nemernică aş fi dacă m-aş căsători cu dumneavoastră ! Aţi putea oare să aveţi pentru mine altceva decît dezgust, dacă aş fi în stare de una ca asta ? Ar fi oare ceva mai mîrşav ca mine, pe această lume, mai ales în împrejurarea în care ştiu că vă aflaţi ? Căci ştiu totul : mama a fost la mine ieri ca de obicei ; era tristă, am întrebat-o ce are şi mi-a spus că fiul ei o necăjeşte ; am ascultat-o fără să mă aştept a avea vreun amestec în aceasta ; mi-a spus că a fost întotdeauna foarte mulţumită de acest fiu, dar că nu mai este de recunoscut de cînd a văzut o anume fată ; atunci mi-a istorisit povestea noastră, şi această fată care vă scoate din făgaş, care vă face să vă călcaţi cuvîntul, care o supără astăzi pe mama, care i-a răpit inima şi dragostea fiului său, se întîmplă să fiu tocmai eu, domnule ! Să fie această internă căreia îi asigură viaţa şi pe care o copleşeşte cu binefacerile ei ! După toate astea, domnule, socotiţi, cu tot simţul onoarei pe care-l aveţi, cu cinstea, cu sufletul vrednic de stimă, iubitor şi mare pe care-l aveţi îndeobşte, socotiţi dacă mai puteţi dori să vă iubesc, şi dacă dumneavoastră înşivă aţi avea curajul să iubiţi un monstru aşa cum aş fi eu dacă aş pleca urechea la dragostea dumneavoastră. Nu, domnule, sînteţi mişcat de ceea ce aflaţi, plîngeţi, dar n-o mai faceţi decît din dragoste pentru mama, decît din milă faţă de mine. Nu, mamă, nu veţi mai fi nici tristă, nici îngrijorată ; domnul de Valville nu va primi să fiu mai departe pricina mîhnirii dumneavoastră ; e o durere pe care nu va voi să mi-o pricinuiască. Sînt foarte sigură că nu va mai tulbura plăcerea pe care o simţiţi venindu-mi în ajutor ; dimpotrivă, o va simţi şi el, va dori s-o împăr-

tăşească, mă va iubi mai departe, dar aşa cum mă iubiţi dumneavoastră ; se va căsători cu domnişoara despre care este vorba, se va căsători din pricina lui, pentru că trebuie s-o facă, din pricina dumneavoastră, care i-aţi găsit această partidă pentru binele său, şi din pricina mea care-l rog din suflet, ca fiind singura dovadă pe care mi-o poate da că i-am fost cu adevărat dragă ; este o mîngîiere pe care n-o poate refuza unei fete ce nu poate fi a lui, dar nu va fi niciodată a nimănui şi, la rîndul ei, nu se dă înapoi să-i spună că, dacă ar fi fost bogată şi de rangul lui, părerea ei despre el era atît de bună încît l-ar fi preferat oricărui bărbat din lume ; această mîngîiere vreau să i-o dau la rîndul meu, şi nu-mi pare rău, numai să vă ştiu mulţumită.

M-am oprit atunci ştergîndu-mi lacrimile pe care le vărsam. Valville, tot cu capul plecat şi adîncit în gînduri, nu răspunse nimic cîtva timp. Doamna de Miran se uita la el şi aştepta, cu ochii înlăcrimaţi, să spună ceva ; în sfîrşit, el puse capăt tăcerii şi, adresîndu-se binefăcătoarei mele :

— Mamă, vedeţi cine este Marianne ; puneţi-vă în locul meu, judecaţi-mi inima după a dumneavoastră. N-am avut dreptate s-o iubesc ? va fi oare cu putinţă să n-o mai iubesc ? Cele spuse de ea sînt oare în stare să mă depărteze de dînsa ? Atîtea însuşiri, mamă ! şi trebuie s-o părăsesc ! dumneavoastră doriţi astfel şi ea mă roagă s-o fac ; şi o voi părăsi ; mă voi căsători cu alta ; voi fi nefericit, accept acest lucru ; dar nefericirea mea nu va ţine mult.

După aceste puţine cuvinte, lacrimile sale începură să curgă fără ca el să le mai oprească ; o înduioşară pe doamna de Miran, care începu să plîngă şi ea şi nu mai ştia ce să spună. Tăceam toţi trei, nu se auzeau decît suspine.

— Of, Doamne, am strigat eu cu dragoste, cu durere, cu mii de porniri nedesluşite pe care n-aş fi în stare să le explic. Of, Dumnezeule, doamnă, de ce m-aţi întîlnit ?

sînt disperată că mă aflu pe această lume şi rog cerul să mă ia.

— Vai ! îmi spuse Valville cu tristeţe, de ce vă plîngeţi ? nu v-am spus că vă părăsesc ?

— Da, mă părăsiţi, i-am răspuns, dar spunîndu-mi aceasta o mîhniţi adînc pe maica mea, o omoriţi, o ameninţaţi că veţi fi nenorocit, şi vreţi ca durerea să i se aline ? Întrebaţi de ce avem a ne plînge ? Ei, ce-aţi vrea mai mult decît ceea ce v-am spus ? Cînd eşti mărinimos, cînd ai judecată, nu sînt oare lucruri în faţa cărora trebuie să te înclini ? Bine ! nu vă veţi căsători cu mine, dar numai fiindcă Dumnezeu n-a îngăduit-o. Dar eu nu mă voi mărita cu nimeni şi-mi veţi fi de-a pururi drag, domnule. Nu mă veţi pierde, şi nici eu nu vă pierd : voi fi călugăriţă ; dar aici, la Paris, şi ne vom vedea cîteodată ; vom avea amîndoi aceeaşi mamă ; veţi fi fratele meu, binefăcătorul meu, singurul prieten ce-l voi avea pe lume, singurul bărbat pe care-l voi fi preţuit, şi pe care nu-l voi uita niciodată.

— Ah, mamă, strigă din nou Valville, aruncîndu-se deodată la picioarele doamnei de Miran, vă cer iertare pentru lacrimile pe care văd că le vărsaţi din pricina mea. Faceţi din mine ce doriţi, dumneavoastră sînteţi stăpîna ; dar m-aţi nenorocit ! Atrăgîndu-mă aici aţi făcut ca admiraţia mea pentru dînsa să atingă culmea ; nu mai ştiu ce e cu mine ; fie-vă milă de starea mea ; tot ce se întîmplă îmi sfîşie inima ; luaţi-mă de aici, să plecăm ! Mai bine moartea decît să vă supăr : dar dumneavoastră, care mă iubiţi atîta, ce vreţi să se aleagă de mine ?!

— Vai, fiul meu ! ce vrei să-ţi răspund ? îi spuse această doamnă. Trebuie să mai vedem, mi-e milă de tine, te înţeleg, sînteţi mişcători amîndoi şi îţi mărturisesc că o iubesc pe Marianne atît cît o iubeşti şi tu. Scoală-te, fiul meu ; lucrurile n-au ieşit cum am crezut, nu e vina ei ; îi iert dragostea pe care i-o porţi ; şi dacă

toată lumea ar gîndi ca mine, n-aş sta cîtuşi de puţin la îndoială, fiul meu.

La aceste vorbe, al căror sens favorabil Valville îl înţelese, căzu din nou în genunchi şi-i apucă o mînă, pe care o sărută de mii de ori fără o vorbă.

— Acum, doamnă, i-am spus, mă veţi mai iubi ? există alt leac decît de a mă părăsi ?

— Să mă ferească Dumnezeu, copila mea, îmi răspunse dînsa ; ce-mi spui tu oare ? Lasă, încă o dată, fii pe pace : sînt mulţumită de tine. Fiul meu, adăugă dînsa cu un aer de bunătate care mă încîntă mai mult, nu te mai silesc să închei căsătoria de care a fost vorba ; ca urmare, mă voi certa cu nişte oameni de treabă, dar te iubesc mai mult decît pe ei.

— Mi-e dat din nou să trăiesc, răspunse Valville ; sînt cel mai fericit dintre fii ; dar, mamă, ce o să faceţi cu Marianne ? Nu-mi veţi da voie s-o văd cîteodată ?

— Fiul meu, răspunse dînsa, îmi ceri mai mult decît ştiu ; lasă-mă să mă gîndesc, vom vedea.

— Daţi-mi cel puţin voie s-o iubesc, adăugă el.

— Oh, cerule, la ce-ar sluji să ţi-o interzic ? Iubeşte-o, copilul meu, iubeşte-o ! Fie ce-o fi, urmă ea.

Spusesem totuşi că mă voi călugări şi mă gîndeam s-o spun din nou, din exces de zel ; dar cum doamna de Miran uitase de asta, mi-a dat deodată în gînd că n-ar trebui să i-o reamintesc.

Mă istovisem cu atîta generozitate ; spusesem tot ce se putea spune pentru a-l abate pe Valville de la dragostea sa ; dar dacă doamnei de Miran îi era pe plac să binevoiască a îngădui ca el să mă iubească, dacă propria-i inimă se înduioşa într-atît faţă de fiul său sau faţă de mine, n-aveam decît să tac ; nu eu eram aceea care trebuia să-i spună : doamnă, luaţi seama la ceea ce faceţi. Acest exces de uitare de sine din partea mea n-ar fi fost nici firese, nici cuminte.

Aşa încît n-am scos nici o vorbă. Ea se sculă :

— Ce fetiță primejdioasă ești, Marianne ! spuse ridicîndu-se ; adio ; să plecăm, fiul meu. Și fiul nu înceta să-i sărute mîna pe care o ținea, ceea ce nu era chiar nepotrivit.

— Da, da, adăugă ea, înțeleg ce înseamnă asta : dar nu voi hotărî nimic ; nu știu la ce să mă opresc : ce situație ! Adio, e tîrziu ; du-te la masă, fata mea, o să ne vedem curînd.

Atunci am salutat-o fără să-i răspund, și fiindcă păream că plîng și-mi ștergeam ochii cu batista :

— De ce plîngi ? îmi spuse ; nu te pot învinui de nimic ; nu pot să-ți găsesc vină fiindcă ești vrednică de a fi iubită ; du-te, liniștește-te ; dă-mi mîna, Valville.

Și numaidecît coborî scara, ajutată de fiul său, care, din discreție, nu mi-a vorbit decît din ochi și nu și-a luat adio de la mine decît cu o plecăciune, căreia i-am răspuns cu un aer încurcat și ca o persoană ce se teme salutîndu-l să nu fie prea îndrăzneață și să abuzeze de încăduința mamei.

Iată-mă singură și mult mai tulburată decît fusesem în ajun, după plecarea doamnei de Miran.

Nu-i vorbă că acum aveam multe alte frămîntări. „Iubește-o, copilul meu, fie ce-o fi ! spusese binefăcătoarea mea fiului său ; vom vedea apoi ; nu știu la ce să mă opresc", adăugase ea ; și, în fond, asta însemna că-mi spusese : nădăjduiește ; așa încît nădăjduiam, dar tremurînd, socotindu-mă nebună că îndrăznesc să nădăjduiesc atît de nepotrivit ; și, în astfel de cazuri, suferi nespus ; mai bine să nu zărești nici o scînteie de izbîndă, decît să mijească una atît de slabă care nu mîngîie sufletul decît pentru a-l tulbura.

Mă voi căsători oare cu Valville ? mă întrebam ; nu credeam că este cu putință și, totuși, îmi dădeam seama că ar fi o nenorocire pentru mine să nu mă căsătoresc cu el. Asta-i tot ce dobîndise inima mea în urma vor-

belor nesigure ale doamnei de Miran ; nu era acesta un motiv în plus de frămîntare ?

N-am dormit în noaptea care a urmat ; am dormit prost două-trei nopți de-a rîndul ; căci au trecut trei zile fără să mai aud vorbindu-se de nimic, și nu fără ca să cîrtesc puțin împotriva binefăcătoarei mele.

De ce nu se hotărăște odată ? îmi spuneam uneori ; la ce bun atîtea tărăgăneli ? Și pentru toate astea cred că-i purtam pică.

În fine, sosi a patra zi fără ca ea să se arate ; dar, în locul ei, la orele trei după-amiază, sosi Valville, care ceru să mă vadă.

Cineva a venit să mă anunțe și asta însemna că eram îndrituită să mă duc să vorbesc cu dînsul ; totuși, nu m-am folosit de această îngăduință. Îl iubeam, și încă mult mai mult decît pînă acum ; aveam o dorință nespusă să-l văd, o nespusă curiozitate să aflu dacă n-are să-mi spună nimic nou în privința dragostei noastre, și totuși m-am abținut ; am refuzat să mă duc la dînsul, pentru ca, dacă doamna de Miran ar afla acest lucru, să mă prețuiască încă și mai mult ; astfel, refuzul meu nu era decît un șiretlic. Deci, i-am trimis vorbă lui Valville că-l rog să-mi îngăduie să nu-l primesc, afară numai dacă vine din partea mamei sale ; ceea ce nu presupuneam, deoarece ea nu mă înștiințase, și într-adevăr nu știa de vizita lui.

Valville n-a îndrăznit să mă amăgească și a fost destul de cuminte ca să plece. Acest act de șireată prudență m-a costat mult ; începeam să mă căiesc de el, cînd îmi trimise vorbă că avea să mă vadă a doua zi împreună cu doamna de Miran ; și iată de ce era în măsură să mă asigure de acest lucru : pentru că a doua zi trebuia să aibă loc o ceremonie în mînăstirea noastră ; o tînără călugăriță avea să-și facă legămîntul și părinții ei poftiseră aici toată familia lui Valville, mamă, fiu, unchi și toate

rubedeniile ; ceea ce am aflat mai tîrziu și am bănuit în clipa în care i-am văzut în biserică.

Știți că la astfel de sărbători călugărițele pot fi văzute, se trage perdeaua din fața zăbrelelor ; știți de asemenea că, de obicei, mă așezam foarte aproape de aceste zăbrele. Doamna de Miran a sosit atît de tîrziu cu toată societatea ei, încît n-a avut decît timpul să intre numaidecît în biserică. V-am spus, nu știam că este poftită și am avut o surpriză plăcută cînd am văzut-o traversînd pentru a se așeza lîngă zăbrelele noastre ; un cavaler destul de arătos, deși cam vîrstnic, o ținea de mînă. [1]

Un șir de alte persoane o urmau, după cît mi s-a părut ; n-o slăbeam din ochi ; ea nu mă văzuse încă.

În sfîrșit, sosește și iat-o așezîndu-se cu cavalerul lîngă dînsa. Atunci, printre cei ce veneau în urma ei, i-am zărit pe domnul de Climal și pe Valville.

Cum ! Domnul de Climal, mi-am spus cu o mirare la care se adăuga, poate, și oarecare emoție ; ceea ce este sigur e că aș fi preferat să nu fie acolo ; nu știam dacă trebuie să nu-mi pese că se află acolo, sau dacă se cădea să fiu nemulțumită ; dar, oricum, nu era o apariție plăcută pentru mine, aveam dreptul să-l socotesc un om rău, pe care simpla mea prezență l-ar pune în încurcătură.

Încă neplăcerea de a mă vedea n-ar fi fost nimic pentru el față de împrejurările care aveau să se adauge la aceasta și de motivele de neliniște și de rușine care aveau să-l copleșească. Nu așteptam decît momentul să-mi fac plecăciunea în fața doamnei de Miran, sora lui ; și doamna de Miran desigur că-mi va răspunde în felul simplu, iubitor și intim care era al ei. O ! ce va gîndi el despre această intimitate ? ce urmări supărătoare n-ar fi putut el prevedea ? Doamnă, gîndiți-vă cît m-ar fi socotit de primejdioasă pentru renumele lui și în ce mă-

[1] În secolul al XVIII-lea nu se dădea brațul doamnelor, ci li se oferea mîna (n. tr.).

sură un om rău care se teme de tine este el însuşi de temut.

Şi tot ce vă spun aci mă tulbura nedesluşit.

Nepotul lui a fost cel dintîi care m-a zărit şi m-a salutat cu nu ştiu ce aer de bucurie şi de încredere care era semn bun pentru treburile noastre. Domnul de Climal, care în clipa aceea se aşeza, nu l-a văzut salutîndu-mă. Vorbea cu cavalerul de lîngă doamna de Miran.

Această doamnă îi asculta şi nu privea încă spre călugăriţe. În sfîrşit, îşi îndreptă ochii spre noi şi mă zări.

Au urmat numaidecît din partea mea plecăciuni adînci, care mi-au atras din partea ei acele semne care se fac cu mîna şi care se tălmăcesc astfel : A ! bună ziua, drăguţa mea ; eşti aici ? Fratele ei, care tocmai îşi scotea din buzunar un fel de carte de rugăciuni, observă aceste semne, le urmări cu ochii şi o văzu pe mica lui lenjereasă care nu părea să fi pierdut mare lucru izgonindu-l, şi a cărei găteală n-avea de ce s-o facă să-i pară rău după pachetul de haine necinstite pe care i le trimisese înapoi.

Bietul om (căci se apropie clipa în care va fi vrednic să-mi domolesc cuvintele în ceea ce-l priveşte), bietul om, pentru care, dintr-un fel de fatalitate, aveam să fiu întotdeauna o pricină de stînjeneală şi de teamă, se fîstîci cu totul văzîndu-mă şi nu îndrăzni să mă privească în faţă.

M-am înroşit şi eu, dar ca o vrăjmaşă cutezătoare şi plină de mînie, care ştie că se bucură de un cuget curat şi are dreptul să dea pe faţă un suflet vinovat şi mai prejos de al ei.

Am băgat de seamă că doamna de Miran îl observa şi sînt sigură că şi-a dat seama de tulburarea lui, atît din pricina mea cît şi a lui Valville pe care, din fericire pentru el, îl mai socotea a fi singurul la curent cu nemernicia lui. A început slujba ; am ascultat o predică

foarte frumoasă ; nu spun că a fost bună : cu deşarta vanitate de a ţine o predică elegantă, ni s-a propovăduit deşertăciunea celor lumeşti, şi acesta este păcatul multor predicatori ; mai mult spre folosul trufiei lor îşi ţin ei predicile, decît spre luminarea noastră ; încît, aproape întotdeauna, păcatul e cel care propovăduieşte virtutea din amvoanele noastre.

După sfîrşitul ceremoniei, doamna de Miran ceru să fiu chemată şi trecu în vorbitor înainte de a pleca ; cu dînsa se afla numai fiul ei. Domnul de Climal plecase.

— Bună ziua, Marianne, îmi spuse ea ; cei ce mă însoţeau mă aşteaptă jos, afară de fratele meu care a plecat ; şi am urcat ca să-ţi spun doar o vorbă. Iată-l pe Valville, care tot te iubeşte, care nu-mi dă pace, care stă mereu la picioarele mele pentru ca să încuviinţez dorinţele sale ; spune că l-aş nenoroci dacă m-aş împotrivi, că este vorba de o patimă de nestăvilit ; că soarta lui este să te iubească şi să fie al tău. Mă înclin, în fond nu pot să condamn alegerea inimii sale ; eşti vrednică de respect şi asta ajunge pentru un om care te iubeşte şi e bogat. Astfel încît, copiii mei, iubiţi-vă, cu voia mea ; oricare altă mamă n-ar proceda la fel ca mine. După legile societăţii noastre fiul meu face o nebunie şi eu nu sînt cuminte îngăduind aceasta ; dar e vorba, spune el, de liniştea vieţii lui şi ar trebui să am altă inimă decît a mea pentru a mă împotrivi unui astfel de motiv. Mă gîndesc că Valville nu ştirbeşte adevărata onoare, că se depărtează numai de obiceiurile statornicite, că nu-şi păgubeşte decît averea, pe care se poate lipsi s-o sporească. El susţine că nu poate să trăiască fără tine ; sînt de acord cu însuşirile pe care ţi le găseşte ; în această împrejurare, sfidaţi vor fi doar oamenii şi obiceiurile, nicidecum Dumnezeu sau raţiunea. Să meargă deci înainte. Fiul meu, toate acestea te privesc doar pe tine ; eşti dintr-un neam mare ; nu-l cunoaştem pe cel al Mariannei ; trufia şi interesul cer să nu te căsătoreşti cu ea ;

tu nu le dai ascultare, nu vrei să ştii de altceva decît de dragostea ta. La rîndul meu, nu sînt nici atît de trufaşă, nici atît de interesată ca să mă arăt neînduplecată, şi nu ascult decît de bunătatea mea. Mă sileşti prin teama ce-o am de a te face nefericit ; ar însemna să fiu tiranul tău şi socot că este mai bine să-ţi fiu mamă. Rog cerul să binecuvînteze motivele care mă fac să nu mă mai împotrivesc ; dar, orice s-ar întîmpla, prefer să-mi fac o vină din îngăduinţa mea, decît dintr-o străşnicie de pe urma căreia n-ai avea nici un folos şi ale cărei urmări ar fi poate încă mai dureroase.

La aceste cuvinte, Valville, plîngînd de bucurie şi de recunoştinţă, îi îmbrăţişă poalele. Iar eu am fost atît de mişcată, atît de zguduită, atît de înmărmurită, încît n-am fost în stare să scot o vorbă ; mîinile îmi tremurau şi nu arătam ceea ce simţeam decît prin suspine scurte şi repetate.

— Nu-mi spui nimic, Marianne, îmi zise binefăcătoarea mea, dar înţeleg tăcerea ta, şi trebuie să recunosc că sînt şi eu pătrunsă de bucuria pe care v-am făcut-o. Cerul ar fi putut să-mi hărăzească o noră care să fie mai pe placul lumii, dar nu care să fie mai pe placul inimii mele.

Aici am izbucnit, dintr-o pornire neaşteptată :

— Ah ! mamă, am strigat, simt că mă sfîrşesc ; nu mai ştiu ce să fac de atîta dragoste şi recunoştinţă !

M-am oprit, nefiind în stare să spun mai mult din pricina lacrimilor mele ; căzusem în genunchi şi trecusem jumătate din mînă printre zăbrele pentru a o apuca pe aceea a doamnei de Miran, care, într-adevăr, mi-o întinsese ; şi Valville, nebun de bucurie, ca ieşit din fire, se aruncă asupra mîinilor noastre, sărutîndu-le cînd pe una, cînd pe alta.

— Ascultaţi, copiii mei, spuse doamna de Miran după ce privi cîteva clipe izbucnirea fiului ei ; trebuie să fim cu oarecare băgare de seamă în această împrejurare ;

atîta vreme cît vei sta în această mînăstire, fata mea, nu-i dau voie lui Valville să vină să te vadă fără mine ; povestea dumitale ai istorisit-o stareței ; ar putea bănui că fiul meu te iubește, poate cu încuviințarea mea ; ar discuta cu călugărițele, care ar spune-o și altora, și de asta aș vrea să mă feresc. Nici nu este nimerit să mai rămîi multă vreme în acest lăcaș, Marianne ; am să te las aici încă trei săptămîni, sau cel mult o lună, în care timp îți voi căuta o mînăstire unde nu se va ști nimic despre întîmplările vieții tale și unde, sub alt nume decît al meu, te voi duce chiar eu, pînă cînd voi lua unele măsuri și voi vedea ce trebuie să fac ca să pregătesc spiritele în vederea căsătoriei voastre, și pentru a o împiedica să stîrnească mirare ; le răzbați pe toate cu puțină răbdare și dibăcie, mai ales cînd încredințezi grijile tale unei mame ca mine.

La acestea, Valville era să se avînte din nou în mulțumiri și eu în gesturile mele de respect și de dragoste, dar ea se sculă :

— Știi că sînt așteptată, îi spuse fiului ei ; ascunde-ți bucuria, nu-ți cer s-o pui în evidență ; o văd și așa ; să coborîm.

— Mamă, urmă fiul ei, Marianne va mai rămîne aici o lună, mă opriți s-o văd fără dumneavoastră ; asta nu înseamnă că vă voi întovărăși cîteodată cînd veți veni ?

— Da, da, spuse ea, va trebui, desigur, dar numai o dată sau de două ori, nu mai mult. Ascultă, pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă să te îndrumez ; va mai fi o greutate la care nu m-am gîndit ; aceea că fratele meu o cunoaște pe Marianne, știe cine este ; poate că vom fi siliți să vă cununăm în taină. Ești moștenitorul lui, fiul meu, trebuie să ținem seamă de aceasta. E drept că, după întîmplarea lui cu Marianne, am putea nădăjdui să-l cîștigăm, să-l facem să-și vină în fire ; ne vom sfătui ce hotărîre va fi de luat ; mă iubește, are oarecare încredere în mine, mă voi folosi de ea, și totul poate să iasă

bine. Adio, fata mea. Şi numaidecît se grăbi să coboare şi mă lăsă mai încîntată decît aş putea s-o spun.

V-am povestit că de trei sau patru nopţi aproape nu dormisem de atîta grijă ; acum, socotiţi cel puţin tot atîtea petrecute fără să închid ochii. Nimic nu te ţine mai treaz decît o bucurie nemărginită sau aşteptarea sigură a unei mari fericiri ; şi, în starea asta, gîndiţi-vă cît puteam fi de dispusă să dorm.

Închipuiţi-vă ce era cu mine cînd mă gîndeam că mă voi căsători cu Valville şi de cîte ori îmi tresărea inima ; şi dacă, cu atîtea tresăriri, sîngele îmi putea fi potolit.

Primele două zile am fost numai încîntată ; apoi s-a adăugat nerăbdarea. Da, mă voi căsători cu Valville, doamna de Miran mi-a spus-o, mi-a făgăduit-o ; dar acest eveniment cînd se va întîmpla ? Voi mai rămîne încă o lună aici ; apoi trebuie să mă duc în altă mînăstire pentru ca să se ia măsuri în vederea acestei căsătorii ; dar aceste măsuri, va dura mult pînă se vor lua ? Va merge repede ? Nu se ştie nimic ; nu s-a hotărît nici un soroc, sentimentele se pot schimba ; şi gîndurile acestea îmi scădeau mult mulţumirea ; sufeream cîteodată ca de o durere adevărată ; aş fi vrut să pot sări de la clipa în care eram la clipa căsătoriei.

În sfîrşit, frămîntările acestea, atît plăcute cît şi dureroase, s-au mai potolit, apoi au trecut ; sufletul se deprinde cu toate, simţirea i se toceşte şi m-am obişnuit cu nădejdile şi îngrijorările mele.

Iată-mă deci liniştită ; trecuseră cinci-şase zile de cînd nu mai văzusem nici pe mamă, nici pe fiu, cînd într-o dimineaţă mi s-a adus un răvaş de la doamna de Miran prin care mă vestea că va veni să mă ia la ora unu după amiază, împreună cu fiul ei, pentru a ne duce să luăm masa la doamna Dorsin. Răvaşul se încheia cu următoarele cuvinte :

„Şi, mai ales, nici o neglijenţă în îmbrăcămintea ta, m-ai înţeles ? Vreau să te găteşti."

Şi veţi fi ascultată, mi-am zis citind scrisoarea ei ; chiar îmi pusesem în gînd să mă dichisesc, încă înainte de a fi citit porunca ; dar această poruncă îmi îndreptăţea mai mult vanitatea ; aveam să fiu cochetă din supunere.

Dacă vorbesc de cochetărie este pentru că aceasta există întotdeauna cînd te dichiseşti cu puţină grijă ; este tot ce vreau să spun ; căci niciodată nu m-am depărtat de cea mai strictă bunăcuviinţă în găteala mea ; am căutat întotdeauna ce-i corect, şi din cumineţenie firească şi din amor-propriu ; da, din amor-propriu.

Sînt de părere că o femeie care jigneşte pudoarea pierde tot folosul farmecelor sale : ele nu se mai deosebesc, în grosolănia mijloacelor de care se slujeşte pentru ca să placă ; ea nu mai mişcă inima, nici măcar nu se mai poate lăuda că place ; ea îndeamnă la desfrîu, nu mai atrage ca fiind plăcută, ci numai ca fiind uşuratecă ; şi astfel coboară aproape pînă la treapta femeii celei mai urîte, care nu ar preţui nimic. Este drept că, avînd o ţinută cuminte şi modestă, mai puţini vor veni să-i spună : te iubesc, dar vor fi poate mai numeroşi acei care i-ar spune-o, dacă ar îndrăzni : aşa încît, pentru ea nu vor fi decît mai puţine mărturisiri dar nu şi mai puţini iubiţi ; în felul acesta, ea va cîştiga mai mult în direcţia respectului şi nu va fi păgubită cu nimic în privinţa dragostei. Această cugetare a ţîşnit din pana mea fără să-mi dau seama ; noroc că este scurtă şi nădăjduiesc că nu v-a plictisit ; să mergem mai departe.

A bătut ora unsprezece ; e timpul să mă îmbrac şi am să-mi dau înfăţişarea cea mai plăcută cu putinţă, de vreme ce mi se cere ; şi încă, este un semn bun că asta mi se cere : este o dovadă că doamna de Miran stăruie în hotărîrea de a-mi lăsa inima lui Valville ; dacă ar şovăi, nu l-ar pune pe acest tînăr în faţa tuturor farmecelor mele, nu-i aşa ?

Chiar aşa gîndesc în timp ce mă îmbrac şi mare mi-e plăcerea gîndind astfel ; farmecele mele nu vor avea

decît de cîştigat din asta ; voi avea tenul mai limpede şi ochii mai vioi.

Dar, iată-mă gata, acum va bate ora unu ; o aştept pe doamna de Miran ; şi ca să nu mă plictisesc aşteptînd-o, mă duc cînd şi cînd să mă uit în oglindă, îmi îndrept pieptănătura, care mă prinde foarte bine ; dar totuşi, dintr-o nevoie de a face ceva, o mai schimb mereu ici şi colo.

Uşa se deschide, doamna de Miran a sosit chiar acum, sînt anunţată şi plec. Fiul ei se afla la poarta mînăstirii şi mi-a dat mîna pînă la trăsură, în care se află binefăcătoarea mea.

Nu vă mai spun că nişte maici tinere, întîlnite pe cînd coboram, au părut uimite văzîndu-mă atît de cochet îmbrăcată : „Sfinte Isuse, drăguţo ! cît eşti de frumoasă !" strigară ele cu o nevinovăţie copilărească, în care puteam avea încredere.

L-am văzut pe Valville gata să exclame şi el : dar s-a abţinut ; portăreasa era de faţă şi nu s-a dezvăluit decît printr-o strîngere de mînă pe care am încuviinţat-o printr-o scurtă privire, care fu mai dulce pentru că era sfioasă.

— Domnul de Climal nu se simte bine, îmi spuse pe drum ; are puţină febră de două zile.

— Păcat, i-am răspuns, nu-i doresc nici un rău şi să sperăm că nu va fi nimic ; şi am ajuns la trăsură.

— Hai, urcă, Marianne, îmi spuse binefăcătoarea mea ; să ne grăbim, se face tîrziu. Şi am urcat.

— Eşti foarte bine, adăugă ea, privindu-mă cu luare aminte ; foarte bine !

— Da, spuse Valville cu un zîmbet ; datorită frumuseţii şi înfăţişării ei, este cum nu se poate mai bine.

— Ascultă, Marianne, urmă doamna de Miran ; ştii că mergem să luăm masa la doamna Dorsin ; vor fi musafiri acolo şi ea şi cu mine ne-am înţeles să spunem că te-aduc la ea ca fiind fata unei bune prietene de-a mea

care a murit, care locuia în provincie și, la moartea ei, te-a dat în grija mea ; să-ți amintești de asta : ceea ce voi spune este aproape adevărat ; aș fi iubit-o pe mama ta dacă aș fi cunoscut-o ; o privesc ca pe o prietenă pe care am pierdut-o ; astfel, nu voi înșela pe nimeni.

— Vai, doamnă ! i-am răspuns adînc mișcată. Grija ce mi-o purtați crește mereu de cînd am fericirea de a fi a dumneavoastră ; toate vorbele pe care mi le-ați spus sînt tot atîtea îndatoriri pentru mine, tot atîtea binefaceri din partea dumneavoastră.

— Este adevărat, spuse Valville, că nu există mamă ca a noastră ; așa încît nici nu se poate spune cît o iubim.

— Da, urmă ea pe un ton glumeț, cred că mă iubești mult, dar mă și lingușești puțin.

— De altminteri, fata mea, nu cunosc o societate mai bună decît aceea unde te duc, nici mai aleasă ; sînt toți oameni cu judecată și cu mult spirit, cei pe care-i vei întîlni : nu te sfătuiesc în nici un fel. Tu n-ai deprinderea lumii, dar asta nu-ți va strica față de ei ; ei nu vor judeca mai puțin sănătos cît prețuiești, și n-aș putea să te prezint nicăieri unde puținele tale cunoștințe în această privință să fie mai ferite de critică : sînt din acei oameni care găsesc ridicol numai ceea ce este cu adevărat ; așa încît nu te teme de nimic, nu le vei displace, nădăjduiesc.

Am ajuns atunci și am intrat la doamna Dorsin ; trei-patru persoane se aflau cu dînsa.

— Ah, iat-o în sfîrșit ; mi-o aduceți, spuse ea doamnei de Miran, văzîndu-mă. Vino, domnișoară, vino să te îmbrățișez și să trecem la masă ; numai pe dumneavoastră vă așteptam.

Am luat masa. Cît de nepricepută și de neștiutoare să fi fost în această împrejurare, cum spusese doamna de Miran, eram născută pentru a avea gust și mi-am dat seama cu ce fel de oameni stăteam la masă.

Nu am învățat să-i prețuiesc pentru că-i găseam atît de plini de spirit, deși, totuși, este sigur că aveau mai

mult decît alţii şi că-i auzeam spunînd lucruri minunate ; dar le spuneau cu atîta uşurinţă, făceau atît de puţine fasoane, tonul conversaţiei era atît de simplu şi de firesc, încît nu atîrna decît de mine să cred că spuneau lucrurile cele mai obişnuite. Ei nu căutau fineţea, fineţea se afla în spusele lor ; nu-şi dădeau seama că vorbesc mai bine decît se vorbeşte în mod obişnuit ; erau numai nişte minţi mai alese decît altele, şi astfel ceea ce spuneau era mai ales decît ce se spune de obicei prin alte părţi, şi asta fără să se străduiască ; aş zice chiar fără să aibă vreo vină ; căci oamenii de spirit sînt cîteodată învinuiţi că vor să strălucească. O ! aici nu era vorba de aşa ceva ; şi, după cum am mai spus, dacă n-aş fi avut un oarecare gust înăscut, puţină înţelegere, m-aş fi putut înşela şi n-aş fi observat nimic.

Dar, pînă la urmă, tonul acestei conversaţii, atît de minunat, atît de fin, cu toate că simplu, m-a izbit.

Nu spuneau nimic care să nu sune just şi să nu fie cuviincios ; nimic care să nu fie plăcut de auzit, uşor şi vesel ; judecasem lumea cu totul altfel decît o vedeam aici (şi nu greşeam întru totul) : mi-o închipuisem plină de mici rînduieli uşuratece şi de mici şiretlicuri politicoase ; plină de nimicuri serioase şi importante, greu de învăţat şi pe care trebuia să le ştii că să nu fii caraghios, oricît ar fi ele însele de caraghioase.

Şi nicidecum ; aici nu era nimic care să semene cu ceea ce crezusem, nimic care să-mi pună în încurcătură mintea şi înfăţişarea, nimic care să-mi pricinuiască teama de a vorbi, nimic, dimpotrivă care să nu îndemne mica mea judecată să se încumete a se apropia de a lor ; am simţit chiar un lucru care mi-era foarte plăcut, anume că mintea lor iscusită umplea golurile lăsate de întorsăturile nedesluşite şi stîngace date de a mea. Ceea ce eu nu spuneam decît destul de prost, ei gîndeau şi exprimau pînă la capăt în locul meu, fără ca să-şi dea seama ; apoi, îmi atribuiau mie cinstea celor spuse.

În sfîrşit, făceau în aşa fel încît să mă simt bine ; şi eu care îmi închipuiam că sînt atîtea taine în purtarea politicoasă a oamenilor de lume, care o privisem ca o ştiinţă cu totul necunoscută mie şi despre care n-aveam nici o idee, eram uimită văzînd că nu este nimic deosebit într-a lor, nimic care să fie atît de străin mie, ci numai ceva atrăgător, îndatoritor şi plăcut.

Mi se părea că această politeţe este cea pe care orice suflet cinstit, orice minte dreaptă o găseşte în sine îndată ce-i este arătată.

Dar iată-ne la doamna Dorsin, precum şi la ultimele pagini ale acestei părţi din viaţa mea ; am spus că aici voi face portretul acestei doamne ; am mai spus, mi se pare, că va fi lung, şi de asta nu mai răspund. Poate că va fi scurt, căci sînt obosită. Toate aceste portrete nu-mi vine uşor să le fac ; totuşi, să-l vedem pe acesta.

Doamna Dorsin era mult mai tînără decît binefăcătoarea mea : o fizionomie ca a ei nu se prea întîlneşte ; şi niciodată vreun chip de femeie n-a fost atît de vrednic de termenul fizionomie pentru a fi caracterizat, şi pentru a arăta tot binele ce se gîndeşte despre el.

Ceea ce spun aici înseamnă o îmbinare fericită a o mie de lucruri pe care nu voi încerca să le redau în amănunt.

Totuşi, iată în mare ceea ce pot arăta. Doamna Dorsin era frumoasă, şi încă prin aceasta nu înseamnă că ai spus ce era ; n-ar fi fost prima idee pe care ţi-ai fi făcut-o despre dînsa ; văzînd-o, parcă aveai ceva mai grabnic de simţit : iată un mijloc de a mă face înţeleasă.

Să personificăm frumuseţea şi să presupunem că i s-a urît să fie atît de gravă, că vrea să guste doar din încîntarea de a place, că-şi domoleşte farmecul, fără să-l piardă, şi că se travesteşte în prospeţime ; atunci va dori să semene cu doamna Dorsin ! Şi astfel trebuie să v-o închipuiţi pe această doamnă.

Dar nu este totul ; n-am vorbit decît de chip, astfel cum l-ați fi putut vedea într-un portret al doamnei Dorsin. Adăugați acum un suflet care se oglindește în fiece clipă în această fizionomie ; care vă zugrăvi pe ea tot ce simte ; care-i dă aerul a tot ceea ce este el ; făcînd-o să pară tot atît de spirituală, de delicată, de vioaie, de mîndră, de serioasă, de plină de voioșie, pe cît este el însuși, rînd pe rînd : și astfel vă veți da seama de toate izbucnirile de forță, de grație, de finețe precum și de nesfîrșitele înfățișări fugare care se perindau pe acest chip.

Să vorbim acum de acest suflet, de vreme ce am ajuns la el. Cînd cineva nu are o mare inteligență și nici multă simțire, se spune de obicei că are organele grosolane ; și unul din prietenii mei, pe care l-am întrebat ce înseamnă asta, mi-a spus cu toată seriozitatea și în cuvinte savante : pentru că sufletul nostru se află mai mult sau mai puțin mărginit, mai mult sau mai puțin stingherit, după cum sînt alcătuite organele de care este legat.

Și, dacă mi-a spus drept, natura trebuie că i-a hărăzit doamnei Dorsin niște organe tare prielnice ; deoarece nicicînd un suflet n-a fost mai sprinten decît al ei și n-a fost mai puțin supus unei scăderi a facultății lui de gîndire. Cele mai multe dintre femeile care au spirit din belșug, au un anumit fel de a-l avea, care nu este firesc, dar pe care și-l iau.

Una se exprimă alene și parcă cu gîndul aiurea, pentru ca să se creadă că aproape n-are nevoie să-și dea osteneala să gîndească și că tot ceea ce spune îi scapă.

Ceastălaltă vorbește cu un aer rece, serios și hotărît, și tot pentru a arăta un spirit de un fel deosebit. Alta obișnuiește să spună numai lucruri foarte pătrunzătoare, dar pe un ton care este mai pătrunzător decît tot ceea ce spune ; alta devine deodată vioaie și sclipitoare. Doamna Dorsin nu rostea nimic folosind aceste mici

fandoseli femeieşti ; felul gîndurilor sale era acela care hotăra fără înconjur tonul cu care vorbea : ea nu căuta să aibă nici un fel de spirit ; dar avea spiritul graţie căruia le ai pe toate ; după cum o cer diferitele subiecte ce se ivesc ; şi cred că mă veţi înţelege dacă vă voi spune că, de obicei, mintea ei nu avea sex şi, totodată, trebuie că era, dintre toate minţile de femeie, cea mai plăcută, atunci cînd doamna Dorsin o vroia.

Nu există femeie frumoasă care să nu aibă puţin cam prea multă dorinţă de a place ; de aici acele mici sclifoseli mai mult sau mai puţin dibace cu care pare a vă spune : priviţi-mă.

Şi doamna Dorsin nu folosea toate fandoselile astea ; ea avea o mîndrie a amorului propriu care nu-i îngăduia să se înjosească în felul acesta, şi se scîrbea de foloasele ce se pot trage de pe urma lor ; sau, dacă în cursul zilei i se întîmpla să arate o clipă mai puţină străşnicie în privinţa aceasta, numai ea ştia acest lucru ; dar, îndeobşte, ţinea ca mintea ei să fie preţuită mai mult decît farmecul ; ea nu era totuna cu graţiile sale ; o cinsteai pe ea socotind-o înţeleaptă ; nu-i cinsteai decît înfăţişarea, găsind-o plăcută.

Iată care era felul său de a gîndi ; aşa încît ar fi roşit să-ţi fi plăcut dacă, gîndindu-te apoi, ţi-ai fi putut spune : a căutat să-mi placă ; încît îţi lăsa grija să-ţi dai seama cît preţuieşte, fără să-şi aducă jignirea de a te fi ajutat s-o faci.

La drept vorbind, poate că era foarte mulţumită să se observe sila ei faţă de toate aceste mijloace mărunte de a place ; şi era singura învinuire pe care te puteai încumeta să i-o aduci, singurul gen de cochetărie de care putea fi bănuită, dacă voiai să-i cauţi pricină.

În orice caz, dacă asta înseamnă slăbiciune, este cel puţin dintre toate slăbiciunile cea mai onorabilă ; pot spune chiar cea mai vrednică de un suflet înţelept, şi singura pe care ar putea-o mărturisi fără urmări ; este

firesc să dorești să ți se recunoască meritele ; sufletul cel mai ales nu poate fi nepăsător față de bucuria de a fi recunoscut ca atare.

Dar sînt prea obosită ; simt că adorm. Îmi mai rămîne de vorbit de cea mai bună inimă din lume și totodată cea mai deosebită, cum v-am mai spus ; și nu mă simt în stare să mă apuc acum de așa ceva ; amîn pe altădată, adică pentru partea a cincea, unde va fi foarte potrivit să vorbesc de ea ; și această a cincea parte o veți avea cît de curînd. Vă făgăduisem, în partea a treia, să vă istorisesc ceva despre mînăstirea în care mă aflam ; n-am putut s-o fac aici, și iată că amîn iarăși. Vă anunț chiar povestea unei călugărițe care va forma aproape tot subiectul părții a cincea.

PARTEA A CINCEA

Iată, doamnă, partea a cincea a vieții mele. Nu e mult de cînd ați primit-o pe a patra ; și aș fi, cred, îndreptățită să mă laud că sînt vrednică ; ar însemna însă să-mi dau aere pe care, poate, nu le voi putea justifica în viitor ; încît prefer să intru de-a dreptul și cu modestie în materie. Mă socotiți leneșă, și aveți dreptate ; e mai sigur așa, atît pentru dumneavoastră cît și pentru mine. Hărnicie să n-așteptați din partea mea ; voi da poate uneori dovezi, însă numai întîmplător, și nu va însemna mare lucru ; iar dumneavoastră mă veți putea lăuda atunci, dacă doriți, fără ca elogiile să mă îndemne a le merita și pe viitor.

Știți că doamna de Miran, Valville și cu mine eram la masă la doamna Dorsin, al cărei portret vi-l făceam, și l-am lăsat la jumătate fiindcă mi se făcuse somn. Să-l isprăvesc.

V-am spus cît era de deșteaptă, am ajuns acum la însușirile inimii sale. Cea a doamnei de Miran vi s-a părut cît se poate de desăvîrșită ; v-am asigurat că cea a doamnei Dorsin nu va fi mai prejos. Totodată v-am prevenit că în cazul ei veți vedea o altfel de bunătate ; și de teamă ca această deosebire să nu dăuneze ideii pe care vreau să v-o faceți despre această doamnă, să-mi dați voie să încep printr-o mică reflecție.

Vă amintiţi că pe doamna de Miran v-am înfăţişat-o ca pe o femeie cu o minte obişnuită, una din acele minţi ce nu le lauzi, nici nu le disprețuieşti, înzestrate cu un bun simţ şi cu o putere de înţelegere mijlocii, dar mulţumitoare ; pe cînd acum am să vorbesc despre o femeie care avea mintea cea mai pătrunzătoare cu putinţă. Să nu pierdeţi acest lucru din vedere. Iată acum reflecţia mea.

Să ne închipuim persoana cea mai îndatoritoare şi mai bună din lume, fiind în acelaşi timp cea mai spirituală, şi cu o minte dintre cele mai agere. Susţin că această fiinţă bună niciodată nu va părea atît de bună (căci trebuie să repet cuvintele), pe cît va părea o alta care, avînd tot atîta bunătate ca prima, n-ar fi înzestrată decît cu o inteligenţă mijlocie.

Spun că va părea mai puţin bună ; şi încă, asta cu condiţia să i se recunoască o oarecare bunătate, să nu se pună pe seama minţii ceea ce ar ţine de inimă, să nu se spună că această bunătate nu este decît o dibăcie a minţii. Şi vreţi să ştiţi pricina acestei nedreptăţi ce i s-ar face, de a o socoti mai puţin bună ? Iat-o, în parte, dacă nu mă înşel.

Pentru că mai toţi oamenii, cînd le faci un bine, ar vrea ca aproape să nu se simtă nici cît de mare e serviciul ce li s-a făcut, nici cît de mult îi îndatorează ; ar dori să fii bun, dar nu şi conştient : asta ar fi mai pe placul nerecunoscătoarei lor sensibilităţi, şi tocmai asta nu găseşe ei la cine este foarte inteligent. Cu cît e mai mult, cu atît îi umileşte mai mult ; prea vede limpede tot ceea ce face pentru ei. Această inteligenţă este un martor prea precis şi poate prea plin de el ; de altfel, ei nici n-ar mai putea să fie lipsiţi de recunoştinţă, fără a se ruşina de aceasta ; ceea ce îi supără într-atît, încît ea le lipseşte dinainte, tocmai pentru că se ştie prea bine în ce măsură o datorează. Dacă ar avea de-a face cu cineva care ar şti-o mai puţin, ar avea şi ei mai multă.

Cu această persoană atît de inteligentă va trebui, îşi spun ei, să bage de seamă a nu părea ingraţi ; pe cînd faţă de persoana care este mai puţin, recunoştinţa lor le-ar face tot atîta cinste ca şi cînd ei înşişi ar fi cei mărinimoşi. Iată de ce le place atît de mult bunătatea uneia, şi judecă cu atîta pizmă bunătatea celeilalte.

Una, ştie ea bine, în mare, că le face un serviciu, dar n-o ştie în amănunt ; jumătate din însemnătatea lui îi scapă, din lipsă de pătrundere, şi tot cu atîta scade şi recunoştinţa lor, tot cu atîta sînt scutiţi de stînjeneală. Sînt serviţi mai ieftin, şi pentru asta sînt atît de mulţumiţi de ea, încît o socotesc de o mie de ori mai îndatoritoare decît pe cealaltă, cu toate că singurul merit în plus, este o însuşire mai puţin, adică mai puţină inteligenţă.

Ori, doamna de Miran era tocmai dintre acele persoane pline de bunătate cărora oamenii, într-un asemenea caz, îi sînt atît de îndatoraţi pentru că are o inteligenţă mijlocie, iar doamna Dorsin una din acele persoane pline de bunătate a cărei putere de pătrundere a minţii, cu totul nevoită, este socotită de oameni ca o jignire, şi asta cu toată buna credinţă, fără a-şi da seama de nedreptatea lor ; mintea nu-i duce pînă acolo.

Iată-mă ajunsă la capătul reflecţiei mele ; totuşi, parcă aş mai vrea să-i adaug cîteva cuvinte, ca să fie completă ; îmi daţi voie ? Da, vă rog. Din fericire, meteahna mea în această privinţă nu mai e ceva nou pentru dumneavoastră. Sînt nesuferită cu reflecţiile mele, o ştiţi prea bine. Îngăduiţi-o deci şi pe aceasta, o mică urmare a celeilalte ; după care vă încredinţez că nu voi mai face altele ; sau, dacă din întîmplare mi-ar mai scăpa vreuna, vă făgăduiesc că nu va avea mai mult de trei rînduri, şi voi avea grijă să le număr. Iată deci ce voiam să vă spun : cum se face că oamenii au acea sensibilitate nedreaptă de care vorbeam adineauri ? Nu izvorăşte ea oare dintr-o adevărată noblete a sufletului nostru ? Oare sufletul, dacă se poate spune astfel, să fie el de o prea

înaltă condiție pentru a primi să datoreze ceva unui alt suflet ? Titlul de binefăcător să nu i se cuvină oare decît lui Dumnezeu ? Este el nelalocul lui oriunde în altă parte ?

Așa s-ar părea : dar ce-i poți face ? Toți avem nevoie unii de alții ; ne naștem în această stare de atîrnare și asta nu o putem schimba.

Așadar să ne potrivim purtările stării în care ne aflăm ; și dacă într-adevăr sîntem atît de nobili, să ne silim în această situație să alegem calea cea mai demnă de noi.

Se spune că cel ce te îndatorează are un avantaj asupra ta. Ei bine, vrei să-i păstrezi acest avantaj, să nu fii decît un nimic pe lîngă el : fii ingrat. Vrei să devii din nou deopotrivă cu el : fii recunoscător ; numai astfel îți poți lua revanșa. Se mîndrește el cu serviciul pe care ți l-a făcut, umilește-l la rîndul său și înalță-te, cu modestie, deasupra lui, prin recunoștința pe care i-o arăți. Spun cu modestie ; căci dacă ești recunoscător cu surle și cu trîmbițe, cu trufie, dacă intervine ambiția de a te plăti, n-ai făcut nimic ; nu mai înseamnă că te-ai plătit față de el, și nu mai sînteți amîndoi decît niște oameni mărunți, luîndu-se la întrecere care din doi să fie cel mai mărunt.

— A ! Am isprăvit, doamnă ; asta va ajunge pentru multă vreme, poate pentru totdeauna. Să ne întoarcem la doamna Dorsin și la mintea ei.

Nu știu dacă aceasta a fost vreodată pricina că i s-a prețuit inima mai puțin decît ar fi trebuit ; dar fiindcă v-a izbit portretul ce vi l-am făcut, a celei mai bune persoane din lume, care, dinspre partea minții, nu era decît mediocră, am fost foarte mulțumită să vă dau prilejul de a vedea, fără părtinire, un alt portret, de asemeni a celei mai bune persoane din lume, dar care avea o minte superioară, ceea ce, la prima vedere, pare puțin împotriva ei, fără să mai spunem că această minte va pri-

cinui, desigur, unede deosebiri în felul ei de a fi bună, precum și în restul caracterului.

De pildă, doamna de Miran, cu toată inima ei bună, nu făcea pentru tine decît ceea ce o rugai să facă, sau îți aducea numai acel serviciu anume pe care îndrăzneai să i-l ceri ; spun, pe care îndrăzneai ; deoarece rareori ai curajul să ceri tot de ce ai avea nevoie ; nu-i așa ? De obicei, în asemenea împrejurări, te porți cu atîta discreție încît nu explici ce vrei decît nedeslușit.

Și cu doamna de Miran rămîneai în pagubă ; ea nu vedea mai departe decît ce-i spuneai, și te servea întocmai.

Iată la ce ducea mediocritatea puterii ei de pătrundere ; mintea ei îi îngrădea bunătatea inimii.

Nu așa stăteau lucrurile și cu doamna Dorsin ; tot ce tu nu te încumetai să-i spui, mintea ei descoperea ; aducea totul la cunoștința inimii ; o încălzea cu strălucirea ei și trezea în ea toate felurile de bunătate de care aveai nevoie.

Și nevoia aceasta mergea totdeauna dincolo decît ți-ai fi putut-o închipui tu însuți.

Nu ți-ar fi venit în minte să ceri tot ceea ce făcea pentru tine doamna Dorsin.

Încît putea să-ți lipsească atenția, inteligența, priceperea ; le avea ea pe toate în locul tău.

Nu tu o sîcîiai cu grijile tale, ea te sîcîia cu ele ; tu erai cel hărțuit, dăscălit, ție ți se amintea cutare și cutare lucru, fiind certat dacă-l uitaseși ; cu un cuvînt, treburile tale deveneau cu adevărat ale ei.

Interesul față de ele nu mai părea mărinimos, atît devenea de personal ; nu depindea decît de tine să găsești că interesul acesta îți convine.

În locul unei singure îndatoriri pe care socoteai că o vei avea față de doamna Dorsin, te trezeai, cu mirare, că ai mai multe, la care nu te așteptaseși ; erai servit în prezent, erai servit și în viitor, pentru același lucru. Doamna

Dorsin vedea tot, se gîndea la toate, devenind mereu mai îndatoritoare, și, crezîndu-se datoare să devină astfel, pe măsură ce te îndatora.

Sînt oameni care, cu toată inima lor bună, țin socoteală de ceea ce au făcut sau fac pentru tine, cîntăresc, se mîndresc cu asta și-și spun : îl servesc bine, trebuie să-mi fie tare recunoscător.

Doamna Dorsin spunea : l-am servit de mai multe ori, prin urmare l-am obișnuit să creadă că trebuie să-l servesc mereu ; nu pot așadar să-i înșel această părere care și-a făcut-o, și care îmi este atît de scumpă ; trebuie deci să continui să fiu vrednică de ea.

Încît, așa cum vedea lucrurile, nu ea merita recunoștința ta, tu o meritai pe a ei ; fiindcă tu te bizuiai că te va servi, ea trăgea concluzia că trebuie să te servească, și această concluzie îi făcea o plăcere care o răsplătea de tot ce făcuse pentru tine.

Îndrăzneala ta de a cere din nou un serviciu era răsplata ei ; sublimul ei amor-propriu nu cunoștea alta mai mișcătoare ; și cu cît te purtai față de ea, în această privință, mai nestingherit, cu atît era mai încîntată, cu atît purtarea ta era mai pe placul inimii sale ; și asta e ceva minunat.

Un suflet care nu-ți cere altceva în schimbul serviciilor pe care ți le-a făcut decît ca să te crezi îndreptățit din această pricină să mai ceri altele, care nu vrea altceva decît să te vadă abuzînd de obiceiul ei de a te îndatora, într-adevăr un suflet cu asemenea însușiri are multă măreție.

Poate că astfel de sentimente înălțătoare încîntă prea mult ; Dumnezeu nu îngăduie să te complaci în ele ; dar, moralmente vorbind, în ochii oamenilor sînt cu adevărat vrednice de respect. Să trecem la celelalte.

Mai toți oamenii de spirit nu se pot împăca cu cei care nu prea au, nu știu ce să le spună într-o conversație ; și doamna Dorsin, care avea cu mult mai mult

spirit decît cei care au mult, nu găsea de cuviinţă să bage de seamă că tu duci lipsă de el în faţa ei ; nu dorea niciodată să ai mai mult decît aveai ; şi, cu adevărat, nici ea nu avea atunci mai mult decît îţi trebuia.

Nu doar că ţi-ar fi făcut hatîrul să-şi potrivească mintea ei după a ta ; era gata potrivită de la bun început ; şi dînsa n-avea nici un merit în asta decît cel de a se fi născut cu un spirit filozof şi plin de înţelepciune, care nu-şi făcea o plăcere din a dispreţui, în mod ridicol, mintea nimănui, şi nu o cîntărea dintr-o ochire pe a ta, decît pentru a i se potrivi fără să-şi dea seama că o face.

Doamna Dorsin nu se gîndea că se coboară pînă la tine ; nici tu nu bănuiai aceasta ; totuşi găseai că are mult spirit ; şi asta pentru că cel pe care-l avea cu tine nu folosea decît ca să-ţi dea ţie mai mult decît aveai de obicei, şi totdeauna găsim că are mult spirit acela care-l trezeşte pe al nostru.

Pe de altă parte, cei care aveau, se sileau să-l arate cît mai mult faţă de dînsa, nu doar că şi-ar fi închipuit că trebuiau să-l aibă, nici că ea avea să cerceteze dacă au, dar pentru ca ea să le facă cinstea să găsească că au ; era numai marea preţuire ce-o aveau pentru al ei, care îi împingea la aceasta.

Mai ales femeile se sileau în faţa ei să dea dovadă de spirit, fără să-i pretindă să facă la fel. Dovada, în ceea ce o privea, era făcută întotdeauna. Încît ele nu veneau ca să vadă cît de mult spirit avea ea, ci numai ca să-i arate cît de mult aveau ele.

Şi ea le lăsa să şi-l arate cît pofteau, şi nu le întrerupea de cele mai multe ori decît pentru a aproba, pentru a lăuda, pentru a le îmboldi.

Mi se părea că o auzeam spunîndu-le : Haideţi, străluciţi, doamnelor, curaj ! Şi într-adevăr străluceau, ceea ce presupune mult spirit ; iar doamna Dorsin se mulţumea să le ajute s-o facă ; gen de inacţiune şi de ge-

nerozitate care cere să ai cu mult mai mult, și de un soi mai bărbătesc.

Ai fi spus că erau niște copii drăgălași care pentru a avea pe cineva care să prețuiască iscusința lor, vin să se joace în fața unui om mare.

Iată încă un rezultat neobișnuit al caracterului doamnei Dorsin.

Duceți-vă în orice casă vreți ; întîlniți-vă acolo cu persoane de condiții sociale diferite, sau ocupînd situații diferite ; presupuneți că se află acolo un militar, un om de finanțe, un magistrat, un cleric, un om cu îndemînare în domeniul artelor, care nu se distinge decît prin talentul lui, un învățat care nu are decît știința lui ; ei pot fi împreună, așa laolaltă cum sînt, nu se amestecă, niciînd nu se pot contopi ; mereu vor fi străini unii față de alții, ca niște oameni de nații deosebite ; totdeauna oameni ce nu se potrivesc bine între ei, și care își oferă unul altuia un spectacol.

Veți vedea de asemenea o subordonare neroadă și stingheritoare, pe care trufia obraznică sau ținuta impunătoare a unora, și teama altora că nu vor ști să rămînă la locul lor, o menține între ei.

Unul pune întrebări cu îndrăzneală, celălalt cu chibzuială și gravitate ; unul așteaptă pentru a vorbi, ca să i se vorbească.

Acesta hotărăște despre toate și nu știe ce spune ; acela are dreptate, dar nu îndrăznește s-o afirme ; nici unul nu pierde din vedere cine este, și-și potrivește după asta spusele și purtările ; ce jalnic !

O, vă asigur, la doamna Dorsin toată lumea era mult deasupra unor astfel de copilării ; se pricepea de minune să-i tămăduiască de ele pe cei ce-o vedeau mai des.

La ea în casă nu era vorba de ranguri sau de situații ; nimeni nu-și amintea de importanța mai mare sau mai mică pe care o avea ; erau toți niște oameni care vorbeau

cu alţi oameni, şi între ei doar argumentele cele mai bune le înlăturau pe cele mai slabe ; nimic altceva.

Sau, dacă doriţi să folosesc o vorbă mare, erau ca nişte inteligenţe deopotrivă de alese, dacă nu de o forţă egală, ce comunicau între ele în chipul cel mai firesc ; inteligenţe între care nu se punea problema titlurilor hărăzite în viaţă, de întîmplare şi care nu gîndeau că situaţiile lor trecătoare ar trebui să umilească pe unii mai mult decît să-i facă pe alţii să se împăuneze. Iată punctul de vedere la doamna Dorsin în casă ; iată cum ajungeai să judeci în vecinătatea ei, prin înrîurirea suferită de la acel fel înţelept şi filozofic de a gîndi, despre care v-am spus că era al ei, şi care făcea ca toţi cei ce veneau la ea să devină la fel de filozofi.

Pe de altă parte, nici vorbă nu era ca, pentru a păstra preţuirea care îi plăcea să i se arate, fiind de neam nobil, să nu se supună prejudecăţilor obişnuite şi să nu se învoiască să facă lucruri pe care vanitatea oamenilor le cere ; ca, de pildă, să aibă legături de prietenie cu oameni de vază, cu influenţă sau cu situaţii însemnate, ce alcătuiesc ceea ce se numeşte lumea mare ; sînt preocupări ce n-ar fi cuminte să le nesocoteşti, ele contribuind să-ţi menţină rangul în închipuirea oamenilor.

Şi doamna Dorsin le avea numai în acest sens. Alţii le au din vanitate, ea numai din cauza vanităţii altora.

V-am spus că vă voi vorbi îndelung de ea ; precum vedeţi, mă ţin de cuvînt.

Încă un amănunt şi am isprăvit ; căci las de o parte o mulţime de-alte lucruri pe care aş vrea să le mai spun, dar ar ocupa prea mult loc.

Se poate schiţa un portret în puţine cuvinte ; însă a-l descrie în amănunt, aşa cum vă făgăduisem că voi face, este o muncă fără de sfîrşit. Să trecem la ultimul punct.

Doamna Dorsin, adăuga acestei inimi neasemuite pe care am descris-o, acestui spirit atît de deosebit, care

era al ei, un suflet dîrz, viteaz şi hotărît ; unul din acele suflete care se înalţă deasupra evenimentelor, a căror noblețe şi demnitate nu se încovoaie sub povara nici unei întîmplări omeneşti ; care îşi regăsesc toate posibilităţile acolo unde alţii le pierd ; care pot fi amărîte, dar niciodată doborîte sau tulburate ; pe care le admiri mai mult, în suferinţele lor, decît te gîndeşti să le plîngi ; care păstrează o tristeţe mută şi rece în cele mai mari dureri, o veselie totdeauna măsurată în cele mai mari bucurii.

Am văzut-o uneori fie într-una, fie în alta din aceste situaţii, şi n-am băgat de seamă ca ele să-i fi ştirbit ceva din prezenţa de spirit, din atenţia ei faţă de cele mai mici lucruri, din blîndeţea purtărilor şi nici din seninătatea conversaţiei cu prietenii ei. Nu se ocupa decît de tine, deşi ar fi fost cazul să se ocupe numai de ea ; şi eram cîteodată atît de mirată de aceasta, încît, fără voia mea, şi cu toată dragostea ce i-o purtam, mă îndeletniceam mai mult s-o cercetez decît să iau parte la ce i se întîmpla, în bine sau în rău.

Am văzut-o într-o boală lungă ; se prăpădea de slăbiciune, leacurile n-o uşurau cu nimic, şi adesea suferea mult. Dacă n-ar fi fost faţa ei trasă, n-ai fi ştiut nimic despre suferinţele ei. Îţi spunea : mi-e rău, dacă o întrebai cum se simte ; îţi vorbea de tine sau de treburile tale, sau urmărea liniştită conversaţia, dacă n-o întrebai nimic.

Sînt sigură că toate femeile îşi dădeau seama cît preţuia doamna Dorsin ; dar cred că numai femeile de cea mai mare valoare aveau tăria s-o recunoască în întregime pe a ei, şi nu era niciuna care n-ar fi fost mîndră de aprecierea sa.

Era cea mai bună dintre prietene ; ar fi fost cea mai plăcută dintre iubite.

Nimeni, chiar de n-ar fi văzut-o pe doamna Dorsin decît o dată sau de două ori, n-ar fi putut-o socoti o

simplă cunoștință ; și oricine spunea : o cunosc, spunea un lucru care-i părea foarte bine să fie știut și care nu era trecut cu vederea de ceilalți.

În sfîrșit, însușirile și firea ei o făceau atît de însemnată, ocupa un loc atît de important în societate, încît era distins să fii prieten cu ea, era o mîndrie s-o cunoști și era bine văzut să vorbești despre ea, fie că erai drept față de ea, fie că nu. Însemna că făceai parte dintr-o anumită tagmă dacă o iubeai și-i recunoșteai meritele, și dintr-altă tagmă dacă-i găseai cusururi.

Slugile ei o slăveau ; ceea ce ar fi pierdut din averea ei, li s-ar fi părut că pierd și ele în aceeași măsură ; și tot printr-o confuzie izvorîtă din dragostea ce i-o purtau, își închipuiau că sînt bogate cu tot ce aparținea stăpînei lor ; erau necăjite de tot ce o necăjea, bucuroase de tot ce o bucura. De avea vreun proces, spuneau : ne judecăm ; să fi cumpărat ceva : noi cumpărăm. Vă dați seama o astfel de purtare la ele cîte însușiri presupuneau la stăpîna lor, și tot ceea ce trebuie să fi fost ea pentru a fermeca, pentru a îmblînzi în asemenea măsură, cum să spun ? pentru a stîrni astfel de închipuiri la acest soi de ființe dintre care cele mai bune ne iartă cu greu supunerea lor, tihna și cusururile noastre ; care, chiar slujindu-ne bine, nici nu ne iubesc, nici nu ne urăsc, și cu care putem oarecum să ne împăcăm, doar purtîndu-ne frumos cu ele. Doamna Dorsin era foarte darnică ; dar slugile ei erau foarte cumpătate și, în pofida ei, una o îndrepta pe cealaltă.

Prietenii ei... o ! prietenii ei îmi vor da voie să-i las deoparte ; nu mai isprăvesc ; ce înseamnă asta ? În fine ! cu asta-i gata ! Unde ajunsesem cu povestea mea ? Tot la doamna Dorsin, de la care voi pleca.

Las deoparte drăgălășeniile cu care m-a copleșit precum și toate cuvintele curtenitoare și plăcute pe care domnii cu care luasem masa mi le-au adresat.

A venit cineva, doamna de Miran folosi această clipă pentru a se retrage ; Valville şi cu mine am urmat-o ; prietena ei alergă după noi să ne îmbrăţişeze, şi iată-ne plecaţi pentru a mă duce înapoi la mînăstire.

În toate astea, n-am pomenit nimic despre Valville ; ce aş fi putut spune despre el ? Că era tot timpul cu ochii la mine, că-i ridicam cîteodată pe-ai mei spre el, dar abia simţit, ca pe furiş ; că atunci cînd mi se vorbea, îl vedeam curios şi îngrijorat de ce voi răspunde, privindu-i apoi pe ceilalţi ca să vadă dacă sînt mulţumiţi de ceea ce răspunsesem ; ceea ce, ca să vă spun drept, li se întîmpla destul de des. Aş crede că era puţin din bunătate, dar, mi se pare, atît cît îmi amintesc, că era şi puţin pe bună dreptate. Mărturisesc că la început am fost stînjenită, încît primele mele vorbe au pătimit din această pricină ; dar mai apoi n-a mers prea rău, şi m-am descurcat mulţumitor, chiar după părerea doamnei de Miran, care, glumind, mi-a spus în trăsură :

— Ei, fetiţa mea, societatea pe care am părăsit-o îţi este pe plac ? După cîte mi s-a părut, ai fi pe al ei şi vom izbuti să facem ceva din dumneata.

— O, desigur, spuse Valville pe acelaşi ton, putem într-adevăr nădăjdui că domnişoara Marianne nu va displace mai tîrziu.

Am început să rîd :

— Vai, am răspuns, nu ştiu ce va fi, dar nu va atîrna de mine ca mama mea să nu se căiască de a mă fi luat ca fiică. Şi, tot glumind astfel, am ajuns la mînăstire.

— Va trece mult pînă o vom revedea ? spuse Valville doamnei de Miran, cînd îmi dete mîna ca să cobor din trăsură.

— Cred că nu, răspunse dînsa ; poate va mai avea loc vreo masă la doamna Dorsin. Deoarece lumea a fost destul de mulţumită de noi, poate că vom mai fi chemaţi ; nu fi nerăbdător ; du-te, condu-o pe Marianne.

După care am sunat : mi se deschise, şi Valville n-a avut decît timpul să ofteze că se despărţea de mine :

— Vă închideţi din nou ! îmi spuse el, şi peste o clipă nu va mai fi nimeni pentru mine pe lume : vă spun ceea ce simt.

— Ei, dar pentru mine, cine va mai fi ? i-am răspuns ; nu vă cunosc pe lume decît pe dumneavoastră şi pe mama şi nici nu doresc să cunosc mai mult.

Asta am spus-o fără să mă uit la el ; dar n-a fost în pagubă ; aceste cuvinte făceau cît o privire. Mi s-a părut pătruns de ele ; şi, pe cînd se deschidea uşa, s-a priceput, nu ştiu cum, să-mi ducă mîna la gură fără ca doamna de Miran, care-l aştepta în trăsură, să bage de seamă ; cel puţin, a crezut că ea nu-l vede pentru că nu trebuia să-l vadă ; şi am judecat aproape la fel. Totuşi, mi-am tras mîna înapoi, dar nu la timp ; în astfel de împrejurări eşti totdeauna în întîrziere.

În sfîrşit, iată-mă înăuntru, pe jumătate îngîndurată, pe jumătate veselă. El pleca şi eu rămîneam ; şi mi se pare că situaţia celor ce rămîn este întotdeauna mai tristă decît a celor ce pleacă. A pleca, este o mişcare care te distrage şi nimic nu-i distrage pe cei ce rămîn ; pe ei îi părăseşti, ei te văd plecînd şi se socotesc oarecum părăsiţi, mai ales într-o mînăstire care este un loc unde tot ce se petrece este atît de străin de ceea ce ai în inimă, un loc unde dragostea este atît de nelalocul ei, şi ale cărei ziduri ce te închid fac ca aceste despărţiri să fie mai adînc şi mai serios simţite decît în altă parte !

Nu era mai puţin adevărat însă că aveam motive întemeiate de bucurie şi de mîngîiere. Valville mă iubea, avea voie să mă iubească, nu era nici o primejdie să-l iubesc, şi eram sortiţi unul altuia ; iată temeiuri de gîndire plăcute ; şi după felul de a fi al doamnei de Miran, după toată purtarea ei, n-aveam decît să am răbdare şi să-mi fac curaj.

După ce m-am despărțit de Valville, am urcat în camera mea, unde tocmai voiam să mă dezbrac și să-mi pun din nou hainele de casă, cînd am văzut că era ora cinei. Am rămas deci cum eram, și m-am dus în sufragerie gătită.

Printre eleve era una cam de vîrsta mea și care era destul de drăguță pentru ca să se creadă frumoasă, dar care se credea într-atît (frumoasă vreau să spun), încît devenea de-a dreptul proastă din această pricină. Simțeai că nu era preocupată decît de chipul ei, preocupată cu chibzuință ; nu se gîndea decît la el ; nu se putea deprinde cu el și ai fi zis, cînd se uita la tine, că o făcea ca să te minunezi de ochii ei mari, cărora le dădea o privire cînd mîndră, cînd blîndă, după cum era în toane să-ți impuie sau să-ți placă.

Dar, de obicei, rareori arăta blîndă ; îi plăcea mai mult să fie impunătoare decît prietenoasă sau mîngîietoare, pentru că era fată de neam și îngîmfată.

Vă aduceți aminte de cele ce-i spusesem stareței cînd m-am prezentat ei, doamna de Miran fiind de față ; îi destăinuisem situația mea în ceea ce privea banii, precum și toate nenorocirile mele ; și binefăcătoarea mea, care fusese atît de mișcată, uitase s-o roage să păstreze această taină, cînd m-a încredințat ei. Nu poți să te gîndești la toate.

Eu, totuși, m-am gîndit chiar în aceeași seară, două ceasuri după ce m-am aflat în acel lăcaș, și am rugat-o respectuos să nu dea în vileag ceea ce-i împărtășisem.

— Vai, copila mea, nici nu încape vorbă că voi avea toată grija, mi-a răspuns dînsa. Isuse, Doamne ! nu-ți fie teamă ; nu știu eu oare ce urmări pot avea astfel de lucruri ?

Dar, fie că a fost prea tîrziu cînd i-am atras atenția, deși nu trecuseră decît două ceasuri de cînd aflase, fie că rugînd-o cu stăruință să nu spună nimic am făcut ca taina mea să-i pară mai apăsătoare și mai greu de păs-

trat, încît asta n-a slujit decît să-i trezească ispita de a destăinui totul, a doua zi, la ora nouă, mi se dusese vestea, cum se spune ; povestea mea se răspîndise în toată mînăstirea ; nu vedeam decît călugărițe sau eleve care-și șușoteau una alteia la ureche privindu-mă, și care-și holbau la mine ochii cei mai indiscreți din lume, îndată ce mă arătam.

Am înțeles prea bine care era motivul ; dar ce era să fac ? Lăsam ochii în jos și-mi vedeam de drum.

De altminteri, n-a fost una să nu-mi arate prietenie și care să nu mă alinte. Socot că, mai întîi, au fost împinse de curiozitatea de a mă auzi vorbind ; este un fel de spectacol cînd o fată ca mine sosește într-o mînăstire. E înaltă ? e scundă ? cum umblă ? ce spune ? ce rochie, ce ținută are ? Totul este interesant.

Și, de obicei, pînă la urmă, o găsești mai drăguță decît este, numai să fie cît de puțin, sau mai neplăcută, dacă displace cît de cît ; acesta este rezultatul acelor porniri care te împing să vrei să vezi neapărat ființele despre care se spun lucruri neobișnuite.

Și acest rezultat a fost în favoarea mea ; toate fetele m-au iubit, mai ales călugărițele, care nu-mi spuneau nimic din ceea ce știau despre mine (într-adevăr, aveau toată grija, cum spusese stareța noastră) ; dar tot minunîndu-se de aerul meu blînd și modest, de drăgălașa mea persoană, îmi vorbeau pe un ton tînguitor atît de mișcător, încît îți venea să crezi că mă boceau ; și totul în legătură cu ce știau dar, din discreție, se făceau a nu ști. Vă dați seama cîtă istețime era aici ! Dacă mi-ar fi spus : biată micuță orfană, cît ești de plîns că ai ajuns la pomana altora ! nu s-ar fi exprimat mai limpede.

Să ajungem la ceea ce m-a făcut să pomenesc de astea. Pentru că acea tînără internă, care se credea atît de frumoasă și care era atît de mîndră, fusese singura care mă disprețuise și care nu-mi spusese un cuvînt ; abia putea să se hotărască să răsplătească cu o ușoară înclinare a

capului plecăciunile pe care nu uitam niciodată să i le fac cînd o întîlneam. Se vedea cît îi venea de greu.

Într-o zi chiar, pe cînd se plimba în grădină cu cîteva colege de-ale noastre, şi mi s-a întîmplat să trec cu o călugăriţă, a lăsat să-i cadă alene o privire asupra mea, şi am auzit-o spunînd, dar pe un ton de prinţesă :

— Da, este destul de bine, destul de drăguţă. Deci, o doamnă îşi face pomana de a-i plăti pensiunea ? Nu găsiţi că seamănă cu Javotte ? (Asta era o fată care o slujea şi care, într-adevăr, semăna cu mine, dar în foarte urît.)

Am observat că nici una din cele ce o întovărăşeau n-a răspuns nimic. Iar eu am roşit tare şi m-au podidit lacrimile ; călugăriţa cu care mă plimbam, o fată cu o minte aleasă, care mă îndrăgise şi pe care o iubeam şi eu, dete din umeri şi tăcu.

— Doamne, ce oameni cruzi mai sînt pe lume, n-am putut să mă abţin de a spune, oftînd ; căci tot n-ar fi folosit la nimic să mă stăpînesc şi să trec acestea sub tăcere ; lucrurile erau lămurite : ştiau cine sînt.

— Nu fi mîhnită, îmi spuse călugăriţa, luîndu-mi mîna. Ai însuşiri care te răzbună cu prisosinţă de prostuţa aceasta, fata mea ; şi ai putea să fii mai mîndră decît ea, dacă n-ai fi mai înţeleaptă ; nu rîvni la nimic din ceea ce are mai mult ca dumneata, ea ar trebui să fie geloasă.

— Sînteţi plină de bunătate, maică, i-am răspuns privind-o cu recunoştinţă ; vai ! vorbiţi de înţelepciune ; mi-ar fi foarte uşor să nu roşesc de nenorocirile mele dacă toată lumea ar avea înţelepciunea dumneavoastră.

Iată deci ceea ce şi pătimisem din partea acestei trufaşe interne, care nu putea să-mi ierte, poate, că eram tot atît de frumoasă ca dînsa. Cînd spun poate, este ca să vorbesc ca ea, căreia, cît de înfumurată era pentru frumuseţea sa, îi venea totuşi greu, şi-i trebuia îndrăzneală, cred, pentru a hotărî că preţuieşte mai mult ca mine ; şi pe-

semne că tocmai această greutate ce-o întîmpina, o înăcrea atît de tare și-i trezea atîta pizmă față de o orfană.

Prin urmare, m-am dus în sufragerie, gătită cum știți că eram, și mai mult încă, foarte mulțumită de a fi astfel, din pricina invidioasei mele, la care m-am pomenit, din întîmplare, gîndindu-mă pe drum, și care, după părerea mea, avea să treacă prin clipe grele și să îndure o comparație supărătoare între chipul meu și al ei. Nici ea, nici nimeni din mînăstire nu mă văzuse încă cu toate gătelile mele ; ce-i drept eram strălucitoare.

Sosesc ; v-am spus că nimeni nu mă ura ; felul meu blînd și prietenos îmi adusese bunăvoința tuturor ; și toată lumea mă lăuda cu plăcere și mă aprecia cum mi se cuvenea ; încît, cînd am apărut, toți ochii s-au îndreptat spre mine, și și-au făcut una alteia acele mici semne din cap care vădesc o surpriză plăcută și care laudă ce văd ; într-un cuvînt, am pricinuit o clipă de plăcere de care ar fi trebuit să fiu măgulită ; și, cînd și cînd, se uitau la rivala mea pentru a cerceta ce mutră face, ca și cînd ar fi vrut să vadă dacă se dădea bătută ; căci gelozia ei era cunoscută.

Iar ea, îndată ce m-a văzut, am observat că a lăsat ochii în jos, zîmbind cum se zîmbește cînd ceva ți se pare de rîs ; este pesemne tot ce a putut născoci mai bun ca să se apere ; și veți vedea pe ce își întemeia acest aer batjocoritor pe care a găsit de cuviință să-l ia.

Masa a luat sfîrșit și am trecut toate împreună în grădină. Cîteva călugărițe ne-au urmat ; printre altele și aceea de care v-am pomenit, și care îmi era prietenă.

Cum am ajuns în grădină, colegele mele m-au înconjurat ; una mă întrebă :

— Dar unde ai fost ? Nu te-am văzut toată ziua.

Alta se uita la rochia mea, pipăia stofa și spunea :

— Iată o îmbrăcăminte frumoasă, și toate te prind de minune ! Ah, cît ești de bine pieptănată ! și o mie de

fleacuri de acestea, bune de sporovăiala unor fete cînd văd podoabe.

Prietena mea călugăriţa s-a amestecat şi ea în felul ei ; şi, puţin răutăcioasă, fără îndoială, adresîndu-se aceleia care mă dispreţuia atîta şi era alături de ea :

— Nu-i aşa, domnişoară, că aceasta ar fi o frumoasă victimă de adus Domnului ? îi spuse dînsa. Ah, Dumnezeule, ce jertfă frumoasă ar mai fi dacă domnişoara s-ar lepăda de cele lumeşti şi s-ar face călugăriţă ! (Înţelegeţi prea bine că de mine vorbea.)

— Ei, dar, maică, eu aş crede că asta este tocmai intenţia ei ! şi ar face foarte bine, răspunse cealaltă ; ar fi cel puţin calea cea mai sigură.

Apoi, către mine :

— Ai o rochie foarte frumoasă, Marianne, şi totul este pe potriva ei ; astea sînt scumpe, bineînţeles şi trebuie că doamna care are grijă de dumneata este foarte darnică. Ce vîrstă are ? e bătrînă ? s-a gîndit să-ţi asigure din ce să trăieşti ? Nu va fi veşnică şi ar fi supărător să nu te pună în situaţia de a fi întotdeauna atît de îngrijit îmbrăcată ; te deprinzi astfel, şi asta te sfătuiesc să i-o spui.

Tăcerea care a urmat acestor vorbe, şi care se datora în parte uimirii ce le cuprinsese pe toate fetele, m-a descumpănit ; am rămas fără glas şi stingherită, văzînd stingherealа celorlalte şi nu m-am putut împiedica de a plînge înainte de a răspunde.

Dar în timp ce tăceam :

— Ce înseamnă felul acesta de a judeca, domnişoară ? Ei, şi întrucît vă priveşte ? răspunse în locul meu acea călugăriţă care ţinea la mine. Ştiţi oare că proasta dispoziţie ce o arătaţi nu vă înjoseşte decît pe dumneavoastră înşivă şi că toată lumea cunoaşte motivul unei porniri atît de trufaşe ? Această trufie este cusurul ce-l aveţi ! Doamna mama dumneavoastră ne-a prevenit cînd v-a adus aici şi ne-a rugat să încercăm să vă îndreptăm ; fac ce pot pentru asta, folosiţi lecţia pe care v-o dau ; şi cînd

vorbiți cu domnișoara nu mai spuneți Marianne, cum ați spus adineauri, deoarece ea vă spune întotdeauna domnișoară, și, dintre toate colegele dumneavoastră, sînteți singura care vă permiteți a-i spune pe nume. Nu aveți dreptul să lăsați deoparte formele de bunăcuviință și de politețe care trebuie respectate între dumneavoastră. Și dumneavoastră, domnișoară, ce vă mîhnește și de ce plîngeți ? (Asta mă privea pe mine.) Este oare ceva rușinos în nenorocirile care v-au lovit și din pricina cărora părinții dumneavoastră v-au pierdut ? Trebuie să ai o minte foarte răutăcioasă pentru a face uz de acestea împotriva dumneavoastră, mai ales cînd e vorba de o fată de neam atît de bun, cum sînteți, și care, cu siguranță, nu poate să aibă decît o obîrșie dintre cele mai alese. Dacă judecăm rangul oamenilor după părerea pe care purtarea lor ne-o dă despre ei, aceea ce se crede aici mai presus de dumneavoastră, nu pierde nimic dacă vă socotește drept egală ca naștere și ar fi prea fericită să fie egala dumneavoastră în privința bunului caracter.

— Nu, maică, am răspuns cu un aer blînd, dar mîhnit ; n-am nimic, Dumnezeu mi-a luat totul și trebuie să cred că sînt mai prejos de toată lumea ; dar sînt mai bucuroasă să fiu cum sînt decît să am tot ceea ce domnișoara are mai mult ca mine, și să fiu în stare să jignesc oamenii necăjiți. Aceste vorbe și lacrimile ce le însoțeau tulburară inimile colegelor mele și le atraseră de partea mea.

— Ei, dar cine se gîndește s-o jignească ? strigă geloasa mea, roșie de rușine și de ciudă ; ce rău i se face, mă rog, dacă i se spune să ia seama la ce o să se întîmple cu ea ? Dar multă băgare de seamă mai trebuie cu fetița asta !

Nu i s-a răspuns nimic ; călugărița mea îi și întorsese spatele și mă luase cu dînsa în altă direcție, împreună cu cea mai mare parte dintre interne, care ne-au urmat ; numai una sau două au rămas cu dușmanca mea ; și încă, una îi era rudă și cealaltă prietenă.

Această mică întîmplare pe care am socotit-o destul de plină de învățăminte pentru tinerele cărora le-ați putea da să citească acestea, m-a făcut să fiu și mai politicoasă și modestă cu colegele mele ; așa încît, la rîndul lor, mi-au arătat și mai multă prietenie. Acum, să reluăm firul poveștii mele.

V-am făgăduit-o pe cea a unei călugărițe, dar locul ei nu este încă aici, și ceea ce am să vă povestesc acum o va prilejui. Această călugăriță ghiciți cine este, fără îndoială ; ați văzut-o adineauri răzbunînd jignirea ce mi-a fost adusă ; și după felul în care a vorbit, trebuie să vă fi dat seama că ea nu avea îngustimile de spirit obișnuite în mînăstire. Veți afla curînd cine era. Să mergem mai departe. Doamna de Miran a venit din nou să mă vadă două zile după masa de la doamna Dorsin ; și, peste cîteva zile, am primit de la dînsa, la ora nouă dimineața, un al doilea răvaș prin care mă înștiința să fiu gata la ora unu după amiază pentru a mă duce cu dînsa la doamna Dorsin, și cu o nouă poruncă de a mă dichisi, care a fost urmată de o supunere deplină.

Deci, a sosit. Trecuseră opt zile de cînd nu-l mai văzusem pe Valville și vă mărturisesc că timpul mi s-a părut lung. Nădăjduiam să-l aflu în poarta mînăstirii, ca prima dată ; mă așteptam la asta, nici nu mă îndoiam, și gîndeam greșit.

Doamna de Miran, cuminte, socotise de cuviință să nu-l aducă cu dînsa și n-am fost întîmpinată decît de un lacheu care m-a condus la trăsura ei. Am rămas încremenită și toată veselia mi-a pierit deodată ; m-am stăpînit totuși și m-am apropiat cu o descurajare lăuntrică pe care voiam s-o ascund doamnei de Miran ; dar ar fi trebuit să nu am față ; a mea mă trăda ; pe ea mi se citea tulburarea și, oricît nu voiam, m-am apropiat de dînsa cu un aer de tristețe și de neliniște de care am văzut-o zîmbind îndată ce m-a zărit. Inima mi-a venit puțin la loc la acest zîmbet, mi s-a părut că este semn bun.

— Urcă-te, fata mea, îmi spuse dînsa. Am luat loc şi am pornit.

— Lipseşte cineva aici, nu-i aşa ? adăugă ea, tot zîmbind.

— Ei, cine oare, mamă, am răspuns, ca şi cînd nu mi-aş fi dat seama.

— Ei, cine, fata mea ? strigă dînsa ; tu ştii chiar mai bine ca mine, care sînt mama lui.

— A ! e vorba de domnul de Valville, am răspuns. Ei, dar îmi închipui că-l vom găsi la doamna Dorsin.

— Deloc, îmi spuse dînsa ; mai bine ; ne aşteaptă la unul din prietenii săi, de unde trebuie să-l luăm în trecere şi eu sînt aceea care n-am vrut să-l aduc aici. Îl vei vedea îndată.

Într-adevăr, am oprit după cîţiva paşi ; un lacheu, pe care-l zărisem de departe în poarta unei case, dispăru numaidecît şi fugi, desigur, să-şi cheme stăpînul, care, pe cît se părea, îi poruncise să stea acolo şi coborî în clipa cînd am ajuns. Cîtă bucurie îţi pricinuieşte clipa în care, după oarecare lipsă, vezi din nou ceea ce iubeşti ! Ah, plăcut lucru de regăsit !

— Am înţeles de minune, văzîndu-l în poarta casei, că trebuie să fi luat măsuri ca să mă revadă cu unul sau două minute mai devreme ; şi cît nu preţuieşte un minut cînd e vorba de dragoste ! şi cîtă recunoştinţă n-a avut inima mea faţă de a lui că a înaintat bucuria noastră cu acel minut mai mult !

— Cum, fiul meu, ai şi sosit ? îi spuse doamna de Miran : iată ce se cheamă să foloseşti clipele din plin.

— Şi iată ceea ce se cheamă o mamă care are o inimă atît de bună încît ghiceşte inimile iubitoare, îi răspunse el pe acelaşi ton.

— Taci, îi spuse ea, nu pronunţa astfel de vorbe, nu se cade să le ascult ; alintările să aştepte, te rog, să nu mai fiu eu de faţă. Tu laşi ochii în jos, adăugă ea către mine ; dar şi pe tine sînt supărată ; adineauri am văzut

că te-ai îngălbenit fiindcă el nu era cu mine ; mama dumitale nu-ţi era de-ajuns, domnişoară ?

— Ah, mamă, n-o certaţi, îi răspunse Valville, aruncîndu-mi o privire înflăcărată de dragoste ; frumos ar fi să nu bage de seamă lipsa unui bărbat căruia mama ei a hărăzit-o ! Dacă aţi întoarce capul, aş avea mare poftă să-i sărut mîna ca să-i mulţumesc.

Şi mi-o şi luă spunînd aceste vorbe : dar, repede, am tras-o înapoi ; am lovit-o chiar uşor pe a lui şi m-am aruncat numaidecît peste aceea a doamnei de Miran, sărutînd-o din toată inima, şi pătrunsă de pornirile cele mai duioase pe care le poţi avea.

Ea, la rîndul ei, a strîns-o pe a mea.

— Ah, făţarnică mică ce eşti ! îmi spuse ; abuzaţi amîndoi de respectul pe care mi-l datoraţi ; haide, linişte ! să vorbim de altceva. Fiule, ai trecut şi la fratele meu ? cum se simte azi dimineaţă ?

— Ceva mai bine, dar tot toropit ca şi ieri, răspunse Valville.

— Această toropeală mă îngrijorează, spuse doamna de Miran ; azi nu vom sta atît de mult ca deunăzi la doamna Dorsin ; vreau să-l văd pe fratele meu devreme.

Aici ajunsesem, cînd vizitiul a oprit la această doamnă. O societate bună se afla acolo ; am găsit aceleaşi persoane pe care le mai văzusem, cu încă alte două care nu mi s-au părut de prisos pentru mine, şi care, după felul binevoitor şi totuşi plin de curiozitate în care m-au privit, se aşteptau să mă vadă, mi se pare ; pesemne că se vorbise de mine, şi încă de bine ; sînt lucruri pe care le simţi.

Am luat masa ; m-au îndemnat să vorbesc mai mult decît prima dată. Doamna Dorsin, după obiceiul ei, m-a copleşit cu mîngîieri. Scutiţi-mă de a reda în amănunt cele ce s-au vorbit ; să mergem mai departe.

Nu trecuse decît un ceas de cînd ne sculaşem de la masă cînd i s-a spus doamnei de Miran că un servitor al ei cerea să-i vorbească.

Şi ce avea să-i spună era că domnul de Climal se afla în primejdie, că se încerca să fie readus în simţiri în urma unei apoplexii ce-l lovise de două ceasuri.

S-a întors unde eram cu toţii foarte speriată ; şi, cu lacrimi în ochi, ne împărtăşi această veste proastă ; îşi luă rămas bun de la societate, mă lăsă la mînăstire şi alergă la bolnav cu Valville, care mi s-a părut tulburat de starea unchiului său, şi tulburat de asemenea, cred, de întîmplarea supărătoare care ne smulgea atît de neaşteptat de la plăcerea de a fi împreună. Am fost încă mai nemulţumită decît el ; am îngăduit ca el să observe acest lucru în privirea mea şi, întristată, m-am dus să mă închid în cameră, unde m-au năpădit gînduri care m-au mîhnit.

Dacă domnul de Climal moare acum, spuneam, Valville, care-l va moşteni, şi care şi aşa era foarte bogat, va fi încă mai mult ; ei ! ştiu eu dacă acest spor de bogăţie nu-mi va dăuna ? Va fi oare cu putinţă ca un moştenitor atît de însemnat să se căsătorească cu mine ? Însăşi doamna de Miran nu se va dezice oare de această bunăvoinţă de necrezut pe care o are astăzi, încuviinţînd dragostea noastră ? Îmi va lăsa ea un fiu care ar putea să facă cele mai strălucite alianţe — fiindcă i se vor propune — şi care, poate, se va lăsa ispitit ? Aveam într-adevăr de ce să fiu îngrijorată.

În clipa de faţă, cînd eu gîndeam astfel, Valville avea multă dragoste pentru mine, eram sigură ; şi, atîta vreme cît ar fi fost vorba să se căsătorească doar cu cineva de rangul lui, el mă iubea destul pentru a fi nepăsător faţă de foloasele pe care le-ar fi putut găsi. Dar va fi el oare nepăsător şi la ambiţia de a stabili legături cu o familie încă mai mare decît a lui şi mai puternică ? Va ţine oare piept ispitei onorurilor şi a situaţiilor pe care aceasta ar putea să i le procure ? Dragostea lui va merge ea pînă acolo ? Există trepte de mărinimie care întrec unele suflete foarte mărinimoase. Inimile în stare să răzbată prin

tot felul de încercări, într-un astfel de caz, sînt atît de rare ! şi sînt rare şi inimile care nu se înclină decît în faţa celor mai grele.

— N-aveam, totuşi, de ce să mă tem dinspre partea asta ; nu ambiţia va fi aceea care-mi va dăuna în inima lui Valville. Oricum ar fi, eram îngrijorată şi n-am prea dormit.

Tocmai mă sculasem a doua zi, cînd am văzut intrînd în cameră o călugăriţă care îmi spuse, din partea stareţei, să mă îmbrac cît mai repede şi asta în urma unui răvaş pe care îl scrisese doamna de Miran, unde o ruga să mă trimită cît mai curînd. Chiar, adăuga acea călugăriţă, o trăsură mă aşteaptă în curte.

Altă pricină de îngrijorare pentru mine ; inima îmi bătea ; să trimită după mine atît de devreme ! îmi spuneam. Ei, Doamne, ce s-o fi întîmplat ? Ce poate să-mi vestească asta ? N-am aici alt sprijin decît ocrotirea doamnei de Miran (căci, în clipa aceea, nu mai îndrăzneam să spun mama mea), şi vor să mi-l ia ? oare am să-l pierd ? În starea în care mă aflam, nu mai eşti sigur de nimic. Situaţia mea prezentă nu se întemeia pe nimic ; nimeni nu era silit să mă susţină ; nu o datoram decît unei inimi bune, ce putea, deodată, să-mi retragă binefacerile ei şi să mă părăsească, fără ca să am dreptul de a mă plînge ; şi acestei inimi bune îi era de-ajuns o pîră răuvoitoare, o minciună, pentru a o scîrbi de mine ; toate astea mi se învîrteau prin cap în timp ce mă îmbrăcam. Nefericiţii au întotdeauna o părere atît de proastă despre soarta lor ! Au atît de puţină încredere în fericirea ce li se întîmplă !

În sfîrşit, iată-mă gata ; am ieşit îmbrăcată foarte neîngrijit şi m-am urcat în trăsură. Am gîndit, pe drum, că sînt condusă la doamna de Miran ; nicidecum ; la domnul de Climal au oprit. Am recunoscut casa ; ştiţi că nu trecuse prea mult de cînd fusesem acolo.

Vă daţi seama cît am fost de uimită ! O, pot spune că de data aceasta m-am socotit cu adevărat pierdută. Haide,

s-a isprăvit, îmi spuneam ; văd bine despre ce este vorba. E mizerabilul acela smerit, care a scăpat teafăr şi se răzbună ; mă aştept la fel de fel de bîrfeli pe care le-o fi născocit în ce mă priveşte ; le-o fi întors pe toate după închipuirea lui ; el trece drept un om de bine şi, orice-aş face eu, doamna de Miran va crede toate minciunile pe care le-o fi spus. A, Doamne ! ce om rău !

Şi, într-adevăr, nu era oarecum îndrituită teama mea ? Ameninţările rostite cînd s-a despărţit de mine la madame Dutour ; scena petrecută între mine şi el la călugărul unde fusesem să mă plîng, şi în faţa căruia l-am constrîns, pentru a se putea apăra, la tot ceea ce făţărnicia are mai ticălos şi mai îndrăzneţ ; acea întîlnire cu el în mînăstirea unde eram ; semnele de prietenie cu care mă onorase doamna de Miran, cînd el mă văzuse de departe salutînd-o ; teama să nu destăinuiesc sau să nu fi destăinuit nemernicia lui acestei doamne, deoarece văzuse bine că o cunosc ; toate astea, adăugate la drumul pe care eram pusă să-l fac pînă la el, fără să fi fost înştiinţată, nu păreau să-mi vestească ceva cumplit ? Cine n-ar fi crezut că aveam să îndur vreo nouă nelegiuire din partea lui ?

Veţi vedea, poate, că, după el, eu sînt aceea care a vrut să-l ispitească, pentru a-mi face un bine, îmi spuneam ; dar nu asta a spus părintelui Vincent ; m-a învinuit numai de a fi crezut că el mă iubeşte ; şi acest călugăr cumsecade, în faţa căruia ne-am aflat amîndoi, nu va refuza mărturia sa unei biete fete ameninţată să i se facă o nedreptate atît de mare. Iată cum judecam văzîndu-mă în curtea domnului de Climal ; aşa încît am coborît din trăsură cu un tremur vrednic de scena îngrozitoare la care mă aşteptam.

Erau două scări ; am spus unui lacheu :

— Unde este ?

— Pe-acolo, domnișoară, îmi spuse el ; îmi arătă scara din dreapta, pe unde Valville, în clipa aceea, cobora în grabă.

Mirată văzîndu-l acolo, m-am oprit fără să prea știu ce fac și am început să cercetez ce înfățișare are și în ce fel se uită la mine.

Am găsit că este trist, dar de o tristețe care, mi se părea, nu întorcea nimic împotriva mea ; de altfel, s-a apropiat de mine cu un aer foarte drăgăstos.

— Veniți, domnișoară, îmi spuse el, dîndu-mi mîna ; n-avem timp de pierdut, unchiul meu se sfîrșește și vă așteaptă.

— Pe mine, domnule ? am urmat eu, răsuflînd mai ușurată ; căci felul lui de a-mi vorbi mă liniștea, și apoi acest unchi pe moarte nu mi se mai părea atît de primejdios ; un om care se prăpădește, ar vroi el să-și termine viața printr-o nelegiuire ? asta nu-i de crezut.

— Pe mine, domnule ? am strigat, și de ce mă așteaptă ? ce poate să vrea de la mine ?

— Nu știm nici noi, îmi răspunse el ; dar azi dimineață a întrebat-o pe mama dacă cunoaște mai de aproape pe tînăra persoană pe care a salutat-o la mînăstire deunăzi ; mama i-a spus că da ; i-a lămurit chiar, în puține cuvinte, în ce fel v-ați cunoscut la acea mînăstire și nu i-a ascuns că ea este aceea care v-a dus acolo. Acestea fiind, puteți deci s-o aduceți, a răspuns el, și vă rog să trimiteți după ea ; trebuie s-o văd, am să-i spun ceva înainte de a muri ; și mama a scris numaidecît stareței dumneavoastră ca să vă lase să ieșiți ; iată tot ce vă putem spune.

— Vai ! i-am răspuns, această dorință de a mă vedea, m-a speriat la început; mi-am închipuit, la plecare, că este oarecare reavoință din partea lui.

— V-ați înșelat, urmă el ; cel puțin pare într-o stare de spirit destul de străină de așa ceva. Și urcam scara în timpul acestei scurte conversații. Mama este aceea

care a dorit să vă pun la curent cu toate acestea, înainte de a-l vedea pe domnul de Climal.

Zicînd acestea, am ajuns la uşa camerei sale : v-am spus că eram puţin mai liniştită ; dar vederea acestei camere în care aveam să intru n-a trecut fără să-mi pricinuiască tulburare lăuntrică.

Era într-adevăr o vizită ciudată pe care o făceam ; din nenumărate mici motive sentimentale era pentru mine o corvoadă.

Îmi venea greu să apar în faţa unui om care, după mine, nu putea să nu se simtă umilit văzîndu-mă. Mă gîndeam de asemenea că sînt tînără, că sînt sănătoasă şi că el este bătrîn şi pe moarte.

Cînd zic bătrîn ştiu că asta nu era ceva nou ; dar la vîrsta lui, un om care este pe moarte are o sută de ani ; şi acest bărbat de o sută de ani îmi vorbise de dragoste, voise să mă convingă că nu este bătrîn decît faţă de mine, care eram prea tînără ; şi, în starea hîdă şi prăpădită în care era, îmi părea rău să-l fac să-şi reamintească de toate acestea. Asta era tot ? Nu ; fusesem cuminte faţă de el ; n-a fost decît un mişel faţă de mine : vedeţi în cîte feluri eram mai presus de el ! Iată la ce mă gîndeam nedesluşit, astfel încît mie însămi îmi era ruşine de jignirea pe care vîrsta, nevinovăţia şi sănătatea mea o vor aduce acestui păcătos bătrîn, demascat şi muribund. Eram prea răzbunată şi roşeam dinainte.

Nu pe el l-am zărit primul, ci pe părintele Saint Vincent, care se afla la căpătîiul patului ; mai jos, şedea doamna de Miran, cu spatele la mine.

La această privelişte, mai ales la vederea părintelui Saint Vincent, pe care l-am uimit cel puţin atît cît m-a uimit el pe mine, n-am mai îndrăznit să mă cred la adăpost de nimic, şi iată-mă din nou pradă neliniştii mele ; căci, în fine, deşi celălalt era pe moarte, ce căuta aici bunul călugăr ? De ce trebuia să se afle aici odată cu mine ?

Şi, în legătură cu acest călugăr, despre care, în paranteză, nu v-am mai spus nimic de cînd m-am despărţit de el, la mînăstirea lui ; care, după cum ştiţi, îmi făgăduise că va căuta să-mi găsească un loc şi că va veni a doua zi dimineaţă la madame Dutour, să mă informeze despre ce ar fi putut face, să ştiţi că i-am scris două-trei zile după ce am întîlnit-o pe doamna de Miran, l-am pus la curent cu cele întîmplate şi cu locul unde mă aflam şi l-am rugat să aibă bunăvoinţa să vină acolo să mă vadă ; la care a răspuns că va veni fără întîrziere.

Eram deci, vă spun, foarte uluită văzîndu-l acolo ; şi motivele pentru care fusese chemat nu mi se păreau a fi semn bun pentru mine.

El, de asemenea, căruia nu-i destăinuisem în scrisoare numele binefăcătoarei mele, şi nici domnul de Climal nu-i spusese încă nimic despre planurile sale, nu ştia ce să gîndească văzîndu-mă în mijlocul acestei familii, adusă de Valville pe care-l văzu venind cu mine, dar care nu se apropie ci rămase mai de o parte, ca şi cînd, din respect pentru unchiul său, ar fi vrut să-i ascundă că intrasem împreună.

La zgomotul pe care l-am făcut intrînd :

— Pe cine aud ? întrebă bolnavul.

— Este tînăra pe care voiai s-o vezi, dragul meu, îi spuse doamna de Miran. Apropie-te, Marianne, adăugă ea numaidecît.

La aceste vorbe, tot trupul mi s-a cutremurat ; m-am apropiat totuşi, cu ochii plecaţi ; nu cutezam să-i ridic asupra muribundului ; n-aş fi ştiut, pe cît îmi pare, cum să fac ca să mă uit la el, şi tot amînam să ajung acolo.

— Ah, domnişoară, dumneavoastră sînteţi, îmi spuse cu o voce slabă şi nedesluşită, vă sînt îndatorat că aţi venit ; luaţi loc, vă rog. M-am aşezat deci şi am tăcut, cu ochii tot plecaţi ; nu vedeam încă decît patul lui ; dar, peste o clipă, am încercat să privesc mai sus, apoi încă puţin mai sus, şi încet-încet am ajuns în sfîrşit să-i văd

jumătate din față, pe care repede am privit-o în întregime ; dar numai pentru o clipă ; mi-era teamă ca bolnavul să nu mă prindă cercetîndu-l și să nu se simtă prea umilit ; ceea ce este sigur, e că n-am zărit pe fața aceea nici un fel de răutate împotriva mea.

— Unde este nepotul meu ? mai spuse încă domnul de Climal.

— Iată-mă, unchiule, răspunse Valville, care, sfios, se înfățișă atunci.

— Stai aici, îi spuse ; și dumneavoastră, părinte, adăugă el către călugăr, fiți de asemenea atît de bun și rămîneți ; totul fără să pomenească de doamna de Miran, care a observat că este lăsată de-o parte și-i spuse :

— Mă duc să dau unele porunci și voi trece, pentru cîteva clipe, într-altă cameră.

— Cum dorești, draga mea, răspunse el. Ea ieși deci ; și această plecare, pe care mi s-a părut că domnul de Climal el însuși o dorea, a sfîrșit prin a-mi dovedi că n-aveam a mă teme de nimic supărător. Dacă ar fi vrut să-mi facă un rău, ar fi oprit-o pe binefăcătoarea mea ; scena nu s-ar fi putut petrece fără dînsa ; așa încît nu-mi mai rămase decît o foarte mare curiozitate să aflu la ce va duce această ceremonie. După ieșirea doamnei de Miran a urmat un moment de tăcere ; l-am auzit pe domnul de Climal oftînd.

— V-am rugat, părinte, spuse el, întorcîndu-se puțin spre noi, să veniți aici azi dimineață ; nu v-am spus încă motivele pentru care v-am chemat ; am dorit, de asemenea, ca nepotul meu să fie de față ; trebuia, din pricina domnișoarei pe care toate acestea o privesc.

Aici s-a oprit puțin ca să-și recapete suflul ; eu am roșit ; mîinile îmi tremurau, și iată cum a urmat.

— Dumneavoastră, părinte, mi-ați adus-o, spuse el vorbind de mine ; era într-o situație care o punea în mare pericol ; ați venit să cereți ajutor de la mine ; m-ați ales pentru ca să i-l dau. Mă socotească un om de

bine ; v-aţi înşelat. Părinte, nu eram vrednic de încrederea dumneavoastră.

Şi cum atunci călugărul păru că vrea să-l oprească printr-o mişcare pe care o făcu :

— Ah, părinte, în numele Domnului, a cărui dreptate încerc s-o înduplec, nu vă împotriviţi aceleia pe care vreau să mi-o fac eu însumi. Ştiţi cu cîtă stimă şi poate chiar adînc respect m-aţi cinstit, cu deplină bună credinţă ; cunoaşteţi faima pe care o am în lume ; sînt respectat ca un om plin de virtute şi de evlavie ; m-am bucurat de răsplata virtuţii şi nu eram vrednic de ea ; ceea ce am făcut este un furt. Îngăduiţi-mi să-l ispăşesc, dacă este cu putinţă, mărturisind toate vicleniile care v-au înşelat, pe dumneavoastră şi pe toată lumea, şi să vă aduc, dimpotrivă, la cunoştinţă, tot dispreţul de care eram vrednic, tot dezgustul pe care l-aş fi trezit, dacă s-ar fi cunoscut adîncurile mîrşavei mele conştiinţe.

— Ah, Dumnezeule ! fii binecuvîntat, Mîntuitorul sufletelor noastre ! strigă părintele Saint Vincent.

— Da, părinte, urmă domnul de Climal, privindu-ne cu ochii scăldaţi în lacrimi, şi pe un ton căruia nu puteai să i te împotriveşti ; iată cine era omul la care aţi venit s-o încredinţaţi pe domnişoara ; nu v-aţi îndreptat decît spre un ticălos, şi toate faptele bune făcute de mine (nu pot s-o repet îndeajuns) sînt tot atîtea nelegiuiri de care sînt vinovat în faţa lui Dumnezeu, tot atîtea prefăcătorii ce m-au pus în situaţia să săvîrşesc răul, şi pentru care aş vrea să fiu supus la toate ocările, la toate înjosirile pe care un om le poate îndura pe pămînt ; şi încă acestea n-ar fi deopotrivă cu grozăviile din viaţa mea.

— Ah, domnule, ajunge ! spuse aici părintele Saint Vincent, ajunge ! Haide, nu ne mai rămîne decît să lăudăm pe Domnul pentru sentimentele pe care vi le-a trezit. Cît de îndatorat îi sînteţi ! Cu cîte dovezi de bunăvoinţă nu vă copleşeşte ! Oh ! bunătate a Dumnezeului meu,

bunătate de neînțeles, te slăvim ! Iată minunile harului ; sînt pătruns de ceea ce am auzit, pătruns pînă în adîncul inimii. Da, domnule, aveți dreptate ; sînteți foarte vinovat ; renunțați la prețuirea noastră, la părerea bună pe care lumea o are despre dumneavoastră ; ați dori să muriți disprețuit, și strigați : „Sînt vrednic de dispreț !" Ei bine, încă o dată, lăudat fie Domnul ! Nu pot să adaug nimic la ceea ce spuneți ; nu ne aflăm în fața tribunalului ispășirii și nu sînt aici decît un păcătos ca și dumneavoastră. Dar totul este bine, fiți liniștit ; ne dăm seama de toată nimicnicia dumneavoastră, ca și de a noastră. Da, domnule, într-adevăr, nu mai sînteți dumneavoastră acela pe care-l respectăm ; nu mai este acel om de păcat și de ticăloșie : este omul la care Domnul s-a uitat, de care i-a fost milă și peste care vedem că risipește plinătatea îndurării sale. Fie, o, Mîntuitorule ! ca noi, care sîntem martorii minunii pe care harul tău o înfăptuiește cu el ; fie ca și noi să sfîrșim avînd astfel de gînduri ! Vai ! care dintre noi n-are de ce să se rușineze și să se spulbere în fața judecății dumnezeiești ? N-are fiecare din noi greșelile sale care, deși altele, nu sînt poate mai mici ? Să nu mai vorbim de ale dumneavoastră ; ajunge, domnule ; ajunge, de vreme ce vă căiți, Dumnezeu vă iubește și nu v-a părăsit. El v-a dat această bărbăție cu care ni le mărturisiți ; aceste destăinuiri ale inimii dumneavoastră sînt o dovadă a bunăvoinței sale ; îi sînteți îndatorat nu numai pentru îngăduința cu care v-a răbdat, dar și pentru această durere și aceste lacrimi care vă împacă cu El, făcîndu-i chiar pe îngeri să se bucure văzîndu-le. Tînguiți-vă, domnule, tînguiți-vă, însă zicîndu-i : „O, Doamne, Dumnezeule, tu nu respingi un suflet pocăit și plecat". Plîngeți, dar cu încredere, cu mîngîierea de a nădăjdui că lacrimile dumneavoastră îl vor îndupleca, de vreme ce sînt un dar al îndurării sale.

Bunul călugăr plîngea și el spunînd aceste vorbe, plîngeam și noi, Valville și cu mine.

— N-am spus încă totul, părinte, urmă atunci domnul de Climal.

— Nu, domnule, nu, vă rog, răspunse călugărul, nu este nevoie să mergeți mai departe ; mulțumiți-vă cu ceea ce ați spus ; mai mult ar fi de prisos. Uneori poți găsi o dulce mîngîiere lăsîndu-te în voia pornirilor cărora sînteți acum pradă ; ei bine, domnule, lipsiți-vă de această mulțumire și de această mîngîiere ; nimiciți dorința pe care o aveți de a ne mărturisi mai mult. Dumnezeu vă va ține seamă de ce ați spus și de ceea ce vă veți fi abținut să spuneți.

— Ah, părinte ! exclamă bolnavul, nu mă opriți ; ar fi o ușurare să nu mai spun nimic ; sînt foarte departe de a simți mulțumirea de care-mi pomeniți ; Domnul nu are atîta milă de mine, care nu sînt vrednic de niciuna ; e încă de-ajuns că-mi dă puterea să nu mă las învins de rușinea de care mă simt cuprins, și care m-ar opri în orice clipă, dacă El nu m-ar sprijini. Da, părinte, această mărturisire a nemerniciei mele mă copleșește ; fiece cuvînt pe care vi-l spun mă face să sufăr ; sufăr și-i mulțumesc Domnului, care astfel îmi dă putința să-i jertfesc ticăloasa-mi mîndrie. Îngăduiți deci să mă folosesc de o rușine ce mă pedepsește, aș vrea să pot s-o sporesc pentru a face deopotrivă, dacă s-ar putea, înjosirea mea cu virtuțile mincinoase pentru care am fost cinstit. Aș vrea ca lumea întreagă să fie martora ocărîlor ce le revărs asupra mea ; îmi pare chiar rău că am fost silit s-o îndepărtez pe doamna de Miran ; aș fi putut cel puțin să mai roșesc față de o soră care, poate, nu este încă dezamăgită ; dar a trebuit s-o înlătur ; o cunosc, m-ar fi oprit ; dragostea ei față de mine, prea duioasă și prea simțitoare, nu i-ar fi îngăduit să asculte ceea ce aveam de spus ; dar îi veți spune dumneavoastră, părinte ; îmi pun nădejdea în evlavia dumneavoastră și este o însăr-

cinare pe care îmi veţi îngădui să v-o dau. Să isprăvim. Fără îndoială, domnişoara v-a spus adevărul istorisindu-vă purtarea mea faţă de dînsa ; într-adevăr, nu i-am venit în ajutor decît pentru a încerca s-o ademenesc ; am crezut că nenorocirea ei îi va răpi curajul de a rămîne cinstită, şi i-am oferit să-i asigur traiul, cu condiţia ca să ajungă demnă de dispreţ. Cu asta v-am spus destul, părinte ; scurtez această poveste cumplită din respect pentru pudoarea ei, pe care vorbele mele din trecut n-au jignit-o decît prea mult. Vă cer iertare, domnişoară, şi vă rog din suflet să uitaţi această groaznică întîmplare ; fie ca amintirea nerușinării mele să nu pîngărească niciodată un suflet atît de neprihănit cum trebuie să fie al dumneavoastră ; primiţi, ca ispăşire din partea mea, această mărturisire pe care o fac, şi anume că, în ceea ce vă priveşte, am fost nu numai un netrebnic în faţa Domnului, dar şi un om necinstit potrivit lumii ; căci am avut mişelia, părăsindu-vă, să vă dojenesc pentru unele mici daruri pe care mi le-aţi trimis înapoi ; era o batjocură adusă stării jalnice în care vă păraseam şi am ameninţat că mă voi răzbuna dacă veţi îndrăzni cumva să vă plîngeţi de mine.

Am izbucnit în lacrimi, în timp ce-mi dădea această satisfacţie atît de mărinimoasă şi de creştinească ; m-a înduioşat într-atît, încît mi-a smuls suspine. Valville şi părintele Saint Vincent îşi ştergeau ochii şi tăceau.

— Ştiţi, domnişoară, adăugă domnul de Climal, ce v-am oferit atunci ; era, mi se pare, un contract pentru un venit de cinci sau şase sute de livre ; astăzi vă las prin testament unul de o mie două sute. Aţi refuzat cu scîrbă acele şapte sute de livre, cînd vi le-am propus drept răsplată a unei fărădelegi ; primiţi cele o mie două sute de livre, acum cînd nu mai sînt decît răsplata cuminţeniei dumneavoastră ; de altminteri, nu este decît drept să vă fiu mai de ajutor în remuşcările mele decît m-am oferit să fiu în dezmăţul meu. Nepotul meu, aici

de față, este principalul meu moștenitor, îl fac legatarul meu ; este mărinimos din fire, și sînt sigur că n-o să-i pară rău de ceea ce v-am lăsat.

— Ah, unchiule ! strigă Valville cu lacrimi în ochi, faceți fapta cea mai lăudabilă din lume și cea mai vrednică de dumneavoastră ; singurul lucru care mă doare este că n-o faceți în deplină sănătate. În ceea ce mă privește, nu vă voi regreta decît pe dumneavoastră și dragostea pe care mi-ați arătat-o ; aș răscumpăra durata vieții dumneavoastră cu toate bunurile ce se pot închipui ; și, dacă Domnul îmi ascultă ruga, nu-i cer decît bucuria de a vă vedea trăind atît cît voi trăi eu însumi.

— Și eu, domnule, am strigat la rîndu-mi, plîngînd în hohote, nu știu ce să răspund, atît sînt de mișcată de tot ce am auzit. Deși sînt săracă, darul pe care mi-l faceți, dacă vă prăpădiți, nu mă va mîngîia de pierderea dumneavoastră ; fiți sigur că aș privi-o astăzi ca o nouă nenorocire. Îmi dau seama, domnule, că ați fi un adevărat prieten pentru mine și asta ar fi mult mai de preț, neasemuit, decît ceea ce îmi lăsați cu atîta mărinimie.

Aici lacrimile mi-au tăiat vorba ; mi-am dat seama că cele spuse de mine îl înduioșau și pe el.

— Ceea ce spuneți se potrivește cu părerea pe care am avut-o întotdeauna despre inima dumneavoastră, domnișoară — urmă el după cîteva clipe de tăcere — și este adevărat că aș îndreptăți ceea ce gîndiți despre mine dacă Dumnezeu mi-ar prelungi zilele. Simt că mă lasă puterile, spuse el apoi ; nu sînt eu acela care să vă povățuiască, gura mea nu este destul de neprihănită pentru așa ceva. Dar, deoarece sînteți de părere că pierdeți în mine un prieten, fie-mi îngăduit să vă spun încă un lucru ; virtutea dumneavoastră am încercat s-o duc în ispită ; nu a atîrnat de mine ca ea să fi fost învinsă ; vreți să mă ajutați să ispășesc strădaniile mele împotriva ei ? păstrați-o întotdeauna, pentru ca ea să ceară Domnului îndurare pentru mine ; poate că iertarea mea va

atîrna de purtarea ce o veți avea. Adio, domnișoară. Adio, părinte, adăugă el către părintele Saint Vincent : v-o încredințez. Iar dumneata, nepoate, vezi acuma pentru ce te-am oprit : m-ai văzut în genunchi în fața ei, ai putut s-o bănuiești că încuviința acest lucru ; era nevinovată, și m-am socotit dator să ți-o spun.

Aici s-a oprit și era tocmai să plecăm cînd a mai zis :

— Nepoate, du-te și roag-o pe sora mea să se întoarcă. Domnișoară, îmi zise apoi, doamna de Miran mi-a spus cum ați cunoscut-o ; în povestirea ce i-ați făcut despre situația dumneavoastră, era firesc să intre amănuntul jignirii pe care, de curînd, o suferiserăți din partea mea ; spuneți-mi deschis, ați pus-o la curent, mi-ați pomenit numele ?

— Domnule, am să vă spun adevărul, am răspuns, puțin încurcată de această întrebare. Cînd am plecat de la părintele Saint Vincent am intrat în vorbitorul unei mînăstiri pentru ca să cer ajutorul stareței ; acolo am întîlnit-o pe doamna de Miran ; eram deznădăjduită ; a văzut că m-au podidit lacrimile ; asta a înduioșat-o. A stăruit să-i spun ce mă întrista ; nu-mi trecea prin gînd să vă fac vreun rău ; dar n-aveam alt mijloc decît de a stîrni mila, și am istorisit totul, nenorocirile de la început și cele de pe urmă. Atunci nu v-am spus numele, mai puțin din discreție decît fiindcă am găsit că nu este nevoie ; și n-ar fi știut niciodată mai mult dacă, peste cîteva zile, vorbind de acele haine pe care vi le-am trimis înapoi, nu l-aș fi pomenit din întîmplare pe domnul de Valville, la care le trimisesem, ca fiind nepotul aceluia care mi le dăduse. Iată, din păcate, cum a aflat de dumneavoastră, domnule ; și sînt foarte amărîtă de nesocotința mea ; căci, de răutate nici vorbă n-a fost ; v-o jur pe conștiința mea ; aș putea să vă înșel, dar sînt prea mișcată și prea recunoscătoare pentru a vă ascunde ceva.

— Lăudat fie Domnul ! strigă el către părintele Saint Vincent ; în clipa de faţă, sora mea ştie ce trebuie să creadă despre mine. N-aş fi crezut ; este încă o ruşine ce-mi este dată înainte de a muri ; simt că este mare, părinte. Şi vă mulţumesc, domnişoară ; nu vă aduceţi nici o învinuire, mi-aţi făcut un serviciu ; sora mea mă cunoaşte, şi voi roşi în faţa ei.

Îmi venea să strig de durere auzindu-l vorbind astfel. Doamna de Miran s-a întors cu Valville ; s-a mirat de lacrimile şi hohotele mele şi fratele ei şi-a dat seama de asta :

— Vino, draga mea, îi spuse el ; te-aş fi oprit adineauri dacă nu m-aş fi temut de dragostea dumitale ; aveam de spus unele lucruri pe care nu le-ai fi răbdat ; dar nu voi fi păgubit cu nimic, părintele Saint Vincent va fi atît de bun să ţi le spună el ; şi, slavă Domnului, ce-i mai de seamă îţi este deja cunoscut ; domnişoara te-a pus în situaţia de a mă judeca. M-am purtat urît cu dînsa ; părintele Saint Vincent mi-o încredinţase ; nu putea să încapă pe mîini mai rele şi eu ţi-o încredinţez dumitale. La toată prietenia pe care mi s-a părut că o ai pentru dînsa, adaug-o pe aceea ce ai avut-o pentru mine şi de care este mult mai vrednică decît am fost eu. Inima dumitale, aşa cum a fost faţă de mine, este un bun pe care i-l las şi care o va răzbuna de puţina cinste şi virtute pe care le-a aflat într-a mea.

— Ah, frate, frate, ce vii să-mi spui ! îi răspunse doamna de Miran, care plîngea aproape cît mine. Destul, te rog, destul ; în durerea în care mă aflu n-aş putea să ascult mai mult. Dă, voi avea grijă de Marianne, îmi va fi de-a pururi dragă ; îţi făgăduiesc, nu trebuie să te îndoieşti de asta ; acum i-ai dat asupra inimei mele unele drepturi ce vor fi veşnice. Este un lucru făcut, să nu mai vorbim de asta ; vezi în ce durere ne-ai cufundat pe toţi. Hai, dragul meu, eşti în stare să vorbeşti atît de mult ? Asta te oboseşte ; cum te simţi ?

— Ca un om care, curînd, se va înfăţişa Domnului, spuse el ; mă prăpădesc, soră. Adio, părinte, amintiţi-vă de mine în sfintele dumneavoastră jertfe ; ştiţi cîtă nevoie am de aceasta.

De-abia a fost în stare să isprăvească aceste din urmă cuvinte şi, din această clipă, îl cuprinse o slăbiciune în care am crezut că-şi dă sufletul.

Doi doctori au intrat atunci : călugărul plecă ; Valville şi cu mine am fost îndepărtaţi în timp ce încercau să-i vină în ajutor. Doamna de Miran a dorit să rămînă şi noi am trecut într-o cameră unde se aflau un prieten apropiat al domnului de Climal şi două rude ale familiei, care voiau să intre.

Valville le-a oprit şi le-a spus că bolnavul şi-a pierdut cunoştinţa şi că trebuie văzut ce se va întîmpla ; astfel încît n-a intrat nimeni afară de un preot, duhovnicul lui, pe care l-am văzut sosind.

Valville, care şedea lîngă mine în această cameră, mi-a spus în şoaptă cine sînt acele trei persoane aflate acolo.

Vorbesc de acel prieten al domnului de Climal şi de cele două doamne, rudele sale, din care una era mama iar cealaltă fiica.

Prietenul mi s-a părut un om rece şi cuviincios ; era un magistrat, cam de vreo şaizeci de ani.

Mama domnişoarei părea să aibă cincizeci sau cincizeci şi cinci de ani ; era o femeie mică şi oacheşă, destul de plină, foarte urîtă, cu o faţă largă şi pătrată, cu ochi negri, mititei, care la început îţi păreau vioi, dar erau numai curioşi şi neliniştiţi ; din aceşi ochi veşnic în mişcare, veşnic privind în toate părţile şi căutînd să găsească ce-ar putea oferi ca distracţie unui suflet gol, trîndav, unui suflet care n-are la ce privi în el însuşi ; căci sînt unii oameni a căror minte nu este în mişcare decît pur şi simplu din lipsă de idei ; asta-i face atît de lacomi după tot ce este în afara lor, cu atît mai mult cu cît nu

le rămîne nimic, totul trece prin ei, totul iese din ei ; oameni care își irosesc timpul mereu privind, mereu ascultînd, niciodată gîndind. Eu îi asemui cuiva ce și-ar duce viața stînd la fereastră ; iată imaginea pe care mi-o fac despre ei și despre felul cum le lucrează mintea.

Astfel era femeia despre care vă vorbesc ; dar n-am judecat-o atunci cum o judec acum, cînd îmi amintesc de ea ; felul meu de a gîndi, oricît era de matur, nu era încă atît de profund, dar am găsit o fire care nu mi-a plăcut.

Mai întîi, ochii ei s-au repezit la mine și m-au cercetat ; spun s-au repezit, cu riscul de a nu mă exprima cum trebuie, pentru a vă zugrăvi lăcomia plină de curiozitate cu care a început să se uite la mine ; și astfel de priviri te apasă atît de mult !

M-au stînjenit, și n-am găsit alt leac decît să mă uit și eu la ea ca s-o fac să înceteze ; cîteodată asta reușește și te scapă de supărătoarea stăruință la care ești supusă.

Într-adevăr, doamna m-a lăsat în pace, dar numai pentru o clipă ; a început din nou, încă și mai și, și m-a sîcîit.

Cînd era obrazul, cînd boneta, apoi hainele, talia, pe care mi le cerceta pe rînd.

Întîmplător, am tușit ; a fost și mai atentă ca să pîndească cum tușesc. Mi-am scos batista ; cum am să fac ? a fost încă un spectacol interesant pentru ea, un nou subiect de curiozitate.

Valville se afla lîngă dînsa ; iat-o deodată întorcîndu-se ca să-i vorbească și întrebîndu-l :

— Cine este domnișoara aceasta ?

Am auzit-o ; oamenii ca dînsa nu întreabă niciodată atît de încet cum își închipuie ; procedează atît de nesocotit încît nici n-au timpul să fie discreți.

— Este o domnișoară din provincie, este fiica uneia dintre cele mai bune prietene ale mamei, îi răspunse Valville pe un ton destul de nepăsător.

— A ! A ! din provincie ! urmă ea ; şi mama ei se află aici ?

— Nu, răspunse el din nou ; această domnişoară stă într-o mînăstire, la Paris.

— A, într-o mînăstire ! Doreşte să se călugărească ? Şi la ce mînăstire ?

— Doamne, spuse el, nu ştiu cum îi zice.

— Poate că are vreo rudă acolo ? urmă ea. Este tare frumuşică, într-adevăr foarte frumuşică, spunea, zvîrlind după fiecare întrebare cîte o privire spre faţa mea. Pînă la urmă, s-a plictisit de mine şi m-a lăsat, ca să-l cerceteze pe magistrat, pe care-l cunoştea totuşi, dar a cărui tăcere şi tristeţe i s-au părut atunci vrednice de a fi privite mai cu luare-aminte.

— Iată un lucru îngrozitor, îi spuse ea apoi ; acest om care se prăpădeşte şi care era atît de sănătos (cine ar fi crezut ?), nu sînt decît zece zile de cînd am luat masa împreună.

Vorbea de domnul de Climal.

— Dar, spuneţi-mi, domnule de Valville, este chiar atît de rău ? Omul ăsta este voinic, nădăjduiesc că o să scape. Dumneavoastră ce credeţi ? De cînd este bolnav ? Căci eu mă aflam la ţară, n-am aflat de asta decît ieri. Este adevărat că nu mai vorbeşte, că e fără cunoştinţă ?

— Da, doamnă, nu-i decît prea adevărat, răspunse Valville.

— Şi doamna de Miran este oare înăuntru ? spuse ea. Cine mai e acolo ? Biata femeie ! Trebuie să fie foarte mîhnită, nu-i aşa ? Se iubeau mult. E un om atît de cumsecade ! Pentru toată familia este o pierdere. Iată o fată care a plîns ieri toată ziua şi eu la fel. (Şi acea fată, care era a ei, avea într-adevăr un aer destul de amărît şi nu scotea o vorbă.)

Privirile noastre se întîlniseră de cîteva ori, pe furiş, şi mi se păruse că am văzut în ochii ei tot atîta bunăvoinţă faţă de mine cît trebuie să fi întîlnit şi dînsa în

ai mei față de ea. Aveam motive să bănuiesc că eram pe placul ei ; despre partea mea, eram încîntată de dînsa și aveam într-adevăr de ce.

Ah, doamnă, ce persoană plăcută era ! N-am mai întîlnit pe nimeni de vîrsta ei care să-i semene ; niciodată tinerețea n-a împodobit într-atît pe cineva ; nicicînd n-a fost vreuna care să placă, să zîmbească într-atît ochiului ca ea. Este adevărat că domnișoara n-avea decît optsprezece ani ; dar nu ajunge să ai vîrsta aceea pentru a fi tînără cum era dînsa ; trebuie să-i adaugi un chip făcut dinadins pentru a fi înfrumusețat de acele expresii jucăușe, gingașe și pline de avînt, de acele plăcute însușiri ce le simți, dar nu le poți spune în cuvinte, pe care i le dă tinerețea ; și poți avea un chip foarte frumos fără a-l avea făcut să se mlădieze la tot ce spun.

Este vorba aici de un farmec deosebit, de nu știu ce drăgălășenie ce se răspîndește în mișcări, în trăsături, mai mult suflet și mai multă viață decît există de obicei.

Mai deunăzi, cineva spunea unei doamne că se află în primăvara vieții sale ; acest cuvînt de primăvară mi-a amintit de tînăra domnișoară de care vorbesc, și pun rămășag că vreun chip ca al ei a dat naștere acelei expresii.

Nu citesc niciodată numele de *Flora* sau de *Hebe* fără să mă gîndesc deodată la domnișoara de Fare (așa se numea dînsa).

Închipuiți-vă o statură înaltă, sprintenă și mlădioasă. După felul în care domnișoara de Fare mergea, se mișca dintr-un loc într-altul, ai fi zis că nu cîntărește nimic.

În sfîrșit, avea farmece de tot felul ; avea ceva nobil, ceva interesant, dar de un nobil firesc și nestingherit, care ține de persoană, n-are nevoie de strădanie ca să dăinuie, nu e legat de ținută ; nici aerul zglobiu, nici aerul nepăsător nu-l schimbă și este ca o însușire înnăscută a chipului ; și de un vino încoace care face ca o persoană să n-aibă o pornire fără să fie pe placul inimii tale. Erau

din acele trăsături delicate, drăgălașe, ce dau o înfățișare vioaie, șireată, dar nu răutăcioasă.

Ești o strengăriță, îi spuneam cîteodată ; și, într-adevăr, era ceva din ceea ce spun în expresia ei ; dar asta era ca un farmec care-ți făcea plăcere să-l vezi și care era numai un semn de veselie a spiritului ei.

Domnișoara de Fare avea o sănătate cam șubredă ; dar stările ei proaste îi dădeau un aer mai curînd duios decît bolnav. Ar fi dorit să fie mai plinuță decît era ; nu știu însă dacă ar fi cîștigat prea mult ; cel puțin, dacă vreodată un chip a putut să se lipsească de așa ceva, acesta era al ei ; niște obraji mai bucălați ar fi fost doar un farmec mai mult, dar în schimb ar fi pierdut altele mai interesante și mai de preț.

Domnișoara de Fare, cu finețea și sclipirea spiritului ei, cînd era în societate mare, asculta cu plăcere, gîndea mult, vorbea puțin ; și cei care vorbeau bine sau rău nu păgubeau cu nimic prin asta.

N-am auzit-o niciodată spunînd ceva care să nu fie nimerit și de bun gust.

De se afla cu prieteni, avea un fel de a gîndi și de a vorbi fără înconjur ce era numai sincer, nu și aspru.

Se deosebea la ea o simțire pătrunzătoare, iute, neașteptată, și plină de prospețime, o mare nobleță a gîndirii, un suflet superior și mărinimos. Dar acestea privesc caracterul, pe care-l veți cunoaște mai bine prin cele ce voi spune mai tîrziu.

Eram de cîtva timp acolo, cînd doamna de Miran ieși din camera bolnavului și ne spuse că i-a revenit cu desăvîrșire cunoștința și, în momentul de față, doctorii îl găseau mult mai bine.

— M-a întrebat chiar, adăugă dînsa, adresîndu-mi-se, dacă mai ești aici, domnișoară, și m-a rugat să nu fii condusă înapoi la mînăstire decît după ce vei fi luat masa cu noi.

— Îmi faceți multă cinste, doamnă, i-am răspuns, și va fi după cum doriți.

— Aș vrea să știe că sînt aici, spuse atunci magistratul, prietenul său, și aș avea o mare dorință să-l văd, dacă se poate.

— Și eu de asemenea, spuse doamna ; nu s-ar putea găsi un mijloc să fie anunțat ? Dacă se simte mai bine, poate că n-ar fi nemulțumit să intrăm ; ce părere aveți, doamnă ? Doctorii au așadar mai multă nădejde ?

— Din păcate nu se merge atît de departe ; îl găsesc numai ceva mai puțin rău, asta-i tot, răspunse doamna de Miran ; dar mă duc numaidecît, să văd dacă nu-i nici o piedică să intrați. Și era tocmai pe punctul să plece, cînd cei doi doctori au ieșit din cameră.

— Domnilor, le spuse dînsa, aceste două doamne pot intra împreună cu domnul ca să-l vadă pe fratele meu ? Este în stare să-i primească ?

— Este încă destul de slăbit, răspunse unul dintre ei, și are nevoie de odihnă ; ar fi mai bine să se aștepte cîteva ceasuri.

— A, fără discuție, trebuie așteptat, spuse atunci magistratul ; mă voi întoarce după-amiază.

— Nu va fi nevoie, dacă doriți să rămîneți, urmă doamna de Miran.

— Nu, spuse el, vă sînt îndatorat, n-aș putea ; am puțină treabă.

— În ceea ce mă privește, n-am nici una, spuse doamna și sînt de părere să rămîn ; nu-i așa, doamnă ? Ei bine, domnilor, urmă ea numaidecît, spuneți-ne, ce gîndiți despre această boală ? Mie una, mi-e în gînd că va scăpa, nu-i așa ? N-o fi atacat la piept ? Acum șase luni a avut un guturai care a ținut foarte mult ; i-am spus să ia seama, îl cam trecea cu vederea. Febra este mare ?

— Nu de febră ne temem cel mai mult, doamnă, spuse celălalt doctor, și nu putem încă să ne facem o părere

prea sigură despre ce se va întîmpla ; dar e încă primejdios.

După aceste cuvinte ne-au părăsit ; magistratul i-a urmat şi am rămas, mama, fiica, doamna de Miran, Valville şi cu mine în cameră.

Era tîrziu, un lacheu a venit să ne spună că masa e gata. Doamna de Miran trecu o clipă la bolnav ; i s-a spus că se odihneşte ; ieşi cu preotul ce rămăsese acolo şi care ne spuse că se întoarce după cină ; ne-am aşezat la masă, ceva mai puţin neliniştiţi decît fusesem în timpul dimineţii.

Toate aceste amănunte sînt plicticoase, dar nu ne-am putea lipsi de ele ; prin ele se ajunge la faptele principale. La masă am fost aşezată lîngă domnişoara de Fare. Mi s-a părut, după purtarea ei amabilă, că era foarte mulţumită de acest prilej de a face oarecum cunoştinţă cu mine. Între noi era un schimb continuu de mici amabilităţi inspirate de simpatie la două persoane cărora le este plăcut să se vadă.

Ne uitam una la alta cu bunăvoinţă şi, cum dragostea îşi are drepturile sale, cîteodată mă uitam şi la Valville care, la rîndul lui şi după cum îi era obiceiul, era aproape mereu cu ochii la mine.

Mi se pare că domnişoara de Fare a observat privirile noastre.

— Domnişoară, îmi spuse dînsa încet, în timp ce mama ei stătea de vorbă cu doamna de Miran, tare aş dori să nu mă înşel în ceea ce gîndesc ; şi acestea fiind, n-aţi părăsi Parisul.

— Nu ştiu la ce vă gîndiţi, i-am răspuns pe acelaşi ton (şi, într-adevăr, nu ştiam) ; dar, oricum ar fi, mi se pare că gîndiţi întotdeauna drept ; acum, vreţi să-mi spuneţi, domnişoară, gîndul dumneavoastră ?

— Anume, urmă dînsa tot încet, că doamna mama dumneavoastră este cea mai bună prietenă a doamnei de Miran şi că s-ar putea foarte bine să vă căsătoriţi cu

vărul meu ; spuneți-mi, la rîndul dumneavoastră, cum stau lucrurile.

Nu era lucru ușor ; întrebarea m-a încurcat, m-a neliniștit chiar ; am roșit, apoi mi-a fost frică să nu se vadă că roșesc și ca aceasta să nu dea în vileag o taină care-mi făcea prea mare cinste. În fine, nu știu ce-aș fi răspuns, dacă mama ei nu m-ar fi scos din încurcătură. Din fericire, cum v-am spus, era din acele femei care văd totul și care vor să știe tot.

A băgat de seamă că vorbim :

— Ce este, fata mea ? spuse dînsa ; despre ce-i vorba ? Dumneata zîmbești și domnișoara roșește (nu-i scăpase nimic) ; se poate ști ce ai spus ?

— N-am să fac din asta nici o taină, răspunse fiica ei, aș fi încîntată ca domnișoara să rămînă la Paris, și-i spuneam că aș dori să se căsătorească cu domnul de Valville.

— A, a ! exclamă dînsa. Ei, fiindcă veni vorba, am avut și eu aceeași idee ; și mi se pare, după toate cîte le-am observat, că nu i-ar supăra nici pe unul, nici pe celălalt. Ei ! mai știi ? Poate că acesta este planul ; așa s-ar părea.

— Și de ce nu ? spuse doamna de Miran, care, pesemne, n-a găsit că este vreun pericol să ia o hotărîre în aceste împrejurări ; și, dintr-o bunătate sufletească de care sînt încă fermecată cînd mă gîndesc la ea și nu mi-o pot aminti nicicînd fără să plîng de drag și de recunoștință, care, spun, dintr-o minunată bunătate sufletească, și pentru a ne da o garanție neîndoioasă în privința cuvîntului ei, a consimțit să folosească acest prilej de a pregăti spiritele pentru căsătoria noastră.

— Și de ce nu ? spuse deci la rîndul ei ; fiul meu nu va fi de plîns dacă aceasta se va întîmpla.

— A ! toată lumea va fi de părerea dumneavoastră, urmă doamna de Fare ; desigur, nu i se vor putea aduce decît laude și i le aduc pe ale mele dinainte ; nu cunosc

pe nimeni care să aibă parte de ceva mai bun decît va avea dînsul.

— De aceea vă pot încredința, doamnă, că nu voi rîvni la partea nimănui, răspunse Valville cu un aer sincer și firesc, în timp ce plecam capul ca să-i mulțumesc mamei sale de bunăvoința ei, fără să-i spun nimic ; căci am găsit de cuviință să tac și s-o las pe binefăcătoarea mea să vorbească, față de care, în această privință și cu acest prilej, n-aveam decît să păstrez o tăcere modestă și plină de respect. Totuși, nu m-am putut abține să-i arunc o privire foarte duioasă și foarte recunoscătoare ; și în felul în care conversația s-a desfășurat în jurul acestui subiect, deși totul a fost spus în glumă, doamna de Fare nu s-a îndoit că trebuia să mă căsătoresc cu Valville.

— Mă voi întoarce îndată ce-l voi fi văzut pe domnul de Climal, apoi o vom petrece pe nora dumneavoastră la mînăstire, îi zise ea doamnei de Miran ; sau, știți ce, mai bine ; nu rămîn în noaptea aceasta la Paris, mă întorc la casa mea de la țară care se află numai la un sfert de leghe de-aici, după cum știți. Îmi închipui că puteți hotărî în privința domnișoarei. Scrieți sau trimiteți vorbă la mînăstire să n-o aștepte, fiindcă o rețineți o zi sau două, după care o vom lua cu noi. Nu trebuie ca aceste domnișoare să se cunoască puțin mai bine ? Le-ați face plăcere la amîndouă, sînt sigură.

Domnișoara de Fare a intervenit și a alăturat cu atîta drăgălășenie, stăruințele ei celor ale mamei sale, încît doamna de Miran, căreia se credea că părinții mei mă încredințaseră, spuse că dînsa se învoiește și că eu sînt liberă să hotărăsc.

— Este drept, adăugă ea, că n-ai pe nimeni cu dumneata ; dar vei fi servită la doamna. Du-te, voi trece chiar eu, mai încolo, pe la mînăstire ; și mîine, după starea în care se va afla fratele meu, voi veni către ora cinci să te iau, sau voi trimite pe cineva să te aducă.

— Deoarece îmi daţi voie, nu voi sta la îndoială, doamnă, i-am răspuns.

Ne-am sculat de la masă ; Valville mi s-a părut încîntat că s-a înjghebat această mică petrecere ; am ghicit ce-i plăcea aici ; era faptul că se convingea şi mai mult de sinceritatea făgăduielilor doamnei de Miran ; această doamnă lăsa nu numai să se creadă că sînt menită fiului său, dar mă lăsa să merg în lume ca atare ; există oare purtare mai limpede, şi nu însemna că se învoieşte să nu-şi ia niciodată cuvîntul înapoi ?

Să plecăm de la domnul de Climal. Doamna de Fare n-a putut să-l vadă ; i s-a spus că se odihneşte ; şi în clipa plecării, Valville, prin cîteva vorbe spuse cu dibăcie, o făcu pe doamna aceea să-i propună să ne urmeze şi să vină să cineze la dînsa.

— Vremea este cum nu se poate mai frumoasă, îi spuse ea ; o să vă întoarceţi diseară sau mîine dimineaţă, dacă preferaţi.

— Îmi daţi şi dumneavoastră voie ? spuse Valville, rîzînd, doamnei de Miran, a cărei încuviinţare era foarte mulţumit s-o capete.

— Desigur, fiule, urmă ea, poţi să te duci ; şi aşa, nu voi pleca de-aci decît foarte tîrziu. Apoi ne-am luat rămas bun de la dînsa şi am plecat.

Iată-ne ajunşi ; am văzut o casă foarte frumoasă ; ne-am plimbat mult prin ea ; totul îmi mulţumea inima. Eram acolo cu bărbatul pe care-l iubeam, care mă adora şi avea dreptul să mi-o spună, care mi-o spunea în orice clipă, ale cărui atenţii eram îndrituită să le primesc, fiindu-mi chiar îngăduit să-i arăt, cu sfială, că-i răspund şi eu la fel. Aşa încît nu m-am dat în lături s-o fac ; el îmi vorbea, eu mă uitam la el şi vorbele lui nu erau mai duioase decît privirile mele. El îşi dădea foarte bine seama ; astfel încît cuvintele îi deveneau mai pătimaşe şi graiul ochilor mei încă mai dulce.

Ce împejurare plăcută ! Pe de-o parte, Valville mă slăvea ; pe de alta, domnişoara de Fare nu mai ştia cum

să mă alinte ; şi, în ceea ce mă privea, o inimă plină de simţire pentru toate acestea. Ne plimbam toţi trei în pădurice de lîngă casă ; o lăsasem pe doamna de Fare ocupată cu primirea a două persoane care tocmai sosiseră să ia masa la dînsa ; şi cum drăgălăşeniile lui Valville întrerupeau ceea ce spuneam, ne-a dat în gînd, acestei drăguţe fete şi mie, dintr-o pornire plină de veselie, să fugim de el, să-l îndepărtăm de lîngă noi şi să azvîrlim în el cu frunze pe care le smulgeam din tufişuri.

El ne urmărea, noi fugeam ; m-a prins, ea mi-a venit în ajutor ; şi sufletul meu se deda unei bucurii care n-avea să ţină.

Ne jucam astfel cînd am fost anunţaţi că numai pe noi ne aşteaptă ca să se aşeze la masă, şi ne-am dus în sufragerie.

S-a cinat ; întîi, s-au cerut ştiri despre domnul de Fare care era în armată ; apoi, s-a vorbit de mine ; societatea mi-a făcut multe amabilităţi. Doamna de Fare o şi înştiinţase de căsătoria ce se pregătea şi Valville a fost felicitat.

După sfîrşitul cinei, musafirii au plecat ; doamna de Fare îi spuse lui Valville să rămînă pînă a doua zi ; n-a fost nevoie să se stăruiască prea mult. Mă apropii de catastrofa care mă ameninţă şi mîine voi vărsa multe lacrimi.

M-am sculat dimineaţă între zece şi unsprezece ; peste un sfert de oră a intrat o cameristă care venea să mă ajute la îmbrăcat.

Cît de neobişnuit să fi fost pentru mine serviciul pe care avea să mi-l facă, l-am primit, cred, în chip tot atît de firesc ca şi cînd aş fi fost deprinsă cu el. Trebuia doar să-mi ţin rangul şi astea erau lucruri pe care le prindeam nici că se poate mai repede ; aveam un gust firesc, sau, dacă vreţi, nu ştiu ce mîndrie sensibilă care mi le dezvăluia deodată şi camerista mea n-a simţit că sînt începătoare.

De-abia isprăvise să mă îmbrace şi am auzit glasul domnişoarei de Fare care se apropia ; vorbea cu altă persoană care era cu dînsa. Am crezut că nu poate fi decît Valville şi voiam să ies în întîmpinarea ei, dar nu mi-a lăsat răgazul, a intrat în cameră.

Ah, doamnă, ghiciţi cu cine, ghiciţi ; iată ce se poate numi o lovitură de trăznet.

Era cu acea negustoreasă de pînzeturi la care fusesem ca fată de prăvălie, cu madame Dutour, despre care am spus nechibzuit sau din simplă nebăgare de seamă că nu voi mai vorbi şi care, într-adevăr, nu va mai apare în scenă.

Domnişoara de Fare alergă mai întîi spre mine şi mă îmbrăţişă cu un aer zglobiu ; dar acel lucru blestemat, acea nenorocită de madame Dutour tocmai îmi căzuse sub ochi şi n-a mai îmbrăţişat decît o statuie ; am rămas înţepenită, mai palidă decît moartea şi nu mai ştiam unde sînt.

— Ei, draga mea, dar ce aveţi ? Nu-mi spuneţi nimic ? strigă domnişoara de Fare, mirată de tăcerea şi de nemişcarea mea.

— Ei ! ajută-ne Doamne ! Ori am căpiat ? Nu eşti dumneata, Marianne ? strigă la rîndul ei madame Dutour. Ei ! la naiba, chiar ea este ! ia te uită cum se întîlneşte omul ! am venit aici să arăt nişte pînzeturi unor doamne, vecinele dumneavoastră, care au trimis după mine ; la întoarcere, mi-am zis : Trebuie să trec pe la doamna marchiză să văd dacă nu-i trebuie ceva. M-aţi găsit în camera dînşii, apoi m-aţi adus aici, unde o găsesc pe ea ; să crezi că îngerul meu păzitor mi-a dat gîndul să intru în casă.

Şi numaidecît mi s-a aruncat de gît. Ce noroc a dat peste dumneata ? adăugă ea îndată. Ia te uită cît este de frumoasă şi de bine îmbrăcată ! Ah, cît sînt de fericită că te văd aşa gătită ! Ce bine-ţi vine ! Mi se pare, Doamne iartă-mă, că are o cameristă ! Ei, ia spune-mi ce înseamnă

asta ? Iată un lucru minunat, biata copilă ! Istorisește-mi de unde toate astea ?

La aceste vorbe, nici un cuvînt din partea mea ; eram zdrobită.

În timpul acesta, Valville sosește cu un aer vesel ; dar, văzînd-o pe madame Dutour, iată-l că roșește, se fîstîcește și rămîne și el nemișcat. Vă închipuiți prea bine că și-a dat seama de urmările neplăcute ale acestei întîmplări ; totul, de altfel, s-a petrecut mai repede decît sînt în stare să povestesc.

— Încet, madame Dutour, încet, spuse atunci domnișoara de Fare ; vă înșelați cu siguranță, nu știți cu cine vorbiți. Domnișoara nu este acea Marianne drept care o luați.

— Nu este ea ! strigă încă negustoreasa, nu este ea ! Ei ! tronc, mai auzii una : o să vedeți că poate nici eu nu sînt madame Dutour, da, eu ! Ehei, Doamne iartă-mă, întrebați-o dacă mă înșel. Haide ! răspunde odată, n-ai fost patru sau cinci zile în pensiune la mine ca să înveți negustoria ? Domnul de Climal este acela care a băgat-o și apoi a lăsat-o baltă într-o bună zi ; zi bună, faptă bună ; adio, du-te învîrtindu-te unde vezi cu ochii. Dar și plîngea, să fi văzut, biata orfană ! Am găsit-o despletită ca Sfînta Magdalena ; o boarfă de-o parte, o boarfă de alta ; îți se rupea inima.

— Dar, încă o dată, luați seama, doamnă, luați seama ; căci asta nu se poate, spuse domnișoara de Fare, mirată.

— O, bine, eu nu spun că asta se poate, dar spun că asta este, urmă madame Dutour. Ei, dar bine că-mi amintii, poftim, la domnul de Valville am trimis pachetul de boarfe pe care domnul de Climal i le dăruise ; ca dovadă că mai am o batistă de-a ei, pe care a uitat-o la mine și care nu face cine știe cît ; dar, cum o fi, este a ei și n-am nici o pretenție ; a fost spălată, așa cum este ; dacă ar fi mai bună, tot asta ar fi ; și ceea ce spun este numai ca să arăt că am de unde s-o cunosc. În sfîrșit, într-un

cuvînt, că o vrea să vorbească sau n-o vrea să vorbească, este Marianne ; şi mai cum ? Marianne ; ăsta-i numele pe care-l purta cînd am luat-o ; dacă nu-l mai are, este că l-a schimbat, dar nu-i ştiam altul, şi nici ea de altfel ; şi încă mi-a spus ea, i-l dăduse nepoata unui preot ; căci ea nu ştie cine este ; tot ea mi-a spus şi asta. Ce naiba ! unde vedeţi vreo răutate din partea mea ? Oare vreau să-i fac vreun rău, eu, acestei copile care a fost fata mea de prăvălie ? Am ceva cu ea ? Ce Dumnezeu ! Sînt ca toată lumea, recunosc oamenii cînd i-am văzut. Nu zău, că tare o mai fi greu asta ! Dacă s-a făcut mîndră, mă rog ! n-am ce să-i fac. De altminteri, nu pot să spun decît bine despre ea ; am cunoscut-o ca fată cinstită ; ce poate fi mai frumos ? O desfid să aibă ceva mai de preţ, şi ducesă de-ar fi ; de ce se supără ?

La acest din urmă cuvînt, camerista începu să rîdă în palmă şi ieşi ; iar eu, care mă simţeam fără putere şi-mi tremurau genunchii, m-am prăbuşit într-un fotoliu care era lîngă mine, unde n-am făcut decît să plîng şi să oftez.

Domnişoara de Fare lăsase ochii în jos şi nu spunea o vorbă. Valville, care pînă atunci nu deschisese gura, se apropie în fine de madame Dutour şi, luînd-o de braţ :

— Doamnă, plecaţi, ieşiţi, vă rog din suflet ; faceţi-mi această plăcere, nu veţi fi în pagubă, dragă madame Dutour ; haideţi, să nu mai fiţi văzută aici ; fiţi discretă şi bizuiţi-vă pe mine, pentru a vă face toate serviciile ce voi putea să vi le fac.

— Ei, Doamne ! din tot sufletul, urmă ea. Vai ! îmi pare foarte rău de toate astea, dragă domnule ; dar ce vreţi ? Poţi să ghiceşti ? Puneţi-vă în locul meu.

— Desigur, doamnă, îi spuse el, aveţi dreptate ; dar plecaţi, plecaţi, vă rog !

— Adio, adio, spuse ea ; vă rog mult să mă iertaţi. Domnişoară, sînt sluga dumneavoastră (vorbea către domnişoara de Fare). Adio, Marianne ; haide, copila mea, nu-ţi doresc mai mult rău decît mie însămi, Dumnezeu mi-e

martor ; fie să te ajungă toate noroacele ! Dacă, totuşi, doriţi să vedeţi ce am adus în cutia mea, spuse ea încă adresîndu-se domnişoarei de Fare, poate că aţi lua ceva.

— Ei, nu ! urmă Valville, nu, vi s-a spus ; voi cumpăra tot ce aveţi, opresc totul şi vă plătesc mîine la mine. Vorbi astfel, împingînd-o, şi, în sfîrşit, ieşi.

Lacrimile şi suspinele mele nu încetau ; nu îndrăzneam să ridic ochii şi eram ca o fiinţă doborîtă.

— Domnule de Valville, spuse atunci domnişoara de Fare, care pînă atunci ascultase numai, lămuriţi-mă ce înseamnă asta.

— Ah, scumpa mea verişoară, răspunse el îmbrăţişîndu-i genunchii, în numele a tot ce ai mai scump, scapă-mi viaţa ; nu este vorba de mai puţin pentru mine ; te rog din suflet, pe toată bunătatea, pe toată mărinimia inimii dumitale. Este adevărat, domnişoara a fost cîteva zile la această negustoreasă ; şi-a pierdut tatăl şi mama de la vîrsta de doi ani ; se crede că ar fi fost străini ; au fost ucişi într-o trăsură de poştă cu mulţi servitori de-ai lor ; este un fapt dovedit, dar nu s-a putut afla niciodată cine erau ; alaiul lor a arătat numai că erau oameni cu rang, asta-i tot ; şi domnişoara a fost scoasă din trăsură pe treapta căreia căzuse, sub trupul mamei sale ; de atunci, a fost crescută de sora unui preot de ţară, care a murit la Paris acum cîteva luni şi care a lăsat-o fără ajutor ; un călugăr a prezentat-o unchiului meu ; am cunoscut-o din întîmplare şi o iubesc din suflet ; dacă o pierd, îmi pierd viaţa. V-am spus că părinţii ei călătoreau cu mai mulţi servitori de ambele sexe ; este fată de casă bună, nicicînd nu s-a gîndit altfel. Înfăţişarea ei, farmecul şi caracterul sînt încă noi dovezi ; poate chiar să fie de familie mai bună decît a mea ; poate că, dacă ar şti cine este, dragostea ei mi-ar face prea mare cinste. Mama mea, care ştie tot ce vă spun aci, şi tot ce n-am timp să vă spun, mama mea ne cunoaşte taina ; este încîntată de dînsa ; a băgat-o într-o mînăstire ; ea îmi dă voie s-o iu-

besc, primește să mă căsătoresc cu ea și poți deci și dumneata să gîndești la fel ; nu veți face caz de întîmplarea nenorocită care-i ascunde obîrșia ; nu-i veți face o vină din asta. O nenorocire, cînd este însoțită de împrejurările pe care le spun, nu trebuie să lipsească o fată, de altminteri atît de vrednică de iubire, de rangul în care s-a văzut bine că s-a născut, nici de stima și de considerația care i se cuvin din partea tuturor oamenilor cinstiți. Păstrează-i deci stima și prietenia dumitale ; păstrează-mi soția, păstrează-ți prietena cea mai vrednică de dumneata, o prietenă cu însușiri și cu o inimă pe care nu le veți găsi nicăieri, cu o inimă pe care o vei cîștiga în întregime, fără să mai vorbim de a mea, și a cărei recunoștință va fi veșnică și nemărginită. Dar nu ajunge să nu dezvălui taina noastră ; era aici adineauri o cameristă care a auzit totul ; trebuie s-o cîștigăm de partea noastră, trebuie să ne grăbim.

— La asta mă gîndeam, spuse domnișoara de Fare, care îi tăie vorba și trase de șnurul unui clopoțel ; am să îndrept lucrurile. Liniștește-te, domnule, și ai încredere în mine. Iată o poveste care m-a mișcat pînă la lacrimi ; aveam multă stimă pentru dumneata, acum am prilejul să te cred demn de și mai multă. O socotesc și pe doamna de Miran, în această împrejurare, drept femeia cea mai vrednică de respect din lume ; nu pot să-ți spun cît o iubesc, cît mă mișcă purtarea ei și inima mea nu va fi mai prejos de a dînsei. Șterge-ți lacrimile, dragă prietenă, și să nu ne mai gîndim decît să ne legăm printr-o prietenie care să dăinuiască cît vom trăi, adăugă ea întinzîndu-mi mîna pe care m-am aruncat, pe care am sărutat-o, pe care am scăldat-o cu lacrimile mele, într-un fel care era numai rugător, recunoscător și duios, dar nu umilit.

— Această prietenie pe care îmi faceți cinstea s-o cereți îmi va fi mai scumpă ca viața ; voi trăi numai pentru ca să vă iubesc pe amîndoi, pe dumneavoastră și pe Val-

ville, i-am spus printre suspinele pe care mi le smulgea înduioşarea mea.

N-am putut să spun mai mult ; domnişoara de Fare plîngea şi ea îmbrăţişîndu-mă şi, în starea asta, a dat peste ea camerista de care v-am vorbit şi care venea să vadă de ce s-a sunat.

— Vino mai aproape, Favier, îi spuse ea pe tonul cel mai impunător ; ţii la mine, cel puţin aşa mi se pare. Oricum ar fi, ai văzut ce s-a întîmplat cu negustoreasa aceea ; mai tîrziu sau mai devreme, te nenorocesc dacă vreodată îţi scapă un cuvînt din ce s-a spus : te nenorocesc, dar totodată îţi făgăduiesc că-ţi vei găsi norocul prin bunurile ce le vei căpăta ca preţ al tăcerii pe care o vei păstra.

— Şi eu îi făgăduiesc că le voi împărţi pe ale mele cu dînsa, spuse îndată Valville.

Favier, roşind, ne-a încredinţat că va tăcea ; dar răul era făcut ; ea şi vorbise. Ceea ce veţi vedea în partea a şasea, cu toate întîmplările pricinuite de indiscreţia ei ; chiar cei mari s-au amestecat aici. De altminteri, n-am uitat că v-am anunţat povestea unei călugăriţe ; şi iată-i locul ; cu ea va începe partea a şasea.

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XXIX

Partea întîi 1
Partea a doua 47
Partea a treia 91
Partea a patra 149
Partea a cincea 200

Lector : ECATERINA TARĂLUNGĂ
Tehnoredactor : ION GHICA

Bun de tipar 7.III.1975. Tiraj 91 090 ex. Broșate 87 590 ex. Legate ½ 3 500 ex. Coli ed. 14,20. Coli tipar 9.

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 044

marivaux

Vol. I—II, lei 10

editura minerva

«Folosind încă procedee ale romanului picaresc, Marivaux face paşi mari şi îndrăzneţi în domeniul realismului şi îl anunţă pe acela al „feliei de viaţă" a adepţilor realismului de la sfîrşitul secolului trecut. Preferînd umanitatea mijlocie şi alegînd personaje din categoriile sociale umile, Marivaux nu alunecă nici în naturalism, nici în şarja grosolană şi caricaturală.»

AL. DIMITRIU-PĂUŞEŞTI